

زانکۆی سه‌لاحه‌دین - هه‌ولێر
Salahaddin University-Erbil

هونه‌ر و باب‌ه‌تێن فه‌گێرانی د چیرۆکه‌ شیعری‌ن "فه‌قیی ته‌یران" دا لدوێف تیۆرا فه‌گێرانی

نامه‌یه‌که‌

پێشکێشی ئه‌نجوومه‌نی کۆلیژی زمان زانکۆی سه‌لاحه‌ددین – هه‌ولێر کراوه
وه‌ک به‌شێک له‌ پێداویسته‌یه‌کانی به‌ده‌سته‌هێنایی بڕوانامه‌ی دکتۆرا له‌ ئه‌ده‌بی
کورדיدا

له‌ لایه‌ن

شیلان یونس محهمه‌د

به‌کالۆریۆس له‌ زمان و ئه‌ده‌بی کورديدا زانکۆی ده‌هۆک – ٢٠٠٤
ماسته‌ر له‌ ئه‌ده‌بی کورديدا زانکۆی ده‌هۆک – ٢٠١٠

به‌سه‌ر په‌رشته‌ی

پ. ی. د. عه‌بدی حاجی محهمه‌د

هه‌ولێر – کوردستان

ئاب ٢٠٢٠

بەلینامە

من بەلین ددەم کە ئەم نامەى دکتۆرایە کە ناو نیشانەکەى بریتىە لە ((هونس و بابەتین فەگیرانى د چیرۆکە شیعەری "فەقیی تەیران" دا لدویف تیۆرا فەگیرانى)) هەمووی کارى ڕەسەنى تاکەکەسى خۆمە. جگە لەو جیگایانەى کە بە ئاشکرا ئاماژەم پیکردووە، هەموو نووسینەکان و ئەنجامەکان تۆزینەوێ سەر بەخۆى خۆمە و پێشتر لە هێچ شوێنیک بلام نەکردۆتەو و پێشکیشى هێچ شوێنیکم نەکردووە بۆ ئەوێ پروانامەیکى پێ وەربگرم. بەلین ددەم لە هەر جیگایەک شتیکم وەرگرتبێت، ئاماژەم بە سەرچاوەکەى کردووە.

واژوو:

ناوی قوتابى: شیلان یونس محەمەد

بەروار: / / ٢٠٢٠

پشتگیری و په‌زامه‌ندی سه‌رپه‌رشتیار

ئهم نامه له‌ژێر سه‌رپه‌رشتیاری من ئاماده‌کراوه و نووسراوه و نێردراوه بۆ وه‌رگرتنی بڕوانامه‌ی دکتۆرا له‌ پسرپۆری ئه‌ده‌بی کوردی، من پشتگیری ده‌که‌م و رازیم که به‌م شینوه‌یه‌ی ئێستا پێشکه‌شی لیژنه‌ی تاقیکردنه‌وه بکریته‌.

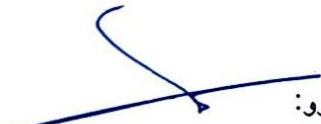

واژوو:

ناو: پ. ی. د. عه‌بدی حاجی محهمه‌د

به‌روار:

پشتگیری ده‌که‌م که هه‌موو پێداویستیه‌کان جێبه‌جێ کراوه و هه‌روه‌ها ئاماژه به‌ پشتگیری و په‌زامه‌ندی سه‌رپه‌رشتیار، من ئه‌و نامه ده‌نێرم بۆ گفتوگۆ.

واژوو:

ناو: پ. ی. د. مزگین عبدالرحمن احمد

سه‌رۆکی به‌شی کوردی

به‌روار: ٢٨/٢/٢٠٢٠

پشتگیری ده‌که‌م که هه‌موو پێداویستیه‌کان جێبه‌جێ کراوه، بۆیه رازیم که ئهم نامه‌یه بێنێردریت بۆ گفتوگۆ.

به‌رپرسی خۆبێندنی بالا له‌ کۆلیژ

واژوو: - - - - -

ناو: ب. د. نوزاد شکر اسماعیل

به‌روار: ٢٨/٩/٢٠٢٠

برياري ليژنهى گفتوگو

ئيمه وهكو ليژنهى گفتوگو، ئهم نامهى دكتورايه مان، كه ناو نيشانى بريتي بوو له (هونه و بابەتتين فهگيرانى د چيرۆكه شيعرين "فهقين تهيران" دا لدويڤ تيؤرا فهگيرانى) خوئينده وه و قوتابيه كه مان كه ناوى (شيلان يونس محهمه د) بوو، له ناوه پۆكه كهى تاقىكرده وه. ئيمه بريار ده دهين كه پيداويستيه كانى بپوانامهى دكتوراي له پسيؤرى ئه ده ب تيدايه.

واژوو:

ناو: پ. ي. د. نجم خالد ئه لوهنى
ئهندام

بهروار: ٢٠٢٠/٩/٢٣

واژوو:

ناو: پ. د. محمد امين عبدالله
ئهندام

بهروار: ٢٠٢٠/٩/٢٩

واژوو:

ناو: پ. ي. د. بيان احمد حسين
ئهندام

بهروار: ٢٠٢٠/٩/٢٢

واژوو:

ناو: پ. ي. د. جلال انور سعيد
ئهندام

بهروار: ٢٠٢٠/٩/٢٢

واژوو:

ناو: پ. ي. د. عبدى حاجى محمد
ئهندام و سه ره رشتيار

بهروار: ٢٠٢٠/٩/٢٢

واژوو:

ناو: پ. د. محمد دلير امين
سه روڤكى ليژنه

بهروار: ٢٠٢٠/٩/٢٨

واژوو:

ناو: پ. ي. د. عاطف عبدالله فرهادى
پاگرى كۆليژنى زمان

بهروار:

ديارى بۆ:

ئەوى د فەگىرانناسى و فەقىي تەيران بگەھىت!!!

سوپاس و پىزانىن بۆ:

* مامۇستا و سەرپەرشتى ھىزا، بەرىز (پ.ى.د. عەبدى حاجى محەمەد)، ب گيانەكى زانستيانە
ب خەمخورى، ھەردەم ھاريكار بوويه.

* ماموستایی بهریز (پیشکەفتی شوکری) ژ بو هاریکاریا وی یا بهردهوام ژ بو وهگرانا دهقین زمانی ئینگلیزی بو زمانی کوردی.

* (هیار)ی

* ههفال و ماموستایی بهریز (د.سانیا عەبوزید، د. سەلوا فەریق، رێژین یونس) ژ بو هاریکاری و دابینکرنا پەرتوکان.

پوختەیا فەکۆلین:

ب دیتنا بنیاتگەران ئارمانجا رمخنی، نیاسینا بنیاتی زمانی دهقی دگهل شروقهکرنا بنیاتین واتایین دهقییه. پشتی بهربهلاف بوونا بوچوونین بنیاتگەران، فەگیران ئیدی مینا زانستهک نوی ژ بو پۆلینکرن و فەکۆلین لسه بنیات و پیکهاتهیا چیرۆکان جهی خوه گرت. ئیک ژ دهستکهفتین قوتابخانا بنیاتگەری درستهکرنا دەر واز ماکا نوی بهرامبه فەگیرانی و دەرئەجامدا پهیدابوونا زانستی فەگیرانییه؛ ئەوی ب فەگیرانناسی دهیته نافکرن. هەر چەندە فەگیرانناس دەربارە ی ماهیهت، پیکهاته و ههبوونا دهقی فەگیرانی هههرا بوون لی هەر ئەدهبناس و تیورناسهک ژ گوشه نیرینهکی ههول دان ژ بو تیگههشتن و شروقهکرنا بنهمایین چیرۆک و دهقین فەگیرانی. ژ وان تیورناسان "پروپ"، "بارت"، "گرماس"، "تودورووف" و "ژرار ژینیت"... هتد دهقی بواریدا رۆلین سههمکی و بنچینهیی ههبوون.

ئەوان بەردەوام ھەلەدان ڤەكۆلینئ لىسەر پىكھاتەيئىن بنىاتئ دەقئ ڤەگىرانى بكەن دا بگەھنە ياسايئىن گشتئ، راست و درست و دياركرى. ئەو ياسايئىن دىياندا بيت بو ھەمە جورە دەقئىن ڤەگىرانى بەيئە بكار ئىنان.

د قئ ڤەكۆلینئدا ھەول ھاتىە دان، بنىاتئ سئ توخمىن (كارمكتەر، دەمئ ڤەگىرانئ و سەنتەر سازئ) لدويڤ تيۆرئىن "زىرار ژينئىت" و "گريماس" دچىرۆكە شىعريئ "ڤەقئى تەيران" دا مينا بەرھەمىن چىرۆكئامزىن كلاسكىيا كوردئ ب ديتنەكا ڤەگىرانناسئ يا بنىاتگەرى، ھەلكولين.

ھەر چەندە بەرھەمىن ڤەگىرانئ د تىكستىن كلاسكىدا زىدەتر ب مەرھەما جەختكرن لىسەر ناڤەرۆك، مەبەست و ڤىركرنئ ھاتىنە نڤىسىن و كىمتر گرنكى ب دەلالەت و بنىاتئ ھونەرى ھاتىنە دان، و د چىرۆكە شىعريئ "ڤەقئى تەيران" دا پەيوەندىيەكا باش دناڤەرا توخمان دگەل رەوتا ڤەگىرانا چىرۆكە شىعراندا ھەيە.

ئەڤ ڤەكۆلینە لىسەر سئ پشكىن سەرەكى ھاتىە پارڤەكرن. پشكا ئىكئ، پشكەكا تيۆرىيە لدور چەمكى ڤەگىران، ڤەگىر، ڤەگىرانناسئ، مېژوو و ڤوناغىن پەيداىبون و گەشەكرنا ڤەگىرانناسئى ھاتىە باسكرن. پشكىن دووئ و سئ پشكىن (تيورى- پراكتىكى)نە كو ھەر سئ توخمىن (كارمكتەر، دەمئ ڤەگىرانئ و سەنتەر سازئ) د ھەر چار چىرۆكە شىعريئ ڤەقئى تەيراندا ھاتىنە پراكتىك كرن.

پیرست	
لاپەرە	بابەت
I	بەلینامە
II	پشتگیری و رەزامەندی سەرپەرشتیار
III	بریارى لیژنەى گفتوگو
IV	دیاری
V	سوپاس و پێزانین
VII-VI	پۆختەیا قەکۆلینى
۳-۱	پیشەکی
۶۸-۴	پشکا ئیکى: قەگیران و قەگیرانناسى
۴	۱. باسى ئیکى: قەگیران
۴	۱،۱ زاراقى قەگیرانى
۶	۱،۲ چەمک و پیناسەیا قەگیرانى
۱۶	۱،۳ قەگیر
۱۷	۱،۴ جورین قەگیری
۱۹	۱،۵ شیوازین قەگیرانى
23	۱،۶ باسى دوو: قەگیرانناسى
23	۱،۶،۱ زاراق
23	۱،۶،۲ چەمک
25	۱،۷ قوناغین تیپەراندنا قەگیرانناسی
27	۱،۷،۱ قوناغا بەرى بنیاتگەریی هەتا ۱۹۶۰
30	۱،۷،۱،۱ فورمالیستین ڕووس
33	۱،۷،۱،۲ فیلاڊیمیر پرۆپ

39	۱،۷،۱،۳ فیکتور شکلوڤيسكى
41	۱،۷،۱،۴ توماشيفسكى
44	۱،۷،۲ قوناغا بنیاتگيرىي ۱۹۶۰-۱۹۸۰
49	۱،۷،۲،۱ رولان بارت
56	۱،۷،۲،۲ تزفيتان تودوروف
64	۱،۷،۲،۳ ژيرار ژينيت
68	۱،۷،۲،۴ گريماس
69	۱،۷،۳ قوناغا پشتى بنیاتگيرىي
149-70	پشكا دووى
70	۲. باسى ئىككى: كارمكتەر و شروڤه كرنا كارمكتەرى لدويڤ تيورا گريماسى
70	۲،۱ چەمكى كارمكتەرى
74	۲،۲ چەمكى كارمكتەرى لدهف گريماسى
75	۲،۲،۱ كريات
80	۲،۲،۲ رولگيرى يا كارمكتەرى
81	۲،۲،۳ چەمكى بنياتى زنجيرهىي لدهف گريماسى
82	۲،۳ پراكتيك كرنا كرياتىن كارمكتەران و ئىركىن زنجيرهىي د چىروڤكه شيعرىن "فەقىي تەيران" دا
82	۲،۳،۱ كرياتىن كارمكتەران
82	۲،۳،۱،۱ پراكتيككرنا كرياتىن كارمكتەران د چىروڤكه شيعرا "شېخى سەنعان"دا
92	۲،۳،۱،۲ پراكتيككرنا كرياتىن كارمكتەران د چىروڤكه شيعرا "بەرسىيى عابد"دا
99	۲،۳،۱،۳ پراكتيككرنا كرياتىن كارمكتەران د چىروڤكه شيعرا "زەمبىلفروڤش"دا
103	۲،۳،۱،۴ پراكتيككرنا كرياتىن كارمكتەران د چىروڤكه شيعرا "دم دم"دا
105	۲،۴،۱ شروڤهكرنا بنياتى چىروڤكه شيعرا "شېخى سەنعان" لدويڤ بنياتى زنجيرهىي
108	۲،۴،۲ شروڤهكرنا بنياتى چىروڤكا "بەرسىيى عابد" لدويڤ بنياتى زنجيرهىي
110	۲،۴،۳ شروڤهكرنا بنياتى چىروڤكه شيعرا "زەمبىلفروڤش" لدويڤ بنياتى زنجيرهىي
112	۲،۴،۴ شروڤهكرنا بنياتى چىروڤكه شيعرا "دم دم" لدويڤ بنياتى زنجيرهىي
114	۲،۵ باسى دووى: دم و دەمى ڤەگىرانى
114	۲،۵،۱ دم

117	۲،۵،۲ دهمی فہگیرانی
121	۲،۵،۳ دهمی فہگیرانی لدہف "ژیرار ژینیت"ی
123	۲،۵،۳،۱ راجاندن (لپہی ہف ہاتن)
124	۲،۵،۳،۱،۱ فہگیراندن
125	۲،۵،۳،۱،۲ پشینی
126	۲،۵،۳،۱،۳ بہردہوامی (دہم، ماوہ)
127	۲،۵،۳،۱،۴ ہات و چوونا بہردہوام
127	۲،۵،۴ پراکتیکرنا جورین دهمی فہگیرانی لدویف دابہشکرنا "ژیرار ژینیت"ی د چیروکہ شیعریں "فہقیی تہیران"دا
128	۲،۵،۴،۱ پراکتیکرنا جورین دهمی فہگیرانی لدویف دابہشکرنا "ژیرار ژینیت"ی د چیروکہ شیعرا "شلیخی سہنعان"دا
136	۲،۵،۴،۲ پراکتیکرنا جورین دهمی فہگیرانی لدویف دابہشکرنا "ژیرار ژینیت" د چیروکہ شیعرا "بہرصیصی عابد"دا
144	۲،۵،۴،۳ پراکتیکرنا جورین دهمی فہگیرانی لدویف دابہشکرنا "ژیرار ژینیت" د چیروکہ شیعرا "زہمبیلفروش"دا
147	۲،۵،۴،۴ پراکتیکرنا جورین دهمی فہگیرانی لدویف دابہشکرنا "ژیرار ژینیت" د چیروکہ شیعرا "دہم دہم"دا
201-150	پشکا سیی
150	۳. گوشہ نیرین
150	۳،۱ چہمکی گوشہ نیرینی لدہف "ژیرار ژینیت"ی
156	۳،۱،۱ سہرنتہر سازیا چنہی
157	۳،۱،۲ سہنتہر سازیا نافہکی
158	۳،۱،۳ سہنتہر سازیا دہرہکی
159	۳،۲ گوشہ نیرین و جورین فہگیری
163	۳،۳ شروفہکرنا جورین سہنتہر سازی لدویف دیتنا "ژیرار ژینیت"ی د چیروکہ شیعریں "فہقیی تہیران"دا
164	۳،۳،۱ پہیوہندیبا سہنتہر سازیا ہیچ- بہرگوتنا دہرہکی دگل "مہودا"

164	۳،۳،۱،۱ پهيوهندييا سەنتەرسازييا هيچ- بهرگوتنا دەرەکی دگهل "مهودا" د چيروکه شيعرا "شيخى سەنعان"دا
168	۳،۳،۱،۲ پهيوهندييا سەنتەرسازييا هيچ- بهرگوتنا دەرەکی دگهل "مهودا" د چيروکه شيعرا "بهرصيصى عابد"دا
171	۳،۳،۱،۳ پهيوهندييا سەنتەرسازييا هيچ- بهرگوتنا دەرەکی دگهل "مهودا" د چيروکه شيعرا "زەمبيل فروش"دا
174	۳،۳،۱،۴ پهيوهندييا سەنتەرسازييا هيچ- بهرگوتنا دەرەکی دگهل "مهودا" د چيروکه شيعرا "دمدم"دا
174	۳،۳،۲ پهيوهندييا سەنتەرسازييا هيچ- بهرگوتنا دەرەکی دگهل "دەنگ"
174	۳،۳،۲،۱ پهيوهندييا سەنتەرسازييا هيچ- بهرگوتنا دەرەکی دگهل "دەنگ" د چيروکه شيعرا "شيخى سەنعان" دا
177	۳،۳،۲،۲ پهيوهندييا سەنتەرسازييا هيچ- بهرگوتنا دەرەکی دگهل "دەنگ" د چيروکه شيعرا "بهرصيصى عابد" دا
181	۳،۳،۲،۳ پهيوهندييا سەنتەرسازييا هيچ- بهرگوتنا دەرەکی دگهل "دەنگ" د چيروکه شيعرا "زەمبيلفروش" دا
182	۳،۳،۲،۴ پهيوهندييا سەنتەرسازييا هيچ- بهرگوتنا دەرەکی دگهل "دەنگ" د چيروکه شيعرا "دمدم" دا
184	۳،۳،۳ سەنتەرسازييا نافەکی
184	۳،۳،۳،۱ سەنتەرسازييا نافەکی- بهسکريا نافەکی د چيروکه شيعرا "شيخى سەنعان"دا
186	۳،۳،۳،۲ سەنتەرسازييا نافەکی- بهسکريا نافەکی د چيروکه شيعرا "بهرصيصى عابد"دا
189	۳،۳،۳،۳ سەنتەرسازييا نافەکی- بهسکريا نافەکی د چيروکه شيعرا "زەمبيلفروش"دا
191	۳،۳،۴ سەنتەرسازييا دەرەکی
191	۳،۳،۴،۱ سەنتەرسازييا دەرەکی- بهرگوتنا دەرەکی د چيروکه شيعرا "شيخى سەنعان"دا
195	۳،۳،۴،۲ پهيوهندييا سەنتەرسازييا دەرەکی- بهرگوتنا دەرەکی د چيروکه شيعرا "بهرصيصى عابد"دا
198	۳،۳،۴،۳ سەنتەرسازييا دەرەکی- بهرگوتنا دەرەکی د چيروکه شيعرا "زەمبيلفروش"دا
200	۳،۳،۴،۴ سەنتەرسازييا دەرەکی- بهرگوتنا دەرەکی د چيروکه شيعرا "دمدم"دا

202	نہنجام
R۲۰۲	لیستا ژیدمران
A223-A۲06	پاشکو
أ	پوختهی نامهکه بهزمانی عہربی
A-B	پوختهی نامهکه بهزمانی ئینگلیزی

پېښه‌کې:

هر چنده چندين ده‌هکن ژ ته‌ممنې ډه‌گير اناسيا بنياتگري د جيهانيدا دبوريت، لي هښتا د گورپانا ږمخه و ليکولينا کورديدا جهې خوه نه‌گرتيه، بنتي د چندين ډه‌گوليتن لابه‌لادا نه‌بن. گرنګي دان ب ده‌قن که‌قنن نه‌ده‌بي کوردي کارمکي فهر و پندقييه. لدويف وي چندي کو بکارنيان و ناماده بوونا ډه‌گيران د هوزانيدا، هر ژ که‌قندا به‌ربه‌لاف بوويه و به‌روفازي نه‌و هزارا به‌ربه‌لاف ډه‌گيران بنتي گريداي ب په‌خشانېقه نينه. هر ژ في روانگه‌هي:

نه‌گري هلبژارتنا بابته‌ي: ډه‌گير اناسي مينا نيک ژ ږه‌ندين نوي بين تيوريا نه‌ده‌بي، شيانين به‌رفره همنه ژ بو شروقه‌کرنا هممه جور ده‌قن ډه‌گيراني بتاييه‌تي کو هزارين ده‌ستپيکي يا ډه‌گير اناسي هر لسر چيروکين فولکلوري هاتينه پراکتیک کرن. هر نه‌ف چنده ږيک خوشکر بوو، کو هر د وي چنديدا به‌يته کرن تا چ راده تيورين نوي بين ډه‌گيراني بتاييه‌تي بنياتگري لسر به‌همين کلاسيکين کوردي بتاييه‌تي هوزان دي هينه چسپاندين.

ناسته‌نگين ډه‌گوليني: ناسته‌نگا هر مه‌زن د ريبا ډه‌گوليتن؛ نه‌بوونا زاراډين ډه‌گير اناسي د زمانې کورديدا بوو. نه‌ف چنده ژي بو وي چندي دزريت کو ژيدمر و ډه‌گوليتن سربخو دمر باره‌ي ډه‌گير اناسي د پرتوکخانا کورديدا نينه و درستکرن و هه‌به‌کرنا زاراډان دگهل زمانين نينگليزي، فره‌نسي، عره‌بي و فارسي کارمکي نه‌سته‌م بوو.

سنوري ډه‌گوليني: نه‌ف ډه‌گولينه لژير نافونيشان (هونه‌ر و بابته‌ين ډه‌گيراني د چيروکه شيعرين "فهقيي ته‌يران" دا لدويف تيورا ډه‌گيراني)يه. ژ به‌ر نه‌گيرين نامازه پي هاتيه‌ي دان، چار چيروکه شيعرين "فهقيي ته‌يران" وانا (شيخي سهنعان، به‌رصيصي عابد، زمه‌بيلفروش، دم دم) وهک نمونه هاتينه و مرگرتن. هر وهسا ژ بو سنورين ډه‌گوليني به‌يته ديارکرن، بنتي پشت به‌ستن ب تيورين دوو تيورناسان "گريماس" و "ژيرار زينيت"ي هاتيه‌ي کرن. هندي تيورا "گريماس"يه دمر باره‌ي ږول و کريارين کارمکتمري به‌ربه‌لاقه. هر وهسا بو چونين "زينيت" دمر باره‌ي ده‌مي ډه‌گيراني و سه‌نتم‌سازي پېښه‌نگن د بواري ډه‌گير اناسي دا.

بي گومان ديوانا "فهقيي ته‌يران" ژلايي چندين که‌سانقه هاتيه‌ي راسته‌کرن و چندين چاپين جوراوجور ب ږينفيسي عره‌بي و لاتيني به‌رده‌ستن، لي د في نامه‌يدا پشت‌به‌ستن ب ديوانا "فهقيي ته‌يران" يا "سه‌عيد ديرهي" هاتيه‌ي کرن. چنکو نه‌ف ديوانه ب هم‌به‌کرنا دگهل چندين ده‌ستفيسان هاتيه‌ي راسته‌کرن و چاپکرن.

ناریشا ڦهڪڙليني: لدويف وي چندي ڪو هر چار چيروڪه شيعر، پشڪهڪن ژ ئهدهبي ڪلاسيڪيا ڪوردي، لمورا شيوازي ڦهڪڙلانا هر چار چيروڪه شيعران وھڪو نھريٽا ڦهڪڙلانا ڪھڻ؛ ڦهڪڙل هھمي تشترانه و "ڦهڪڙل تھيران" مينا ڦهڪڙل، گھلھڪ بلھز چيروڪ ڦهڪڙل اينه و ب ھويري و بھرفره ھي مافي ھھمي رھگھزين چيروڪي نھبھخشيھ. ھر ئھڻ چھندھ دھمي شروڦھڪرنا دھقان دبيتھ ئاستھنگ چھڪو ھندي تيورين ڦهڪڙلاني بين بنياتگھرينه ھول دھن ژ بلي گرنگيدان ب بنياتي دھقي ب ھھمان شيوھ گرنگي دھنھ ب رھفتار، ڪارڦھدان، بوازي ھزري، دھرووني، ئاستي ھوشياري... يا ڪارھڪتران. د ڦان چار چيروڪه شيعراند، جاران پيزانينين پيدفي ژلايي ڦهڪڙل نھهاتيبھ دان. لدويف ڦي چندي پرسيار ئهوه ئايا ئھڻ چار چيروڪه شيعره ب ئھڻ تايھتمھنديان دشين لدويف تيورين ڦهڪڙل انناسيا بنياتگھري شروڦھ بھمين؟

ريياز ڦهڪڙليني: ئھڻ ڦهڪڙلينه لدويف ريياز بنياتگھري ھاتيبھ ئھنجامدان.

پھيڪري ڦهڪڙليني: ئھڻ ڦهڪڙلينه لسر سي پشڪان ھاتيبھ پارڦھڪرن:

پشڪا ئيڪي: بسر دوو باسان ھاتيبھ پارڦھڪرن. د باسي ئيڪيدا، زاراڦين ڦهڪڙلران، ڦهڪڙل، جور و شيوازين ڦهڪڙلاني ھاتيبھ ديار ڪرن. باسي دووي زي ب تير و تھسھلي باسي ڦهڪڙل انناسي، چھمڪ، ميژوو و قوناغين تيپھراندنا ڦهڪڙل انناسي ھاتيبھ ديارڪرن. دگھل ئاماژھ دان ب ريپھرين ڦهڪڙلران و ڦهڪڙل انناسي د قوناغين جياوازا دا.

پشڪا دووي: دوو رھگھزين ڪارھڪتر لدويف تيورا "گريماس"ي و دھمي ڦهڪڙلاني لدويف تيورا "ژرار زينيت"ي ھاتيبھ شروڦھ ڪرن و پراڪتيڪرن لسر هر چار چيروڪه شيعران.

پشڪا سيي: باسي چھمڪي گوشه نيرين لدهف "ژرار زينيت"ي ھاتيبھ ڪرن دگھل پراڪتيڪ ڪرنا سھنتھسازي لسر هر چار چيروڪه شيعران.

ڦهڪڙل ب چھدين ئھنجامين تايھتي بدوماھي ھاتيبھ. دگھل ليستا ژيدھران و پوخته ب هر دوو زمانين عھري و ئينگليزي.

پشکا ئیکئی:

قہگیران و قہگیرانناسی

پشکا نیکي: ښکاريان و ښکارياناسي

۱. باسي نیکي: ښکاريان

۱،۱ زارافي ښکاريان:

د پينگاڼا نیکي ژ بو گهشتن ب چمک و کاري ښکارياناسي، پينډيه بزاني ښکاريان چيه؟
کي ب کاري ښکاريان رادبيت و ب چ شيوه؟ سنورين کاري ښکاريان چيه؟ لهورا لدهستينکي دي
باسي زاراف و چمکي ښکاريان کين.

(فايدن وايت) د پرتوکا (پنکهاټا فورمي) ناماژ ب رهگ و ريشالين زارافي ښکاريان دکست.
(ښکاريان د بنهرندا ژ پيڅا کهڼا gna يا زمانې سانسکريتييه هوا ب وانا زانين دهيت، لدويډا
چوويه د زمانې لاتيني و برييا زمانې لاتيني د زمانې نينگلزيډا جهي خوه گرتييه و ب دوو واتاين
زانين gnarus و گوتن narro دهيت)). (حري، ۱۰: ۱۳۹۲) نهف نيمولوجي يا پيڅي، دوو پرووي و
لاين زارافي ښکاريان ديار دکست هوا ښکاريان مينا ريک و نامرازهک بهيز و بهرفره دزانيت ژ
بو زانين و گوتني.

((رهگ و ريشالين پيڅا Narration بو Narrara يا لاتيني و Gnarus يا گريکي دزفريت.
هندي پيڅا Gnarus ه ب وانا زانست و تيگهشتني نانکو زانين و زانياري دهيت _ بهلي رهنکهدانا
تشتي رويداي ناکست _ نهف زارافه د بنهرندا ژ پيڅا Gna يا هند و نوروپي هاتييه وهرگرتن.
(Gnos يا گريکي ژي کمرتهکه ژ وي). نهف پيڅا کهڼ و فراموشکري يا نينگلزي Geenawwan
ژي د بنهرندا بو ههمان پيڅا هند و نوروپي دزفريت. لدويډ فني چهندي ښکاريان ب وانا لينگرين
و دهست نيكستنا زانيني يه. نرسو ژي د تيورا خويا نهدهبي، چيروکي ب جوړهکي لاسايي کرني
دزانيت)). (احمدی، ۱۳۸۰: ۱۷۶)

لي د نيرينهکي بو چاوانيا بکارئينانا زارافي ښکاريان د زمانين نوروپيدا ديار دبيت ((ناريسه
لسر نهفي زارافي هيه و نه يي جيگيره، د هر زمانهکيدا زارافهکي تاييتم بکارئينايه و نهف
زارافه يي جودايه ژ نوان زرافين دي، نوين د زمانين دين نوروپيدا هاتينه بکارئينان. بو نمونه
د رمخا (نهنگلو- سهکسون)يدا زارافي (Telling- گوتن) ب رامانا نه ناماده بوونا ښکاري د
چيروکيدا دهيته بکار هينان)). (نهمه، ۲۰۱۷: ۱۵-۱۶) "نابرامز" د فرهنگا "زارافين نهدهبي"
زارافي Narrative ب رامانا چيروکي بکار دينيت. (Abrams, 2009: 208) ب ههمان شيوه د
فرهنگا "Oxford" زارافي Narrative ب وانا چيروکي هاتييه بکارئينان. (El- Ezabi, 1980:450)

بهرامبر زارافي ښکاريان د زمانې عرهبيدا زارافي (سرد) دهيته بکارئينان و برتييه ژ
ښکاريانا چيروکهکي و ژ بو في کاري پينډي ب ښکاري و چيروکينه. (القاضي و الاخرون، ۲۰۱۰:

٢٤٣) هـروہسا د فـرہـنـگا (لسان العرب) دا فـهـگـیران ب واتیایا تشتهکی دهیت ئهوا برهنـگهـکی ریکـخـستی و ئیک لدویف ئیکدا بیت. (ابن منظور، ١٩٧٠: ١٣٠)

د زمانئ فارسیدا ئهف پهیقه ب واتا((حدیث، هـمـوال و گوتنا ناخفتنی یه. ئانکو ئه دهقی برییا فـهـگـیری چیرۆکهـکی فـهـگـیریت دهیت)). (انوشه، ١٣٨١: ٦٩٥) هـروہسا زاراقئ (روایت و روایت کردن) ب واتا فـهـگـیرانی بکاردهیت.

د زمانئ کوردیدا هـر دوو زاراقئ فـهـگـیران و گـیرانهـوه دهینه بکارئینان، لی ئهف زاراقه وهکو پهیف د فـرہـنـگـین کوردیدا بقی رهنگی هاتینه پیناسه کرن. د فـرہـنـگا (ئـسـتـیرـه گـهـشـه) فـهـگـیران ب واتا (دوباره کرن، فـهـگـیراندن، رمت فـهـکـرن، حیکایهـتـکـرن، چیرۆکهـک، هـمـوالهـک) (نظام الدین، ١٩٩٠: ٤٥٤) هـروہسا ((حیکایهـت، دهمباس، ریوایهـت، گـیرانهـوه، لیکنايوه، لهزاریراگیرانهـوه، لیکگیرانهـوه، حیکایهـت گوتن، ریوایهـت کردن)). (ئـبـیراھـیمـی، ٢٠١٢: ٨٤٨) دهیت. د فـرہـنـگا (سپـیرـیز) دا فـهـگـیران ب واتا (رومان و ل دویف ئیک دهیت). (دوسکی، ٢٠١٣: ٤٧٧)

هـر چـنـده فـهـگـیران زاراقهـک ئالوزه لی، زاراقئ فـهـگـیرانی د زمانئ ئاماژه پئ هاتییه دان تا رادهکی جیگیره ب هـمـان شیوه د زمانئ کوردیدا زاراقهـکی جیگیره لی ژ بهر چهند دیالیکتی د زمانئ کوردیدا جوراوجوریهک د بکارئینانا زاراقهـی هـیه لی هـمی هـلـگـرئ هـمـان واتانه.

١٢، چـهـمـک و پـنـاسـهـیا فـهـگـیرانی: د پـنـگـا فـهـگـیران رهنـگه فـهـگـیران زاراقهـکا سـاده دگـهـل سـنـور و مـهـودایـین دـمـسـتـنـیـشـانـکـری بـهـیـته پـیش، لی دگـهـل دویچـوون و خواندن د قئ زاراقیدا روبری رهـهـند و ساخـلـهـتـین تـایـبـهـت ب فـهـگـیرانی دبـین. ئهـو ساخـلـهـت هـم د فـهـگـیرانا ئهـفـسانه و دهقـین کهـفن و هـم د بهـر هـمـین نـوی و سـر دهمـیانه ب هـمی جورئ خوهـقه دیار دبـن. فـهـگـیران د فـورمـین جوداجودا دا ب شیوازین جیاواز و بی سنور د هـمی سـر دهم و مللهـتاندا هـیه. کـیم جارـان ئهـم هـزر د هـمـبـوونا فـهـگـیرانی دکـهـین بی کو بزانیـن ژیاـنا مه تیکهـلییهـکا خورت، ئالوز و تیکهـنـهـچـرای دگـهـل فـهـگـیرانی هـیه. ئهـم چیرۆکان دبـین، گوـه لی دبـین یان دخوینـین. فـهـگـیران دگـهـل هـمـبـوونا مروـفی دـمـسـتـیـدکـهـت و تیکهـلی میژووی بوویه. هـر مللهـت و کلتور هـک بی پار نینه ژ سـر هـاتی و فـهـگـیرانی. هـمـتا پـشتی مرن و ژ ناچـوونـی ژئ؛ چیرۆک و سـر هـاتـیـن وان ئهـوین دهربرینـی ژ نازادی، کوـیـلاتی، وهرار و ژ ناچـوونا وان هـمی د پاراستینه و بهردوام دهینه فـهـگـیران. ئهـفـسانهـیـن جوراوجورئ ئهـفـراندنا جیهانی، سـر دهمـین زیـرین، قارمانـین میلی، نهـهـزی و دوژمنکاری هـمی و هـمی فـهـگـیرانا دهنـگ، حمز و نارمـزوو، ژیان و بیرمـومـرینـین مروـفـانه ب دریزا هییا میژوو و هـمـبـوونـی؛ لهـوما فـهـگـیران بهـری هـر تشتهکی پیکهاتهـکا هـره مـزن و جوراوجوره ژ هـمی ژانـران دگـهـل بابـهـتـین جوداجودا لـسـر بنهـمایـی هـمـان فرمجوری یا بی دوماهی.

مروڤ ب دريژاهيا ژيانى هر ژ پروژين دهستپيكي ژ ژيانى همتا دوماهيك چركهساتين ژيانى ل دمرياهك بى دوماهى ژ سهرهاتى و چيروكاندا نقوم دببت؛ بى كو هزر د فهگيرانا ئهوان كربت ((لورين، ئواز، ستران و هوزانين د زاروكيني دا فير بووين و بهردهوام فهگيرين و دووباره دكهين، همى ب جورهك ژ فهگيرانى دهينه هژمارتن. همتا مرنا مه ژى جورهك ژ فهگيرانى، چنكو د تابلويين ناگهدارين مرنيدا دهيته باسكرن)). (برگر، ۱۳۸۰: ۱۶-۱۵) ئهفه ژى ئامازهيه ب ئامادهي و ئهكتيف بوونا فهگيرانى د چركه چركهپين ژيانى ژ بوون تا نهبوونى.

"فريديك جيسون" ئ ئهمريكي دمربارهى بهربهلافي و رهوان بوونا فهگيرانى دناف ژيانا مروڤاندا دبژيت ((ئهو پروسا بهيژا كاريگهرييا فهگيرانى، ژ سهدما كارفدان، كرده و ئهو نمونين زمينيه ئهوا لدهف مروڤان هه)). (وبستر، ۱۳۸۲: ۸۱) ئهفه ژى بو وى چهندي دزفريت كو فهگيران د بنهردتا نمونين خوه ژ كهتوار و دهوروبهري و مردگريت. بى گومان ئهف نمونه ژى نمونين هستپيكرينه، لهورا خوينه گلهك باش دكاريت تيگههيت و تيگهلي گري و رويدانان بيت. ب ديتنا "آسابرگر" مروڤ دشين جيهانى د قالبى فهگيرانى تيگههن و بهروڤاژى دشين د قالبى فهگيرانى دمربارهى جيهانى بناخفن. (برگر، ۱۳۸۰: ۳۴)

"رولان بارت" د وتارا (دمروازهيك بو شروڤهكرنا بنياتي فهگيرانى)¹ لسالا ۱۹۶۶ ئ دمربارهى فهگيرانى دبژيت: ((سهرهاتى و فهگيرانين جيهانى بى دوماهينه. لدهستپيكي فهگيران د همى جورين ئهدهي و بابتهين جوراوجور و جياوازا بهربهلافه و هسا كو چيروكين مروڤان دگل همهجور فهگيرانى دگونجن. فهگيران برييا زمانى دهيته دمربرين، ئهفجا چ گوتن بيت يان نفيسين، فوتو بيت يان فلم... هيماء، نيشانه و ئامازه همى برييا فهگيرانى دهينه گوتن. فهگيران د ئهفسانه، حيكايهت، داستان، كورته روڤمان، هوزانين قارهمانى، ميژوو، تراژيدى، كوميدى، پانتومايم، نيگاركيشى، سينهما، دهنگوباس و ههڤهڤيناندا بهربهلافه)). (بارت، ۱۳۷۸: ۲۷)

"ريمون كنان" مينا نيك ژ تيوزانين بنياتگر د لاپهرا نيكى ژ پيشهكيا (فهگيرانا داستانى: شيعرييهتا سهردهم)² لسالا ۱۹۸۳ ئ ب پرسيارا (فهگيران چيه؟ و ئهو تاييهتمهنديه چنه كو هوزانهكا تهنز بو دهقهكا فهگيرانى دگوهريت) دهستپيدكهت. ئهو پشتى نمونهكى ژ هوزانهكا تهنز دئينيت و شروڤه دكهت چهندين پرسيارين ديتر ژى ئاراسته دكهت: بو چى دهقا لسهرى هاتيه نفيسين فهگيران نينه؟ فهگيرانا داستانى چيه و چ جياوازي دگل جورين ديترين فهگيرانى ههيه؟ لدويڤ كيژ بنهما ئهف راپورتا پروژنامهڤانى (دوهى فروشگههك ل تاخى ئاكسفورد تووشى ناگر بهربوونى بو). جورهك ژ فهگيرانى، لى نه فهگيرانهكا داستانيه... بنهماين سهرهكى بين فهگيرانا داستانى چنه؟ چهوا

¹Introduction to the structural analysis of narratives

² Narrative Fiction: Contemporary Poetics

دشپين دهقهكې څهگيرانې تېيگههين و چوا دشپين بو كهسپن دپتر څهگيرين... ئهغه و كومهكا پرسپارپن دپتر... و لدوماهپي مهبستا خوه ژ څهگيرانا داستاني ديار دكهت. و دبپژيت: څهگيران برپتي يه ژ زنجيره روپدانپن د ناڅ چپروكهكيدا. (رېمون-كنان، ۱۳۸۷: ۹-۱۰) هر چنده رهنكه د خواندنا ئيكيدا ئهڅ پېناسه گهلهك ساده بهپته پېش، بهلي د كوكا خوهدا ههلگري چندين بنهما و تابيهتمنديپن شيعريپهتپنه ژ وان ژي ((د پېنگاڅا ئيكيدا زارافي څهگيرانې ئاماژهيه ب:

۱- د پروسا پهيوهنديكرنپدا څرېكه، څهگيرانې د قالبې پهپامهكې ژ بو وهرگري دهنيپت.
۲- ساخلهتا زماڼي ئهوا برپيا وي پهپاما څهگيرانې دهپته هنارتن و هر ئهغه دبپته خالا جوداكر دنابقهرا څهگيرانا داستاني ژ جورپن دپترپن څهگيرانې مينا فلم، سهما، پانتومايم،... (همان ژپدر، ۱۳۸۷: ۱۰-۱۱)

پېناسه كرنا څهگيرانې تا وي رادهي ساده لي نهستهمه كو "جفري بنپنگتون" ئهڅي چندين ب Transcendental Contraband ناڅ دكهت. واته ئهوا زارافي تيورا څهگيرانې داخوازي ژ مه دكهت كو تېيگههين لي ئهوا ب خوه نهشپت وي شروڅه بكهت. ههروكه "جوديت رووف" دهمي دبپژيت: د راستپدا څهگيران ئهوا لوژيكه ئهوا چ جارن نهشپن روون بكهين بهلكو پېدڅپيه ههردم بهپته څهگيران. (مكونيلان، ۱۳۹۵: ۵۱۲-۵۱۳)

چهمكې څهگيرانې بهردوما د ناڅي خوهدا دهپته گوهرپن و دراستپدا سنورپن څهگيرانې گهلهك بهرفره و بهربهلاڅه. لي وهك هر ژ نافونپشانپن زارافي ديار، ههبوونا څهگيري راستپيهكا حاشا نهههلگره لهورا د گهلهك بوچوون و پېناسهپاندا جهختي لسر ئاماده بوونا څهگيري دهپته كرڼ ((نهوا دهقا چپروكهكې دبپژيت و خودان څهگير بپت)). (انوشه، ۱۳۸۱: ۶۹۵) د څي پېناسهپدا ههبوونا سهرهاتي و څهگيري ب مهرجي دهڅي څهگيرانې بووني هاتيپه دانان. ب ههمان شپوه لدهف هندهك كهسان زال بوونا هزر و ههستي نفيسهري ل دهقيدا، ب نيك ژ نهگريپن ئهفراندنا دهڅي څهگيرانې دهپته زانپن، نانكو چپروك څهگيرانې بكار دنپنيت ((له پېناوي گوزارشت كردن له تيروانپنپكي تابيهتي نووسهريك بهرامبهر دياردهپهك پان رووداويك پان خود بو دهربرپني ههستيكي پهنگ خواردووي دهروون)). (نهمهه، ۲۰۰۹: ۱۵۵-۱۵۶) پان څهگيران برپتيه ژ ((باسكردني قسهي گوتراو پان حيكايهت گوتن)). (محمد، ۱۹۹۷: ۱۶۴) دڅپريدا زپدهتر گرنگي ب رولي څهگيري دهپته دان و جهختي لسر ئامادهبوونا څهگيري دهپته كرڼ نهوي پېدڅپيه روپدانهكې څهگيرپت.

د پتريا پېناسهپاندا څهگيراناس جهختي ل روپداني دكهن ل دم و جههكيدا ب تابيهتي داكوكي ل پهيوهنديپا دنابقهرا روپدان و زنجيرا دهمي دهپته كرڼ ((څهگيران څهژاندنا روپدان و ديمهپن واقع و خهپالپنه د مهوداپهكې بهرفرههي دهمهكې دياركري)). (پرپنس، ۱۳۹۵: ۸)

((ڦهگيران ئهو ئاخفتنه ئهوا زنجيرمكا رويدانين واقيعي يان خهياي ڦهگيريت)). (Crystal, 262: 1992) ڦهگيران بریتیه ژ ((گيرانهوهی روداو یان گهاندنی ههوالیکه چ جهرگی راستی بیت یان له داهینانی ئهنديشه بیت)). (زیباری، ۱۹۹۹: ۱۳۱) یان ڦهگيران بریتیه ژ ((ڦهگوهاسنا رویدانهکي ژ وینهين خويي سروشتی و دورهيلى بو وینهيهکي زمانى)). (اسماعيل، ۱۹۷۳: ۱۸۷) گهلهک جار ان باس ل هندی دهیته کرن کو کارى ڦهگيرانى گهلهک نيزيکى سنورئ سالوخدانى دبیت، لئ ئیک ژ خالين ڦهگيرانى ژ سالوخدانى جياواز دکمت بریتیه ژ ئهو پهيوهندييا نه ژ نيشکيڤه دناڤهرا رویدانان. لدويڤ ڦي چهندي (مايکل تولان) پیناسهکا ديتر ژ ڦهگيرانى ديار دکمت و دبیزیت ((ڦهگيران جورهکه ژ لدويڤ ئیک هاتنا رویدانان ب رهنهگهکي ديار و ئاشکرا کو ب شيوهکي نه چاقهریکري و دگهل پهيوهنديين سهبهی و دهمي پیکه دهينه گريدان)). (تولان، ۱۳۸۶: ۲۰-۲۱) ب ديتنا وی د هر چيروک يان ڦهگيرانهکيدا، بارودوخين ئاشکرا و ديارکري و جيگير ههنه کو برييا رویدانين ديتر، ئەف بارودوخه دهينه گوهرين. لهورا نه بتني دهم، بهلکو پهيوهندييا سهبهی و نهچاقهریکرين دناڤ رویدانان ژى ژ توخمين سهرهکيڤ ڦهگيرانينه و هر رویدانهک دڤيت ئاکامى رویدانهکا ديتر بیت. ئەف پهيوهنديا دهمي و سهبهی ئهرستوى بو جارا ئيکي د هونري شيعريدا د پشکا تراژيديا و گري دا باسکرييه. بيگومان پيدڤيه ئەف رویدانه ديار و ئاشکرا و ههروهسا راژينه بن چنکو دبنه ئهگري پالانا بهردهوامي. ههروهسا د ڦهگيرانيدا هر رویدانهک ژ دايکبووي رویدانهکا ديتره. ئەف پهيوهندييا ئهگري و دهمي دبیته خالا جوداڪر دناڤهرا ڦهگيران و سالوخدانى. ((ڦهگيران جورهکي لدويڤ ئیک هاتنا دهميه، دهمي چيروکي (دهمي مهلول) و دهمي ڦهگيرانى دبیته (دهمي دال)). (مکونيلا، ۱۳۹۵: ۱۴۲)

ڦهکولهر ميسري "سيزا قاسم" دبیزیت: ((شيوازي پيشکيشکرنا تشتان سالوخدانه،... شيوازي پيشکيشکرنا رویدانان ئهو ژى ڦهگيرانه)). (قاسم، ۲۰۰۴: ۱۰۶) ڦهگيران يان دهقي ڦهگيرانى بریتیه ژ ئهو ئاخفتن يان نفيسينا دهربريني ژ رویدانهکي يان هندهک رویدانان دکمت. دهقي ڦهگيرانى ب رهنهگهکي نارمانجدار دهربرين و گوزارشت ژ رویدانين بهردوام و لدويڤ ئیک مينا دهمي دبیزن ((لدستپيکي ڦي رهنهگي رويدا و لدويڤا ڦي رهنهگي بدوماهي هات)). بي گومان ئەف چهنده ژى ل وی دهميدا دهیته بکارينان دهمي رویدان ئیک لدويڤ ئيکدا دهيت و چيروک بهرف پيشه دچيت. لهورا د ڦي حالهتيدا هر پهيف و دستهواژميهک دهیته بکارينان پيدڤيه د خزمهتا روتا زنجيرا رویداناندا بیت. (رابرتز، ۱۳۸۹: ۱۵۴) ئەف پیکه گريدانا زنجيرا رویدانان پيدڤي ب پهيوهندييهکا دال و مهلولويه؛ ژ بو پیکه گريدانا لوژيکي يا رویدانان. مينا د نموونا لخواړيدا:

((ژ خهوا رابوو(۱) بهرف سهرشويي چوو(۲) پشتي ناڤ چاڤين خوه شووشتين(۳) ئيکسر بهريخوه دا وي خوديکا ب ديواريفه(۴) ديت لبن چاڤين وي پيچهک قورمچينه(۵) پاتهک نينا(۶) و

بهيز خوديک پاقر کر (۷) ديسان بهرځوهدا خو هر نهو قورمچينه ديت، (۸) دهرکت (۹) و گوته ههقريني خوه هيقي دکهم قي خوديکي بگوهره (۱۰)). (عارف، ۲۰۱۶: ۵۶)

د قي نمونهي دا رموتا رويداني هر ژ رستا ژماره (۱) هتا (۱۰) ي وکو زنجيره لدويف نيک هاتينه و تهمامکهرين نيکن.

((قهگيران نهو دمه نهوا سهرهاتييه کي قهگيريت و بريتيه ژ لدويف نيک هاتنا دوو رستيا نهوين د ريرموکا دميدا هاتينه ريز کرن، نهو رستين ب کيماتي ههگر ي نيک دم بيت)). (Trask, 1999: 197) بو جارا نيکي (ژرار ژينيت) ي گرنگي ب (لدويف نيک هاتنا دمي) ^۱دا کو پيگيري ب لدويف نيک هاتنا رويدان و دمي د چيروکيدا دبيت نهگر ي پيکفهگر يدانهکا موکم د ناف چيروکيدا. دمهقي قهگيران خودان بهردهوامي و لدويف نيک هاتنا دم و جهيه؛ نهوا رهفتار و کردهين کارمکهران برييا قهگيري؛ چيروکي دبژيت. ((وهسا دياره کو قهگيران خودان هيلين جودا جودانه و نهفه ب وي واتيه کو قهگيران خودان دوماهيه، لهورا چاقر يينه. هر وهک بو چوونا نهرستوي ل هونري شيعريدا نهوا دبژيت هر قهگيرانه کي دهستنيک، نافراست و دوماهيهک هيه)). (تولان، ۱۳۸۶: ۱۳-۱۴)

ههبوونا پهيوهندي، پيکفه گريدان و بهردهوامي ل دمهقي قهگيران ي کاريگري لسهر خوينري دکمت. دمي خوينر رويدانه کي دخوينيت، چاقر ي رويدانا لدويفا دکمت. نانکو هر رويدانه کي پهيوهندي دگل رويدانا بهري و پشتي خوه هيه. هر وهک (ئي. ئيم. فارستر) د قي نمونهيدي قي چندي شروفه دکمت:

(پاشا مر و لدويفا ساژن زي مر.)

نهف پارچه ههگر ي چيروکيه لي دمي بژين :

(پاشا مر و لدويفا ساژن ژ خهم و کوفانان مر.)

نهف پارچه خودان گرييه. (مارتين، ۱۳۸۲: ۵۷) د قي نمونهيدي خوينر پشتي خواندنا رويدانا نيکي چاقر ي رويدانا دووي دکمت.

ژيدمري قهگيران ي بابهي ژيانتيه نهفا چ ژ کهتواري بهيته ومرگرتن يان ژ دايکبووي خيالا نفيسري بيت. قهگيران ((قهگيرانا رويدانه کي يان زيدمتره کو ژ راستي هاتيه ومرگرتن يان بهرهمي نهنديشه بيت)). (وهبه، ۱۹۷۴: ۳۴۱) قهگيريت. ((قهگيران نيشاندان و زنجيرکنا رويدانانه، نهفا چ راست و راستهقيني بيت يان ناشوي بيت، نهف چنده برييا زماني دهيته دمبرين، ب تاييهتي نفيسي)). (مرتاض، ۱۹۹۸: ۱۳۷) "ژرار ژينيت" زي ب ههمان شيوه

¹Sequence

جهختی لسر ژیدهری ځهگیرانی دکمت، لی ئو جوداهیئ دئیخیته دناځبره زمان و شیوی دمربرینا ځهگیرانی، ئانکو ئهدهبییهتا دهقی لدهف وی گرنکه. ((ځهگیران نیشانانارویدانهکیه یان چهند رویدانایه ئهچا ئو رویدان چ راستهقیه یان ئاشویی بن کو ب ړیا زمانی دهینه دمربرین ب تایبته زمانی نفیسینی)). (مدحت، ۲۰۱۰: ۱۲۸)

دگلهک پیناسهیاندا، مهرجی نفیسینی ددهنه پال ځهگیرانی و تهنانت ژانر ژی دهیته دیارکرن. ((ئو چیروکا چ ب پهخشان یان هوزان بهیته نفیسین و ئهف ځهگیرانه هندک رویدانین کارمکتران دگهل دیالوگ و ئاخفتن و رهفتار و کریارین ئوان بخوځه دگریته)). (Abrams, 2009: 208) ځهگیران ړیکهکه ژ بو شوځهکرن، ړیکخستن و بونیاتنهکا زمانی د ئاستی پهکمیښ مهن، کو رهنکه ههمی جورین هوزانان هنده مفایئ ژ ځی چندی نهومرگرن؛ لی ژانرین ځهگیرانکی مینا داستان، چیروک، رومان و شانوگری گلهک مفایئ ژ و مردگرن. (وبستر، ۱۳۸۲: ۵۵) ژ پیناسین دیترین ځهگیرانی ((ځهگیران ئو دهقی چیروکهکی دبیژیت و خودان ځهگیر و ځهگیران بیت)). (Schles, 1966: 4)

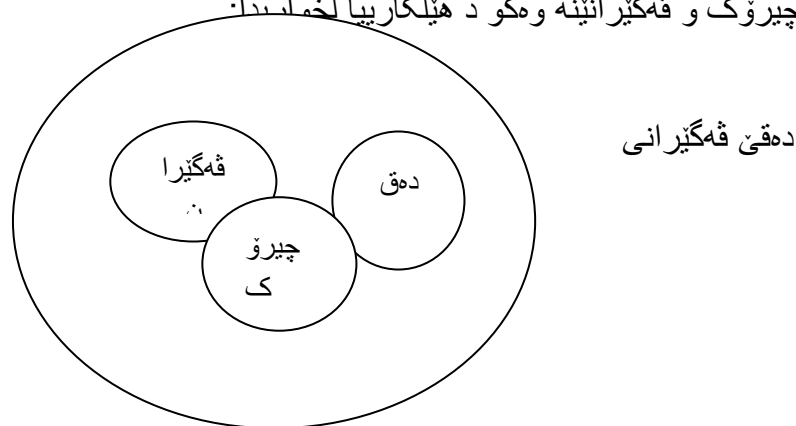
چهمکی ځهگیرانی ((له رووی هونرییهوه، واته ئو کاتهی که به شیومیهکی هونری باس له گیرانهوه کراوه، چهمکی (گیرانهوه) له رووی تیورییهوه به گرنکترین لایهنی پیکهاتهی دهق دادهنریت و پهیوهندی پتهوی لهگهل سهرجهم لایهنه هونرییهکانی دیکه دهقا هییه، به تایبته ئو پهیوهندییهی لهگهل زمان له لایهک و کات له لایهکی دیکهوه هییهتی، که به ئاویته بوون و تهواوکهری پهکتری گوتاری دهق بهرهمدهنیته)). (هادی، ۲۰۱۳: ۱۳۴) دهق مینا ړیک، ئامراز و ناځرمکه دناځبره نفیسهر و وهرگری کو لدویف پیدقیاتی گوهیرین لسر کمرسته و جهوهی وی دهیته کرن و دهیته گوهیرین بو دهقی ځهگیرانی. ئو دهقا رویدانهکی دبیژیت ب دهقی ځهگیرانی دهیته ناځرن. دهقی ځهگیرانی د سادترین و گشتی ترین پیناسا خوهدا ئو دهقه ئوا رویدانهکی ځهگیریت و ځهگیر تیدا نامادهیه.

"سکولز و کلاگ" د پهرتوکا (سروشتی ځهگیرانی)¹ ههبوونا سهرهاتی و ځهگیر ب مهرجی ځهگیران بوونا دهقی دزانن ((ههر دهقهکی ئهدهبی خودان سهرهاتی و ځهگیر بیت دشین ب دهقهکی ځهگیرانی ناځ بکمین)). (اخوت، ۱۳۹۲: ۸) ههر چهنده ئهف پیناسه گلهک گشتییه لی د ناخی خوهدا چهندین پرسپاران بی بهرسف دهیلت. ئو ژی ئایا بتنی نفیسین ب مهرجی دهق بوونا ځهگیرانی دهیته هژمارتن یان شانو، فلم، تابلو، موزیک ... ژی ب دهق دهینه هژمارتن. "ویلیهم نوبل" ژبلی هندی کو سی مهرجان ژ بو ځهگیرانا دهقی دیار دکمت؛ مهرجی نفیسینی ژی پالدهت لبر وان مهرجان.

¹ The Nature of Narrative

لدهف وی پندقیبه دهقی فهگیرانی بهیته نفیسین و وینه، فلم، سهما، دیزاین، میعماری... ب جورین فهگیرانی ناهینه هژمارتن. بدیتنا وی ئیک ژ ریکین جودا کرنا دهقی فهگیرانی ژ دهقین دیتر ئهوه کو ((فهگیران د بنهر هتدا پشکهکه ژ دهقهکی نفیسی و پندقیبه بهرسفا سی پرسیارین سهرکی بدهت: چهند رویدان روی داینه؟ چ تشت نوکه روی ددهت؟ چ تشت دی روی ددهت؟)). (نوبل، ۱۳۸۸: ۱۰۴) ئهفه لدویف وی چندی دا دهیت کو ب پشت بهستن ب میژووا فهگیرانی ئهوا بهردهوام دبیزیت میژووا پهیدابوونا فهگیرانی دیار نینه و دگل هلبوونا مروقان لسر رویی نهردی فهگیران ژی هلبوویه کهواتا تشتهکی ئاساییه ئهگر بیژین مروقین دهستیکی دهمی ژ نیچیران دزقرین، وینی ئهوان گیانههرین تووشی هیرش بوون یان ژی ترسیا بوون لسر دیواری شکفتان دکیشان و ((... ئهم وینه زور پیش قسهکردن کهوتوونهوه، بویه وینه دهبیته یهکهه کهرهسهی گیرانهوه له سهردهمه کونهکاندا... وینه یهکهه شت بووه مروف پهنای بو بردووه بو دهربرین له ویستهکانی، ئهمه سهرهتای گیرانهویه)). (موفتی، ۲۰۱۲: ۱۱)

ئیک ژ مهرجین دهقی فهگیرانی بوونی، هلبوونا چیرۆک و سهرهاتیهکییه. هندی دهقه د کۆکا خوهدا بتنی پیکهاتهکا پر ژ وینه و هیمایین زمانیی؛ لی دهقی فهگیرانی بریتییه ژ وی دهقی ئهوا دقیت سهرهاتیهکی فهگوهیزیت. کهواتا ژ بو هملگرتنا ناسناما دهقی فهگیرانی پندقی ب ههر سی جهمسهرین دهق، چیرۆک و فهگیرانینه و مکو د هیلکارییا لخماسدا.

دناقبهرا ههر سی جهمسهرین (چیرۆک، دهق، فهگیران) بتنی دهقه کو راستهوخو دگههیهته لبهردهستی خوینهری و خوینهر بریا خواندنییه کو دشیت ئاگههداری ئارمانجا چیرۆک و فهگیران و پرؤسا ئهفراندنا چیرۆک و رویدانان بیت. لی ژ ئالیهکی دیتر فه دهقی فهگیرانی بریا ههر دوو جهمسهرین (دهق و فهگیران) ه کو دهیته پیناسه کرن ب دهربرینهک روو هنتر ((ئهگر دهقی فهگیرانی چیرۆکهکی نهبیژیت، ئیدی ب فهگیران ناهینه هژمارتن و ئهگر فهگیران نهیته نفیسین ب دهق ناهینه هژمارتن و دراستیدا پهیههندییا چیرۆک و فهگیرانی، پهیههندییا پشک بو گشته¹ هندی چیرۆکه ب

¹ Metonymy

ناقهرؤکا خوه دببته دهق و هندی فهگیرانه دگهل بهرجستهکرنا پرویدانایه کو دببته دهق)).
(ریمون_کنان، ۱۳۸۷: ۱۳)

"نورتروپ فرای" مینا نیک ژ وان رمنهگرین همول دای ریک و شیواژین فهکولینین ئهدهبی ریک بیخیت، ئهو ئاماژه ب وئ راستیی دکهت کو ((فهگیران بتنی ئیکه ژ شیواژین نفیسینی و جورهکی تایبته ژ ئهدهبهکی پهخشانی. بو نمونه د رومانیدا نابیت ژ دهستپیک ههتا دوماهی بتنی فهگیران بهیته بکارنینان، بهلکو نفیسمر دکاریت مفایی ژ سالوخذان، پیشهکی و گهاندنا پیزانینان و دیالوگین درامایی و نمایشی و مرگريت)). (مارتین، ۱۳۸۲: ۲۰) بوچونا "فرای" دهربارهی فهگیرانی برهنهکی نهرمتر و فهکریتره و داخوامکه بو لادانا بوچوونین جیگیر و راوستیای ئهوین بهردهوام داکوکی لسمر هندک شیوین فهگیرانی دکهت. ل دههکین سیی ژ سهدی بیستی "ئهدوارد مورگان فورستر" ئ بریتانی ((واتاناسییا دهقی دگهل جورین کارهکتران — ساده، چهسپای، گهشهکری، ئالوز- بیقان و بابتهی گری ژی لسمر زیده کر.)). (بی نیاز، ۱۳۸۸: ۱۰۴)

"پروپ" سهقامگیری یا دوخی چیرۆکی و پرویدانی ب پیفهری فهگیرانی دزانیت ولدهف وی ((فهگیران ئهو دهقه ئهوا ژ دوخی جیگیر و هاوسهنگ بو بواری ناجیگیر و زفرینهقه بو بواری جیگیره)). (پراپ، ۱۳۹۲: ۵۳)

فهگیران زنجیره پرویدانین لدویف نیک هاتینه؛ همر چهنده ب دیتنا "تودورف" فهگیران بتنی ژ پهیوهندییا ساده دناقهره پرویدان و لدویف نیک هاتنا زنجیرهیی یا پرویدانان پیک ناهیت، بهلکو نفیسمر برییا بکارهینانا هندک تهکنیکان پرویدانان و هسا کو دقیت و و هسا کو پیدفیه پیش و پاش دکهت.
(اخوت، ۱۳۹۱: ۱۱)

ب دیتنهکا گشتی ئهگهر هزر بکهین کو فهگیران ژ خالهکی دهستپیکهت و دگهل ئهجامهکی بدوماهی دهیت، دیار دبیت کو فهگیران ل همر جههکی نامادهیه. بو نمونه ب دیتنا "فرانک کرمود" ((دمی دبیزین دهمژمیر تیک تاکی دکهت) بنیاتهکا فهگیرانی دانینه پال همر دوو دهنگین تیک تاک. ههرچهنده همر دوو دهنگین تیک تاک ژ لایی فیزیایقه چ جیاوازییهکا و هسا نینن بهلی تیک مینا دهستپیک و تاک و هکو دوماهییه)). (کالر، ۱۳۸۲: ۱۱۲)

نیک ژ خالین گرنگ د فهگیرانناسیدا بابتهی فهگیرانی یه کو پیناسین جوراوجور بو بو هاتینه کرن. دشین بیزین کو فهگیران بریتیه ژ ئهو دهقا چیرۆکی فهگیریت و خودان چیرۆکیژ یان فهگیرمکییه. فهگیران چیرۆکهکه همر ژ دهستپیکا پهیدا بوونا مروقی، مروقی یا حهر کری ئهو ئهمون و پرویدانین بسهری دهین و پی کاریگهر بووی ب شیواژین جودا و جیاواز بو کهسین دیتر فهگیریت، ئهفجا ئهو پرویدان چ خوش بن یان نهخوش.

رهنګه ډګرانا پرویدانان ژلایې مروځانځه زیډمتر بو دستغهئینانا نارامیا د مروونی بیت. نهګر ډګرانا نه بیت مروځ نه شیت نه مونی ژینا خو بو کهسکی دیر ډګریت لهوړا هېوونا ډګرانی ګرنگی یا خو د ژینا مروځاندا هیه.

۱،۳ ډګر:

نیک ژ چه مکن گشتی و سمنتری د همی تیورین ډګرانیدا، چه مکن ډګرییه لهو ب رولې نافګر دناډهرا جیهانا واقعی دګل جیهانا چیروکی لهو دهیته ډګران رادبیت. ډګر چیروکی ډګریت، سرجم پرویدانین د ناډ چیروکیدا دهیته ډګران ب ډګریځه ګریدینه؛ ولسا کو همی پیکهاته و وردهکاریین چیروکی ناراسته خو لبن باندورا ډګرینه.

چ چیروک بی ډګر نابیت، ډګری کاریګرییا خو لسر دم، سالوځدان، پیشکیشکرنا کارمکتران، پیشقهبرنا پرویدان و ګر هیه. ((لهوړا نفیسر ژ بو پیشقه برنا پرویدانین چیروکی، ګه هاندنا هزر و پهیاما خو یان مفای ژ کارمکترین دناډ چیروکیدا ودرګریت یان لهو ب خو مینا ډګری همی تشت زان، راسته خو دوبرینی ژ هزروبرین خو دکمت)). (مارتین، ۱۳۸۶: ۷۲) ډګر لهو دنګی د ناډ چیروکییه لهو چیروکی دګهینیه خوینری، لهو پرویدانین دناډ چیروکیدا دهلبزیریت و لدویف پیدقیاتیی لهو پرویدانان کورت، دریز، بهرفره، بهلاځه یان پیش و پاش دکمت. ((ډګر فاکتري بنیاتنانا چیروکییه و ژ توخمین هره سره کییه، پیکهاتا سره کی یا چیروکی لسر بنه مایی ډګری دهیته دانان. ډګر هزر و بیرین کارمکتران بو خوینری ناشکرا یان ژ ډګریت، بی رهنګی دمرګه هی د مروونی خو لبرامبر خوینری ډګریت)). (تودوروف، ۱۳۸۲: ۷۲)

هلبزارتنا ډګری نیک ژ ګرنگترین پشکین نهفراندنا چیروکییه. نفیسر د نیکه مین پینګاځدا پیدقییه بریاری بدت و جور ډګری هلبزیریت. ډګر لهو کهسه ((لهو چیروکی دبیزیت و باسی پرویدانان دکمت. ډګر ب هرکی سالوځدان جهی رادبیت. کارمکتران و دیالوګین وان دیار دکمت، هسرولسا ګوزارشت ژ بیر و بو چوون و هست و سوزین وان دکمت)). (ابراهیم، ۱۹۹۱: ۶۱) هېوونا ډګری دبیه نهګر نزیګ بوونا خوینری دګل پرویدانان. برییا ډګری پیزانین دګه نه و خوینری و خوینر پشکداری پرویدانان دبیت.

۱،۴ جورین ډګری

بسی باسی جور ډګری بهیته کرن پیدقییه سنورین ګوشه نیرین و ډګری بهیته دیارکرن؛ ژبر کو پرویدان ژ ګوشه نیرینه کارکری دهیته ډګران و پیشکیش کرن، لدویف فی چندی پهیوهندییه کا ناډ نیکدا چووی هیه دناډهرا ډګر و ګوشه نیرینی. لی د راستیدا هرچنده

گوشه‌نیرین هەردەم دناڤ چیرۆکیدا هەبووێه لێ ((کیشە‌ی گۆشە‌نیگا تا کوتایی سە‌ده‌ی نۆزده‌هەم وە‌ک کیشە‌یە‌کی تە‌کنیکی گیرانە‌وه له لایە‌ن زۆربە‌ی رە‌خنە‌گرانی بواری رۆمان کە‌وته بە‌رباس و لیکۆ‌لینە‌وه)). (حسین، ۲۰۱۳: ۲۳)

گۆشە‌نیرینا فە‌گیرێ، دەر‌برینی ژ کە‌سایە‌تییا فە‌گیرێ چیرۆکی د‌کە‌ت لە‌ورا فە‌گیر بێ گۆشە‌نیرین و گۆشە‌نیرین بێ فە‌گیر نابیت. گۆشە‌نیرین ((ئە‌و رێک و شێ‌وازه ئە‌وا فە‌گیر رویدانان پێش‌کش د‌کە‌ت)). (عزام، ۲۰۰۵: ۹۱-۹۲) ئان‌کو گۆشە‌نیرین هە‌مان فە‌گیر نینە، بە‌ل‌کو بریتییه ژ هە‌لب‌ژارتنا فە‌گیرێ، ئان‌کو دیار‌کرنا جە‌ی فە‌گیریه د چیرۆکیدا.

هە‌روه‌سا (((لینت‌ف‌ی‌آت) پاش خویندە‌وه‌ی تیۆری و پۆ‌لینە‌کانی زۆربە‌ی نووسەر‌ان و بە‌ تایبە‌تی (ستانزیل و ئۆس‌بین‌سکی و ژینیت)، دوو جۆر شێ‌وه‌ی گیرانە‌وه دیاری د‌ە‌کات و جیا‌وازی د‌ە‌خاتە‌ نێ‌وانیان و (س‌عید ی‌ق‌طین) ناوی دەر‌موه‌ی حیکایە‌ت و ناو‌ه‌وه‌ی حیکایە‌ت لێ د‌ە‌نیت)). (حسین، ۲۰۱۳: ۳۹)

هە‌رچە‌ندە‌ پۆ‌لین کرنا جور‌ین فە‌گیرێ ب تایبە‌تی پ‌شتی گ‌رنگی دانا گۆشە‌نیرینی زیدە‌تر هاتییه پ‌یش لێ رە‌گ و ر‌یش‌الین پۆ‌لین کرنا جور‌ین فە‌گیرێ ژێ مینا پ‌رانییا پ‌ش‌ک‌ین د‌یت‌ر د‌ش‌یین بۆ سە‌رده‌می یونانیان ب‌ز‌فر‌یین. ب گ‌شتی "ئە‌ف‌لاتون" و "ئە‌رس‌تو"ی سێ جور فە‌گیر د‌ە‌ست‌نیش‌ان‌کر‌ینه:

۱- ئا‌خ‌ف‌ت‌ن‌ک‌ەر، نفیسەر و هوزان‌فان، ئە‌و‌ین د بە‌ر هە‌میدا ئامادە‌نه.

۲- فە‌گیر ب د‌ە‌نگی کار‌م‌ک‌ت‌ەر‌ان چیرۆکی فە‌د‌گیریت.

۳- د‌ە‌نگی فە‌گیرێ تیکە‌لی د‌ە‌نگی کار‌م‌ک‌ت‌ەر‌ان د‌بیت. (م‌ق‌دادی، ۱۳۸۷: ۲۸۱)

لدویف‌دا "هین‌ری جیم‌س" (۱۸۳۴-۱۹۱۶) ژ کە‌س‌ین د‌ە‌ست‌پ‌یک‌یه کو گ‌رنگی ب جور‌ین فە‌گیرێ دای. بێ گومان پۆ‌لین‌کرنا وی ژێ پ‌شتی گ‌رنگی دانا رە‌خنە‌گران ب گۆشە‌نیرینی د‌ه‌یت. ئە‌وی د‌وتارا خوە‌دا پ‌شتی باسی گۆشە‌نیرینی کری ئامازە ب جور‌ین فە‌گیرێ د‌کە‌ت.

"ع‌ز‌الدین اسماعیل" سێ ر‌یکان ژ بۆ فە‌گیرێ دیار د‌کە‌ت:

۱- ر‌یکا راستە‌وخو یان د‌استانی کو چیرۆک‌نفیس مینا می‌ژوون‌فیسە‌کی کار د‌کە‌ت و بر‌یکا

جە‌ناق‌ی کە‌سی س‌یی بابە‌تی چیرۆکی فە‌د‌گیریت.

۲- فە‌گیرانا خۆ‌دی^۱، چیرۆک‌نفیس ل‌سەر زاری ئا‌خ‌ف‌ت‌ن‌ک‌ەری د‌نا‌خ‌ف‌یت و د‌ف‌یر‌یدا خوە‌د‌کە‌ته

نیک ژ کار‌م‌ک‌ت‌ەر‌ین چیرۆکی.

۳- ر‌یکا بە‌ل‌گە‌نامە‌یان، چیرۆک بر‌یکا گوتار‌ین رۆژانه، حیکایە‌ت و بە‌ل‌گە‌نامە‌یین

جور‌او‌جور د‌ه‌ینه فە‌گیران. (اسماعیل، ۱۹۷۳: ۱۸۷، ۱۸۸)

¹Autobiographical

دابه شکرنا جورین فہگیری دزقریتہ فہ بؤ دیتن و بؤچوون و بواری رخنہگر و فہکولمری تیدا کار کری لہورا ئاساییہ کو د ہر قوناغ و سہر دمہ مکیدا ہندک جورین نوی ژ فہگیری زیڈہ یان کیم بن.

۱،۵ شیوازین فہگیرانی

مہبہست ژ شیواز زیدمتر چاوانیا بکارئینا تہکنیکانہ ژلایی نفیسہریفہ و لدویف جورئ فہگیری دہیتہ دیار کرن و بی گومان شیوازئ فہگیرانی ژ دہقہکی بؤ دہقہکی دیتر و ژ ژانرہکی بؤ ژانرہکی دیتر دہیتہ گوہارتن. ہر رخنہگر و فہکولمرہک ژ گوشہ نیگایہک تایبہت، شیوازین فہگیرانی لدویف جورئ فہگیر و چاوانیا بکارئینا جہناقان پؤلین دکمن. د پرتوکا "الادب و فنونہ" دا ئماژہ ب سئ شیوازین فہگیرانی ہاتیبہ کرن:

((۱- شیوازئ راستہوخو، ئہوا نفیسہر ژ دہرقہی چیرؤکی، چیرؤکی فہدگیریت.

۲- شیوازئ فہگیرانا خودی، نفیسہر سہر زاری ئیک ژ کارمکتہرین دناق چیرؤکید، چیرؤکی فہدگیریت.

۳- شیوی قہوالہیی)). (اسماعیل، ۱۹۷۳: ۱۸۷) شیوازئ فہگیرانا نامہیی یان قہوالہیی ژئ ئاستہنگین خوہ ہنہ، ژ وان ژئ دژیانائہ فرودا خہلک ئیدی نامہیین دریز ژ بؤ ہف نانیرن. لہورا دمئ چیرؤک دچارچوئی نامہیدا بہیتہ دارشتن، دریز بوونا نامہیان باومری یا خوینہری بہرامبہر راستی و درستی و واقعی بوونا رویدانان کیم دکمت. ہر وہسا نفیسہر پیدقیبہ ہندک خالان مینا دوبربوونا ریک یان نہ ہوار بوونا ہفدیتنا کارمکتہران دچیرؤکید رچاٹ بکمت. (یونس، ۱۳۸۲: ۷۸) لی ئیک ژ تایبہتمہندیئن فی جوری ئہوہ کو د شیاندایہ د ہمئ ژانراندہ بہیتہ بکارئینان.

"ابراہیم یونس" ژئ دوو شیوین فہگیرانی دیار دکمت، ب دیتنا وی چیرؤک برییا کسئ سیئ یان کسئ ئیک تاک دہیتہ فہگیران ((د شیوازئ ئیکیدا، نفیسہر ژ دہرقہی چیرؤکی رویدانیت دناق چیرؤکید ژ بؤ خوینہران فہدگیریت. دشیوازئ دووی دا نفیسہر سہرزاري کارمکتہران رویدانان فہدگیریت و ئہو ب خوہ دبیتہ ئیک ژ کارمکتہان)). (یونس، ۱۳۸۲: ۶۹) د شیوازئ ئیکیدا فہگیر، جہناقئ (ئہو) بکار دئینیت چنکو فہگیر ناگہہداری ہمئ رویدانایہ لہورا ژ گوشہنیرینا خوہ چاقدیری و تیبینی یا کارمکتہرین دناق دہقیدا دکمت. لدویفا "یونس" شیواز مکی دیتر ژئ لسہر زیڈہ دکمت و دبیزیت ((نم دشین مفایئ ژ شیوازین دیتر ژئ و مربرگین، بؤ نمونہ دشین چیرؤکی د قالبی نامہ یان زنجیرہ نامہ یان یادداشت و بیرہومرین روژانہ بکار بینین. لی ئہفہ شیواز مکی ئستہمہ لہورا گملہک کیم ژلایی نفیسہرانفہ دہیتہ بکارئینان)). (ہمان زیدہر، ہمان لاپہر)

ہندی شیوازئ کسئ سیئ تاکہ د پرانیا چیرؤکاندا دہیتہ بکارئینان، ئہفہ شیواز مکی کاریگہر و ئاسانہ. ژ تایبہتمہندیئن فی شیوازی ئہوہ نفیسہر بتنی دیدہقانہ لسہر رویدانان ئانکو نہشیت تیکملی

روویدانان بیت و چیروکی راوستینیت. ئەف قەگیره، قەگیرهکی هەمی تشت زانه. درسته ئەو ئاگەهداری هەمی تشتانه لئ ئەو هەمی پیزانینن خوه بو خوینەری نافەگۆهیزیت و پتریا جاران د لوتکەیا رویدانی ژ نوی پیزانینان دگەهینیتە خوینەری.

د شیوازی کەسێ ئێکی تاکدا، نفیسەرین دەستەهل زیدەتر مفایێ ژ قی جوری وەردگرن. دقئ شیوازیدا چیرۆک سەرزاری کارمکتەری سەرەکی دەیتە قەگیران ((ئەگەر نفیسەری بقیث کارمکتەری چیرۆکی؛ کەسەکی ئاسایی و هەستپیکری بیت، نابیت نفیسەر هەندەک ساخەلتین هەستپیکری مینا زانیاریین زیدە، هیز و تیگەهشتەکا زیدە دانیتە پال کارمکتەری وەسا کو خوینەری ئاسایی نەشتیت سەردەریی دگەل چیرۆکی بکەت)). (هەمان ژیدەر: ۷۳)

"تۆماشیفسکی" مینا فۆرمالیستەک شیوازی قەگیرانی بسەر دوو جورین ((قەگیرانا بابەتی¹ و قەگیرانا خودی²)). (عزام، ۲۰۰۵: ۸۳) پارقەدکەت. ئەو ژێ بریتینە ژ:

۱- قەگیرانا بابەتی یان دەر قەیی: ئەوا جاران ب ((راستەوخو یان داستانی)). (مندور، ۱۹۷۴: ۱۸۷) ژێ دەیتە نافکران و د زمانێ کوردیدا ب ((قەگیرێ هەمی تشت زان)) (موفتی، ۲۰۱۲: ۱۶) دەیتە نیاسین. ئەفە کەفنتەرین شیوئ قەگیرانییە؛ ئەف چەندە ژێ بو سادە بوونا ژیانێ د سەردەمین کەفنتەر دا دزقەیتەفە لەورا هەر ژ دەستپیکێ هەتا دوماهیا چیرۆکی بتنی ئێک قەگیر، چیرۆک قەدگیرا. پتریا چیرۆک نفیسان ئەف شیوازه بکار ئینایە و ((لە جیاتی کارمکتەر گیرە مومەیک لە ناو مومەیک دەقەکە ورووداوەکان بە هۆی جیناوی کەسی سییەمەوه دەگیریتەوه)). (موفتی، ۲۰۱۲: ۱۶) د قی جوریدا نفیسەر ئاگەهداری هەمی تشتەکی یە هەتا هزر و بیر و هەستین قەشارتی بین کارمکتەران. لئ نابیت بەیتە ژ بیر کرن د قی شیوازیدا جەئ قەگیرێ ((لە دەر مومەیک ورووداوەکانی ناو دەقەکەدا یە لە ریگەکی بەکارهینانی راناوی کەسی سییەمی تاکەوه هەیه)). (ئیبراهیم، ۲۰۱۵: ۷)

ئێک ژ ئەگەرین بەربەلافی یا قی شیوازی ((بەکارهینانی شیوازی بابەتی لە گیرانەوهدا دەگەریتەوه بو کارتیکردنی داستان لە رووی ئەوهی کەوا جۆری چیرۆکگیر مومە لە داستاندا ئەو چیرۆکگیر مومە هەموو شتەزانیە، کە دەسەلاتیکی گەورە هەیه لە هەلسۆراندنی رووداو و کەسەکان و پیشکەشکردن و ئاراستەکردنیان لە بواریکی فراوانی کات و شویندا و هەموو شتێک دەر بارەوی دیوی دەر مومە و ناو مومە کەسایەتی سەرەکی دەرانی و پیشبینی هەموو شتێک دەکات)). (سابیر، ۲۰۰۰: ۲۲۴)

د قەگیرانا بابەتییدا ((گۆشەنیگا تەنیا هی گیرە مومە، بەلام لە گیرانەوهی نویدا گیرە مومە ئەو باوی نەماوه، بەلکو جار کارمکتەر خۆی بە دیار دەکەوێت و سەرنج و تێبینی خۆی دەر دەبرێ)).

¹ Objective

² Subjective

(موفتی، ۲۰۱۲: ۱۷) لدویف فی چهندی نیدی کارمکتر زیدتر رولی دبینیت و فهگیر ژ دوبر چاقدیریا رموتا رویدانی دکمت. همرهسا ئەف شیوی فهگیرانی د بنهرمتدا پیدقی ب کارئینانا جهناقانه و جهناقین کەسین سی تاک، دووی تاک و کو لدویف پیدقیاتی بکار دینیت.

۲- فهگیرانا خودی: ب فهگیرانا نافهکی و دهررونی یان ههمان شتران ژ ی دهیته نافکرن. د فهگیرانا خودی دا، فهگیر پشکدار و درستکەری فهگیرانییه ((ئەگەر گیر مەرەوی بابەتییه ههمو شتران بناسری، که به زوری له ریگهی جیناوی نادیار مەرەو گیرانهوکه ئەنجام دەدا، ئەوا له گیرانهوی ناوکیدا گیر مەرەو رۆی به ئەنجام گهیاندنی رووداو مەکاندا ههیه، چیرۆکهکه له ناو مەرەو دهگیریت مەرەو به بینینیکی خودییانه پیسکەشیان دکات، زانیاریشی لهبارەوی کارمکتر مەکان مەرەو زور نییه)). (موفتی، ۲۰۱۲: ۲۸) د فهگیرانا خودی دا کارمکتران نازادییهکا تهواو ههیه و راستهوخو سەر مەرەوی دگهل خوینەری دهیته کرن. ((لەم شیوازی گیرانهو دا (زاتی) تیشک دهگیریت مەرەو ناخی دهررونی کارمکتر و کەسانی ناو چیرۆک و ههسته شاراو مەکان دهردهخات)). (قادر محمد، ۱۹۹۷: ۱۶۵)

فەگیرانا خودی د بنهرمتدا هیچ رۆلهکی بو فهگیری ههمی تشت زان ناهیلیت ((له ریگهی گیر مەرەو مەرەو شوین پی گیرانهوکه دکەوین به دواي سەرچاوهی زانیی گیر مەرەوکه دا دهگیرین)). (سهید، ۲۰۰۹: ۱۹۶)

فەگیرانا خودی برییا جهناق کەسی نیکی ژ دهرقهی رویدانان دی ئینیته ناف رویدانان و رویدان لسه زمانی کارمکتر سەر مەکی رومانی دهیته گوتن و دقیریدا خوینەر تیکەلی ههست و ئیش و نازارین کارمکترین دناف چیرۆکیدا دبیت. ((له شیوازی گیرانهوی خودی زیاتر کاریگری له سه خوینەر دروست دهیته، چونکه کارمکتر مەکان لیه دا به زمانی خویان گوزارشت له خویان و بیر و بوچوونهکانی خویان دکەن و فرەدهنگی گیرانهو به سه پانتایی دهقهکهدا زال دهیته)). (ئیبیراهیم، ۲۰۱۵: ۹) درسته د فی شیوازی دا جهناق کەسی نیکی و اتا (ئەز) زیدتر دهیته بکارئینان لی زور جارن جهناقین جودا جودا دهینه بکارئینان چونکه ((زور جار جیناوی (من) له توانایدا نییه بهرگه بگری بویه خوی دهادته پال جیناوی یهکهمی کو (نیمه)). (موفتی، ۲۰۰۰: ۲۹) لی ئەوا دهیته تیبینی کرن ئەو کو درسته جهناق (ئەز) یان (مە) یان (ئەم) دهینه بکارئینان نانکو چنکو جهناق تاک هاتی دهربرین ژ کەسایهتیا نفیسەری کیم بکمت ((لەگەل پەرەسەندنی تیوری رەخنەیی و تەکنیکی چیرۆک و رۆماندا، مەیلنیک سەری هەلدا بو دوور خشتەهوی نووسەر له دهقهکهی همرهها بابەتی جیواز نیوان نووسەر و چیرۆکبێژ هاته پیتی، واته مەرج نییه گیرانهو بریتی بی له گیرانهوی خودی نووسەر)). (ئەسوود، ۲۰۰۱: ۱۱۱) د فهگیرانا خودی دا فهگیر زیدتر رۆی ددهته کارمکتران لهو را ئەو ب خوه بهرزیه. دقان هەردوو شیوازاندا، فهگیر پشت بهستنی لسه جهناقان

دکمت ئانکو د فهگیرانا بابتهی دا فهگیر ب زمانی کهسی سیی نه‌دیار لدویف پرویدانان دجیت، لی د فهگیرانا خودی دا فهگیر ب زمانی ناخفتنکمری لدویف پرویدانان دجیت.

۱،۶، باسی دووی: فهگیرانناسی

فهگیرانناسی د بنه‌رتدا لقه‌که ژ تیورا ئه‌دهبی ئه‌وا لیکولینی لسه‌ر چه‌مکین گری، فهگیر، گوشه‌نیرین، کارمکتر، ریزکرنا ده‌می... هتد دکمت.

۱،۶،۱ زاراف: زارافی فهگیرانناسی ژ زارافی Narratologie یا فرنسی هاتییه وەرگرتن. ئه‌وا لسا ۱۹۶۹ ئ بۆ جارا ئیکئی (تزفیتان تودورف)^۱ ی د پەرتوکا خوه یا (دهستور زمانی دیکامیرون) ی بکار ئینای. (حری، ۱۳۹۲: ۹-۱۰) فهگیرانناسی د زمانی کوردیدا ب زانستی فهگیرانی یان زانستی گیرانه‌وه ژی ده‌یته نیاسین؛ کو د بنه‌رتدا پمفه‌کا لیکدایه ژ (فهگیران) کو نافه‌ دگل ره‌گئی کارییا (ناس) و پاشگری (ی). هه‌رچه‌نده هه‌ردوو زاراقین دیتز واتا زانستی فهگیرانی و زانستی گیرانه‌وه ژی ده‌ینه بکار ئینان؛ لی هندی هه‌ر دوو زاراقین ئاماره‌ پیکرینه ب ئه‌رکی (گری) رادبن و بۆ درکندن و گوهداریکرنی درێژه؛ لی زارافی فهگیرانناسی کورته و پمفه‌کا لیکدایه‌ دبیته زاراقه‌.

فهگیرانناسی بریتیه‌ ژ ((تیورا فهگیرانان، ده‌قین فهگیرانی، ئیمار، دیمه‌ن، رویدان، ده‌ستکه‌فتین کلتوری و ره‌وشه‌نیری؛ ئانکو فهگیران و چیرۆکه‌)). (Bal, 1997:3)

۱،۶،۲ چه‌مک: فهگیرانناسی مینا زانسته‌کی نوی، د فان سالین دوماهیی ژلایی زۆربه‌ی ره‌خنه‌گرین ئه‌ده‌بیقه‌ د سهرتاسه‌ری جیهانیدا گرنگی پی هاتییه‌ دان و مه‌به‌ست پی ((ئهو زانستی فه‌کولینی لسه‌ر یاسایین ئه‌ده‌بی فهگیرانی دکمت)). (القاضی، مجموعه‌ من المؤلفین، ۲۰۱۰: ۲۴۹) دیاره‌ هیچ تیوره‌ک ب جاره‌کی و ژ نیشکیفه‌ و بی بارو زه‌مینه‌کا هزری و ئایدیۆلۆژی ل دم و سه‌رده‌مه‌کی گونجای ژ دایک نابیت و تیور و یاسایین بنه‌رتی یین که‌فتنر باندۆرا خوه د سه‌ره‌لدانا تیورین نوی هه‌نه‌. فهگیرانناسی ژی ژ فی یاسای دویر نینه‌. فهگیرانناسی ده‌رئه‌نجامی به‌ره‌ره‌ بوونا تیورین فورمالیست و بنیاتگه‌ریی - ئه‌وا پۆله‌کی هه‌ره‌ مه‌زن د په‌یدا بوون و گه‌شه‌کرنا زانستی فهگیرانی د سه‌د سالیا بیستی هه‌بوو- سه‌ره‌لدا. هه‌ر چه‌نده‌ فورمالیستان پینگا‌قین سه‌ره‌کی و بنه‌رتی د فی بواری هاقیتینه‌، لی د فی مابه‌ینیدا پۆلی بنیاتگه‌ران ژ بۆ شو‌فه‌کرنا ده‌قی فهگیرانی دیار و به‌رچاقتره‌ چنکو د راستیدا فهگیرانناسی، ژ دایک بوویی بنیاتگه‌رییه‌. بنیاتگه‌ری د بنه‌رتدا په‌یوه‌ندییه‌کا خورت دگل بۆ‌چوونین زمانناسی یا "دی سوسی^۲" و "چۆمسی" هه‌یه‌. "چۆمسی"

¹ Tzvetan Todorov

² Ferdinand de Saussure

رټولې خوه هېبوو د سېلماندا هېبوونا پېموندېپه ټاشکرا دناڅېرا رېزمان و واتا. بڼې واناى کو
 نهگر واناى رستې تېپگههين دښين هېمان رستهى ژلايې رېزمانېفه شروځه بکېن و بېروځاڅى.
 ټانکو "چومسکى" ((زمان له ناستې رستهدا وېسف دهکاتهوه، ټېم تېروانېنه بو زمان که له راستيدا
 "چومسکى" نوېنېرايهټى دهکرد و له رېبازى روناکى/ پېکهاټه خوازېدا ځوى ناساندېوو، تېروانېنى
 زالى زمانهوانى بوو بو زمان)). (سورخى، ۲۰۱۳: ۲۲)

هېر چنده رېمخنهگر و ځهکولېرېن ځى بواړى د مېسهلا بڼېما، ناځېروک و هېبوونا ځهگېرانى
 هېف را بوون، لى هېر ټېک ژ وان تېپگههستن، چېمک و وېنېهېک جياواز ژ ځى زانستى پېشکېش
 کړېه. ځهگېراناسى برېتېپه ژ ((کوډهکا ياساين گشتى دېر بارهى ژانرېن داستانى، سېستهمى ځهگېرانى
 و پېکهاټا گړى)). (مکاريک، ۱۳۸۵: ۱۴۹) ځهگېراناسى هېول ددېت ((پهکېين ځهگېرانى ټانکو
 رېزمانا گړى^۱ ټهوا هندهک دېټرنى "رېزمانا چېروکى" ديار بکېت)). (سجودى، ۱۳۸۲، ۷۲)
 ځهگېراناسى ځهکولېنې لدور شروځهکړنا ځهگېرانى و ب تايېهټى جورېن ځهگېرانى، جورېن
 ځهگېر، هېلېنجانا ياساين ناځهکېين ژانرېن ټېدهبى و دېر ټېخستنا ياسايا زال لسېر بڼايى دهقى و
 لېگېريانى لسېر شېواز، بڼيات و دهلالهټين دناځ دهقېن ځهگېرانى دکېت. (ابراهيم، ۲۰۰۵: ۷)
 ځهگېراناسى زانستى ب ياساى کرن و هېلېسنگاندنا بڼهياين ځهگېرانېپه.

۱۰۷ قوناغېن تېپېراندنا ځهگېراناسى:

تېمېنې مېژووا ځهکولېن و گړنگېدان ب پهکې، بڼيات و جورېن جوداجوداين توخمين ځهگېرانى
 و ب گشتى شروځهکړنا جورېن گووتارى برهنگېکى زانستى بو بېرى چنده دهکېان دزځرېت. لى
 دښين بېژين کو گړنگى پېدان بڼې چندهى ټېک ژ ټهوان بابېتانه بېن "نېرستو"ى د هونېرى "شېعري"
 دېر بارهى تراژېديا دېستېپکړ. لدوېځدا ((لسالا ۱۹۶۱ ى "وون بووټ" د پېرتوکا "رېوانېټرېيا ټېدهبى
 داستانى"^۲ ب رېهنگېکى زانستى بېرېدموامى پې دا)). (محمدي فشارکى، خدادادى، ۱۳۹۷: ۱۴۱)
 ل درېستېوونا تېوړېن نوېين ځهگېرانى، شېش کېسان رټولهکى مېزن و سېرهکى گېراينه ټهو ژى
 برېتېپه ژ: "ځېلادېمېر پړوپ"، "رټولان بارت"، "تړځېتان تودوروف"، "ژېرار ژېنېت"، "نالزېرداس
 گړېماس" و "کلود بېرمون" (انوشه، ۱۳۷۶: ۶۹۶)

تېوړېن فورمالېستېن رېووس بڼايېهټى "ځېکتور شکلوځېسکى" يى رېمخنهگر، د بواړى تېورا
 پېخشانى (۱۹۲۹) رټولهکى مېزن د گړساندنا ځهگېراناسى هېبوو يان "توماشېځسکى"ى فورمالېست
 دېمى شېوازين ځهگېرانى بېسېر دوو جورېن بابېهټى و ځوډى دابېش کړى. دېر ټېنجامى ځهکولېنېن

¹ Plot grammer

² Retoric of fiction

فورمالیستان دابهشکرنا ځهگیرانې بسهر دوو ناستین ((سوژیت ئانکو کهرستی خاځی چیروکی و فیولا ئانکو ریکخستنا کهرستی خاځی چیروکی ژ لایې نفیسهریځه بوو. لدویځدا بنیاتگهران ناځین ئهځان ناستان ب چیروک و گووتار ناځکرن کو مهبستا وان ژ گووتار ځهگیرانا چاوانییا پرویدان و ریکخستنا پرویدانین چیروکی یه)). (بنت و رویل، ۱۳۸۸: ۷۲) لدویځدا زمانناسین قوتابخانا پراگ (۱۹۲۶-۱۹۴۸) مینا "یان موکاروځسکی" (۱۸۹۱-۱۹۷۵) زمانناسی چیکی و "رؤمان یاکوبسن" (۱۸۹۶-۱۹۸۲) زمانناسی پرووسی- ئهمریکی ریک خوشکر کو ځهگیراناس ب مفا و مرگرتن ژ بوجونین ئهوان کارې شروځهکرنا دهځین ځهگیرانې ئهجام بدن. همرهسا گلهک ژ ځهگیراناسین فرهنسی مفايهکا همره زور ژ مودیلا ئوستورهناسی یا "لوی شتراوس" مروځناسی فرهنسی- همر ئه ب خوه کهتوو ژیر کاریگهرییا بنیاتگهران - و مرگرتن. (انوشه، ۱۳۸۰: ۶۹۶)

همر وهک ئاماژه هاتییه دان "تودورؤف" لسالا ۱۹۶۹ ئ لگهل پهرتوکا "دهستور زمانې دیکامیرون" بو جارا ئیکې ئاماژه ب زانستی ځهگیرانې دا و زارځی ځهگیراناسی بکار ئینا. ئیکهم کهسی د ځهگیراناسی دا ((لسهر شروځهکرنا بنهمایې ځهگیرانې ووتار نفیسی تودورؤف، دهمنې ئه چیروک و گووتارا چیروکی ژ هڅف جودا دکهت)). (حبیله، ۲۰۱۰: ۲۹۴) ئهڅف پهرتوکه مینا ئیکهمین پیننگاف بوو بهرمف ئافارمکی ئهوا هیشتا ب درستی جهی خوه نهگرتبوو. "تودورؤف" دگل تیکهل بوون د رموتا بنیاتگهری ئهوا ههولدا ځهکولینی لسهر دیاردین ئهدهبی ب پشت بهستن ب زمانناسییا "دی سوسیر"ی بکهت. شروځهکرنا ((بونیدادگهرییا زمانهوانی بو تیکستا ئهدهبی، پهیوهندیهکا مهزن پهیدا دکهت دناقبره شاعر وهک هونهر و زمان وهک زانستهک)). (سلیم تهیب، ۲۰۰۶: ۲۰)

"ژیرار ژینیت"ی ئهڅف بوجوونه بهرفرهتر لی کر و ځهگیران بسهر سی ناستین (چیروک، دهځی ځهگیرانې و ځهگیران) (ایگلتن، ۱۳۸۸: ۱۴۵) پارځه کر.

هندهک کهسان مینا "بارت"، "برمون"، "ژینیت"، "گریماس" و "تودورؤف"، پشتی بنیاتنانا ځهگیراناسی لدویځ وئ جیاوازییا سوسیری دناقبره زمان و ناخفتی کری ب ههمان شیوه همر چیروکهک ب دهځکی ځهگیرانې زانین لدویځ سیستمهکی نیشانهیین هڅپشک کو دناقبره ههمی چیروکاندا ههمیه.

برهنهگهکی گشتی دشین میژووا ځهگیراناسی بسهر سی قوناغان دابهش بکهین:

- قوناغا بهری بنیاتگهری همتا ۱۹۶۰

- قوناغا بنیاتگهری ۱۹۶۰-۱۹۸۰

- قوناغا پشتی بنیاتگهری. (مکاریک، ۱۳۸۵: ۱۴۹)

"ځالاس مارتینی" ئهمریکی د لاپهر و پهرمگرافې دوماهیې ژ پهرتوکا خوه (تیورین ځهگیرانې)

دبیزیت: ((و نوکه پرسیار ئهوه: ځهگیران چیه؟)). (مارتین، ۱۳۸۳: ۱۴۴) ئهڅف پرسیاره پشتی وئ

چەندى دەھىت دەمى ئەوى بىر ئۆزى و ب پىشت بەستىن ب سەدان ژىدەرىن ھەرە گىرنگ لدور قەگىران و تىۋرىن قەگىرانى ئەف پەرتوگە نەقىسى. درسته گەلەك تىۋر و بۆچونىن جودا جودا لدور قەگىرانى ھەنە، لى سەرمەرى قى چەندى ئەف تىۋرە ھەمى د چەند خالاندا ھەقراۋە. لدويف قى چەندى دى لدويف شوين پى قەگىرانى گەرىم ئەوا دگەل ئىكەم چىرىسكىن سەرىلەدان تىۋرىن ئەدەبى ھەتە ئەقرو و سۆبە بەردەوامە...

۱۷،۱ قۇناغا بەرى بىياتگەرىي ھەتا ۱۹۶۰

ھەرچەندە قەگىرانى مىنا زانستەكى نوپىيە د بىياق رەمخا ئەدەبىي ھەقچەرخدا؛ لى ئەفە ب وئ واتاى نىنە كو قەگىران و شروۋقەكرنا بىياتى دەق قەگىرانى بىتتى د سەدى ھەقچەرخدا جەي پويىتەپىدانى بوويە بەلكو دىش لى گەرىانەكى د شوين پى قى گىرنگى پىدانى د قۇناغىن پىشتىردا پەيدا بىكەن. ب باومرا "دونالد سىپىنس" ((ھەر ژ سەردەمى ئەفلاتونى قەگىر و شىۋازىن قەگىرانى و رادى كارىگەرى يا دەق قەگىرانى لىسەر خوينەرى جەي پويىتە پىدانى رەمخەگىران بوو. ب گىشتى د كەقندا شارمەزىن زىمان رەمانى و رەمانىيى دوو جورىن قەگىرانى بىكاردىنەن. يان قەگىران سادە بوو يان لاساى كرى)). (اخوت، ۱۳۹۲: ۸۷-۸۸) "ئەفلاتون" د پەرتوكا كۆمار ل پىشكا سىي د بابەتى پەرومەكرن د ھەقچەقىنا سوكرات دگەل ئادىمانتۆسى دەر بارەى ئىلىياد و شىۋى قەگىران وئ دىيىت: ((سوكرات: ... ھەر چىروۋكىك يان قەسىدەيەك شىتىك لە رابردوو يان ئىستا يان داھاتو باس دەكا، وانىيە.

ئادىمانتۆس: لەو زىاتىر نىيە.

سوكرات: بۆ گەياندنى مەبەستەكەى گىرانەمەيەكى سادە يان نواندىن يان تىكەلەيەك لە ھەر دوو كىيان بە كار دەھىنى...)). (ئەفلاتون، ۲۰۰۶: ۱۱۷) لدويفدا دەستپىدەكت و جورىن شىۋى قەگىرانى ناڧ دەق دىار دىكەت (... شاعىر بە ناۋى خۇيەو قەسە دەكا... يان... جورىكى تىرى پىچەوانەى ئەمە لە گىرانەو ھەيە، ئەۋىش كاتىك قەسەى شاعىر بىرىتەو يان تىيادا نەبى، بەلكو كارەكتەرەكانى ناۋ حىكايەتە قەسە بىكەن ئەو كات تەنھا دىالوگ دەمىننىتەو)). (ھەمان ژىدەر: ۱۱۷-۱۱۹)

ھەرچەندە ئەفلاتونى بۆچونىن خوە دەر بارەى شىۋى قەگىرانى ھەبوون، لى پىترىا رەمخەگىران ئەرستوى ب بابى قەگىرانى كەقن و كلاسىك ناڧ دىكەن و د قى باومەرىنە كو مېژوۋا راستەقىنە يا گىرنگىدان ب قەگىرانى ژ ئەرستوى و بۆچونىن وى دەر بارەى كارىگەرىيا گىر پىشكا تراژىدىا د ھۆنەرى شىعەرى دا- لىسەر خوينەرى دەستپىدەكت. ئەرستو د ھۆنەرى شىعەرى دا بەھسى وئ چەندى دىكەت كو چەوا گىر بىرىا درىستكرنا ترس و دلۇقانىي دىشنىت كارىگەرىيا خوە لىسەر خەلكى بىكەت بۆ مەبەستىن رەۋىشتى و پەرومەدىي. "جىرال د پرىنس" دەمى پىناسا قەگىرانىسى دىكەت ئامازە بقى

چهندی دکمت ((ښه‌گیراناسی، ښه‌کولینه‌که لدور ښه‌کاته‌یا ښه‌گیرانی. هرچنده نه‌ښه زارافهک نوی یه، لی دراستیدا که‌ښه و بو سهرده‌می نه‌فلاتوون و نهرستوی دزفریته‌ښه)). (Prince, 1982;146) د گه‌لهک ژیدهراندا ده‌می به‌حس می‌ژووا ښه‌گیران و ښه‌گیراناسی ده‌یته کرن، ره‌خنه‌گر "نهرستو"ی مینا خالا ده‌ستپیک‌ی دهنه نیاسین. بدیتنا وان نهرستوی ((برییا جوداکرن و جیاوازی نی‌خستن دناقمرا دوو شیوازی ښه‌گیرانی وانا ښه‌گیران بریکا ښه‌گیری و ښه‌گیران بریکا کارمکتران نی‌که‌مین پینگاښ به‌رهف ښه‌گیراناسی هاقیت و بوچوونین وی د هونهری شیعریدا خالا ده‌ستپیکا ښه‌گیراناسی یه)). (مقدادی، ۱۳۸۷: ۲۸۰) "نهرستو" د هونهری شیعریدا ده‌می ناماژ ب توخمین پیکه‌نهرین تراژیدیایی دکمت توخمین ((گری، کارمکتر، دیالوگ، بابته، دیمهن و موسیقا ب توخمین هرمرنگ د ښه‌گیرانیدا دزانیته. دناښ فان توخماندا، گری و کارمکتر خودان فاکتهرین ره‌فتارینه و ره‌فتار و کارفدان تیدا به‌رجسته دبن. هندی دیالوگه ب نهرکی پیشکیشکرنی رادبیت و هر سئ توخمین بابته، دیمهن و موسیقا یارمه‌تیدهرن ژ بو هر سئ توخمین پینستر)). (کوئیلان، ۱۳۸۸: ۶۶)

ب باومرا نهرستوی نه‌دهبیات ب ره‌نگه‌کی تایبته سیستمی ښه‌گیرانی لهر پرویدانان دسه‌پینیت و لدوماهیی ژی نه‌وا د قالبی په‌فاندا ده‌یته دهربرین خودان ده‌ستپیک، ناقراسه و دوماهییه. (کلیگز، ۱۳۸۸: ۳۰)

بدیتنا نهرستوی نی‌که‌مین زاراف نه‌وی ژ بو بنیاتی ښه‌گیرانی ده‌یته بکارنن گری یه. گری دهرنه‌جامی دم و دال په‌یدا دبیت. بدیتنا وی تراژیدیا پیدفی ب ((لا‌ساییکردنه‌وی کردموه‌یه‌کی سه‌نگین و له‌خویوه‌وه ته‌واو و پیکه‌یشته‌وو که دریزیه‌کی دیاری هیه.. دمشی شتی ته‌واوبی به‌لام، له‌گهل نه‌وه‌شدا دریزیه‌کی وای نه‌بی. شتی ته‌واو نه‌ویه که (سهرتا) و (ناومراسته) و (کو‌تایی) هیه)). (نهرستو، ۲۰۱۱: ۳۳)

نیک ژ بابته‌ن نهرستوی بو نی‌که‌مین جار د بابته‌ی گری یا تراژیدیایی گرنگی پی دای بابته‌ی ښه‌دیتنه.¹ د چیروکیدا ره‌نگه که‌سهک تشته‌کی نوی یان تایبه‌تمه‌ندییهک نوی لدور خوه بزانیته کو به‌ری نوکه پیزانین لهر نه‌بوو هر نه‌ف چنده ژی دبیته نه‌گهری په‌یدابوونا ((ره‌فتار و کارفدانان کو دبیته نه‌گهری گوهرینان به‌س کارمکتر و ره‌وتا چیروکی)). (داد، ۱۳۸۵: ۳۸۵) و نه‌ف گوهرینا دوخی پتريا جارن ژ نیشکه‌کی‌ښه‌یه و دبیته نه‌گهری هوشیاری و ناگه‌دار بوونا کارمکتری دبیزنی وهرچرخان² یان ناناگنورسیس کو ((گوران له باریکه‌وه بو باریکی پیچ‌هوانه)). (نهرستو، ۲۰۱۱:

¹ Discovery

² Peripeteia

٤٣) ئانكو گوهرينا دوخى چيروكى ژ دوخهكى بو دوخهكى بهروفاژى. ئەف و مرچەر خانە مينا ((لښه ژ نەزانينى بو زانينى)). (مقدادى، ١٣٧٨: ٣٩٤) نەرسو قەديتنى بسەر شەش جوران پار قەدكەت:

١- قەديتن برىيا هيما و نيشانهيان

٢- برىيا داهينانا هوزانقانى ب خوه

٣- پيقرى لوژيكى

٤- بيرئينان

٥- قەديتنا دەستکرد و نادرست

٦- قەديتنا برىيا ريزكرنا رويدانين چيروكى پەيدا دبیت. (نەرسو، ٢٠١١: ٢٧-٤٤)

"نەرسو" جورى شەشى ب باشتريين جور درانیت. ژ خالين ئامازە پى هاتيه دان ديار دبیت كو دوو زاراښين قەديتن و و مرچەر خان كو "نەرسو" ى د گرى دا گرنكى پى دای هەر دوو دكوڤا خوهدا گوهرين لى هندى قەديتینه زيډمتر گوهرينه د هزر و ناخى دەر وونى دالى و مرچەر خان زيډمتر گوهرينهكا دەر قەبى و رەفتارى يە ئەف دوو بابەتە زيډمتر هەلگرى پەيامين رەموشتى و پەر وەردەينه و هەست ب ترس و دلوقانينى لدهف خوینەر و بينەرى درست دكەت. هەلبەت نەرسو ى هندەك تايهەتمەنديين ديترد چارچوڤى شانويا كلاسيكا يونانيدا شلوقە دكەت وەكى^١ peipeteia ئەوا ب واتا ((وەرگەرانى تەخت و بەخت)) (وييستير، ٢٠٠٦: ٩٠) دەيت

و پشتى نەرسو ى نيدى بەحس قەگيرانى ناهيته كرن. هەتا سەدى بيستى كو ب پرژدى قەگيران مينا زانستەك سەر بەخو دەيته د قادا رەخنەييدا.

١٠٧، ١٠١، فۆرماليستين پرووس:

فۆرماليست ئەوين ب داهينەترين بزاف و قوتابخانا سەدى بيستى دەينه نافكرن؛ د ماوى شەرى ئيكى جيهانى پەيدا بوو و دەر و بەرى ١٩٣٠ ى ژ دەر ئەنجامى زولم و زوردارىيا دەستەهلاتى ژ ناف چوو. بزافين فۆرماليستان ل دوو سەننەران بوو؛ نيك: "بازنى مۆسكو" كو لدويف گوتنا "پرومان ياكوبسن" ى (كۆمەكا قوتابيين زانكويى د زفستانا ١٩١٤-١٩١٥ كۆمەلا زمانناسيا مۆسكو ئەوا پرومان ياكوبسن، پيتر بۆكاتيروف و گەريگورى فينوڤور دامەزراندن. ئارمانجا وان بەرزكرنا زانستى زمانناسى و شيعرييەتا بەر هەمى ئەدەبى بوو.) (ايو تاديه، ١٣٩٠: ٢٠) ئەوان دڤيا ديتنەكا نوى بو ئەدەبى لسەر بنەمايى زانستى زمانى پروژانه و زمانى ئەدەبى درست بكن. ئەوان ((گرنكى ب شيعرييەتى ددا و جوداهى ئيخستە دناڤهرا زمانى پروژانه و زمانى ئەدەبى، ئەوان ژ بو قى چەندى

^١ ((له ئەسلدا وشەيەكى يونانيه، پيکهاتوو له peteia (کهوتن) و peri (پيش))) (وييستير، ٢٠٠٦: ٩٠)

نمونېن خوه ژ هوزانا ههچهرخ و فولکلورې پرووسی وەرگرت)). (مدرسی، ۱۳۹۰: ۳۵۳) دوو: "ئوپویاز"¹ کو کورتکریا (کومه لا لیکولینا زمانې هوزانې) به ل سەنت پوترزبورگ. لسا ۱۹۱۶ ژ لایې بوریس ئایخنبا،² بوریس توماشیفسکی،³ یوری تینیانوف،⁴ ئوسیپ، لڤ یاکوبینسکی، جیرمونسکی و بتایهتی فیکتور شکلوفسکی⁵ هاته دامهزراندن. (ریما- مکاریک، ۱۳۸۸: ۱۹۸) ب دیتنا وان دهقی ئەدهبی پیدفیه لسه بنه مای توخم و بنه مای دهقی بهیته شروفه کرن ئانکو ئەدهب فورمه و فورمې ئەدهبی ((کومه کا توخمانه کو بنیاتې دهقی ئەدهبی پیک دینیت. کیش، سهروا، ریت، قول، کونسانت، برگه، هونه رین رهوانیژی ههمی پیکه بهشاری د پیکینانا فورمې دهقی دکهن، لی ب مهرجی کو هه ئیک د پیکینان و نهفراندنا دهقیدا بهشار ببن)). (شمیسا، ۱۳۷۸: ۱۵۶)

سهره رای جیاوازی دناقهرا هه دوو بازاند، ئهوان هندهک ئارمانجین ههچشک هه بوون کو ئهو نیزیکی ئیک دکرن ژ وان ژی: ب زانستی کرنا ئەدهب و لیکولین لسه ئەدهبیته بهرهمی ئەدهبی، سست و لاواز کرنا وئ بۆچوونئ ئهوا دبیزیت هونه و اتا رهنگه دانا کهتواری. (مکاریک، ۱۳۸۸: ۱۹۹)

فورمالیستان بزاقر جووتکا رۆخسار و ناقرۆک د رمخا ئەدهبیدا بگوهرن و بکهنه ئالاف و کریار. ئهوان رهدا جووتکا رۆخسار و ناقرۆک دکر چنکو جوداکرنا رۆخسار و ناقرۆک دبیته نهگهري درست بوونا بۆشاهی دناف دهقیدا. پشتی فورمالیستان چه مکین ئالاف و کریار د چیرۆکاندا بکارینان چه مک و رۆلی هه دوو لایه نین فهگیرانې فابیولا⁶ ئانکو ناقرۆکا چیرۆکی و سوژیت⁷ ئانکو ئاقاهی چیرۆکی ژ ههف جودا کرن. (هارلند، ۱۳۸۵: ۲۳۸) نهگه فورمالیست شیان دبواری هوزانیدا جوداهی بېخه دناقهرا زمانې هوزانې و زمانې ئاساییدا لی د بواری رۆمانیدا نهشیان فی کاری نهجام بدن چنکو ((زمانې رۆمانی تیرا دهر برینا ئاستی ئیستاتیکی یا بهرهمی ناکهت لهورا ئهوان جوداهی ئیخسته دناقهرا حیکایهت و گری)). (موران، ۱۳۸۹: ۲۱۳) ژ وان کهسین گرنگی بقی کاری دای ((شکلوفسکی و توماشیفسکی بایه خیان به لیکولینهوهی (حیکایهت- Fabule) ددها و له چنین (چیرۆکی هونه ری- و مرگیر) جیاپانکردهوه له زاراومکانی بونیادی حیکایهت و ناوه رۆکی حیکایهتیان کۆلنیهوه)). (قطوس، ۲۰۱۱: ۱۰۱) فورمالیستان گری و مکو توخمی جوداکر دناف ژانرین ئەدهبی فهگیرانکی دزانین.

¹Opoyaz

² Boris Eikenbaum

³ Boris Tomashevsky

⁴ Yuri Tynyanov

⁵ Shklovsky

⁶ Fabula

⁷Syuzhet/ Sjuzet

"نایخنېام" د ډهکولینین خوهدا ګرنگی ب دهنګی ډهګیری دا. لدهف وی دهنګی ډهګیری مینا رېکخمری سهرمکی د پېشقه چوونا حیکایهتانه. نومی ل دوو وتارین خوه بناقین (پالتویا ګوګول، خهیالا ډهګیری) لسال ۱۹۲۴ و (لسکوډف و پهخشاناموډیرن) لسال ۱۹۲۵ ناشکرا کر کو دهندهک بهرهمین نهدهبیدا ګری و پرویدانهکا پیکفه ګریدای نابنه نهګری ب هیز بوونا بهرهمی، بهلکو نهف چهنده دزفریتهفه بو ناماده بوونا ډهګیری د حیکایهتیدا. "نایخنېام" فی جوری حیکایهتان ب (نوسکار) ناف دکمت و بقی رهنګی ددهته نیاسین: نوسکار شیواز مکی تاییهتی ناخفتنییه کو تیدا پیف، رسته و ریتما ګوتنی نیزیکی ناخفتنا زارمکی یا ډهګیرییه. "نایخنېام" دوو جوری نوسکاری دیار دکمت.

نیک: نوسکارا ډهګیری نهوا لسر بنهمای ترانه و پیکهین و توخم دووزیپ واتییه. ب دیتنا وی بو فی جوری باشتیرین نمونه د نهدهبی پرووسیدا بهرهمین (نیکولای لسکوډف) یه د سهد سالیانوزدی کو بریا دهستهواژهیپ روظانه، بازاری و رهمزدووزیپ واتی شیا جورمکی تاییهت ژ ډهګیرانی دانیت.

دوو: نوسکارا دهنګی کو لسر توخمین لاساییکرن، ناماژه کرن و نیشارهت دهینه دیتن. باشتیرین نمونه بو فی جوری بهرهمین "نیکولای ګوګول" یه. (مکاریک، ۱۳۸۸: ۲۰۲) د بیافی ډهګیرانیدا بوچوون و موډیلین هندهک ژ ډهکولهیرین فورمالیست بووینه بنهما و بربرا زانستی ډهګیرانی لهورا دی ب بهرفرههی ناماژه ب تیورین ګرنگترین تیور دانهرین فورمالیست دبیافی ډهګیرانیدا کهین:

۱،۷،۱،۲ فیلادیمیر پروپ:

ب دیتنا "کادن" ی هرچهنده رهگ و ریشالین ډهګیرانی بو نهرستوی دزفریتهفه؛ لی ډهګیرانناسی دګهل ډهکولینین "پروپ" ی دهست پیکر. (کادن، ۱۳۸۰: ۲۵۹) "فیلادیمیر یاکوف لویچ پروپ" — نهلمانی نهژاد- د سال ۱۸۹۵ ی د باژیری سان پیتربورگ ژ دایک بوویه. پستی خواندنا خوه د پشکا فیکها زمانی رووسی و نهلمانی بدوماهی نیای، بوویه ماموستای فولکلور د زانینگهها لینینګراد. پستی چهندين سالان خواندن و لیکولینان پرتوکا (مورفولوژیا حیکایهتین پریان) د سال ۱۹۲۸ ی بهلا فکر. (خراسانی، ۱۳۸۳: ۷۲) ل دهستپیکا سال ۱۹۶۵ نهف پرتوکه بو زمانی فرمسی و لسال ۱۹۸۶ ی بو سهر زمانی نینگلیزی هاته و مرګیران و لدویفا بوویه کهسهکی بهرنیاس ل سهر ناستی جیهانی، نهف پرتوکه ګرنگیهکا تاییهت د بواری زانستی ډهګیرانی هیه. چنکو نومی موډیلا زال لسر نهفان جوړه چیروکان دمرئخست و دیار کر کو چیروګین پریان سهرای بهرفرههی و جوراوجوریی دبنهرمتدا ژلای جوری قارهمان، نهرک و رولین نهوان، دناف همیاندا وکههفی و نیکګرتنهک هیه. پرتوکا "پروپ" ی کارتیګرنهکا مهن لسر بنیاتګیرییا نیکهتیا سوفیهتی ل

دەھكېن ۱۹۶۰ ئ (قوتابخانا تارتو) ھەبوو و ھەمى جورېن ڤەكۆلېنېن كلتورى، ڤۆلكلورى و ئەفسانە د ئېكەتيا سوفيتى كەفتە ژېر كارىگەريا پروگرامى مۆرفولۇژيا "پروپ"ى. ھەر ژ دەھكېن ۱۹۵۰ باندورا ڤى پەرتوكى لسەر بنياگەرېن فرەنسى ديار بوو. "كلود لوى ستراوس" د گووتارا "پېكەتە و فورم" ديار كر كو پۆلېن كرنا پروپى لسەر حيكايەتېن پرووسى تا چ رادە گرنگ و داھىنەرانەيە. ب باومرا "ياكوبسن"ى زانستى ڤەگىرانى ب واتايا راست و درست لگەل ڤى پەرتوكى سەرھلدايە. (احمدى، ۱۳۸۰: ۱۴۴-۱۴۷)

"پروپ" وەكو گەلەك ژ لېكولەرىن ڤى دوماھىي، ژ بو شروڤەكرنا ڤەگىراندا داستان و حيكايەتان مفا ژ زامناسىيا نوى وەرگرتبوو. ئەو د لېكولېنېن خومدا ب فورمالىستان داخبار بوو. ئەف چەندە د جوداكرنا ئاستى چىروك و گرئ دا ديار دبىت. ئەوى د پۆلېنكرنا بەرھەمېن ڤۆلكلورى گرنگى ب فورمى دەقى دايە؛ بڤى كارى وى مۆرفولۇژى دەيتە گوتن. (احمدى، ۱۳۸۶: ۱۴۴)

زاراڤى مۆرفولۇژى بەرامبەر Morphology يا ئىنگلىزى دەيت ب واتا شروڤەكرنا يەكەيان. پروگرامى مۆرفولۇژى بو جارا ئىكى ژلايى زانايى مروفناسىي "ڤىلادىمىر پروپ" (۱۸۹۵-۱۹۷۰) ھاتە د گورەپانا ڤەكۆلېنەندا. ئەو د بەرھەمى خوە بناڤى (مۆرفولۇژيا حيكايەتېن پەريان)دا ب ديتنەكا فورمالىستى- مۆرفولۇژيا حيكايەتېن پەريان د ناڤ ئەدەبى پرووسىدا شروڤەكرن و بڤى چەندى شورش و وەرچەر خانەك مەزن د بياڤى ئەدەب، رەخنە و لېكولېنېن ڤۆلكلورىدا پەيدا بوو. ((پروپ لە بواری پەخشان و ھونەرى گىرانەمۇدا بايەخى بە لېكۆلېنەمۇ حيكايەتى خورافى دا و زياتر تەركىزى كرده سەر چەمكى ئەركى كەسپىتى لە گىرانەمۇدا نەك خودى كەسپىتى، واتە بايەخى بەو ئەركە دەدا كە كەسپىتپەكە ئەنجامى دەدا)). (قطوس، ۲۰۱۱: ۱۰۰)

"پروپ" بنياىى كارى خوە لسەر بنەمايى پۆلېن كرن و رېكخستنا حيكايەتېن ڤۆلكلورى لسەر بنەمايى ئەو كارى "ڤىسلوڤسكى"¹ بەرى وى ئەنجامدا بوو دانا. (اسكولز، ۱۳۹۳: ۹۵) ب ديتنا "ڤىسلوڤسكى" ناڤروك ژ كۆمەكا (مۆتيف)ان پېك دەيت. ((مۆتيف سادەترين و بچويكترين يەكا ڤەگىرانى يە ئەوا ناھىتە ئانالىز كرن)). (بارت، ۱۳۸۷: ۱۰) لى ب ديتنا "پروپ"ى مۆتيفېن "ڤىسلوڤسكى" دەيتە ئانالىز كرن. "پروپ" پشنى سەد چىروك ژ كۆمەلە چىروكېن پرووسى "ئافاناسىڤ" ھەلېژاردى، ئەو لسەر بنچېنەيا كاردانەو و پروويدانان شروڤە كرن، گەھشتە ڤى ئەنجامى كو كردارىن كەسايەتېن داستان و حيكايەتان ھەمى د بنياىادا بسەر سىھ و ئېك ئەركان پارڤە دبىت. ((سى و يەك ئەرك و... گشت ئەو كار و رووداوه گىراوانە لە خو دەگرئ كە خاومەن يەك

¹Veslovsky

سیستم له گیرانه ودا)). (سهماره، ۲۰۰۸: ۵۰) نهو بچوکتريڼ پيکهاته پيڼ حياکيه تان ب ئمرک ناڤ دکهت. نهو ئمرک ژي بریتينه ژ:

۱- ديار نه بوونی که سيکی خيزان له ماله وه. (ژ مال دمرکه فتن، بهرزه بوون، دوير بوون)

۲- ناگدار کردن، پروو بهرووی پالهمان دمرکي که خوی لهم جوړه شتانه دوور بخاته وه.

۳- به پرنگانه وه يا قهده غه شکيني

۴- ئمرکي هموال پرسين، کارمکته ري شهرخواز ب رييا پرسيارکړني همولا بدهسته

نيانا پيزانينان دکهت. (رهسول، ۲۰۰۳: ۳۱-۳۳)

۵- ئمرکي سوراغ گرتن: کارمکته ري شهراني، زانياري لسر قوربانين خواه بدهسته

دنييت.

۶- ئمرکي هه لخته تاندن، فيل کرن و سمردابرن کارمکته ري به دخواز برييا سحر ري

قارماني بو ئاقارمکي نه ديار دبهت.

۷- ئمرکي که فتنه داڤا يان تيکه فتن: قارمان ده بيه قورباني که سي به دخوازه و فيل لي

دهيته کرن. (جوتيار، ۲۰۰۵: ۴-۵)

لدويڤ في چهندي ژماره ۶ و ۷ په يوه ندي لگهل ئيک هيه هر وهکو د ژمارين (۳ و ۲)

((سهرپيچي داواکاري دهکات، به لام (۶ و ۷) به برياري که سه به دخوازه که ده جو ليت وه)). (غريب،

۲۰۱۳: ۱۰۲)

۸- ئمرکي خراپه کاري: که سي شهرخواز نازاري يه کيک له نهدامه کاني خيزانه که ده دات.

نهم ئمرکه زور گرنگه، جولانه وه يه کي راست و دروست به حياکيه ته که ده به خشي و کرداري که سه

به دخوازه که به دمرده خات.

۸ أ- ئمرکي کهم و کوري (پنډفياتي يان نه بوون): يه کي له که ساني خيزان هه ست به

که موکوري به کي زور دهکات و حمز دهکات له ژيانيدا به دمه سي ني)). (رهسول، ۲۰۰۳: ۳۴)

۱۰/۹- ((پالهمان برياري هينانه دي نامانجه کاني دده له گهل هيزي به د ده کو يته ملمان)).

۱۱- ئمرکي به جي هشتني مال)). (جوتيار، ۲۰۰۵: ۵)

بقي رهنګي ئمرکين ژماره ۸، ۸ أ، ۹، ۱۰، ۱۱ حياکيه تي دگه هيننه قوناغا پر گير و گرفت و

لدويڤدا ري بو خوش دکمن و ريکين چارمه سرييان پيشکيش دکمن.

۱۲- ئمرکي تاقيرکړن: که سه به خشه نده که پالهمان تاقيده کاته وه.

۱۳- وه لامدانه وي پالهمان و رازيکړدنې که سه به خشه نده که.

۱۴- پالهمان شتيکي سحري دمه گير ده بيت.

۱۵- پالهمان ده چيته جي هانتيکي نه ناسراو و به دمه ست پيو سي تيه کاني ديني.

- ۱۶۔ پالھوان بہرنگاری کہسہ بہدخواز مکہ دہبی و مملانی دہستیدہکات۔
- ۱۷۔ ٹہنجامی ٹہم مملانیہ، پالھوان بریندار دہبیت۔
- ۱۸۔ پالھوان کہسہ بہدخواز مکہ راودہنی یا دہیکوڑی۔
- ۱۹۔ نہمانی کہسہ بہدخواز مکہ و پالھوان پٹویستیہک دہستگیر دہکات۔
- ۲۰۔ پالھوان بۆ شار و مالھوہ دہگہریتھوہ۔
- ۲۱۔ لہ نازایی و توانای پالھوان، کہسی بہدخواری یہکھم یا خود کہسیکی تر ہلدیت۔
- ۲۲۔ پالھوان لہ شوینہکہ دہروات۔
- ۲۳۔ پالھوان بۆ شار مکہی یا خود مالھکہی گہرایھوہ، بی ٹھوہی کہس بیناسی دہست دہکا و دہبیتہ حمبال، یا خود پینہدوز۔
- ۲۴۔ شہخسیہتی ساختہیہ۔
- ۲۵/۲۶/۲۷۔ کایکی زور گرانی و پالھوان لہ کار مکہیدا سہر دہکھوی و بہ نازایی خوی تہسلیم دہکات۔
- ۲۸۔ پالھوانی ساختہ و دروزن کار مکانی ہر ٹاشکرا دہبی۔
- ۲۹۔ پالھوانی راستی و حقیقی، لہ باریکی تازمدا دہر دہکھوی۔
- ۳۰۔ کہسہ بہدخواز مکہ سزادہدری۔
- ۳۱۔ پالھوان ژن دہخواری و دہسلاتی دہکھویتہ دہست۔ (رہسول، ۲۰۰۳: ۳۱-۳۹)
- ٹھف ٹہرکین "پروپ" ی ب شیوہکی ((ٹاسوی و زنجیری بہدوای یہکدا ہیناون، لہ پروی وائوہ بہ تہواوکہری یہکتر دادہنرین و جولہی ریرموی پروداوہکانی حیکایہت لہ پھیوہندی بہ پالھوانوہ پیشان دہدات، بہ لام مہرجیش نییہ ہر ہموو ٹہرکہکان بہ یہکھوہ لہ یہک حیکایہتدا ہہبن و لہوانہشہ ہندیکیان پاش و پیش بن))۔ (غریب، ۲۰۱۳: ۱۰۷) "پروپ پشتی دیار کرنا ٹہرک و دہرٹیکستن و دیار کرنا یاساین دناف چیروکاندا، گرنگی ب رموتا دناف چیروکی دا۔ ٹھو ہیلکاریین وی ژ ہر چیروکہکی لگہل ہیمایان پیشکیش کرین کو بریا خواندن و بہراوردکرنا ٹھوان دگہہینہ ٹہنجامین دہگمہن و پر بہا۔
- "پروپ" قارومانین چیروکان بسہر حفت جوران پارقہ دہکت:
- ((۱۔ کہسی بہدخواز: ٹہرکین ۸، ۱۶، ۲۱
- ۲۔ کہسی بہخشنده: ٹہرکین ۱۲، ۱۴
- ۳۔ کہسی یاریدمر و ہاریکار: ٹہرکین ۱۵، ۲۶، ۲۲، ۱۹، ۲۹
- ۴۔ شازن یان کہسی مہبہست: ٹہرکین ۱۷، ۲۵، ۲۷، ۲۸، ۳۰، ۳۱
- ۵۔ قارہمان دویرکہفتی: ٹہرکی ۹

۶- قارهمان (تووشی کیشه و ململانی دبیت): ئهرکین ۳۱، ۱۳، ۱۱، ۱۰

۷- قارهمانی ساخته و درۆزن: ئهرکین ۲۴، ۱۳، ۱۱)). (بارت، ۱۳۸۷: ۱۲-۱۳)

د سهرجهم ئهفان ئهرکان دا کارهکتهرین دناف چیرۆکان د ئهفان حهفت بازهیاندا دزقرن؛ ههرچهنده رهنگه نافین کارهاکتهران بهینه گوهرین یان شیوی کار و رۆلی وان بهینه گوهرین، بهلی ناقهرۆکا دهستنیشان کری بو ههر بازهیهکی دمنیت ئیک. "پرۆپ" گههسته ئهوی ئهنجای کو ((کارهکتهرین چیرۆکی دهینه گوهرین، بهلی ئهرکین وان جیگیرن و ئهف ئهرکه د سیه و ئیک ئهرکاندا دهستنیشانکرینه)). (اسکولز، ۱۳۹۳: ۹۶)

لدويفدا "پرۆپ" چار یاسایین جیگیر و گشتی دیار دکهت:

((۱- توخمین جیگیر و سهرهکی بین حیکایهتان، بریتیه ژ نهو کارین کارهکتهرین چیرۆکی دناف چیرۆکیدا ئهنجام دهن.

۲- هژمارا کارین دیارکری بو کارهکتهرین حیکایهتین پهریان سنورداره.

۳- ریز کرن و لدويف ئیک هاتنا کار و ئهرکین کارهکتهرین چیرۆکان ئهنجام دهن، ههردهم یهکسان.

۴- بنیاتی ههمی چیرۆکین پهریان وهک ئیکه)). (پراپ، ۱۳۶۸: ۴۳-۴۵)

د خشنا ژیریدا ئهف سیه و ئیک ئهرکه هاتینه کورتهکرن و ناماژه ب هینایین وان هاتینه دان.

"پرۆپ" بو دانانا هینایان د حهفت هینایین دهستیکی مفا ژ ئهلف و بنیا رووسی وهرگرتیه، بو بین دیتز ئهلف و بنیا ئینگلیزی بکار ئینایه.

ههرچهنده هژمارا کارهکتهر، ئهرک و کارههاندین ئهوان دجوراوچورن، لی د ههمیاندا ئهرکین

تاییهتی ئهو کارههانا کارهکتهریه ئهوا لدويف گرنگیا رویدان و پشهاتهیان.

M	کارهکی قورس و گران	J	دانانا نیشانهیان	B	پیکنinan	α	رهوشا دهستیکی
N	چارهسهریا کیشهی	I	سهرکهفتن	C	زۆرانبازی/رووبرو بوون	β	ئاماده نهوون
O	ئاشکرا بوون	K	چارهسهریا کیشهی		بجه هیلان	γ	ریگریکرن
Ex	شهرمهزاری/ریسوابوون		زفرین	D	ئیکهمین تاقیکرنا کهسی بهخشنده	δ	لادان و سهریچیکرن
T	گوهرینا فۆرمی	Pr	به دواوا چوون	E	کار دانهمیا قارهمانی	ε	ههوالگیریا ب فیل
U	سزادان	Rs	ههلاتن	F	وهرگرتنا تشتهکی سحری	φ	دهستقهئینانا پیزانینان
W	ژن خواستن	O	چوون جههکی	G	گوهرینا جهی	λ	خاپاندن

خراپکاري / خراپي	ناکار	A	ململاني	H	بوختان و درمو	L	
---------------------	-------	---	---------	---	---------------	---	--

(خايفی، فيضي، ۱۳۸۶: ۳۶-۳۷)

هر چنده پروگرامي مورفولوژيا پروبي کاريگريهکا مهزن و نريني د بياقي فمگيراناسيا بنياتگري ههيو و شيا جهی خوه مينا تيورزان و فمگولهرين دهست پيشخهر جنيگر بکمت، لي هندک کهسان رمخنه ژ پروگرامي مورفولوژي يا وي گرتن و همولدان کيم و کاسي و لهنگين وي ديار بکمن. ب باومرا "پروپ" ي د فمگولين و شروفمکرنا چيروکان چ برنيا پروگرامي مورفولوژي بيت يان بنياتگري؛ پندقيه ههمي نشت کورتکري بيت. ناکو بتني گرنكي ب ((توخمين سهرمي و بنهرتي بهيته دان و خوه ژ فاکتهرين لاهمي دويربکمن. د نهمامدا د پروگرامي "پروپ" ي گرنكي ب سيفت، ساخلت و وردهکاريين کارمکتر و رهفارين قارهماني ناهيتدان. ههروها گرنكي ب رهوشا کلتوري و جفاکي يا چيروکان ناهيته دان)). (تولان، ۱۳۸۶: ۴۲) نهفه نيک ژ گرنکترين رمخهيان بوو کو بهردموام ناراستهي پروگرامي "پروپ" ي دبوو. بنگومان "پروپ" هايداري في چهندي بوو؛ لي ب باومرا وي د في جورئ فمگولينان ((گرنكي دان بقان بابهمان ژ دهرقي پسيوري و کاري فمگولهر مورفولوژيه)). (پراپ، ۱۳۶۸: ۱۲)

۱،۷،۱،۳ فيکتور شکلوڤيسي:

نيک ژ رمخنهگرين سهر ب فورماليستانفه "شکلوڤيسي" (۱۸۹۲-۱۹۸۴) بوو. نهوي فمگولين لسهر ژمارهکا دهقان کر دا توخمين ناکاکر نهوين دهستهلاتداري ل دهقي نهدهبي دکمن، ديار بکمت. گرنکترين بابته و ياسايين تيورين فورماليستان ل رووسي دگل "فيکتور شکلوڤيسي" و "ياکوبسن" ي دهستپيکر. نهوي هژمارهکا فمگولينان ژير نافونيشان (دهربارهي تيورا پهخشاني) لسالا ۱۹۲۵ ي بهلافکر. نهوي د فمگولينن خوهدا مفا ژ پروگرامي "پروپ" ي ومرگرت. "شکلوڤيسي" همولدا نهو خالين "پروپ" گههشتي بسهر چهندين دهقين چيروک و رومانئ پراکتيزه بکمت. لدهف وي ((هيدا چيروکي بتني ريکخوشکمره ژ بو درستکرنا ناکاهي گري)). (هارلند، ۱۳۸۱: ۲۳۹) نهو گههشته في نهمامي کو برنيا چهند خالان دکارين توخمين گري و رويداني د نهوان دهقاندا بدهست خوهه بيخين. نهو ريک ژي برينينه ژ:

۱- زنجيرهي يان لدويف نيک هاتن: نهوا ب نهرکي کومکرنا چيروکين وهکههف و جياواز راديبته، واته دگل بدوماهي هاتنا چيروکا نيکي بهرهف چيروکا دووي دچيت. نهف چهنده پتر د چيروکين نهفسانهبيدا دهينه ديتن بتايهتي نهوين جهختي لسهر لدويف نيک هاتنا فمگيرانا رويدانان دکمن.

۲- هاوتەریب/ نۆرەیی: دەمى د حىكايەتەكىدا دوو چىرۆك ھەبن، و ئەف ھەر دوو چىرۆكە د ئىك دەم دا ڕووى دەن و لدويف ئىك ھەين. واتا چىرۆكەك دەيتە ھەگىران و چىرۆكا دى دى ھيتە ڕاوستاندن، لدويفدا چىرۆكا ڕاوستىاى دى ھيتە ھەگىران و ئەوا دەاتە ھەگىران؛ دى ھيتە ڕاوستاندن. ئانكو ھەك بازەنى ھەر جار دۆرا ئىكى يە.

۳- بخوھەگرتن: چىرۆكەك دناف چىرۆكەكا دى بيت. مينا (ھزار شەف و شەفەك) بتاييەتى ئەو چىرۆكەين جەختىن لىسەر ھەگىرانا حىكايەتى و لدويفدا بخوھەگرتنا ئەوى د چىرۆكەكا ديتەر دكەن. ۴- رىكخەرى: ئەو كارمەكتەرى ھەمى ڕويدانىن چىرۆكى لدەف وى كۆم دبن، ھەرچەندە ئەو ڕويدان ڕەنگەكى سەربخو ڕووى دەن و ھەر ئەو كارمەكتەر ئەوان ڕويدانان كۆمە دكەت. (شكوفسكى، ۱۹۸۲: ۱۲۲-۱۵۲)

ئىك ژ تەمەرىن كارىن فۆرمالىستان جوداكرنا دەق ژ مېژوويى بوو. "شكوفسكى" ھەر جور تەفسىر و تەئويلا جفاكى- مېژوويى بۆ ھونەرى رەد كر. ئەو ئامازە بقی نمونەى دەت و دبىژىت ((بەردەوام ھونەر و ژيان ژ ھەف جودا بووینە و ڕەنگى وى چ پەيوەندى ب ڕەنگى ئالایا لىسەر دەروازەيا باژىرى بەرزكرى، نینە)). (احمدى، ۱۳۸۰: ۴۴)

جىاوازی كرن دناقبەرا حىكايەت و گرى ئىك ژ گرىگرتىن و كارىگەرتىن كارىن فۆرمالىستان بوو ئەوا بنىاتگەرىن فەرمەسى ب رژدى بەردەوامى پى داى. شكوفسكى ب ڕەنگەكى سەربخو و جودا ھەكۆلین لىسەر ھەر ئىك ژ جورىن گرىيان (ھەفتەرىب، زنجىرىمى، دۆردۆرانى،) كر و لدوماھىيى ديار بوو د پرائىيا بەرھەمىن ئەدەبىدا ئالاقىن نفىسىنا گرى مەبەستەكا واقىعى ھەنە و نفىسەر ب مەبەست ئەوان گرىيان بكار دىننىت. ب دىتنا شكوفسكى پىدقىيە نفىسەر يارىان لگەل خوینەرى د بەرھەمىدا بکەت و ب ئەنقەست ھەزارا واقىع و راستىيى بۆ وان برۆخىنىت)). (مكارىك، ۱۳۸۸: ۲۰۱-۲۰۲)

۱،۷،۱،۴ توماشيفسكى:

پۆلین كرنا "بۆرىس توماشيفسكى"¹ دەربارەى شىوازىن ھەگىرانى گەلەك يا بەررەھە. ئەوى شىوازى ھەگىرانى بسەر دوو جورىن بابەتى و خودى پارفەدكەت و دبىژىت: ((ھندى ھەگىرانا بابەتییە نفىسەر ھەمى تىشتان دزانىت، تا دگەھىتە نەھىيىن قارمانى، لى د ھەگىرانا خودى دا برىيا چاقي وەرگى لدويف ھەگىرانى دچىت، يان پىدقىيا مە ب ڕافەكەمكى ديار نینە دا پرسىارى ژى بکەى؛ چەوا ھەگىرى ئەف چەندە زانىيە)). (شكوفسكى، ۱۹۸۲: ۱۸۹)

¹ Boris Tomashevskii

توماشیفسکی ئیکهمین کهسه باسی مۆتیفین^۱ انازاد و راوستیای د پەرتوکا Thematics کری. ئەو پشستی پێناسەکرنا مۆتیف و پیکهاتین وئ، برهنگهکی جودا شیوی هەلبژارتنا مۆتیفی دیار دکەت و دبیزیت: ((مۆتیف رهنگه‌دانا جوړه ئیکگرتنی یه. مۆتیف ژ کومه‌کا توخمین لاوه‌کی پیک دهیت ب شیوه‌کی ریکخستی و لدویف ئیک. ریز کرنا توخمین مۆتیف ب دوو شیوین سهره‌کیه. ئەف توخمه‌ د کهفنه‌ د چرخاله‌کا ده‌میدا یان دبنه‌ دال یان ژ ی ب پهرموکرنا ریزکرنا ده‌می و بی په‌یوه‌ندیه‌کا دالی دناف ده‌قیدا دیار دبیت. ئەوین د بنه‌ دال زیده‌تر د به‌ره‌مین داستان، رومان، چیرۆکه‌ شاعر دا ده‌ینه‌ بکار ئینان و یا دیتر زیده‌تر د به‌ره‌مین وه‌سفی مینا هوزانین وه‌سفی، فیرکرن، ویزدانی، سه‌فه‌رنامه‌... ده‌ینه‌ بکارئینان... (تودوروف، ۱۳۸۴: ۲۹۷-۲۹۸)

"توماشیفسکی" یه‌که‌مین سهره‌کیین فه‌گیرانی، وانا مۆتیفی ب بچوکه‌ترین نیتکه‌ یا که‌رستی مۆتیف دزانیت و لدویف قی چهن‌دی جه‌ختی لسه‌ر ((کرده‌ و کاردانه‌می پشک و گشت دکەت. لقی‌ری ژ ی هه‌ر وه‌ک ئه‌رکین "پروپ"، هه‌بوونا هه‌ر توخمه‌کی ب ئارمانجا ویه‌ گری‌دایه‌... فه‌کوله‌رین دی پێناسین جیگیر بو توخمین فه‌گیرانی- کرده‌، کاره‌کته‌ر، سالو‌خدان و... پێشکیش دکەن، لی نه‌شیین مۆتیف توماشیفسکی پێناسه‌ بکه‌مین مه‌گه‌ر له‌سته‌پیک چه‌وانی و په‌یوه‌ندییا کرده‌ و کارفه‌دانی لگه‌ل توخمین دیتر دیار بکه‌مین)). (مارتین، ۱۳۸۲: ۸۱) ل قیری‌دا تیروانینا توماشیفسکی گه‌له‌ک یا ب سوده‌ ژ به‌ر کو کرده‌یا مۆتیفان نه‌ لسه‌ر به‌مه‌یه‌کی به‌لوکو لسه‌ر دوو به‌مه‌یان پۆلین دکەت. یا ئیکی په‌یوه‌ندی دگه‌ل فیبولا fibula ئانکو ئەوا پرووی دده‌ت و یا دووی په‌یوه‌ندی دگه‌ل سوژیت Sjuzet ئانکو بابه‌تی چیرۆکی. هنده‌ک ئه‌رک ژ بو دهربرین و گوته‌نا فیبولا یا پیدقییه‌ و هنده‌ک ژ رویدانان هه‌رچه‌نده‌ د پرووالته‌دا گه‌له‌ک ساده‌ و لاوه‌کی ده‌ینه‌ پیش لی د په‌یوه‌ندی دگه‌ل سوژیت دا گرنگیا خوه‌ هه‌یه‌. ب گوته‌نا "توماشیفسکی" د سوژیتدا رهنگه‌ مۆتیفین جیگیر و راوستیای زال بن و مه‌به‌ستا وی ئەو مۆتیفن ئەوین د ئافاکرنا کرده‌ دا هنده‌ گرنگیا خوه‌ نینه‌.

"توماشیفسکی" گرنگی ب ئەوان به‌ره‌مان دده‌ت ئەوین خودان بابه‌ت یان چیرۆکه‌کی بیت و دبه‌رته‌دا پۆلین کرنا جوړین مۆتیفان لدویف ئاماده‌ بوون و پۆلی ئەوان د حیکایه‌ت یان چیرۆکی‌دا واتادار بیت کو ئەفه‌ ژ دزق‌ریته‌فه‌ بو پرموتا دال و مه‌دلولی یا رویدانان. ئەو لگه‌ل جه‌ختی لسه‌ر چه‌مکی مۆتیفی دهرباره‌ی ئانالیز کرنا به‌ره‌می دبیزیت: ((چه‌مکی مۆتیف، چه‌مکه‌کی کورت و پۆخته‌. به‌ره‌م دکاریت خودان مۆتیفه‌کا گشتی و سهرتاسه‌ری بیت و د هه‌مانده‌ما هه‌ر پشک و

¹ Motif

مۆتیف بچوکه‌ترین به‌کا بابه‌تی یه‌، ئەگه‌ر مۆتیف پتر ژ جارمکی دده‌قیدا دووباره‌ بوو دبیزنی بابه‌تی Leitmotif ده‌یت مۆتیف و تیمی Theme تیکه‌ل نه‌که‌مین کو تیم یه‌که‌یه‌کا رامانی یا پروته‌، و ژ هه‌ژماره‌کا مۆتیفان پیک ده‌یت... هه‌روه‌سا مۆتیف بچوکه‌ترین به‌کا فه‌گیرانی یه‌ لسه‌ر ئاستی ریزمانی... ئانکو مینا فون(دنگه‌کی زمانی)یه‌ بو فونیم و وه‌ک مۆرفه‌ بو مۆرفیم و وه‌ک روویدانی یه‌ بو فرمانی. (پرینس، ۲۰۱۱: ۱۹۷-۱۹۸)

پارچەك ژ ههمان بهرهم دشتیت خودان مۆتيفا خوه بیت. ئانالیز کرنا بهرهمی ژ ی بریتیه ژ پرت پرتکرنا پشکین بهرهمی ئهوین خودان مۆتيفهکا ئیکگرتی بیت)). (تودوروف، ۱۳۸۴: ۲۹۸، ۲۹۹) ولدوماهی دگهینه پرتین خاڤ ئهوین ئیدی ناهینه ئانالیز کرن؛ واتا بجویکترین یهکه و کهرسته مۆتيفه.

"توماشیفسکی" دیژیت ئیک ژکارین حیکایهتی ((قهگیرانا دهر باز بوونا بارودوخهکی بۆ بارودوخهکی دیتره)). (تودوروف، ۱۳۸۲: ۳۰۲) لسهر قی بنهمایی ئه مۆتيفی بسهر دوو جوران پارقه دکهت. ئه مۆتيفان ئهوین بارودوخی دگهرن ب گهشهکری^۱ و ئهوین چ گهرینان لسهر بارودوخی ناکهن و هر وهک خوه دهیلن ب راوستیای^۲ ناف دکهت. (تودوروف، ۱۳۸۲: ۳۰۳) د خواندنا ئیکی دا رهنکه مۆتيفین پیکهگریدای و گهشهکری دگهل مۆتيفین ئازاد و راوستیای ب ئیک چهک بزانی لئ "توماشیفسکی" ب نمونهیهکی سنورین وان ژ ئیک دیار دکهت ((مۆتيفین ئازاد پتريا جاران راوستیایه، لئ همی مۆتيفین راوستیای، مۆتيفین ئازاد نین. بۆ نمونه دهی بیژین "قارمان مر" کهواته پیدقی چهکیه ژ بۆ پروسا کوشتنی. مۆتيفا چهک و درستکرنا وینهیهکا هزی بۆ خوینهری مۆتيفهکا راوستیایه، لئ د ههماندهما، مۆتيفهکا پیکهگریدایه؛ چنکو کوشتن بی چهک ناهینه نهنجامدان)). (تودوروف، ۱۳۸۲: ۳۰۳)

"والاس مارتین" ب هیلکارییهکی دهی بۆچوونین "توماشیفسکی"، "بارت" و "چهمهن" د باسی لایهنین قهگیرانی بهر اورد دکهت؛ برهنکهکی دیتر د پشکا جورین یهکیان و ژیرخانا یهکیان باسی قی چهندی دکهت:

جورین یهکیان

مۆتيفین پیکهگریدای:

لدهی قهگیرانی ناهینه لادان؛

گهشهکری (بارودوخی دگهرن) یان راوستیای

ژیرخانا یهکیان

مۆتيفین ئازاد:

دهینه لادان

(گرنگی یا خوه د رهوتا گری دا نینه) (مارتین، ۱۳۸۲: ۸۲)

وهک دیار ههبوون و گرنگیا مۆتيفان د حیکایهت و بابتهیدا جیاوازیین بنهرتی ههنه ((حیکایهت ژ کومهکا مۆتيفان پیکهاتییه؛ لگهل ریزکرنهکا دهی و پهیوهندییهکا دال و مهلولی. لئ بابته ژ ی ب ههمان شیوه ژ کومهکا مۆتيفان پیک هاتییه، لئ ریزکرنا دم و رویدان نه هاتییه

¹ Dynamic

² Static

رەمچاقكرن. ئانكو گرنگ نىيە خوينەر د كىژ پشك يان برىيا نفيسەر يان ئىك ژ كارەكتەرەن يان ئامازە پىكرەنەكا ناراستەوخو ھايدارى رويدانى بىت. بەرۇقارنى يا گرنگ شىوى پىشكىشكرنا مۆتىفانە ئەوا د قۇرمەدان و درستكرنا بابەتى رۆلى خوە ھەيە. د حىكايەتەتەدا بىتنى مۆتىفەن پىكفەگرەيدى د گرنگن؛ لى د نافرۇكىدا، مۆتىفەن ئازاد د بىناتنانا بەرھەمى رۆلى سەرەكى دگىرن)). (تودوروف، ۱۳۸۴: ۳۰۰-۳۰۱) لدويف ئەفنى پىناسەى دىشېن بىژىن: فەگىرانا ھەمى حىكايەتەن پەيرەوييا ياسايەكى دكەت؛ واتا لدويف ئىك ھاتن و رىزكرنا دەمى و پەيوەندىيا دال و مەدلولى ئەوا د چارچوقەكى پۇخت بابەتى ديار دكەت. ئەف شىوازى تەكنىكىن فەگىرانى دگەل مفا وەرگرتن ژ چاوانىيا بكارىنان و رىزكرنا مۆتىفەن ئازاد و بەرفرەھكرنا وى د سەرتاسەرى بەرھەمى دىشېت بەرھەمى بكەت شاكارەكى ئەدەبى يان د ئاستى راپۇرت و حىكايەتەكا سادە رادەستىنەت. لەورا تىروانىيا توماشىفسكى گرنگىيا خوە ھەيە چىكو ((پۆلىنكرنا كرىدا رۆلى كارەكتەرەن ب دوو بىنەمايەنە گرەيدايە. يا ئىكى پەيوەندى ب فېيولا ئانكو ئەوا روى دەت و يا دىتر سوژىت ب گوتنا توماشىفسكى رەنگە مۆتىفەن راوستىاي زال بن لى د راستىدا ئەوان بەھرا خوە د درستكرنا كرىداندا نىنە)). (مارتىن، ۱۳۸۲: ۸۳-۸۴)

۱،۷،۲ قوناغا بىناتگەرىيى ۱۹۶۰-۱۹۸۰

خواندن و شىرۇفەكرنا بىناتگەرىيا دەقەن فەگىرانى د چەند دەھكىن دوماھىيى بوويە جەي پويەپىدانا پتري فەكولەر و رەخنەگران. رەگ و رىشالەن بزاغا بىناتگەران بۆ دەستىكا سەدى بىستى دزفەتەفە دەمى فورمالىستىن روىس بىناتى فەكولەنەن فەگىرانناسى داناي. ئەو دەمى "بۇرىس توماشىفسكى" جىوازي ئىخستە دناقبەرا مۆتىفەن گرەيدى و مۆتىفەن ئازاد؛ لگەل دياركرنا جىوازي دناقبەرا سەرە و كاتالىزور. يان بۇچوونىن "فەكتۇر شىكوفىسكى" دەربارەى گرەى كو ب ناھەيى چىرۇكى ناھ دكر و لدويفدا بوو ب ئىك ژ بىنەمايەن سەرەكى لەف فەگىرانناسى يا بىناتگەران و ھەر ئەف چەندە بوو ئەگەرى جوداھى ئىخستەن دناقبەرا چىرۇك و گوتنى. لى كارىگەرتىن و رىكخوشكەرتىن تىور بۆ سەرھەلانا بىناتگەرىيى مۇرفولۇژىيا چىرۇكىن پەريان يا پىرۇپى – ئەوا لىسالا ۱۹۵۸ ئ ھاتىيە وەرگىران بۆ سەر زمانى ئىنگلىزى- بوو. "پىرۇپ"ى سىھ- و ئىك ئەرك يان كرىدەيىن كارەكتەرەن ژ چىرۇكىن فۆلكلورى و خورافىيىن روىسى دەرئىخست و پۆلىن كر.

د فەگىرانناسى يا بىناتگەرىدا، رستە مۇدىلا سەرەكى يا دەستورى فەگىرانىيە. ئىكەمىن دابەشكرنا رستە لسەر نىھاد و گوزارە بوو. "پىرۇپ" دگەل پەيرەموكرنا فى پىقەرى دناھ بىناتى رستە و فەگىرانى، تىورا خوە دەربارەى ئەفسانەيىن فۆلكلورى يىن پەريان دارشت. ((ئەگەر نىھادى ب ئەوان رستەيىن كارەكتەرەن سەرەكى و گەشەكرى مينا (قارەمان، تاوانبار...) تىدا و گوزارەى ب

کارین بهرجهسته و پيش چاف د قان نهفسانهيان بزانيں، ل وی دهمی ب باشی دشین تیورا پروپی
تیبگههین)). (سلدون، ویدوسون، ۱۳۸۴: ۱۴۱)

"تودوروف" د سالا ۱۹۶۹ ۱۱ د پرتوکا (دهستور زمانى دى کامیرون) دا بو جارا نیکی زارافى
فهگیرانناسی بکارئینا و دگهل "بارت"، "برمون"، "زینیت" و "گریماس" ی زانستى فهگیرانى دانا
لدویف نهو جیاوازییا سوسیتری دناقبهرا زمان و گوتاری دانابوو. د قوناغا بنیاتگهیری، بوچوونین
"فردیناند دی سوسیر" ۱۱ سوسیتری باندورک همره مهن لسهر تیورین گریداى ب فهگیرانیفه ههبوو.
ههر لژییر کاریگهیرییا سوسیتری، "لیفی ستروس" دبیزیت ((بنیاتی نهفسانهی و هکی بنیاتی زمانى یه)).
(بی نیاز، ۱۳۸۸: ۱۰۵) نیکی ژ گرنگترین پیقهیرین زمانناسان بو فهگیرانى، پیقهیرى دناقبهرا بنیاتی
دهقهکی فهگیرانى و پیکهاتا ریزمانى یا رستى یه. د فی پیقهیریدا چهوا ((ژ بو نفیسینا رستهکی پیگیری
ب یاسا و دهستور ئانکو ریزمانهکا دیارکری دهیته کرن، ب ههمان شیوه دهربرین و فهگیرانا چیروکى
ژی پیگیری ب یاسا و دهستورک دیارکری دکهت)). (هارلند، ۱۳۸۵: ۲۷۸) و لدویفا "تودوروف" ی
نهف چهنده لسهر فهگیرانناسی زیدهکر، کو نهو ژى ههمی چیروک خودان یهکهیین دهستوری و
زمانینه.

فهگیرانناسان ههر چیروکهک ب دهقهکی فهگیرانى ناقرن و ههولدان سیستهههکی نیشانهی
یا ههفیشک دناقبهرا ههمی چیروکان پهیدا بکهن. ههروهسا نهفان کهسان ژ روانگهها سهرپشک بوونا
زمان لسهر گووتاری — لدویف دیتنا سوسیتری — جهختی یا خوه لسهر پیکهاته و یاسایین دناف سیستهه
نیشانه یا زمانى کومفهکرن و د نهجامدا، چهمکی گشتی یا فهگیرانى گرنگتر ژ فهگیرانین تاک یین
واقیعی دزانیں.

ههتا بهری فی شهپولی خوینهر و فهکولهرین نهدهبی داستانى بتنى گرنگی ب لایهنى واتای
و بنیاتی هونهیری دهقیدا. لی دگهل هاتنا ریبازا بنیاتگهیری نیدی فهکولهر و رهخنهگر فیری چاوانییا
شروفهکرنا دهقهکی نهدهبی داستانى لسهر بنهمایی ئافاهی، بنیاتی پیکهینهر و ههبوونا دهقی ب خوه
بوون دا بگههنه نهجامان؛ لی نهجامین جیاواز د مهودایهکی گشتیدا. بنیاتگهران د چهند هیلین گشتی
دا کار دکر نهوان ب توندی هیرش کرنه سهر نهوان فهکولینان نهوین گرنگی ب ژینگهه و فاکتهرین
دهرهکی یین دهقی دا ((بونیدگهرا بییهکان جهخت له سهر کرؤکی ناوهکی دهقی ویزهیی و به تهنیا مامهله
لهگهل دهق دهکات و هیچ گریمانهیهکی پیشو و هکو پهیوهندی به واقیعی کومه لایهتی له بهر چاو
ناگریت)). (مهرووف، ۲۰۱۲: ۸۱) ب دیتنا بنیاتگهران دهق خودان پیکهاتهکا بهیز و بنهمایهکی
سهربخویه و بنهمایی دهقی ب خوه و ب تنی تیرا لیکولینان دکهت و پیکهاتا دهقی، ژ پهیوهندییهکا
بهیز و ئالوز یا ناف دهقی پیک دهیت.

بنياتگهري د سالين ۱۹۶۰-۱۹۷۵ ځ د فرهنگسار و لويځدا د وولاتين ديترا به لاف بوو. ((بنياتگهري گرنګي ب څه کولنن خودان سيستم ددهت و همول ددهت رځنا ندهبي مينا پشکهک ژ څه کولنن زانستي بدهت نياسين لدهف بنياتگهريان هر دهقهکي ندهبي جيهانهک سمر بخويه و پيدفييه لسر رځنهگري ياساين زال ل دهقي دا نويين حوکمي ل دهقي دکهن ديار بکهت)). (Bain and..., 1991:1395) نارمانجا سرهکي يا بنياتگهري ب زانستي کرنا ندهبي بوو هر وکو "کلود ليځي ستروس" دپيژيت: ((بنياتگهري دپيت رپيازما هزاريا بهر فره، وکي رپياز و ميتودين زانستين سروشتي. دپيت هغه بنديا دناڅهرا پارچي هر بنياتهکي څه خونيت، نو ژي ب رپکا څه خواندنا بنياتي و ديار کرنا هغه بنديين دهرقه، پاشي ليکدانا وان د چارچو څه کي گشتي نو يي بلندتر ژ بنياتي دهستيکي، داکو ناهي نديار بو مه ژي رو هن بپي)). (بغوره، ۲۰۰۲: ۴۷-۴۸) مه سلا ب سيستم کرن، کار و نارمانجا هر سرهکي يا بنياتگهريان بوو نو د راستيدا بهر دوا ميا کاري فورمالستان بوو. لدهف هندهک ژ تيورزان و رځنه گرانه گلهک جاران چهکي ((ب سيستم کرن بهر امهري بنياد دهپته زانين)). (تسليمي، ۱۳۹۰: ۶۵)

کو مهکا بنياتگهري گرنګي ب څه گيران، چيروک و حياکيه تان ددا برييا همان ((زمانناسيا ليځي ستروس نو لسر بنه مياي نهمسانه پين زارهکي هاتبوو دانان څه گوهاسته سر چيروک و حياکيه تين نفيسي يين جوراوجور و بځي رهنګي جورهکي ديترا ژ څه گيراناسي و بنياتگهرييا څه گيران پيدا بو)). (مدرسي، ۱۳۹۰: ۲۲۲) "راجر فاولر" ل دمر وازميا پرتوکا (زمانناسي و رومان) دا باسي چوانيا مفا و مرگرتن ژ زمانناسي بو شروفه کرنا بنياتي څه گيران دکهت ((من مفا ژ دهستور زمانې دهقي و مرگرت و بو من ديار بوو بنياتي گشتي دهقي هروک بنياتي رستهيه. لويځ ځي پيڅهري نهز گه هشته بنياتي څه گيران)). (فاولر، ۱۳۹۰: ۱۲) ب ديتنا څه گيراناسي بنياتگهري، گرنګرين پيڅهري زمانناسي دناڅهرا پيکهاته يا چيروکي رستهيه. بديتنا "نهرئ مارتين" ي ((رسته بچويکترين يهکيه کو بدرستي دمر بريني ژ چيروکي دکهت)). (بارت، ۱۳۸۷: ۳۱) "بارت" دپيژيت ((هر څه گيرانهک رستهکا دريژه، بدرستي مينا رستهکي کا چاوا ژبلي فورم و تايه تهنديين خوه، درستيدا ناخفتهکا کورته)). (Barthes, 1977: 84) لويځ ځي پيڅهري پيکهاته گشتي يا چيروکي پيرمويي ژ هندهک ياساين ديارکري دکهت. هر وک چاوا ژ بو دارشتنا رستهکي پيڅهري ب ياساين ديارکري دهپته کرن. هر چنده بنياتگهري ((شيانين څه گيران ب پيڅهري، ناست، و مرار و شيانين زمانين زيندي و پيشکهفتي دزان)). (ميلر، ۱۳۷۷: ۷۳)

بنیاتگهرین مینا "لنقی ستروس"¹، "گریماس"²، "برمون"³، "رولان بارت"⁴، "تودوروف"⁵ و "ژیرار ژینیت"⁶ ژ کسین سهرمکی د دانانا فهگیرانناسی یا بنیاتگهری دهینه هژمارتن. ئهون دگهل بۆچونین خوه رولهکی هه مهزن د بهرفرهه و گهشهکرنا تیورین فهگیرانی دا ههبوون.

((بنیاتگهر ب ئاشکرای لویف شیعییهتا هوویر⁷ و شیعییهتا مهزن⁸ یا حیکایهتی دگهریان. ئارمانجا بنیاتگهران ژ شیعییهتا هوویر، جاکرنا بنیاتی بنههتی حیکایهتی یه ئانکو توخمین سهرمکی یی حیکایهتی و یاساین چاوانیا تیکهلکرنا ئهوان. د پینگا ئیکی دا کارئ وان دیارکرنا تیکهل کرنا پتريا توخمین حیکایهتی یه)). (اسکولز، ۱۳۹۳: ۱۳۲)

ب دیتنا بنیاتگهران خواندن و فهکولینهکا خودان سیستهم و پهیرمو د پیکهاته و فورمی بهرهمی ئهدهبی دبیته ئهگهرئ ((فهوزینا شیوهیین درست بوونا واتایی دهقین ئهدهبیدا)). (مدرسی، ۱۳۹۰: ۲۲۲) فهگیرانناسی ژی مینا پشکهکا گریدای ب بنیاتگهرینه، برییتیه ژ کومهکا یاساین گشتی دهبارهی ژانرین فهگیرانکی، فهگیران و پیکهاتا روویدان و گری؛ برییا مفا وهرگرتن ژ پیکهاته و بنهمایین چیرۆکی ب مهبهستا گههشتن ب مهبهستا نفیسهری ریک دئخن.

ژ دهستکهفتین ههره مهزن بین فهکولینین بهرفرهه و وردین فهگیرانناسان ب گشتی و بنیاتگهران ب تاییهتی سهرهلدانا کومهکا چهک و زاراقتن دیتر ب ههمی چهق و تایین خوهفه دگهل پهیهندی و گریدانا فهگیرانی ب تایین دیترین زانست و ژیانی بوو. ئهف ههمی ژی برییا بۆچوونین رهنهگرین زمانناسین قوتابخانی بوون. دقیریدا دئ ئامازه ب بۆچوونین گرنهگرین رهنهگرین فهگیرانناسین بنیاتگهر کهین:

۱،۷،۲،۱ رولان بارت:

"رولان بارت"⁹ (۱۹۸۰-۱۹۱۵) ئ فرهنسی ب ئیک ژ بناف و دهنهگرین کهسایهتیین بیاقی تیوریا ئهدهبی و کلتوری دهینه هژمارتن. بۆچوون، تیور و بهرهمین بارتی باندورا خوه ل بیاقین جوراوجور مینا بنیاتگهری، سیمولۆژی، پۆست بنیاتگهری، فهکولینین کلتوری، رهنه ئهدهبی و دهروونناسی ههبوو. دشین بارتی ئیک ژ بنیاتنهترین تیوریا ئهدهبی و کلتوری یا ههقههرخ ناف کهین.

¹Levi Strauss

²Griemass

³Claude Bermond

⁴Roland Barthes

⁵Tezvetan Todorov

⁶Grard Genette

⁷Micropoetics

⁸Macropoetics

⁹Roland Barthes

د بیاځی چیروک و ځهگیرانیدا ب باومرا بارتی ژبی ځهگیرانی بدریژاهی و ځهځناریبا شارستانییهتا مړوځانه. لدهف بارتی ((چیروک رستهکا دریژه؛ همرهوک چوا همر دمبرین و رستهیهک دناخی خودا هملگر و کورتکریی چیروکهکی یه)). (Barthes, 1977: 84) لهورا شروځهکرنا نیک ب نیک یا حیکایهتان کارهکی مهال و نهستهمه. نهو ئاخفتنا وی خوه نیزیکی ههځتیکیستی دکهت و ب باومرا وی راسته همر دهقهک ((بو کومهکا بیرهمری، میژوو، بهلگه، دهنګ و زمانین ګهلان، کلنور... دزفریتهځه؛ لی دهق بتنی ژ ههځتیکیستی پیک ناهیت و لځی چندی دا ناروستیت بهلکو دهق لګل پیکهاتهپین دیتره بهردموامه)). (همان ژیدمر: ۲۱۶۰) همر ژ ځی روانګههی ب دیتنا وی ژ بو شروځهکرنا سهرراست، زانستی و درست پیدځی یه دهست ژ میتودا هملینجانی نانکو دمرنیخستن و دیارکرنا چهمک و واتایی ژ رمګز و یهکهمین بنیاتی و پیکهینر بهردمین چنکو ((نهو هزر و ههځتیکیستی دناف دهقی دا هاتییه ګونجاندن، نهو ب خوه د راستیدا دبیته ههځتیکیستا تیکستهکی دیتر لهورا نابیت لګل رمګ و ریشال و بنهمایین دهقهکی دیترتیکل بیت)). (همان ژیدمر، همان لاپس) لهورا باشتره میتودهکا لیکدانهمی نانکو درستکرنا مودیلکا کارا نهوا خال ل دویځ خال بهیته بکارنیان. ((هه ژ ځی روانګههی بارت مودیل زانناسی یا بنیاتګری ب باشترین و کاراترین ریک دزانیته)). (ګراهام، ۱۳۸۵: ۹۴-۹۵)

"رولان بارت" ژ بو شروځهکرنا چیروکی د سالا ۱۹۶۶ د پرتوکا (دروازهک بو شروځهکرنا بنیاتی ځهگیرانی)^۱؛ بوچوونین خوه دګل تیکهکرنا تیورین بنیاتګرین بهری خوه، بنیاتی ځهگیرانی بسمر سی ئاستان دابهشکر: "رولان بارت" د وتارا خوهیا بناځودهنگ بناځی دروازه^۲ (۱۹۷۷) (نهوا بو جارا نیک ب زمانی فرهنسی بهلاځ بووی) دمربارهی بکارنیانا ریکا هملینجانی لجهی ریکا وانهی (ل زانناسی و ځهگیرانناسی دا) نهوا زیدهتر دګل شیوازی دووی یه دهمی دبیزیت: ((ژ بو شروځهکرنا حیکایهت پیدځیه شیوی وانهی بکاربینین و پیدځیه لسمر ځهکولری لدهستپیک و مسفا مودیلکا ګریمانګری بکهت- نهځه ژی همان تشته نهوا زانناسین همریکی ب تیوری ناف دکهن-)). (Barthes, 1977: 43) ب دیتنا وی لوژیکی و ناسایی ژ بو شروځهکرنا (حیکایهتی مفا ژ زانناسی بهیته و مرګرتن. همر چنده نهو نماژه بځی چندی ددهت ژ بو خواندن و ځهکولینی پیدځیه ب زانناسیا دووی یه نهوا ژ دهځی رستهی). (تولان، ۱۳۸۶: ۴۳) نهځ وتاره کول سهرمتایا کای بارتی هاتییه نفیسین داکوکی لسمر پیدځیباتیا شروځهکرنا ناستین جیاوازی ځهگیرانی نه... نهو سی ناست ژی بریتینه ژ :

¹ Introduction to the structural analysis of Narratives

² Introduction

۱.۱. ۵. ۱. ۲ ناستی ئەرکی (فرمان، کار و پیشه)^۱: بریتیه ژ همان ئەرکین "پرۆپ" و "برمۆن" ی دیار کرین.

ئەرک ب ئیکهمین ناست دهیته هژمارتن. هرچهنده بارت ب خوه ژى ئامازه ب وئ چهندئ کرپیه کو مهبهستا وی ژ ئەرکی گهلهک نئیزیکی بۆچوونئین "پرۆپ" یه و ههف دگرن؛ لئ "بارت" لسهر بۆچوونئین "پرۆپ" ی بتئ قایل نابیت و ئەرک و جورین وی پۆلین و بهرفرهرتر لئ کر. لدهف "بارت" ی ئیکهمین ئەرکی فهگیرانی دابهشکرنا فهگیران و دیارکرنا پارچه و یهکهپین گووتارا فهگیرانییه کو دشیاندایه هر هوان لسهر هژمارین بچوکتز ژى دابهش بکهین. ب دیتنهکا دیتز دقیت بچوکتزین یهکهپین فهگیرانی لدویف پیقهرئ واتایی، پیناسه بکهین. ب دیتنا وی دوو دهستهپین ههره مهن د یهکهپین ئەرکان بریتینه ژ:

((۱- و هساندن^۲: هوا پرۆپ و لدویفا برمۆن ب ئەرک ناف کر. ههف ئەرکه دزقریتفه بۆ کردارمکا تهمامکر و نهجامدار.

۲- ناویتهی^۳: بریتی یه ژ ههمی جورین نیشانیین بابتهی^۴ (بارت، ۱۳۸۷: ۱۸)

ههرهسا بارت ئەرکی بسهر دوو جوران دابهش دبیت:

أ- ئەرکین بنهرتهی^۵: جاران ب ئەرکین سهره^۶ دهینه نافکران و ههقهبندین هیلا پرویدانی یه و دهیلا فهگیرانیئا مینا خالین بنهرتهی و سهرهکی گرنگییا خوه ههیه. بی ئەرکین بنهرتهی، زنجیرا پرویدانان ژ بهر ئیکفه دجیت. ((توفهکه یان کاکلهکه یان موتیفهکه، گهلهک گرنکه بۆ فهگیرانی؛ بی وی زنجیرا پرویدانان ژ بهر یهک دجیت)). (پرینس، ۲۰۱۱: ۴۸) یان هگهر مه بقیت زاراقی نافکین نافهندی^۷ هوا چهتمهن (۱۹۶۹) ی نافکری بکاربینین بریتی یه ژ: ((نافکین نافهندی ئانکو ری و تهرمین واقعیین حیکایهتینه یان دهمین پری ململانی و مهترسیداره (هوا دهمی دقیت چاقهرئ ههر پرویدانهکی بین) ههف جوره ئەرکه د فهگیرانیئا بهردهمام پهیدا دبن و پۆلی خوه دگیران و دهرنهجامین گرنک لدویف خوه بجه دهیلن)). (تولان، ۱۳۸۶: ۴۵)

ب- کاتالیزور^۸: دناقهبرا ئەرکین بنهرتهی دهین و مینا نافگرهکی یه لی چ پۆلهکی گرنک ناگیران. ئانکو بۆشاهیین دناقهبرا نافکین فهگیرانی پر دکمت و بارت هوان ب تاک لایهنی ددهته

۱ فهرهنگا زاراوهی ئهدهبی د لاپهره (۴۰) دا بهرامهر قئ زاراقی کار و پیشه ب کار Function ئینایه.

۲ Distributional

۳ Integrational

۴ Index

۵ Cardinal Function

۶ Nuclei

۷ Kernels

۸ Catalysers

٢) ئاگه‌داركه‌ر^١ بریتیه ژ پیزانین سادە، روه‌ن و ئاشكرا و سەر راست (تولان، ١٣٨٦: ٤٦) هه‌لگرێ چ واتایه‌كا قه‌شارتی نینه، لێ پیزانین سادە، رۆن و ئاشكرانه. بۆ نمونه د قه‌گیرانا چیرۆكه‌كیدا سالو‌خ‌دانا ئه‌سمانه‌كا تارى و هه‌وايه‌كى توفانى به‌یته‌ كرن؛ ئه‌ف چهنده د پینگا‌فا ئیكیدا مینا ئاگه‌داركه‌ره‌كى یا و هنده‌ك پیزانین گه‌هاندنه بۆ خوینه‌رى لێ ئه‌گه‌ر ئه‌سمان و ئه‌تموسفیرى تارى و سار؛ رۆیدانین تارى و نه‌خۆشین چیرۆكى بۆ خوینه‌رى ته‌داعى بكه‌ت وى ده‌میدا دبیته (index). ب دیتنا "بارت"ى (index) زیده‌تر ب خواستنیقه‌ گریدایه و ئه‌رك ژى زیده‌تر ب (مجاز مرسل) و له‌ورا چیرۆكه‌ین فولكلورى زیده‌تر ئه‌ركینه و چیرۆكه‌ین ده‌رووناسی زیده‌تر (index) هه‌یمایه و دناقه‌را قان هه‌ر دوو جه‌مسهران هنده‌ك فۆرمین دیتر په‌یدا دبن كۆ لدویف ژانر، جفاك و میژوو و سه‌رده‌مى خوه ده‌ینه پۆلینكرن. (بارت، ١٣٨٧: ١٩)

ژ بۆ چوونه‌ نا‌ف جیهانا ده‌قیدا پیدقی ب پیه‌رانه له‌ورا ((پیه‌ر پیدقی ب پرۆسا قه‌كرنا هه‌ما و كۆدانه، خوینه‌ر برییا پیه‌ران فی‌رى چه‌وانیا هه‌لسه‌نگاندن، شارمزا بوون و نیاسینا كه‌س یان جه‌ه‌كى دبیت. ئاگه‌داركه‌ر، زیده‌تر پیزانین سادە و ئاسایی و نه‌ گرنه‌ك پێشكیشی خوینه‌ران ده‌كه‌ت)). (Barthes, 1977:96)

لدوماهیه‌ی بارت ئاماژه ب وئ چهن‌دئ ده‌ت كو یه‌كه‌یه‌ك د شیاندایه د ئیك ده‌مدا د ئیك یان چهن‌د ئاستاندا پشكدار بیت.

ئاستی كریار (بزا‌فان)^٢: هه‌مان كریارین "گریماس"ینه. لێ به‌روفا‌ژى "گریماس"ى كار كریه. "گریماس" زیده‌تر گرنه‌گی ب كه‌سایه‌تی ده‌ت لێ "بارت" زیده‌تر گرنه‌گی ب كه‌سى ب خوه ده‌ته. د به‌رده‌وامیدا "بارت" داخاز ده‌كه‌ت ژ بۆ قه‌كولین لسه‌ر شیوئ بنیاتى قه‌گیرانا حیاكه‌یه‌تى نه‌به‌تنی ریبازا وه‌سفی بكار بینین، به‌لكو ژ بۆ قه‌كولین لسه‌ر ((چه‌وانیا ریکه‌ستنا بچوكت‌رین یه‌كه‌ و پیکه‌اته یان ژى ب هه‌مان شیوه‌ مفایى ژ ریبازا وه‌سفی به‌یته‌ و مرگرتن)). (تولان، ١٣٨٦: ٤٦) ئه‌و یه‌كه‌یین لدویف گوتنا "بارت"ى تیکه‌لى ئیك دبن ب مه‌به‌ستا پیک ئینانا لدویف ئیك هاتنى^٣ ((لدویف ئیكه‌هاتن زنجیره‌كه‌ ژ نا‌فكان برییا زنجیره‌كا نا‌فكان، ب شیوه‌كى لوژیكى پیکه‌ ده‌گریدایه‌). (Barthes, 1977:101)

بۆ نمونه ((قه‌خوارنا چایی ژ پرۆسا له‌یه‌ هه‌فه‌هاته‌كا گریدای پیک ده‌یت ئه‌و ژى بریتینه‌ ژ: داخازكرنا چایی، و مرگرتنا چایی، قه‌خوارنا چایی، پارم‌دان)). (تولان، ١٣٨٦: ٤٧)

¹ Informants

² Action

³ Sequence

ټگمر هرر بکمرن خوینمر دهمی بهرهمی دخوینن همی تشت ل بیرا وان نامینیت، بهلکو ب رمنگهکی هملزارتی و لدویف گرنکیا رویدانان، هندک تشت دمینته بیرئ و کریارا سهرکی یا چیروکی یا ب وینهینن هرریشه گری بدهین و دشینن بیژین خوینمر هرر و پلانا گشتی یا حیکایهتی دزانیټ کو ټف کاره د بنمرهټدا دشینن ب جورهک ژ کورټکرن یان ټهگوتنی نافیکمرن. (همان ژیدمر، همان لایمر)

د راستیدا هر چنده هر چار بابعتین "بارت"ی دمربارهی کمرهستی ټهگیرانی نازراندين لایهینن ټهرینی ټیدا همنه لی هندک ناریشه و ناستهنگ همنه لدویف کیژ پېقمر یان یاسا دشینن دمربارهی نافک(هسته)، کاتالیزور، پېقمرئ پهسند و ناگهدار بوون یان نهبوونا رستهیهکی ب پشت راستی بریاری لسمر بدهین.

"رولان بارت" نمونمکا همره نافدار دمربارهی بکارننانا بنیاتی جیاوازییا هفشنینی و ټومرئ جهنشیني همیه: لیستا داخازییا خوارنی ل خوارنگههئ- و پندقییه- ریزبهندییا هفشنینی یا خوارنی بهینه بهرچاټ وهرگرتن: بهرکوت، زهلاته، خوارنا سهرکی، دیسیر، ژلایهکی دیترفه دشینن ژ سمرجهم خوارنن سهرکی بتنی ټیکي هملزیرین. ژ بو درستکرن رستهکا ساده پندقییه هندک پھیټ و دهستهواژهمان هملزیرین: لی خالا سهرکی ټموه دقیت یهکمرین هملزارتی د ریزبهندییهکا ناشنادا بکار بینن. واتا ټومرئ هفشنینی گرنکییهکا زیدهتر همیه، ژ بهر کو بتنی برییا پیگیری کرن ب ریزبهندییا ناشنايه کو هر پھیټ و دهسته واژه د مهرئی خوینمری دا واتادار دبیت. (احمدی، ۱۳۸۸: ۳۸)

بهرهمهکی دیتريی "رولان بارت" د بیایي زانستی ټهگیرانی (S/Z) ټمو لسالا ۱۹۷۰ی هاتییه نفیسین (بارت، ۱۳۸۷: ۱۹) ټمو د ټی پهرټوکیدا ژ بنیاتگیریی بهرف پوسټ بنیاتگریټفه چوو، لهورا ریبار، شیوه و شیوازی شروفهکنن وی لگهل ټموال پهرټوکا خوه (دمروازمیهک بو شروفهکرنا بنیاتی ټهگیرانی) جیاوازه. ((رولان بارت د پهرټوکا S/Z چیروکا سارازین یا بالزاکي بسمر ۵۶۱ یهکمرین واتایی^۱، ۴۸ ریز بوونا کریاران^۲ و ۹۳ یادداشتین بهلاټه^۳ شروفه دکمت و لدوماهیي پیزانینن واتایی و زمانی بسمر پینچ دهستهیان پارقه دکمت:

۱- هیمایین پرونایرتیکی^۴: بریتیه ژ لټین و هاتوچوینن بهردهوام دناف چیروکیدا. ټف چنده گلهک نیزیکی ناستی کرده دبیت.

¹ Lexia

² Sequence of action

³ Divagation

⁴ Proairetic Code

۲- هیمایین هرمنوتیکی^۱: کیشیهک د چیرۆکیدا نادیار و ههلاویستی بمینیت لئ ل دوماهی دا بهیته چارمکرن.

۳- هیمایین واتایی^۲: دال ب شیوهیهکی بمره لاف د ناف چیرۆکیدا ئاماده و ب کارمکتر، جه یان تشتهکیفه گریدایه.

۴- هیمایین کلتوری^۳: گریدایه ب زمینه و فاکتورین ژ دمرقهی دهقی.

۵- هیمایین سیمبۆلی^۴: جهی دهق و ئاستی خوینهری دیار دکهن و د چیرۆکین ریالیستی دا زیدمتر لسه بنهمای سیکۆلۆژیفه دهینه ئاڤاکرن. (بارت، ۱۳۸۷: ۲۰-۲۱)

هندی هیمایین پروئاتیکی و هیرمونیتیکی نه ئهگهری پێشهچوونا رموتا فهگیرانا چیرۆکینه و ههس سئ ین دی پیزانین و مهبهستی دگههین.

۱،۷،۲،۲ تزفیتان تودورۆف:

"تزفیتان تودورۆف"^۵ د سالا ۱۹۳۲ ئ د سوفیهیا بۆلگاریا هاته سهس دنیایی؛ و د سالا ۱۹۶۳ ئ ئاکنجیی فهرنسا دبیت. ههس ژ سالا ۱۹۸۶ ئ مینا فهکۆله د (نافهندا فهکۆلینین زانستی یا فهنسا) د بیای زمان و ئهدهب کار کر و کۆمهکا پهتوکان بهلاڤکر کو پرانییا پهتوکی و هاتینه و مرگيران بۆ سهس زمانین دیتر. تودورۆفی رۆلهکی سهسکی ههبوو د مرگيران و دانهنیاسینا بهسههمین فورمالیستان و رهخنهگرین پرووسی بتاییهتی "میخیایل باختین". (احمدی، ۱۳۸۰: ۲۷۶) پرانییا بۆچوونین "تودورۆفی" دهربارهی فهگیرانی د ((ههس سئ پهتوکی "شعیرییهتا پهخشانی"، "دروازهیهک بۆ شعیرییهتی" و "دهستور زمانی دی کامیرون" کومفه دبیت)). (اخوت: ۱۳۹۲: ۲۳) تودورۆف د سالا ۱۹۶۹ ئ د پهتوکا (دهستور زمانی دی کامیرون)^۶ ی تیورا خوه لسه بنهمایی زمانناسی دانا. ئهو ژ مینا بارتی لقی باومری بوو کو ژ بۆ شروقهکرنا دهقین فهگیرانی باشتترین ریک ئهوه مفایی ژ چهمکین زمانناسیی و مرگرين. ئهوی د فهکۆلینین خوهدا دهمی باسی شروقهکرنا دهقی دکمت باندورا بۆچوونا شکلوڤیسی و فورمالیستان پێههیاره. ((تودورۆفی، ب شروقهکرنا هنده رهههاندین دهقی لسه بنهمایی کارئ پرۆپی پهه ب کهرستین فهگیرانی دا وهسا کو ئیدی دشین لسه دهقین ژ بلی حیکایهتین پهریان ژ پراکتیک بکهین)). (اسکولز، ۱۳۹۳: ۱۶) فورمالیستین پرووس بنهمایی کارئ خوه مینا "لنگهریان و دانه نیاسینا گوهرینن ئهدهبی لسه بنهمایی گوهرینن زمانی" دابوونه نیاسین و "شکلوڤیسی" ژ د ئیک ژ فهکۆلینین خوهی دهستپیکی دا گرنگی بقی چهندی

¹ Hermeneutic Code

² Semantic Code

³ Cultural Code

⁴ Symbolic Code

⁵ Tzvetan Todorov

⁶ Grammaire du Decameron

دابوو. ئۇمى ھەمماھەنگىيەك دناقبەرا ياساين زمانى لگەل ياساين چىرۆكى دياركربوو. ياسايا چىرۆكى ئىك ژ ئىوان بابەتايە كو "تودوروف"ى گرنگى پى دای. بۆ چوونىن "تودوروف"ى دىمبارەى ياساين چىرۆكى تا رادەيەكى نىزىكى كارى "برمون" و "گريماس"يە. (احمدى، ۱۳۸۰: ۲۷۹) دەمى ئىوان ھەول دا فەكولینى لسەر بنياتى چىرۆكى بکەن تودوروفى ھەول دايە چاوانىيا ئاڧا بوونا فەگىرانى ئاشکرا بکەت.

تيور و بۆچوونىن "تودوروف"ى دىمبارەى دەستورا چىرۆكى د ووتارەكى لژير ناڧونىشان (دەستورا چىرۆكى) ھاتىيە چاپکرن لى بەردەوامى و شروڧەکرنىن زیدەتر د دوو پەرتوکىن (بەندەوارىن مەترسیدار) و (دى کامیرون) يىن تودوروفى داینە. (احمدى، ۱۳۸۰: ۲۸۰) د ووتارا دەستورا چىرۆكى دا "تودوروف" ژ ڧى خالى دەستپىدکەت كو زماناسى بەردەوام لدويڧ پەيدا کرنا دەستور زمانەكى گشتى دگەرھيت ئەوا ئىو پەرى جوداھييا زمانان بيت و بنياتى دوماھيى زمانان بەيتە ھژمارتن. لگەل پىشڧەھاتنا مەسەلا پەيوندیيا دناقبەرا فەگىران و زمان، ھزرا پەيدا کرنا دەستورا چىرۆكى ھاتە نازراندن. (احمدى، ۱۳۸۰: ۲۸۰)

ئەڧ زاراقى دەستور ئەوا "تودوروف"ى بکارئىناى ومکەڧيەکا روھن دگەل ھەمان زاراقى دەستور زمانى ھەيە ئەوا د فەكولینىن زماناسى دا دەيتە بکارئىنان. (احمدى، ۱۳۸۰: ۲۷۹)

سەرمرای ھەبوونا جوداھى و جياوازيىن ئاشکرا دناقبەرا دەستورى زمانى و دەستورى چىرۆكى، ل دەستورى چىرۆكى ژى، بەرى سالوڧدانا چىرۆكى پىدڧيە؛ پشکىن وى ژلايى وىنڧە ژ ھەڧ جودا بکەين. بتنى برىکا پىڧانا سيستمى نىشانەيىن چىرۆكى لگەل زمانى يە كو دىنەرەتدا سيستمەكى جودايى نىشانەيانە دىيىن پشکىن چىرۆكى بزانيں و لدويڧدا شروڧە يان راقە بکەين. (ھەمان ژیدەر: ۲۸۱)

"تودوروف" برىيا مفا وەرگرتن ژ ياساين دەستور زمانى مينا ئىك ژ ژیدەرىن درستکرنا بنياتى حىکايەتى، دەستپىكى سى رەھەندىن گشتى يىن دەڧى فەگىرانى^۱ ديار دکەت. لدەڧ وى ھەر حىکايەتەكى دىيىن ((دناستەكى واتايى (ناڧىروک) يان ناستى رستەسازى (سالوڧەت و بنياتى زمانى) يان ژ گوشە نىرىنا روونىڧيى (شيواز و چاوانىيا دارشتى) شروڧە بکەين)). (بارت و ديگران، ۱۳۹۴: ۷۹) ھندى دەربرين و روونىڧيى – ئەوا ب ئەرکى پەيڧى فە گریدايە- ب ديتنا "تودوروف"ى ژ بۆ زانينا بنياتى چىرۆكى ھندە گرنگىيا خوە نینە. "تودوروف" د پىنگاڧا ئىكى دا جەختى لسەر بنياتى رستى دکەت و تا رادەيەكى خوە نىزىكى سنورىن ناستى واتايى دبیت.

¹ Recit

بهری "تودوروف"ی، فورمالیستین پرووس ژى گرنكى بقی چندی دا بوو ئهوان دوو فورمین
بنهرتی د پیکهاتا چیرۆکی ژ ههف جودا دزانین:

۱- فورمی قهکری: ئهوا رویدان تیدا ئیک لدویف ئیک دهیت مینا ئهو زنجیر پروویدانین قارهمان
لگهل پرووی ب پرووی دبیت مینا دۆن کیشوت یان یولیسس یا جیمز جویس.
۲- فورمی گرتی: ئهوا دگهل تیما سهرکی دهست پیکهت و گری دگهل تیمی هیدی هیدی پیش
دچیت، ههتا دگههیته نهجام و دوماهییا چیرۆکی. ئودیپ پاشا یا سوفوکل ژ قی جوری دهیته هژمارتن.
(احمدی، ۱۳۸۰: ۲۷۹)

"تودوروف" دهربارهی پیکهاته و بنیاتی حیکایهتی لقی باوهریه کو((بتنی برییا خواندن و
شروقهکرنا ههمی حیکایهتی دشین پیکهاته و بنیاتی وی دیار بکهین)). (اسکولز، ۱۳۹۳: ۱۶۴)
لدهف "تودوروف"ی قهگیران واتا ((درباز بوون ژ قوناغهکا جیگیر، ئاسایی و ئارام بهرهف
قوناغهکا دیتره)). (اخوت، ۱۳۹۲: ۲۳) ئهوی کارئ خوه لسهر بنهمایی بچویکترین یهکهیین قهگیرانی
دهست پیکر. ب دیتنا وی ههر قهگیرانهک خودانی دوو رویدانین لاوهکی یه، ئهو رویدانین
بارودوخهکی وهسف دکهت- چ جیگیر بیت یان ناجیگیر- و ئهوی دهربرینی ژ دهر باز بوون ژ
بارودوخهکی بو بارودوخهکی دیتر دکهت. ((رویدانا جورئ ئیکل چاف یا جورئ دووی راوستیای
و چهسپایه)). (اخوت، ۱۳۹۲: ۲۳)

"تودوروف" پیکهاتا قهگیرانی بسهر سی ئاستان پۆلین دکهت:

۱- ناقی تابیهت (ههر نافهک واتا کارمهکترهک)
۲- سالوخت (ئهوا سالوخدانا ئهگهری چیرۆکی یان کارمهکترئ چیرۆکی یه. "تودوروف"
سالوختی بسهر سی جورین وهسفی، مولکی و ریزداری پۆلین دکهت.)
۳- کار (ئو کارین کارمهکتر نهجام دهن بهرامبهره لگهل ئهرکی کار د زمانیدا.) (اخوت،
۱۳۹۲: ۲۴)

تودوروف کار د قهگیرانی دا بسهر سی دهستهیان پۆلین دکهت:

۱- ((ئو کارین ژ بو گوهرینا بارودوخهکی دهینه بکار ئینان.
۲- ئو کارین زیدتر رهههندهک سهرزنشت کرن^۱ پیقه دیاره.
۳- ئو کارین ژ بو سزادان^۲ دهینه بکار ئینان.)) (اخوت، ۱۳۹۲: ۲۴) خالا گرنک د قی پۆلین
کرنیدا ئهوه "تودوروف" د قی پۆلین کرنیدا زیدتر رمچاا تیم و لایهتی دهروونی یا رویدانین قهگیرانی
کرییه.

¹ Reprehensible

² Punitive

أ- گوزارهیښ سالوځدانۍ: لخوا ژ کارمکتړ و سالوځدانۍ پیکهاتی. وټکو(ټلف کهسهکۍ
شهرانییه). د قی یاسا و دستوریډا، گوزاره دشیټ یان ناقي کارمکتړان، سالوځهت یان کردهیهکا
تخواو بیت. ههمی سالوځهتین د سټد چیروکین دی کامیرونیدا باس لی هاتییه کرن بسر سی دټسته
یان دهټنه بولین کرن:

- "تودوروڤ" رەچاڤا ئاستەكەي بەرزتر ژ گوزارمیان دكەت و ب ریز كرن² ناڤ دكەت. ژ تاییەتمەندییا ریز كرنی ئەوە كو د شیاندا یە هەستی ڤهگیرانهكا تەواو بو خوینەری درست بكەت. ریز بوون ژ بێنچ گوزارمیان بێك دەنیت:

بهرامبهر فی زارافی، د فەر ههنگا زارافین ځمگیزانۍ دا (بیرۆکه) هاتییه بکار ئینان (پرینس، ۲۰۱۱: ۲۶۲) و د فەر ههنگا معجم السردیات دا (جمله) هاتییه دانان. (محمد القاضی، ۲۰۱۰: ۱۲۸) لۍ مه زارافی گوزاره بکار ئینا ژ بهر کوچو یکتزین په کیین ځمگیزانۍ ژۍ مینا بجو یکتزین په کییا رسته ی کو گوزاره په سهر مده ری لگهل هاتییه کړن.

46

- ۱- بارودوخهک ئاسایی دهیته شروقه کرن.
- ۲- هیزمک بارودوخی ئاسایی تیک ددهت.
- ۳- بارودوخهک نائارام و نائاسایی درست دبیت.
- ۴- هیزمک بهروفاژی هیزا گوزاره یا دووی باری ئاسایی درست دکهت.
- ۵- بارمکی ئاسایی نوی پهیدا دبیت.

ریز بوونا تهواو- همردهم بتن- ژ پینج گوزارهمیان پیک دهیت. حیکایهتهکا نمونهمی ئهوه یا ب بارودوخهکی ئاسایی و جیگر دهست پندکته. لدویفا هیزمک وی رهوشی تیک ددهت. دهرئانجامی وی بارودوخهک نائاسایی و نه جیگیره. لدویفا هیزمک بهروفاژی هیزا رهوش تیکدای پهیدا دبیت و جارمک دیتر رهوش بهرف ئاسایی بوونیقه دجیت. ئەف باری ئاسایی جارا دووی ژ لایی سهقامگیره و مکی باری ئاسایی ئیکی یه لی دکوکا خوهدا همر دوو بوار گلهک ژ ئیک دویرن (تودوروف، ۱۳۸۲: ۹۱)

لدویفا تودوروف دگههته وی راستی کو همر حیکایهتهک ژ دوو ئیپیزودان^۱ پیک دهیت: ئیک ئیپیزودا بارودوخ ئهوا باری ئاسایی یا ئیکی و باری ئاسایی یا نوی درست بووی شروقه دکهت و ل دوماهییا حیکایهتی دیار دبیت. و یا دیتر ئیپیزودا رابورین (ناجیگیر) ئهوا باری ئاسایی تیک ددهت.

ئیپیزودا بارودوخی: همر حیکایهتهک ژ دوو ئیپیزودان پیکهاتییه، جارمکی دهمی بارودوخ ئاسایی یه و لدهستییکا حیکایهتی دهیته گوتن و جارمک دی دهمی حیکایهت دزفریتقه بو بارودوخی ئاسایی. ژ تاییهتمهندیین فی جوری ئهوه بارودوخ جیگیره و بهردهوام دووباره دبیتقه واتا رویدان دووباره کرینه و بهردهوام دووباره دبیتقه.

ئیپیزودا رابورین(ناجیگیر): ئهوه دهمی حیکایهت ژ باری ئاسایی دهردکفهت و دچیته د باری نائاسایی دا، ئانکو قوناغا دهر بازبون و رابورینه ژ باری ئاسایی یا دهستییکا حیکایهتی بهرف باری نائاسایی؛ ئەف ئیپیزوده بهروفاژی ئیپیزودا جیگیر بهردهوام دگهشهکرنیادیه و هیچ روویدانهک پتر ژ جارمکی روی نادن. (تودوروف، ۱۳۸۲: ۹۱) "تودوروف" د ووتارمکا دیتر ژیر نافونیشان (گوهرینن فهگیرانی) دهمی باسی دهر بازبون ژ بوارمکی بو بوارمکی دیتر دکهت ئامازه

ئەف زاراقه بهرامبەر (تسلسل یان تتابع) عهرمی هاتییه دانان. (محمد القاضی، ۲۰۱۰: ۹۱) د زمانی کوردیدا د فهرهنگا زاراقین فهگیرانیدا ب (پیفاژو) هاتییه وهرگیران. (پرینس، ۲۰۱۱: ۲۹۰) د ههماندهدا د فهرهنگا زاراهوی ئهدهمی دا (بهردوایی، ریز بوون، دویف ئیک هاتن) هاتییه دانان. (لیژنهی ئهدهب...، ۲۰۰۶: ۹۱) ریز بوون و مکی پهیف ب واتا پارچمک ژ ئاوازی ئهوا ب بهرچاف وهرگرتنا ریز بوون و پیکهاتهی، پشتی پارچمکا دیتر دهیت. (محمد فشارکی. خدادای، ۱۳۹۷: ۶۳) لی د ئهدهبیاتییدا همرمک بارت دبیزیت بریتیه ژ بهردهوامیا لوژیکی یا نهرکین چیرۆکی ئهوا پیکفه گریدانهکا بهیز یا دهروونی و بنیاتی همیه. (احمدی، ۱۳۷۰: ۲۳۲) ریز بوون دوومین ئهکا فهگیرانیه کو ژ تیکهلکرنا گوزاره و موتیف پیک دهیت؛ وها کو دشین بیزین حیکایهتهکا بچوپکه د ناخی حیکایهتهکا مهن دا کو ژ تیکهلکرنا چهندين ریز بوونا، حیکایهتهکا سهرمکی درست دبیت. ئانکو همر حیکایهتهک ژ چهندين ریز بوونا پیک دهیت. (محمد فشارکی. خدادای، ۱۳۹۷: ۶۴)

¹Episod

ئیپیزود یان روویدانا لاومکی ئانکو سهرهاتی و روویدانا بچوپک بریتیه ژ هژمارمکا روویدانین پیکفهگریادی جودانه ژ روویدانین دیتر، سالوختهک یان پتر وان پیکفه گریدهت.

ب وئ چهندئ دكمت كو دمر باز بوون د راستيدا تيكله ليه ژ و مكه هفي و جياوازيان: پيدفيه پرويدان پشهك ژ يه كه يه كا ئيكر تي بن نانكو لوماهيئ همي خودان توخمين و مكه هفن. لي نهگر همي توخم و مكه هف بن، ئيدي چ چيروك ناهينه نهفرانن؛ چنكو ئيدي پيدفي نينه هيچ تشتهك بهينه فهگيران لهورا، دمر باز بوون (گوزاره) تيكله كه ژ جياوازي و و مكه هفي يان، نهوا دوو پرويدانان پيكفه گريدهت. بي كو نهو هر دوو پرويدان و مكه هف بن. (احمدى، ۱۳۸۰: ۲۸۲)

رهنگه هر حيكايه تهك ژ ئيك يان چندين ريز بوونان پيك دهيت. نهگر حيكايه ت ژ چندين ريز بوونان پيك هاتبيت؛ نهف ريز بوونه ب سي شيو ميان د حيكايه تيدا تيكله دبن:

۱- د مروون گيري: د في شيو ميدا ل شوينا ئيك ژ پينچ گوزار ميين ريز بوونا سهرمكي، ريز بوونه كا تهواو دهيته بكارنيان و ئركي ههمان گوزاره ي ل شوينا وئ هاتبيه دانان و مردگريت. بو نمونه گوزار ميين ئيكهم، دووم و سي يهم دهينه گوتن لدويڤدا ل شوينا گوزار ميا چاري ريز بوونه كا تهواو دهيت و لوماهيئ گوزار ميا پينجي دهيت. پهيوه ندييا دناڤهرا ريز بوونان، دقيت پهيوه ندييه كا نهگري، سالو خدانا بهلگه يي يان گهنگه شه يي، پهيوه ندييه كا بهرامبر يان به دواخستن بيت.

۲- زنجيره سازي: د زنجيره سازي دا ريز بوون مينا باز نه ي لدور زنجيره كي ب شيو تهواو دهيته گوتن و لدويڤدا ريز بوونه كا دي يا تهواو دي هيت.

۳- نوبه يي: د في شيوه ي دا گوزار ميين چندين ريز بوونان دناڤ ئيك دا دهيته تيومر پينچان؛ لدويڤ في چهندئ جاران گوزار ميهك ژ ريز بوونا ئيكي جاران ژي گوزار ميهك ژ ريز بوونه كا ديتر دي هيت. (تودوروف، ۱۳۸۲: ۹۳-۹۴)

ب ديتنا "تودوروف" ي ل دهستپيكا چيروك و حيكايه تان جوړه ئماژين نهجامي همنه كو لوماهي يا چيروكي ئاشكرا دبن نانكو چيروك دمر باز بوونه ژ پيشنيار و ئماژين دهستپيكي بهرف گه هشتن ب نهجامي. ياسايا سهرمكي ل دهستپيا ئيكيډا ههفكاريا پرويدان و به لانس راگرته و ياسايا سهرمكي ل دهستپيا دوو دا بهرزي و نرمي يا پرويدانين چيروك نيه.

دگل دياركړنا گرنگيا (دمر باز بوون، گوزاره) دكارين جهختي لسر لايه نه كي ديتر ژ دهستوري چيروكي بكهين. "تودوروف" د ووتارا (چيروكا مروڤان) دا ديترت:

پهرتوكا (دهستور زمانئ ديكاميرون) نمونه كا هره ماشه ژ بو زانين، شاره زايي و شروڤه كړنا دهستوري چيروكي د في پهرتوكيډا فهگيران، مينا پيكهاته يه كا زمانيه خالين و مرچرخانين چيروكي د ناسته كي ميتا زمانيدا پيك دهيت. (احمدى، ۱۳۸۰: ۲۸۳)

دشنيين هر چيروكه كي د ناستين دره برين و رهوانيزي، پرسته و واتايي شروڤه بكهين. نهو يه كه مين بنياتي فهگيرانئ نهوين تودوروفي فهكولين لسر كړي دشنيين بسره چهند دهسته يان پولين بكهين:

۱- چیرۆک (سەد چیرۆکین دی کامیرون)

۲- ریز بوون/ لدویف ئیک هاتن

۳- گوزاره

۴- پشکین ئاخفتنی

أ- ناقین تاییهت (یان کارهکتەر)

ب- کار (یان کرده)

ج- سالوخت (یان تاییهتەندی) (اسکولز، ۱۳۹۳: ۱۶۱)

۱،۷،۲،۳ ژیرار ژینیت:

"ژیرار ژینیت" رهنهگر و ئەدەبناسی فەرەنسییە. گرنهترین بۆچوونین "ژینیت"ی دەربارە ی گوتار چیرۆکییە. کاریگەرترین بۆچوونین وی د پەرتوکا ((گوتارا چیرۆکی: فەکولینەک دەربارە ی میتود)).^۱ ((احمدی، ۱۳۸۰: ۳۰۸) دا هاتییه بە لافکر. ئەف پەرتوکە ((د سالا ۱۹۷۲ ئ ب زمانی فەرەنسی و پاشی د سالا ۱۹۸۰ ئ بۆ زمانی ئینگلیزی هاتییه وەرگیران)). (اخوت، ۱۳۹۲: ۲۴) گەشتیه مە. پشتی ئەو جیاوازیی فۆرمالیستان دناقبەرا (چیرۆک و گری) کرین "ژینیت" ژ بۆ شروقه کرنا رۆمانی برهنگهکی میانەرمانهتر سەرمدەری لگەل بنیاتگەریی کریه. ئەف پەرتوکە زیدەتر ((لێگەریانەکە د شیوه و وردەکاریین جوراوجورین فەگێرانی دا)). (تادیه، ۱۳۹۰: ۲۸۲) ئەف گوتارە ((ب دیتنا دیوید لاچ تەواوترین و ژینگرتی ترین نفیسینا بە لافکرییه د فی بیافیدا)). (احمدی، ۱۳۸۰: ۳۰۹) ئەو سی ئاستان ژ بۆ شروقه کرنا دەقی فەگێرانی دیار دکەت:

۱- چیرۆک: مەدلول یان نافەرۆکا فەگێرانییه بریتییه ژ ریزکرنا راستەقینەیا رویدانان ((چیرۆک، رویدان و بەشدارین رویدانی.. ئەوین ب رهنهگهکی ریکخستی پشکداری د دەقی دا کری)). (ریمون کنان، ۱۳۸۷: ۱۲) د راستیدا چیرۆک واتا ((ریز کرن و لدویف ئیک هاتنا راستەقینە یا رویدانایه کو دشین ژ ناخی دەقی دەر بیخین)). (تایسن، ۱۳۸۷: ۳۷۰) د زنجیرهیا دەمی (رابردوو، نهو، داهاتی) دا ب شیوهکی ریکخستی.

۲- دەقی فەگێرانی^۳: دال یان دەقی فەگێرانییه و بریتی یه ژ ئەو ئاخفتنا چ نفیسی بیت یان زارەکی ئەوا رویدانان فەگێریت و مەرج نینه رویدان ئیک لدویف ئیک بهینه فەگێران. (ریمون کنان، ۳۸۷: ۱۲) ئەف گوتن یان گوتارە هەر دەقی فەگێرانی ب خومیه. د فیریدا زنجیرهیا دەمی دهینه پیش و پاش کرن و نەریکخستییه.

^۱ Narrative Discourse: An Essay In Method

^۲ Histoire

^۳ Recit

۳- ڦهگيران: کاري ڦهگيرانې بي بهرهم هيڼه ره. ژ بهر کو د راستيدا دهقي ڦهگيرانې ئاخفتنهک زارمکی يا نفيسييه لهورا پېدقي ب کهسهکی به ئومئ دېڅيزيت يان بنفيسيت. (همان ژيدمر: ۱۲)

"ژينيت" نهقان همر سئ ئاستان ژ ئیک جودا دکمت ((همر چنده تودوروقي بهري ژينيت نهف همر سئ ئاسته تارادهيهکی ژ هف جودا کر بوون، لي نهشيا بوو تيور و بوچونهکا سمر راست و جودا بو وان ديار دکمت)). (اخوت، ۱۳۹۲: ۲۴) "ژينيت" ژ بو شروفهکرنی زیدهتر گرنگیي ب زمان و پهيقان ددهت. لي بهردموام جهختي دکمت کو نهف همر سئ ئاسته پیکفه دگریدايه و ژ ئیک ناهينه جودا کرن و دهستنيشان کرنا فان سئ ئاستان بتني بو مه^۱بهستا کار ئاسانی د پروسيسا ڦهکوليني به.

"ژينيت" ژ بو سالوخانا پهيوهنديين د ناف جيهانا ڦهگيرانې دا سئ ئاستان ديار دکمت. ئو د وتارمکا دريژ و گرنګ ئو دمر باره ی رومانو (ليکمر يانهک ژ بو دهمي ژ دهست چوي) يا "مارسيل پروست"ی؛ پیکهاتين ڦهگيرانې ديار دکمت. ئو ب فان سئ توخمان، پهيوهنديا دناقبره همر سئ ئاستين ڦهگيرانې ديار دکمت:

۱- دم: برييا پیکفهگریدانا دهمي چيروکي لگل دهمي ڦهگيرانې پرويدان ژلايي دهميغه د ڦهگيرانيدا دهيته ريژکرن و ژ سئ بابهمان پیک دهيت:

۱-۱ راجاندن (لپهي هف هاتن)

۲-۱ بهردموامي (دم، ماوه)

۳-۱ هات و چوونا بهردموام

۲- شواز/ سروشتي ڦهگيرانې^۲: د بواري شروفهکرنيدا گرنگیي ب وي چندي ددهت؛ ڦهگيران دمربريني ژ گوشهغيرينا کي دکمت؛ سنورين وي چنده؟ کنگي دهيته گوهاتن؟ مهودايا ڦهگيرانې لگل ڦهگيري چنده؟ لدوي فئ چندي ژينيت چار جورين ڦهگيري دهست نيشان دکمت:

۱- ئووين د چيروکيدا نه ب رولي ڦهگيري و نه ب رولي کسين دناف چيروکيدا رادبيت. د ڦيريډا ڦهگير نادياره. مينا ئيلياده يا هوميروسي.

۲- ئووين د چيروکيدا ب تني مينا حياکيهتخوان ناماده نينه و ب تني رولي کسي د چيروکيدا دگيريت. ڦهگير نادياره و کس ب خوه تیکهلي خوينهراډن. ڦهگيران زیدمتر خودی به.

۳- ئووين ڦهگير ب ئرکي ڦهگيري رادبيت مينا کس ناماده بوونا خوه د چيروکيدا نينه مينا (شههزاد) د هزاروئیک شهفدا ڦهگير همي تشت زانه.

² Mood

۴- ئەو چىروكىن قەگىر رۆلى قەگىر و ئىك ژ كەسەن چىرۆكى دگىریت. قەگىر ھەمان تىشت زانە و د ھەمان دەمدا ئىكە ژ كەسەن دناڤ چىرۆكىدا. (احمدى، ۱۳۸۰ : ۱۷-۲۱۶) ئەڭ كەش و بارودوخى قەگىرانى ژى برىيا مەودا¹ و روانگە² پەيدا دىيىت.

ا- مەودا: مەبەست ژ قى چەندى مەودا دناڤبەرا چىرۆك و قەگىرانىيە و زىدەترىن رىژا مەودا دناڤبەرا چىرۆك و قەگىرانى؛ دەرئەنجامى ئامادە بوونا قەگىرى و گەھاندنا كىمترىن رىژا پىزانىيە و كىمترىن مەودا دەرئەنجامى گەھاندنا زىدەترىن زانىارىيان د كىم رەنگ بوونا بەشدارىيا قەگىرىيە. (تايىس، ۱۳۸۷ : ۷۴-۳۷۳) گەلەك ژ نفىسەرىن مۆدىرن قى رىسايى تىك دەن و تىكەلى ھەڭ دكەن. ب- روانگە: (ئەو جەئ تىشت ژ وىرى دەنيە دىتن)(تولان، ۱۳۸۶ : ۱۰۸) دقيرىدا مەبەست بىتنى دىتن و گوشەنىرىنا دىتنى نىنە؛ بەلكو ئاراستەيا جەئ ئاخىتنكەرىيە. ((ئاسايىيە قەگىر لدەمى قەگىرانى ژ گوشەنىرىنا كارمكتەركى رويدانى قەگىریت)). (تايىس، ۱۳۸۷ : ۷۴-۲۷۳) دقيرىدا ھەر دوو ئاراستىن دىتن و دەنگى ئاخىتنكەرى رەوتا روويدانى ديار دكەت. ((لە ئەنجامى كۆ كوردنەوى نىوان (دىتن) و (دەنگ) ئاراستەى حىكايەتخوان ديار دەبى)). (حسەن، ۲۰۱۳ : ۱۹)

۳- دەنگ / لحن³: قەگىر دىياندايە رويدانىن چىرۆكى ((بەرى، پىشتى و يان وەكو رۆمانىن نامەى دگەل و مل ب مل روويدانى قەگىریت. قەگىر دىت ژ دەرڤەى حىكايەت بىت يان دناڤ حىكايەتى دا ئامادە بىت، ھەتا دىت قەگىر مىنا كارمكتەرى سەرمكى د حىكايەتدا بەشدار بىت وجىھەنەڤى كەسى ئىكى تاك بىت)). (ايگلتون، ۱۳۸۶ : ۴۷-۱۴۶)

لدويڤ وى چەندى كۆ رويدانىن چىرۆكى رەنگە دگەل رويدانىن دناڤ چىرۆكىدا پەيوەندىن ھەڭدەم درىست بىكەن. "ژىنىت" شىوازى قەگىرانا رويدانان بىسەر چار دەستەيان پۆلىن دكەت:

۱- رويدان پىشتى ھاتىيە رويدان بەيئە قەگىران.⁴

۲- قەگىرانا پىش و مەخت⁵، قەگىرانا رويدانا بەرى پىشەتانا رويدانى بەيئە قەگىران. ژ سالوخەتىن وى پىشەتىن يارويدانان دكەت.

۳- قەگىران ھەڭدەمە لگەل رەڤتار و كوردارىن چىرۆكى د قى جورىدا قەگىر كەسى دووى تاكە. ۴- قەگىرانا دناڤرا⁶ باسى گاقەكا دەمى دكەنە دناڤبەرا دوو گاقىن دەمى يىن رويدانى مىنا نامە و بىر مومەريان (ھەم ئامازە ب رويدانىن بورى و ھەم رويدانىن ئايندەكا نىزىك رووى دەن. (رىمون كنان، ۱۳۸۷ : ۲۴-۱۲۳)

¹ Distance

² Perspective

³ Voice

⁴ Ulterior narration

⁵ Anterior narration

⁶ Intercalated

ژ دهرئەنجامی جیاوازی دناڤهرا روانگه دگهل ڤهگیري چهمکي گوشه‌نیرين و سه‌نترسازي¹ پهيدا دبیت. دنگ گریډایه ب وی کهسی دبیزیت و ڤه‌دگیریت لی گوشه‌نیرين گریډایه ب وی کهسی دبیت ئانکو سه‌نتر سازي نه‌بتنی دبیته خالا جوداکمر دناڤهرا ڤهگیران و گوشه‌نیریدا. ڤهگیر ئه‌وه یی دبیزیت لی گوشه‌نیرين بریتیه ژ کهسی دبیت و خوینهری تیکه‌لی خوه دکهت. ږه‌نگه جاران ڤهگیر کهسی سین بیت لی خوینهری نیزیکی دیتنا ئیک ژ کارمکتهران بکهت.

۱،۷،۲،۴ گریماس:

"نالگرداس ژولین گریماس"² ژ بناڤ و دهنگترین زانایی سیمپولوزی هه‌ڤه‌رخه. "گریماس" د بهرهمین خوه لژیر ناڤو نیشان (دهرباره‌ی چه‌مک/ په‌رتوک/ ۱۹۷۰) (یه‌که و لایه‌نین ده‌ستور زمانئ ڤه‌گیرانی/ وتار/ ۱۹۷۱) (ږه‌گه‌زین ده‌ستور زمانئ ڤه‌گیرانی/ وتار) باسی بنیاتی چیرۆکی کریه. (اخوت، ۱۳۹۲: ۶۳) "گریماس" سنورین خواندن و ڤه‌کولینن خوه ژ تیور و بۆچونین "پروپ"ی- چیرۆکین فولکلوری- به‌رفره‌هتر لیکر و هه‌ولدا بگه‌هیته چارچوڤه‌کی گشتی ژ بۆ ههمی ژانر و تایین ئه‌ده‌بی ڤه‌گیرانی، ئانکو ڤه‌دوزینا ده‌ستور زمانئ ڤه‌گیرانی. ((ئه‌وا بۆ گریماسی گرنگه ڤه‌دوزینا یاسا و ده‌ستورئ بنه‌ره‌تی یا ههمی جورین ڤه‌گیرانی یه. زنجیره‌کا روویدانین ڤه‌گیرایی ئه‌وا برییا دوو لایه‌ن و یان کارمکته‌رین په‌یوه‌ندییا وان دبیته ئه‌گه‌رئ درست بوونا کریارین سه‌رمکی د حیکایه‌تیدا، کو ریکی دده‌ته هه‌ڤه‌ریکین دوو لایه‌نه. ژ بلی ڤی چهن‌دی، ب باومرا "گریماس"ی ده‌ستورئ ڤه‌گیرانی مینا ده‌ستورئ زمانئ سنورداره)). (گرین و لیهان، ۱۳۸۲: ۱۱۰) "گریماس" گرنگی ب لایه‌نی واتایی یا په‌یقان دده‌ت و مه‌رجی گه‌هشتن ب یاسا چیرۆکی ب زانین و تیکه‌هشتنا واتا په‌یقان گریډده‌ت. ب دیتنا وی چه‌وا ژ بۆ ((تیکه‌هشتنا واتایا رسته‌کی پیدڤی یه واتایا په‌یقان و یاسا و ده‌ستورئ ریزمانی بزانی، ب ههمان شپوه ژ بۆ تیکه‌هشتنا واتایا هه‌ر ده‌ڤه‌کی پیدڤی یه واتایین ریز بوون و یاسا و ده‌ستورئ چیرۆکی بزانی)). (احمدی، ۱۳۸۰: ۱۶۲) ب دیتنا "گریماس"ی- کو ڤه‌کولینن خوه لسه‌ر بنه‌مایئ زماناسی یا "سوسیر" و "یاکوبسن"ی ده‌ستپیکر – ده‌لاله‌ت دگهل جووته هه‌ڤه‌ژبیان ده‌ستپیکه‌ت. ئانکو چه‌مکین ده‌ستپیکی یین هزری، بدرستی و هکو ڤورمین ساده‌یین ئاخفتنینه و هه‌ر لسه‌ر ڤی بنه‌مایئ ژ هه‌ڤه‌ ده‌ینه جیاواز کرن؛ بۆ نمونه و هکو ژیری و ژووری، چه‌پ و راست، تاری و رونا‌هی. لدویڤ ئاستی هه‌ڤه‌ژیا دگهل ئیک ههمی ده‌ینه پیناسه‌ کرن.

لدویڤدا "گریماس" ئاسته‌ک ژ به‌ری دهربرینی دیار دکه‌ت. ئه‌و ((لژیر کاریگه‌ریا لیڤی ستروس دبیزیت کو بنیاتی چیرۆکی لسه‌ر بنه‌مایئ هه‌ڤه‌ژي و ململانی ئاڤا دبیت)). (اخوت، ۱۳۹۲: ۶۴) ئه‌و

¹ Focalization

²Algirdas Julien Greimas

دبیژیت، زور جاران مروځ دکهځپته د باروډوځی ملمانې و ههځډیپاندا. نهگمر ئهف ههځډی و ملمانې برییا زمانی بهر هتر لى بهیت دبپته چیروک. ((بتایبتهی دهمی هندهک تایبتهمنډین جفاکی یان کلتوری و هندهک ړول و کارځهدانین ږهفتاری ل چیروکیدا بهینه زیدهکرن. نهگمر ب ئهوان ړولین ږهفتاری هندهک سالوختهین تایبته بهینه بهخشین دبنه مروځ ئانکو کارهکتر)). (اسکولز، ۱۳۹۲: ۱۴۷)

۱۰،۷،۳ قوناغا پشتی بنیاتگهړی:

لسردهمی پاش بنیاتگهړی، ئانکو سردهمی ههچهر خدا ځهکولینین ځهگیرانناسی ژ لایهکیځه تیکهلی ههلوهشینگهړی دبیت و ژ چهند ئالیانځه کارتیکرن لسره ځهکولینین ځهگیرانناسی دکهن. بوچوونین "ژاک دریدا" و "نوام چومسکی" کارتیکرنا خوه لسره ههبوو. ژ لایهکی دپتر ځهگیرانناسی تیکهلی زانستین دپتر مینا فمینیزم، دهروونناسی، میدیا... دبیت.

پشکا دووی:

کارهکتهر و دهمی قهگیرانی (تیوری/پراکتیک)

۲. باسی ئیکي: کارمکتر و شروقه کرنا کارمکتری لدویف تیورا گرماسی

۲،۱ چه مکی کارمکتری:

ژ بو ئافا کرنا هر دهقه کی قهگیرانی پندقیه پیوهندیه کا خورت دناقبره پیکهینرین بنیاتی چیرۆکیدا هه بیت. لی هندهک رهگهز هه نه دبه سه ریشک و روله کی پیشچاقر دگیرن. کارمکتر ژ بو دهربرین و پیشقه برنا رویدانین چیرۆکی روله کی کلی و سه رهی دگیریت. هر ئهف گرنگیا هه بوونا کارمکتری ریکی ددهته نفیسه ری ده می ئهفراندنا کارمکتری ب وردی گرنگی ب شیوازی بنیاتنانا وئ بددهت. کارمکتر ((رۆلکی بنهرتی و سه رهی دهگیرن له سازدانی بینای هونه ری چیرۆک و به یه کی له گرنگترین هویهکانی سه رکهوتنی کارمه دادهنرین)). (سابیر، ۲۰۰۱: ۱۴۹) ئهف گرنگی پیدانه دبیه ئهگه ری جوراوجوری د شیوازی پیشکش کرنی ژ ژانره کی بو ژانره کی دیتر. هر لدویف قی گرنگیا رۆلی کارمکتری گه لهک جار ان نا قی چیرۆکی ب نا قی کارمکتری سه رهی هاتییه ناقرن. هر چه نده ئیک ژ تاییه تمه ندین کارمکتری هه بوونا نافه کی دیار کرییه، ئه فجا چ نافه کی تاییه تی و که سوکی بیت یان لگور کار و پیشه یا وی، باری خیزانی (باب، دایک، برا...) تاییه تمه ندیا که سایه تی (گیز، شر...) یان دینی (حجی، مه لا، شیخ...) د چیرۆکیدا دهینه نیاسین و بانگ کرن. (بحراوی، ۱۹۹۰: ۲۴۷-۲۵۴)

کارمکتر (گرنگترین توخمه بو قهگوهاستنا تیما چیرۆکی) (یونس، ۱۳۸۲: ۳۳) هه بوونا کارمکتری، دبیه ئهگه ری پیکه گریدانا توخمین دیترین چیرۆکی مینا (دهم، جه، رویدان، گری...) ب تاییه تی رویدان چنکو رویدان زیده تر لدور کارمکتری دزقریت و کارتیکرنی ل گوهارتنا کریار، رهفتار و ههلو یستین کارمکتران دکهت. ((رویدانین چیرۆکی لسه هندهک کارمکترین دیارکری دهینه ئه نجام دان ب مه رما ب ته مامی به رجهسته بوونا رویدانین چیرۆکی؛ پندقی ب هندی یه کو ئه بریا هندهک کارمکتران بهیته رویدان)). (مصطفی، علی، ۱۹۸۹: ۱۴۲) لدویف قی چه ندی کارمکتر دبیه توخمه کی سه رهی و بنهرتی د چیرۆکیدا و چیرۆک لدور دزقریت و ئهف کارمکتره پرانیا مهودایی چیرۆکی قه دگیریت. "هینری جیمز"ی د گوتارا خوه دا ب نا قی (هونه ری رۆمانی- ۱۸۸۴) ب تیر و ته سه لی باسی کارمکتر و مه سه لا گرنگیدان ب که سایه تی و ئه گوهارتنن ب دریا هیا چیرۆکی و دهرئه نجامی رویدانان ب سه ر کارمکتراندا دهیت، کریه. ئه وی نه بتنی د رۆمانین خوه دا گرنگی ب لایه نین دهروونی و هزریین کارمکتراندا، به لکو ب ریا گوتارا خوه دیار کر کو که سایه تی، رویدان و کریار کارتیکرنی ل ئیک دکهن. (اخوت، ۱۳۷۱: ۱۲۹) ئه ف ژ ی بو هندی دزقریت کو نفیسه هر هه ست، گوتن، ههلو یست و کریاره کی بزانیته دگه ل که سایه تییا کارمکتری دگونجیت، هه مان هه ستی به خشیته کارمکتری بخوه.

د راستیدا کارمکتر ههمان جیهان بینیا نفیسری ب خویه د فورمې کارمکترهکې درستکری ژ نمونین راستهقینه، ئموا چ ههبوونا خوه ژ دمرقهی چیروکې نینه. ب مهرما دانه نیاسینا کارمکتری بو خوینهری پیدقییه گرنکی ب رهفتار، دیالوگ، تونا دهنکی، شیوازی جهستهی یا کارمکتری بهیته دان. کارمکتر ((بکمره، کارتیکرنی لسر رویدانی ههیه و هندهک ژ پشکین چیروکې ب کارمکتریه دگریداینه. شیومهکه کو برییا سالوخدانا رهوش و ئمرکین جفاکی دیار دبیت. ههمی تاییهتمهندیین دموونی و جهستهی یین کارمکتران د ناڤ فهگیرانیدا دیار دبن)). (حجازی، ۲۰۰۱: ۱۰۳)

د پرؤسا ئهفراندنا کارمکتری ب مهرما ئاشنا و نیزیک کرنا کارمکتری بو خوینهری نفیسر پیدقیه گرنکی ب رههاندین جفاکی و سایکولوژییا کارمکتران بدهت. د پهرتوکا (هونهری کورته چیروکې) ئماژه ب سې رههاندان هاتییه دان:

((۱- رههاندی لهشی: نفیسر ژ لایې لهش و جهستهی سالوخدانا کارمکتری دکهت مینا (کورتی، دریژی، تهمن، جل و بهرگ... هند)

۲- رههاندی جفاکی: ئماژه ب چینا جفاکی یا کارمکتری یه.

۳- رههاندی دموونی: بواری دموونی یا کارمکتری دیار دکهت لگهل گری یین دموونی ئهگر ههبن)). (برکات، عبدالکریم، ۲۰۰۶: ۱۹) ئانکو کارمکتر بریتییه ژ کومهکا بزاف و چالاکین لهشی، دموونی و جفاکی.

چیروکنفیس دهمی هملبزارتن و ئهفراندنا کارمکتران ژ نمونین واقعی ((ئمو ئههگارانه تیکهل به یهکتری دهکات که وینهی له هیچ مروقیکی راستهقینه نهییت، بهلام سیفتههکانی کارمکترهکه پیکهاتووه له چهند سیفتهتیکی کومهله کهسیک له ژبانی راستهقینهدا)). (غفور، ۲۰۰۵: ۳۶) ئمو تاییهتمهندیین ههفشک دناڤهرا مروڤاندا دبیته کمرستی واقعی و ههستیگری بوونا کارمکتری بو خوینهری ئهقه ژی ب وئ واتایی نینه کو ب تهمامی ژ جیهانا واقعی هاتییه دابران، بهلکو وکو هر دهقهکی دیتري ئهدهبی، نمونه و کمرستی خوه ژ جیهانا واقعی و ئهزمونا مروڤان و مردگرییت و ب تیکهلکرن دگهل خهپالی جیهانهک سهروژنوی ئاڤا دکهت.

چهمکې کارمکتری د تیروانین و لدهف بنیاتگهران، ههمی بو ناڤ دهقیدا هاتییه فهگوهاستن ئانکو کارمکتری ژ دمرقهی دهقی چ ههبوونا خوه نینه. ب دیتنا "بارت"ی ((کارمکتری بهرههمی ئهدهبی ب تنی دناڤ دهقیدا ههبوونا خوه ههیه و ژ دمرقهی دهقی چ ههبوون نینه)). (بارت، ۱۳۸۷: ۶۱) لدهف "بارت"ی کارمکتر بتنی ههبوونهکا سادهیه لسر کاغزی و بهرههمی ئهاندیشه و درستکری نفیسرییه و برییا پهیڤ و رولې خوه ل دهقیدا دمربرینی ژ ههبوونا خوه دکهت. کارمکتر دناڤ دهقیدا لگهل رویدان یان کارمکتریی دی خودان ئمرک دبیت و ههمان ئمرکی دناڤ دهقیدا

پهیرمو دکهت. ((همی پشکدارین دناڤ رویدانین رومانیدا چ نیگهتیف بن یان پوزمتیف، نهگمر پشکداریی د رویدانان نهکته نابيته کارمکتر، بهلکو پشکهک ژ سالوخدانی دی هیته هژمارتن)). (زیتونی، ۲۰۰۲: ۱۱۳-۱۱۴) چه مکی کارمکتر د رهخنا بنیاتگهریدا ((تهواو خهیا لیه و بوونهومریک نییه هر له سهرهتاوه ناماده و دروستکراو بیت، یان به پی شیکردنهوی دموونی خاومن خودیکی دموونی بیت)). (شیخانی، ۲۰۱۴: ۲۹) د بنیاتگهریدا ژ بو شروقه کرنا کارمکتران، جهختیی لسه هلس و کهوت و رهفتارین کارمکتران دکهن ((الدویف شروقه کرنا بنیاتگهری کارمکتر ل شوینا نیشانهیه (Sing) و دوو پرووی یین ههین، نیک (دال)ه (Signifiant) و یا دیتر (مهدلول)ه (Signifie). ل وی دهمی دبیته (دال) کو چند ناڤ و سالوخدانان و مردگری و بقی رهنگی ههبوون و ناسناما خوه پوخت دکهت. لی کارمکتر و هکو (مهدلول) بریتی یه ژ سهرجهم نهو تشتین بریا رستهیین جوداجودا دمرباره وی دناڤ دهقیدا دهیته گوتن یان بریا دمربرین، دیالوگ و کریار و رهفتارین کارمکتری ب خوه بقی رهنگی کارمکتری ههتا دوماهی یا چیروکی دی بهردهوام بیت و هر تشتی پیدقی یه بهیته گوتن ههتا دوماهی یا چیروکی بو خوینهری دهیته گوتن)). (عزام، ۲۰۰۵: ۱۱-۱۲) ب دیتنا "تودوروف"ی ((کارمکتر بهری هر تشتهکی دیاردهکا زمانی یه، نانکو ژ دمرقهی پهقی چ ههبوونا خوه نینه چنکو بتنی ئهفراندیهکه لسه روپه لان)) (بحراوی، ۱۹۹۰: ۲۱۳) دقیریدا چه مکی کارمکتری مینا چه مکی دیترین بنیاتگهران لسه کار کری تیکهلی چه مکی زمانی دبن؛ لی "فیلیپ هامون" زیدهتر گرنگی ددهته رولی خوینهری د ئاڤاکرنا چه مکی کارمکتری لدهف وی کارمکتر ((پیکهاتهکه خوینهر د ئهجامی خواندنیدا درست دکهت نه بریا دهقی)) (عزام، ۲۰۰۵: ۱۱) خوینهر د ئهجامی خواندنیدا چ بریا نهو پیزانینن فهگیر دمرباری کارمکتری پیشکیش دکهت یان نهو پیزانینن خوینهر دمرئهجامی خواندنی بدهست خوهقه دئیخت؛ بریا نهو رهفتار و کارفهدانین کارمکتر بدریژا هییا چیروکی ئهجام ددهت. دقیریدا جیاوازی یا ناستی روشنبیری یا خوینهری گرنگیا خوه دی ههبت ژ بو شروقه کرنین جوداجودا. ((و مکی مورفیمهکا بهتال تهماشا دکهنه کارمکتری، هندی د خواندنا دهقی بهردهوام بین هیدی هیدی ژلای و اتایقه پر دبیت)). (همان ژیدمر، همان لاپهر) دقیریدا هر دهق بتنی دبیته ئهفرینهی کارمکتری نانکو کارمکتر ژ دایک بووی دهقی یه ب همان شیوه "بارت" کارمکتری ب ((بهرهمی کارئ نفیسی)) (احمدانی، ۲۰۰۰: ۵۱) دزانیته. مینا دیاردهکا زمانی چهوا هر پهقهک د ناستی رستیدا د جهی خوه رادوهستیت و لگهل پیکهگریدانهکا زمانی ژ نوی واتادار دبیت، ب همان شیوه بهرهمین ئهدهبی مینا رستهیه و کارمکتر و رهگزین دیتر مینا پهقانه کو پیدقیه هر نیک لجهی خوه یی راستهقیه راوستیت دا بجیته د قالبهکی واتاییدا.

د ږمخنا نویدا چه مکی کارمکتیری ژ قالبی پهیځی خوه ږزگار کر و بهر وځاژی بو چوونا بنیاتگمران ږوله مکی پیش چاځتر و کارا تر دگیریت. کارمکتر ((د ځهگیرانیدا پیکهاتهکا نوییه و زیدهتر خوینهر د ښاځرنا ویدا ږولی دگیریت ههتا دهق)) (همان ژیدمر: ۵۰) بی گومان ښه چنده ژی بو وئ پاشخانا رهوشهنبیریا وهرگرئ ههچرخ دزفریت ښوا برییا ښموم و زانیاریین تاکهکسی، خواندن و بوچوونین جیاواز لسه کارمکتیری دی ههبت.

۲،۲ چه مکی کارمکتیری لدهف گریماسی:

د ځهکولینین کهفندا ږولین کارمکتران دیارکری بوون و کارمکتر بتنی لدویف ښمرک یان پیکهاتهځه دهاتنه ږولین کرن. لی د خواندنین ځهگیرانناسیدا ژ بلی گرنگی دان ب پیکهاتا ږیزمانی یا رسته لی تهومر مکی دیتر ب دیتنهکا واتایی تهماش پیکهاتهځین چیروکی دکهن و ښدی کارمکتر بتنی گهشه کری یان راوستیای نینه، بهلکو بواری دهروونی، همر و نارمانجین کارمکتیری کارتیکنی لسه دکمت و کارمکتر چهندين ږولان وهردگریت و ږموتا چیروکی دگوهریت و بهرف پښشه دبست.

"گریماس" د بوچونین خوهدا لسه ځهگیرانی زیدهتر گرنگی ب ږیکختن دناځبره بارودوخ و گورانکاریان ددهت. د ښاستی کارمکتیریدا ژی گرنگی ب ((ږیکختنی پلهبنیدی دؤخی کارمکتر و ښو گورانانهی به سریاندا دین)). (مهنتک، ۲۰۱۹: ۵۵) "گریماس" ل تیورا خوهدا جهختی لسه فره ږولی یا کارمکتران د چیروکیدا دکمت. ښو ښاستین کریار و ږولگیری یا کارمکتران و بنیاتی زنجیرهیی یا کارمکتران ښو گوهرینین بسر کارمکتیری ژ دهستپیکا چیروکی ههتا دوماهی دهیت ځهکولیت.

۲،۲،۱ کریار: ل تیورا "گریماس"ی دهربارهی کارمکتیری ښوا ب مودیل یان نمونا کرده^۱ هاتییه ناځکرن، د زمانی کوردیدا بهرامبر کرده د فرههنگا "زاراوهی ښدهبی" ((کردهوه (زنجیره رووداوکی خاوم یهکیتی مانا)، کریار)) (لیژنهی ښدهب له کوری زانیاری کورد، ۲۰۰۶: ۱) هاتییه دانان. ههروسا د فرههنگا "زاراځین ځهگیرانی" دا ((روودان)) (ږرینس، ۲۰۱۱: ۲۰) هاتییه بکارینان.

سنورین زاراځی کریار گهلهک ښیزیکی ږویدانی دبیت واتا ښو ((ږویدان و کریارین کارمکترین چیروکی ښهجام دهن، و برییا کریار و ښرکین پالدهرین ښوان کریاران دشین باشتر کهسایهتی یا کارمکتران، ښهگرین کریار و کارفهدان و نارمانجین ښوان بزاین)) (فشارکی،

¹ Action

خدادادی، ۱۳۹۷: ۲۰۴) کریارا چیرۆکی بریتی یه ژ سهرجه م رویدان و بارۆدوخین دناڤ بهرهمین ئهدهی- ب ههمی ژانراڤه- دا دهینه بهرجهسته کړن. لدویڤ قی چهندی هندهک جاران کریارا چیرۆکی ب گری ناڤ دکهت. ژ بو شروڤه کړنیدا پیدڤیه بزاین کارمکتر چ دیژن، چ دکهن، چهوا هزر دکهن و دمرئهنجامی ئهڤان پرسیاران دبیه ئهو کریارا کارمکتر ئهنجام دهن. ((پتريا جاران کریار رههندهکی فیزیکی و مادی نینه، ههتا هندهک جاران بی کو ناخفتهک دناڤهرا کارمکتراندا بهیته کړن کریار دهیته ئهنجام دان، ئانکو کریار خودان رههندهک دموونییه. (میر صادقی، ۱۳۸۸: ۲۲۹-۲۳۰) پشهکا گرنه ژ ئهکی کریاری ئاشکراکړنا رهوتا گهشهکړنا کارمکتر و گرییه. د ڤهگیرانناسییدا ب واتا ((ئهو کار و کریاری خودان بکمر بیت، ئهڤا وهک هزر، ههست پیکرن، گوتن یان د راستیدا برهنهکی مادی و بهرجهستهکری بهیته دیارکړن)). (کزازی، میرآبادی، ۱۳۸۸: ۸)

ئهڤ پیناسه ههمان مههستا "گریماس"ی یه ژ بو واتا کریاری. د پیناسهکا دیترا کریار ((زنجیرهکا پیکهگریدی یا بوویهرانه، ئیکگری و واتاداره و لدویڤ ئیک دهین وهک بهراهی، نیڤهک و دوماهی. سیستهمهکه ژ دویڤ ئیک هاتنا هژمارهکا کاران)). (پریس، ۲۰۱۱: ۲۰) ب برهنهکی گشتی کریارین چیرۆکی بهر دوو دهستهیان دهینه پۆلین کړن ((مروڤ دژی مروڤ یان مروڤ دژی سروشت)). (برگر، ۱۳۸۰: ۷۷)

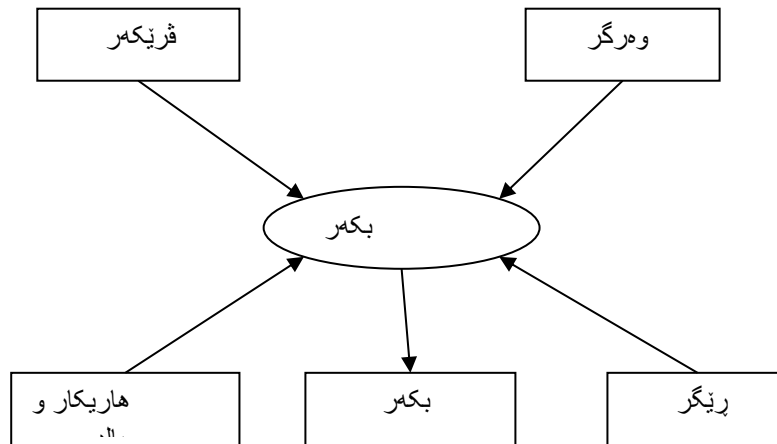
"ئهرستو ئیکهمین کهسه گرنه ب کریارین کارمکتران دای، ب دیتنا وی کارمکتر دشیته راستی یا مروڤان دیار بکهت، لدهف وی تراژیدیا بو لاساییکړنا روځساری کارمکتران ناهیه پینشکیشکرن بهکو لاسایی کړن ب مههستا پینشکیشکړنا رهفتار و کردهیین مروڤان دهیته ئهنجامی. لهورا لدهف وی ((تراژیدیا له بنچینهدا لاساییکردنوهی کهسهکان نیه، بهکو لاساییکردنوهی کردهی کهسهکانه، بویه له تراژیدیدا کردهوه له کهسیتی گرنه چونه کردهوه کهسیتی دروست دهکات)). (ئهرستو، ۲۰۱۱: ۱۵۰-۱۵۱) ب ههمان شیوه "ڤلادیمیر پروپ" کارمکتری بریا ناڤ و سالوځدانین وی دیار نهکریه، بهکو ژلای ئهکیفه کارمکتری پۆلین دکهت و شروڤه دکهت. لدهف "پروپ"ی رهفتار، کریارین کارمکتران دناڤ رویدانی یه کو پیکهه کارمکتری دناڤ دهقیدا دیار دکهت. (تولان، ۱۳۸۶: ۴۲)

"گریماس"ی گورانکاری د تیور و ریکا "پروپ"ی کر و ئهو بره د چارچوڤهکی زانستی تر دا ((ئهو حهفت ئهکین پروپی بهر سی دهستهیین جووت بین ههډژ دابهش کر و کارمکتر ب(رولگیر) نافکر)). (موران، ۱۳۸۹: ۲۲۹) هه شمش ئهکین کارمکتری بین گریماسی دیارکری بریتی نه ژ:

۱- ڤریکمر (Sender)

لدویف ئهوا هاتییه گوتن دشیین نمونا کرده و رۆلگیرییا کارمکتهران یا گریماسی د هیلکارییا ژیریدا دیار بکهین:

هیلکارییا ژماره ۳ (آستین، ۱۳۸۶: ۵۷)

ژلایهکێ دیترفه کارمکتهر برییا ئهرک و کریارین خوه واتایهکا گشتی دبهخشیته دهقی ئانکو ناف و تاییهتمهندیین جهستهیی، زمانی و... ههمی ناجیگیرن و بتنی ئهوا جیگیره و ناهیته گوهرین ((کار و کریارین کارمکتهرینه، ئانکو یا درستترئوه بیژین ئهوا ئهرک و کریارن ئهوین ئهنجام ددهن)). (الحمدانی، ۲۰۰۰: ۲۵)

ب دیتنا "رست هیلز" ئهوا ئهرکین کارمکتهر دناف چیرۆکیدا دگیریت وکو ((بکەر و فرمان له رسته وان، مهرجی رستهی تهواویش ئهومیه که دهبی فرمانو بکهری تیدا بی و بیروکمهیهکی کامیل دهربرری. مروّف بوی ههیه به جیا له ناو و جی ناو و رستهی ناتهاوای ناو و ئهوانی دی بدوی، بهلام ئهگەر بکەر له رستهدا نهبی ئهوا ناتوانی فرمانیکی شیاو ههلبژیرن)). (هیلز، ۲۰۰۵: ۲۳) دیارکرنا کارمکتهری لدویف ئهرکێ وی نیژیکی چهمکی ریزمانییه. د ریزمانیدا نه بکەر بی کار و نه کار بی بکەر دشیین رستهی تهواو بکهن. د چیرۆکیدا ژی بکەر، ههمان کارمکتهر؛ چنکو دراستیدا چیرۆک ژ کۆمهکا کار و کریاران پیکهاتییه ئهوا برییا بکهرین هونهری کو کارمکتهرن، ئهوا کریار و رویدان دهینه ئهنجامدان.

ب شیوهکێ گشتی کریار بسهر دوو جوران دابهش دبیت یا ئیکێ (کریارین ئاسایی و نورمالین رۆژانهیه کو ب شیوهکێ بهردموام ژ لایی مروّفانقه دهیته دووباره کرن و کارمکتهر ب وان کریاران چ گوهرین بسهردا ناهیت) (مدرسی، ۱۳۹۰: ۳۲۴) کریارین ئاسایی چ پیزانیین وهسا دهربارهی

قارهمانی نادهته خوینهری، بهلی هر دهمی قارهمانی هندهک رهفتار و کریارین جیاواز ژ خواه دیارکرن کو لایه‌نین سهر ره‌هه‌ندین دینامیکیا که‌سایه‌تیا پی دیار بین، ل وی دهمیدا خوینهر دی هایداری که‌سایه‌تیا وی بیت. چنکو برییا نه‌شان ((کریارین دهمکی و نهر د خالا هه‌ستیارا فه‌گیرانیدا)) (همان ژیده، ههمان لایهر) نهو کاریگهریا پیدقی لسهر خوینهری ده‌یته کرن و نهوان رهفتار و کریاران هه‌ستپیکری دکهت و هه‌زا به‌ردهوامی دان ب خواندن ب مهرما باشتر نیاسینا قارهمانی، لدهف خوینهری درست دکهت.

ب دیتنا "گریماس" ی چیرۆک و حیکایهت بتنی زنجیره‌کا رستین جودا جودا و جیاوازن نه‌وین ژ نه‌جامی په‌یوه‌ندیین نافه‌کی و دهرقه‌یی دگهل ئیک ده‌قه‌کی درست دکهن. "گریماس" رسته‌یین فه‌گیرانی بسهر سی ده‌سته‌یا پارقه‌دکته:

۱- رویدانین بارۆدۆخه‌کی وه‌سف دکهت.

۲- رویدانین ده‌لاله‌ت ل کرده‌ی دکهت.

۳- نه‌وین هه‌لگرئ بارۆدۆخه‌کینه. (اخوت، ۱۳۹۲: ۶۳)

لدهف "گریماس" ی پیدقییه ((کارمکته‌رین چیرۆکی لسهر بنه‌مایئ کار و کریارین نه‌جام دهن پیناسه یان پۆلین بکه‌ن، نه لسهر بنه‌مایئ هه‌بوونا وان)). (Barthes, 1977: 106) لدویف نه‌قی چهندی ههر کارمکته‌ره‌ک لدویف کار و کریارین خواه د ئیک ژ فان ده‌سته‌یاندا جهی خواه دگریت:

((۱- پیقه‌ری حه‌ز و ئاره‌زوو (لئ گهریان، ئارمانجاری)

۲- په‌یوه‌ندییا کارمکته‌ران لگهل ئیک (قریکهر، وهرگر)

۳- پیقه‌ری شهر و مملانی (پشته‌فانی یان رینگری)) (سلدون، ۱۳۸۴: ۱۴۴)

نمونا "گریماس" ی سی لایه‌نین ره‌هه‌ندین ره‌فتاری یا کارمکته‌ران وه‌سف دکهن و ژ تاییه‌تمه‌ندییا وئ نه‌وه کو نه‌ف سی لایه‌نه د پرانی و ههمی جورین ده‌قین فه‌گیرانیدا ناماده‌نه. نه‌ف ههر سی لایه‌نین "گریماس" ی نامازه پی دای دگهل ههر شه‌ش ئهرکین کارمکته‌ران، ههمی لایه‌ن و ره‌هه‌ندین فه‌گیرانی- هه‌تا بچوکترین و لاوه‌کی ترین لایه‌ن- بخوه‌فه دگریت ئانکو ههمه جوره کار و ره‌فتارین د چیرۆکیدا پرووی دده‌ت هاتییه پۆلین کرن.

۲،۲،۲ رۆلگیری یا کارمکته‌ری: ژ زاراڤین دیتر نه‌وین "گریماس" ی گرنگی پی دای، زاراڤی رۆلگیری یا کارمکته‌ریه نه‌وا به‌رامبه‌ر Actor د زمانی ئینگلیزیدا ده‌یته بکارئینان. نه‌ف زاراڤه لدهف فه‌گیرانسانین سهر ب بنیاتگهریقه ده‌یته بکار ئینان و ژ وئ ب مه‌به‌ستا ((دهرئیکه‌ستا کومه‌کا ئهرکین کارتیکرنی لسهر رۆلی کارمکته‌ری دکهت بکار دینن)). (فشارکی، خدادادی، ۱۳۹۷: ۲۰۴) هه‌روه‌سا نه‌ف زاراڤه د فهره‌نگا "زاراڤین فه‌گیرانی" ب نه‌کته‌ر هاتییه نافکرن و ((نه‌وه یا هوکار لسهر ناستی ستراکتورا سه‌رفه ب جه دینیت، و ب رۆلی رادبیت و رۆله‌کی هوکاره‌کی رادبیت و

رټوله کي بابه تي دگيريت د رسته يه کا نافيډا ديار دبیت و پيکهاته کا سربخويه د جيهانا فهگيرانيدا)). (پرېنس، ۲۰۱۱: ۲۱) "پروپ" د ډي باومريدا بوو کارمکتر ((چند يه که يه کی گوردراو و ناجيگيرن و بهشداري له بهرهمه پنانی به های و مزيفی دهقه که دا ناکمن)) (بهرزنجی، ۲۰۰۶: ۲۳۸) نانکو نه گهر کارمکتر پيکهاته کا بگور بیت ((تشتي نه گور د فهگيرانيدا هه مان نمرکين قارمانينه)). (لحمدانی، ۲۰۰۰: ۲۴) د قيريدا ماهيه ته کارمکتری هاته پشت گو ه خستن و نیدی مينا يه که ياکا زمانقانی هاته د ده قيدا. ب هه مان شيوه بنياتگهران بهر دهوامی ب هه مان هزري دا کو کارمکتر ((بتني نفسانه يه که دمرئنجامي هزرکا ناشوپي پهيدا دبیت و خوینهر نه فرينه ري ډي هزريه)). (مدرسی، ۱۳۹۰: ۳۱۹) نهف چنده گلهک نيزيکی بوچوونا تودوروډي يه ده مي دبیريت (کارمکتران ژ دهرقه ي په يښي چ هه بوونا خوه نينه و نهو بتني بوونه مورين لسهر رووپه لانن) (بحراوی، ۱۹۹۰: ۲۱۳) نانکو نابیت مينا که سين واقيعی ته ماشای کارمکتران بکهين، چنکو نهو بتني د ده قيدا د ساخن و هات و چووني دکهن.

۲،۲،۳ چه مکی بنياتي زنجيره يي لدهف گريماسی:

نیک ژ چه مکين "گريماس"ی د شروقه کرنا بنياتي چيروکي بکاريانی، چه مکی زنجيره يه. ب ديتنا وی سي جور زنجيرين ژ ههف جودا د ((چيروکين فولکلوري بين پروپ و فهکولنين وی ب خوه دا دياردين. نهو ژي:

۱- زنجيرا جي به جي کرنی (نهمون- مللانی)

۲- زنجيرا په يمانداری (وهفاداری يان شکه ستنا سوز و وهفا)

۳- زنجيرا جوداکر (بجه هيلان، ليقه بوون و زفرينه فه)) (اسکولز، ۱۳۹۳: ۱۵۴) نهف سي قوناغه کو زنجيرين دال و مهلولينه، بتني رهنکه د چيروکيدا هه بن يان نه بن. ب ديتنا والاس مارتين ((نهف سي قوناغه زنجيره کا لوژيکی درست دکهن، نانکو د نهنجامي ههر سي زنجيره يان: گه هشتن ب نارمانجي، نيشانا سهرکه فتنی يه و نهف چنده د ناخي خوه دا داله ژ بو روی ب روی بوون و سهرکه فتنی)). (مارتين، ۱۳۸۲: ۹۳) لدويډ نه فان ههر سي زنجيرين فهگيرانی هه لگري سي نمرکين تاييبت دي بن ((نهف ههر سي نمرکه بریتی نه ژ: په يمان، نهمون، بريار دان)) (اسکولز، ۱۳۹۳: ۱۵۶)

نیک ژ تاييه تمه نديين نمونا "گريماس"ی رهمونی و هه مه لايه ني يا وي يه. ډي نمونه ي دا ههر کارمکتره ک دکاريت د رولين جودا وجياواز دگل رهمفار و کريارين جودا ل بارودوخين جياوازا دياربيت. نانکو نهو کارمکتره ي لده ستنيکا چيروکي بکه ره دشيت بدریژا هيبا چيروکي بيته فريکهر، وهرگر يان هه تا پالدهر و ريگر.

۲،۳ پراکتیک کرنا کریارین کارمکتهران و ئهرکین زنجیرهیی د چیرۆکه شیعرین "فهقیی تهیران" دا:

هر وهکو ئاماژه پئی هاتییه دان، "گریماس" ئهرکین کارمکتهران ل دوو ئاستین کریار و رۆلگیری یا کارمکتهران د ئاستین (بکهر، بهرکار، فریکهر، وهرگر، رپیگر و هاریکار) و بنیاتی زنجیرهیی د سئی ئاستین (جئ به جئ کرنئ، سۆز و پهیمان، جوداکهر) شروقه دکهت. د قئ پشکیدا دئ کارمکتهرین هر چار چیرۆکه شیعران د هر دوو ئاستاندا شروقه کهین.

۲،۳،۱ کریارین کاراکتهران

۲،۳،۱،۱ پراکتیککرنا کریارین کارمکتهران د چیرۆکه شیعران "شیخی سهنعان" دا:
چیرۆکه شیعران "شیخی سهنعان" ئیک ژ چیرۆکین دریزین "فهقیی تهیران" ه کو د شروقه کرنیدا چیرۆک بسهر دوو قوناغان دهیته پارهکرن، قوناغا ئیکی ژ دانهنیاسینا بکهری دهستیپدکته ههتا گههشتن و نیزیک بوون ب مملانی و گری یا چیرۆکی، لدویفا قوناغا دووی دهستیپدکته ههتا دوماهییا چیرۆکی.

قوناغا ئیکی ژ چیرۆکی: پشتی "فهقیی تهیران" د چل و شهش دیران کو پیشهکی یه د دیرا چل و ههفتیدا ژ نوی دئ کارمکتهری سهرهکی کو بکهر (قارهمان) ئ چیرۆکی یه ددهته نیاسین. شیخی سهنعان بکهره و ههمی رویدان لدور وی دزفریت:

شهخهک ههبوو جارا ئهول
نورا خودی هلبوو د دل
صهه گومرهه و ضال و فصل
ب دهستی شهیخ دهاته تهوبهتی

شهخهک ههبوو صهنعانی یان
سهردارئ پانصهه صوفی یان
چوو بوو مهقامئ ئهولی یان
دائم د ذکر و طاعهتی (دیرهشی، ۲۰۰۵: ۳۲۳)

ژ قيری پښه هوکار و پالنهری بکمری، دهیته دناڅ چیروکیډا. نهف پالنهره دبیته نهگمری لښین و بزاقا بکمری دناڅ چیروکیډا نهو ژی خهون دیتنا شیخی یه و هر نهف خهون دیتنه دبیته نهگمری همولدانا شیخی ب مهبستا دهستفه ینانا راستی یا خهونی. دقیریدا شیخ بکمره:

باطنی کچ قه دخوینی
پمردئی ژ بهر خوه هلیتنی
شهیخ د خهونیدا دبینی
جام و طاسهک مهی ددهتی

خهمر و شرابی پور دکه
شهیخ د خهونیدا فر دکه
نمظر ل یا دیم دور دکه
دین بوو د نیقا خهلوتهی (همان ژیدمر: ۳۳۷)

د قیریدا خهون قریکمره و پالدهری شیخی ژ بو قه دوزینا راستییا خهونی. دراستیدا قریکمر نهو هیز و پالنهره نهوا کارتیکرنی ل بکمری دکمت و بکمری ژ بو بزاق و لی گهریانی، د ریکا لی گهریانیډا چ ریکخوشکمر هه بیت یان ناستهنگ؛ هر دوو بواراندا بکمر دی بهرف نارمانجیقه چیت. دقیریدا موریدین شیخی دبنه هاریکار؛ پستی شیخی خهون دیتی و تووشی شهپرزهیی بوو:

کانی کو تی بایی دهمی
دمرویش قهوی کهتنه غهمی
پانصه د مورید چه فیان همی
فکرینه شهیخ و طبعه تی (همان ژیدمر: ۳۴۲)

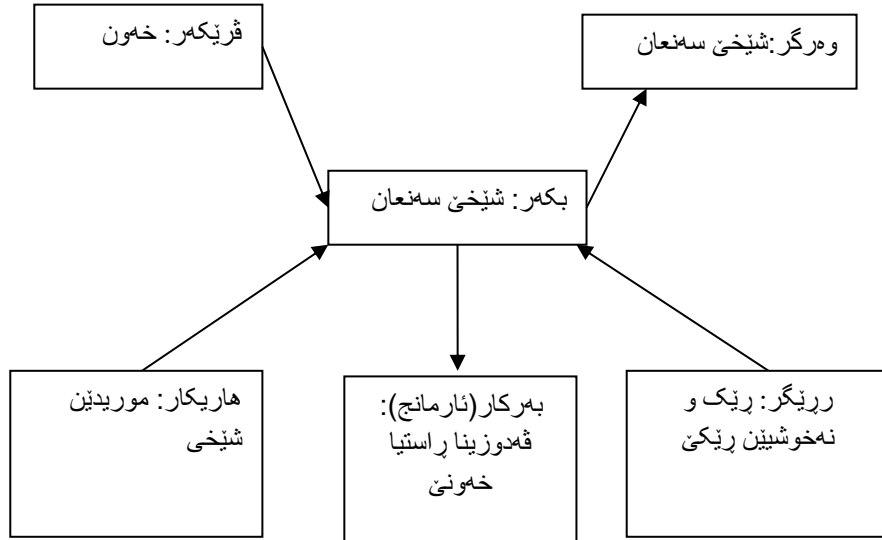
د ههماندم دا دبیته و مرگر. دمر باز بوون ژ دهشت و صهحرا ب مهبستا گه هشتن ب دیرا مهبست و نه خوشیین ریکی همی دبنه ریگر:

صوفی ژ عشقان بوونه صهف
دمرویش دهر شهیخ بوونه رهمف
چهرخان ددن ب ذکر و دهف
ب دهشت و صهحرایي کهتی

لدهشت و صهحرایي دچن
ل ری شو بهه تی بایی دچن

ل عهشقا لهیلایی دچن

قیرا دکیشن غیرهتی (همان ژیدمر: ۳۶۱)

هیلکارییا ژماره ۴: شروفه کرنا قوناغا نیکی ژ چیرۆکی

قوناغا دووی ژ چیرۆکی: پشتی شیخ دگهل موریدین خوه بهر هف دیاری کچا نهسرانی ریدکهفن و شیخ کچا نهسرانی دبینیت و ب دیتنا وئ هشی خوه ژ دهست ددهت. نارمانج نانکو بهرکار- کچا نهسرانی- وی دهמידا دهیتنه ناف چیرۆکی دهمی دبیتنه نهگهری پالدا نا بکهری. د قیریدا کچا نهسرانی دبیتنه فریکمر:

نهرانیا ب زیر و دهههه
 ظاهر ببی جوزئهک غهههه
 دیشن ژ بهر جهرگ و کهزهه
 ژ تیرا ب نافا دل کهتی

جهرحی ب خوف تیمار بکهین
 همتتا کو شهیخ هشیار بکهین
 دیسان ب شوونقه بار بکهین
 پوشتی بدن کر اههتی (۳۷۳- ۳۷۴)

لئ پشټی ههډیتنی کچا نهسرانی ړولئ وئ بو نارمانج (بهرکار) هاته فهگوهاستن وحهزژیکرن
و ئهډینیا شیخی دبیته څریکه و پالدمرئ شیخی ب مبهستا گههشتن ب کچا نهسرانی.

شیخ گو: ب ئزمانی فیهیج

دهنگی کچا بوکرا مهلیج

نادهم ب بانگا وهی صهحیح

دوورم ژ ځی سهمعیهتی

نهر عاقلن من ټیک مهدهن

بهس شیرمتان بیهوده دهن

نیرو لچا نازک بهدهن

نادهم ب وه جهمعیهتی (همان ژیدمر: ۳۷۷-۳۷۸)

هرچهند عهشقا گونههدار ژ بو شیخی دبیته څریکه و کچا نهسرانی دبیته نارمانج؛ لئ ب
رهنگهکئ گشتی و دناستی چیروکیدا هندهک ړیگر و ئاستهنگ سر ړیکا عهشقا شیخی ههنه. بو
نموونه ئهو شیخی نارمانجا وئ خودئ ناسی و خودئ پهرستی و کهعبه بوو، کچا نهسرانی مینا
ړیگرهکئ دهیته پېش چنکو شیخی ژ ړیک و نارمانجا وی یا سهرهکی دوبر دئیخت. لهورا دهمئ
موریدین شیخی داخازا دهستهبهردانا ځی عهشقی ژ شیخی دکهن لئ ئهو قهبول ناکهت و مورید وی
بجه دهیلن. دڅیریدا دهمئ موریدان دڅیان ب ړولئ هاریکار ړابن لئ عهشقا کچا نهسرانی مینا ړیگر
دکهڅیته د ړیکیدا و کارټیکرنئ ل شیخی ناکهت. نانکو ئهف ړیگره دبیته څریکه بو شیخی. دهمئ
مورید شیرمتان ل شیخی دکهن و دبیزنئ:

ئهو طاعهتی تهی بی حساب

پهنجهه هحج و پهنجهه هثواب

مهفروش ب ځی بهیعا خراب

پووشمان ببه ژ ځی معاملهتی (همان ژیدمر: ۲۸۱)

و شیخ د بهرسفدا دبیزیت:

شهیخ گوته وان ئهف رهنگ سوخن

شیرهت ئهشر ناکهن ل مهن

پهنجهه طهوافی چار روکن

دهینا نه سه ځی خدمهتی (همان ژیدمر: ۲۸۲)

بی نسم و جسمی دلبرئ

چېکم ب ئاڦا کهوثرئ

دئ ئختیار کم سهقمئ

نار خوشتره ژ قئ فرقهئ (همان ژیدم: ۳۸۶)

رېگر و ئاستهنگهکا دیتر د ریکا شیخیدا پیراتییا وی یه ئهوا کچا نهسرانی ترانهیان پئ دکهت:

ژ کوهنیئ لئف شور بووی

کهفتار و قامهت خورر بووی

ئیرۆ تو ژى دهفکورر بووی

بوری ژ بهحرا لهذقهئ (همان ژیدم: ۳۹۸)

ئیک ژ رېگرین دیتر یا کچا نهسرانی ئماژه پئ ددهت مهسهلا جیاوازی یا دینئ هه دووانه:

دلبر دبئ: یا میر مهزن

ئیرۆ ژ ته تئین کفن

موحهممهدى ناخون ل من

ئمز عيسايى، تو سوننهئى

ژ قئ قصصهئ قئیک ناکهفن

نه ژ مهز هه ب و دینئ ههفن

مه قبول من نابت نهفن

حوببا ب قئ جهالهئى (همان ژیدم: ۳۹۹-۴۰۰)

رېگرهکا دیتر لسه ریکا عشقا شیخی، مهرجین کچئ نه. ئهو مهرج ژى د راستیدا ههمی

هیلین سورین موسلمانیهتا شیخینه. هه چهنده ئهف مهرجه ژ تاقیکرنین ریکا عشقینه کو مهعشوق

هممهبرى عاشقی دانیت. ئهو مهرج ژى بریتی نه ژ مهی نوشی، سوجه برن بو خاج و زنار بهستن،

قورئان سوتن و گوانیا بهرازان:

سووسن زهبانا چیز فهصیح

وئ گوت ب ئهزمانئ فهصیح

ئمر تئ ب سه دینئ مهسیح

بهلکی بکین رعایهئى

رعایهئى ئهم پور بکین

قیکرا شهرا بی فر بکین

ماشئ ته ژى قهر بکين

ژ نان و ئاف و قسمهئى

ماشئ مهشائخ راست بکين

نيزيکي خوه چافناس بکين

راهب صفت لباس بکين

شهخ بئ زمار بکير نهئى

ئهر قهبول دكى زمارهكئى

ههړو ههړو ئيفارمكئى

ئهر ته قهخوينم جارمكئى

ب هيجهتا زيافتهئى (همان ژيډهر: ۴۰۰-۴۰۱)

شيخ مهى قهخوت و دچيته سوجه ب وى هيقيى كو ئهف كاره ببنه هاريكار ژ بو گههشتن

ب كچئى:

روهنئى دا بوو وجوده

موحبهتا شاهئى وموده

ناگهان شهخ چوو سجوده

مهى قهخوار وئ ساعهئى (همان ژيډهر: ۴۰۵)

د ههماندمدا ئهف كاره دببته هاريكار د رپيا گههشتن ب عهشقا كچئى، ژ ئاليئ ديترفه دببته

رپگر د گههشتنا شيخي ژ بو گههشتن ب عهشقا حقيقي و خوداوهندى.

دلبرئ جام دا ب دهسته

وان زمار ئانى و بهسته

ظاهرى دين چوو ژ دهسته

باطنى چوو مهشيهئى (همان ژيډهر: ۴۰۶)

پشتى مهى نووشى و سوجه كرنئى، كچ مهرجهك ديتر دانبته لبر شيخي و داخازئ ژئ دكمت

كو قورئانئ بسوزيت، دا بشيت ب ههفرا بگههن:

صهبيى باده قهخواره

وان ل پشتئى بهست زماره

شهخ صوحوف ئافتيته ناره

ژ موسکر و دینان و متی (همان ژیدمر: ۴۰۷)

پشتی شیخی مهی قهخواری، سوجه کری و قورئان سوتی دچیته بهر بهرازان و ب تمامی
داخازیین قریکمر و ریگری (کچ) بجه دئینیت:

حکمهتا وان رهمز و رازان

مورشدی ناز و نیازان

مهی قهخوار چوو بهر بهرازان

پیخواس ب کهندالان کهتی (همان ژیدمر: ۴۰۸)

هه ل وی دهمی خوینهر چاقهرییه چیرۆک بدوماهی بهیت؛ موریدین شیخی جارهک دی د
چیرۆکیدا ناماده دبن. ئەو دچنه لدهف ههقالهکی شیخی و ئەوا بسهری شیخیدا هاتی بو وی قههگوهیزن
و داخازا هاریکاری ژئ دحازن:

ئەصلان سورئ شهیخی مه بر

قههچ تابعی دینی خوه کر

مه قهصدا دهرگاهی ته کر

هاتینه بهر حمایهتی (همان ژیدمر: ۴۱۴)

ههقالی شیخی مینا هاریکار دهیته ناف چیرۆکیدا و بقی رهنگی هاریکاریا خوینهری دهیته
کرن. خوینهری چیرۆکی دبنه وهرگر چنکو چاقهری قهههونا گری یا چیرۆکینه.

ئەو مورشدی شیرین نهظر

بهرههف کرن صاحب کهمهر

حهههیان ژ مال هههوانه سهر

ژ ذاکران هنگامه تی

ب ههیههی و هنگامه چوون

ب شاهی یو مههرمه که چوون

حهتا قه پیش دیری قه چوون

سوور گها مهملکهتی (همان ژیدمر: ۴۲۰)

ئەو هههی هاریکار بهرهف وهلاتی نهسرانیا قه دچن و بهردموام لاقا، دوعا و نزا و رهقص و
سهمایین سوئیانه دکهن ب وی مهههستی کو بکهر مینا بهری بزقریته لسهه ریکا درست.

ئەوومل گهانه جایهکی

ئیشههف بکین سهمایهکی

ڦيڪرا بکين دوعايهڪي

ڪائي نابين روئيئتي؟! (همان ڙيدمر: ۴۲۰-۴۲۱)

لاڦا و نزاين هاريڪاران هر زوي دهينه قهبولڪرن و محمهد پيغمبر(س.خ) دهيتي د خهونا
وان دا و مزگينيا قهبول بوونا لاقاين وان ددهت و ئف چهنده ڙي رهنه ٽيڪ ڙ هيڦي و ئهجامانه
بين ب دلي خوينهري:

روحي وي دي، ذاتي رهسول

مزگينيا شهيخ بوو قهبول

ئيرؤ بده خهلق مملول

دا صهح بکين ڪرامهتي (همان ڙيدمر: ۴۲۲)

محمهد پيغمبر (س.خ) رولي هاريڪاري هاريڪاران دگيريت. شيخ ئيدي هشار دببت، توبه
دڪهت و توبه دببت هاريڪار ڙ بو قهزقرينا وي بو ريڪا خودي پهرستي:

شهيخ بوويه دولاب ل دهشتي

مملهڪي هادي گههشتي

وي زنار ئاڦيت ڙ پوشتي

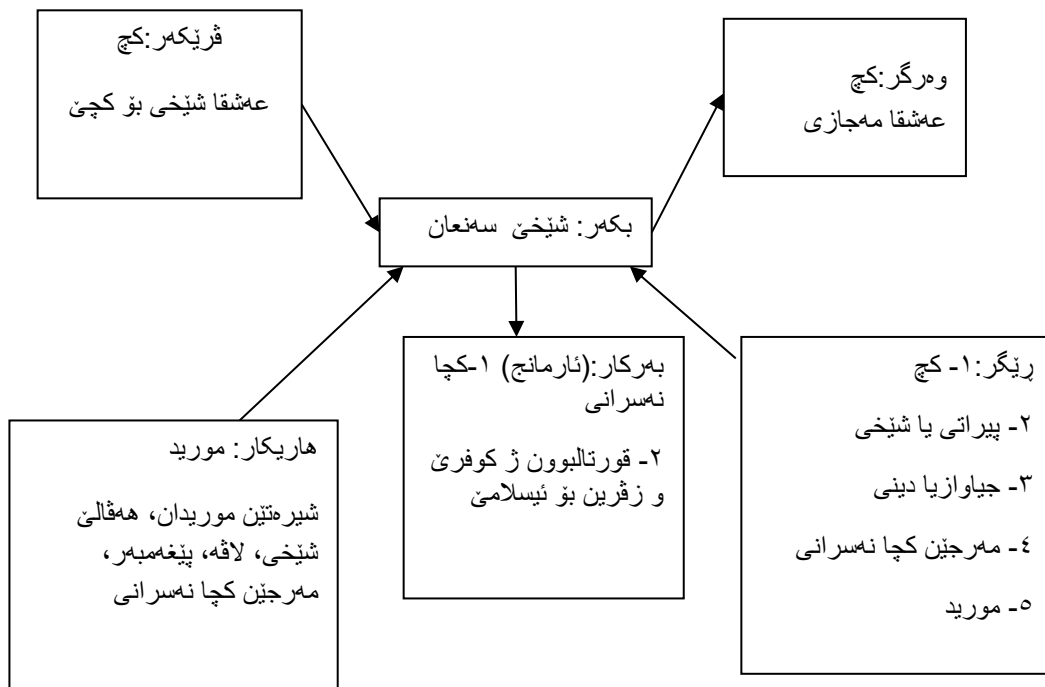
شوشتي ب ئاڦا رهمهتي

مملهڪي هادي بخار هات

قصصهتا مورشد بڪار هات

شهيخ بدهستي شهيخ عطار هات

هر ومكي ڙ كهعبي قهتي (همان ڙيدمر: ۴۲۶-۴۲۷)

هێلکارییا ژماره ٥ هێلکارییا شروقهکرنا قوناغا دووی ژ چیرۆکی

٢،٣،١،٢ پراکتیککرنا کریارین کارمکتهران د چیرۆکه شیعرا "بهرصیصی عابد"دا:
چیرۆکه شیعرا "بهرصیصی عابد" ئیک ژ چیرۆکین درێژین "فهقیی تهیران"ه کو د
شروقهکرنیدا چیرۆک بسمەر دوو قوناغان دهیته پارقهکرنا، قوناغا ئیکی ژ دانهنیاسینا بکمری
دهستپیدکهت ههتا گههشتن و نئزیک بوون ب مملانی و گری یا چیرۆکی، لدویقدا قوناغا دووی
دهستپیدکهت ههتا دوماهییا چیرۆکی.

قوناغا ئیکی ژ چیرۆکی: چیرۆکه شیعرا "بهرصیصی عابد" ب چهند دیران کو پێشهکییه دهست
پیدکهت. لدویقدا "فهقیی تهیران" دهست ب دانه نیاسینا "بهرصیصی"ی کو قارهمان (بکمر)ه دکهت
ئوین ههمی کردهیین چیرۆکی لدور وی دزفریت:

هاتم قضا بهرصیص بییم

شهیطانی یا ئیبلیس بییم

ل عابدی حهیس بییم

نظهار بکم وی شوهرهتی (تهیران، ٢٠٠٥: ٢٦٣)

لدویقدا بهحسی چاوانییا ژیان و سالوخدانا عیادهتی و خودی ترسی یا وی دکهت:

چوو بوو مهقامی ئهولی یا

ژ ترسا خودا کهفت بوو چیا

د چیری د نیف پهز کوووی یا

ننيزيكي حالي حكمتي

كفش بوو ل وي جهزبهك ژ حال

ئمو عابدئ مهسكهن جبال

ژ ترسا خودئ قهد بوو بوو دال

دلهرزي ژ تايا خهشيتهئ (همان ژيډمر: ۲۶۴)

لدويڤدا نهگهرئ پالدهرئ بکهری دئ هینته گورمپانا چيروکيدا. هر نهف نهگهره دئ بکهری پالدهت و دئ چيروکئ ب بزاځ ئيخيت. ئيبليس نهوئ ژ دهرگههئ خودئ هاتيبه دویر ئيخستن و بهردموام د هولا سهردابرنه مروځانه.

پوژا کو ئادم ئافری

خالق ل ئيبليس نازری

بو مانعئ سهجده بری

ئيخسته طوقا لهعنهئ

خالق ل ئيبليس کر غمضه ب

با پير ف جه نانی ئده ب

ئادم شهياطين بوو سهب ب

ئاځيته دهر ژ جهننهئ (همان ژيډمر: ۲۶۸)

پشتی "ئيبليس" بريار ددهت کو "بهرصيص"ی سهردا بهت و ژ تاعهئ دویر بيخيت د ځيريدا "ئيبليس" دئ بيته ريگر ل بهردم خودئ پريستيا "بهرصيص"ی و ههروها د ئيکهمين پينگاځدا هر دوو کورين وي دئ بنه هاريکار بو ئهجامدانا ځي ريگري بهرامبر "بهرصيص"ی. پشتی "ئيبليس" ژ هر دوو کورين خوه (ابيض) و (وهسواس) بي هيځي دبیت، چنکو نهو نهشيا بوون کو "بهرصيص"ی ژ عييادهئ دویر بيخن و بهروځاځي کورين وي ژ زوهده، ئيراده و عهبداتي يا "بهرصيص"ی بهرامبر خودئ ههست ب بي هيزی و لاوازی کر بوون. لهورا بريار ددهت نهو ب خوه ب رپيا شههوتهئ بهرصيصی سهردا بهت:

ته د ځي خرابکی نافهکي

شهيخ بيخي قهيد و دافهکي

نیشان بده وگول بافهکي

لي راست و چهپ کهيسا ته تي (همان ژيډمر: ۲۷۳)

د ډیریدا مورشید بوونا نیلیسی ډریرکه و دبیته نیکم پنگاډا دیر کهفتا بهر صیسی ژ خودی و گونه هی. د نموونا گریماسیدا ((ډریرکه بوونه وره یان هیزه که کو کار تیکرنی ل بکری دکت و نهغه دهست پیکه که کو بکری پالدهت ژ بو لیگه ریان لدویف بهرکاری نهوا د بهر ژوه ندیا وهرگری یه و بکر د قی ریکیدا چ بهرکه فیت و هاریکاریا وی بهیته کرن یان ریرگری لن بهیته کرن دا بهرف دوماهی یا پلانی بریکه فیت)). (آستن، ۱۳۸۶: ۵۷) د ډیریدا بهر صیسی چ هاریکار نینن کو وی ناگه دار بکت. د ډیریدا بهر صیص بکره و ژ بو تمام کرنا عیاده تا خوه نهوا د تهمنی سر هفته سالییدا دکه فیه لدویف مورشیدی خوه؛ نهوی ډریرکه و بزاف د چیر وکیدا دهست پیدکته. له ورا د ډیریدا بهر صیص ب رولی وهرگری ژی رادبیت و باوهری یا ته وای یا بهر صیسی ب مورشیدی خوه نیلیسی، رولی ریرگری دبیت؛ نهوا ناهیلیت نهوا راستیا دبیت.

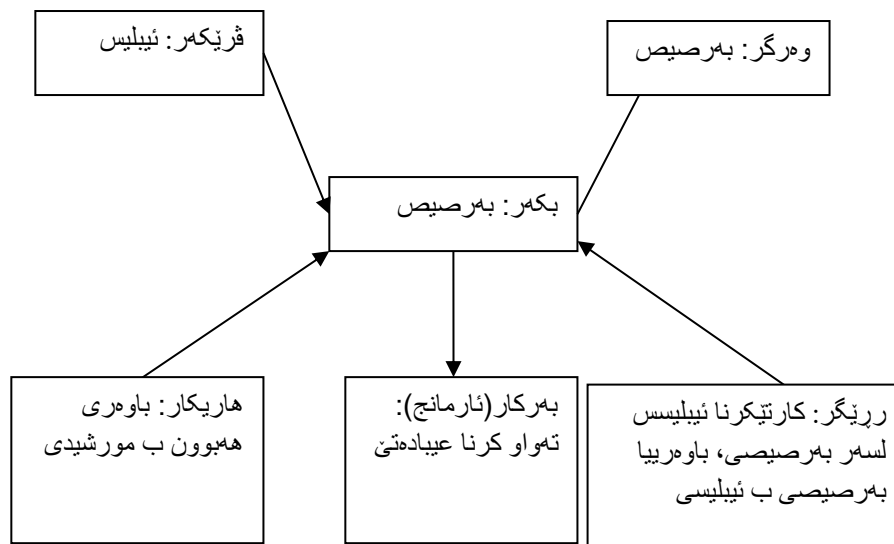
شهیطان ل شعیخ بوو سهر میر

نیشان ددت شوغلا بخیر

خه لفتو دنی نایت ب کیر

دا جوهد بکن ل ناخره تی (تهیران، ۲۰۰۵: ۲۸۵)

باوهر پیکرنا بکری ب ډریرکه ب مبهستا ته وای کرنا عیاده تین خوه و سهر کهفتا ډریرکه د قوناغا نیکی ژ پلانا خوه دبیته نهگری جی به جی کرنا پلانا دووی.

هیلکارییا ژماره ۶ هیلکارییا شروفه کرنا قوناغا نیکی ژ چیر وکی

قوناغا دووی ژ چیر وکی: لگهل بدوماهی هاتنا قوناغا نیکی نهوا نیلیس تیدا سهر کهفتی بدست خوهغه دبیت و پلانا وی یا نیکی جی به جی دبیت، چیر وک ژ قوناغه کا نارام بهرف قوناغا

دهستپېکړنا مملانان دچیت. د قی قوناغیدا بکمر ههمبهری چندين نهمونان دبیت. نهف پلانا قی قوناغی ب خهونی دهست پېدکمت. دهمی نیلیس د کراسی پیرهژنهکی مینا کابوس دچیته خهونا کچا میریدا:

نمو نازکا وهی موعتهبر
شهیطان د خهوده هاته سهر
(پیر عهفییا) کابوس دبر
زهانیا قیامهتی

...

شهیطان بووه جن گازییهک
راشت د گو هده گازییهک
لی بوویه تای و لهرزییهک

کچ هلبوه ژ غهفهتی (همان ژیدهر: ۲۸۸-۲۸۹)

د قی قوناغیدا "بهرصیص" هر بکمره و رول هر وهک خوه دمینن واتا "بهرصیص" بکمر و نیلیس هر پالدر و فریکره. لی نهگر چیروکی ژ گوشه نیرینا نیلیسی تماشا بکمین، "بهرصیص" هر ژ دهستپیکا چیروکی همتا دوماهی نارمانجه، فریکره و پالدر ژی دبیته کچا میری و جوانی و سپههی یا وی. فریکرهک دیتر بکمری پالدهت ژ بلی نیلیسی، نهو ژی شههوهته.

نمو عابدی قائم ل ری
جارهک نهظهر دا دیم دوری
غهری دلی شمیخ هلفری
بی نیختیار کر قامهتی

...

شهیطان له عینی فاسده
صور گول نهما بو عابده
وی موبته لا کر زاهده
دل گرت ب داقا رهغهتی

...

نمو عابدی حیران و مهست
بهند بوو ب تهدير (الست)
شمیخ نختیار چوو بوو ژ دهست

شهرم نه‌بوو د خه‌لومتی (همان ژیدمر: ۲۹۷-۲۹۸)

لدويفدا هاريكاري پيدفي و گونجاي لگهل بارودوخي وي كو هه‌سټكرن ب په‌شيماني يه لدهف وي پهيدا دبیت، لی جارەك دی بهركار ب رولي پالدر رادبیته‌فه:

شه‌يطان دبی قهط شهرم مه‌كه

يهك ئاده‌مه‌ك نين بی له‌كه

باندی ژ عه‌بيان توبه‌كه

موسا دكت شه‌فاعه‌تی (همان ژیدمر، ۲۹۸)

د قی مابه‌ينیدا دناقبره‌ا بواری دهر وونی په‌شيماني و داخزا چاره‌سریی ژ مورشیدی؛ مورشید ب دوو رولان دی رابیت. ژ ئالیه‌کیفه مینا یاریدمر و هاریکار ژ بو قورتالبوونا بکهری ژ وی بارودوخی و ژ ئالیه‌کی دی ب رولي مه‌به‌ست و ئارمانچ رادبیت كو دخوازیت به‌رصیصی زیده‌تر تووشی گونه‌هان بکەت.

شه‌يطین ژ به‌رصیص له‌ومه‌کر

ته فتنه‌كه هه‌فروو خوه‌ کر

چا خو ژ میر شهرمه‌نده کر

داخل بووی د خه‌طیئه‌تی

پاش كو به‌لا بوو صادره

قه‌تلا کچی ئه‌ول‌تره

دا سه‌ح نه‌کن باب و بره

ترسم ژ ته سیاستی (همان ژیدمر: ۲۹۹)

پشتی قی چه‌ندی جارەکا دی رولي ئبلیسی ژ هاریکار دی هیته‌ گوهارتن بو رولي ریگر ده‌می د قالبی کچا کوشتی یا میری دچیته‌ خه‌ونا میریدا و ژ کوشتن و جهی لی هاتنییه‌ فه‌شارتن میری ناگه‌هدار دکەت:

شه‌يطین ب صوره‌ت باکری

هاوار کره‌ باب و بری

ئان وی د نیف ئاخی کری

قه‌ط د هانا من نه‌تی

جارەك وهرن ته‌فتیش بکن

طهماهيا قههيش بكن

باندئ ل من قهنتيش بكن

من زير و زيف ب كير نهتي (همان ژيدمر: ۳۰۵)

ل ديمهني دوماهي يا چيروكي دهمي بكم ژلايي ميريغه دهيته دهستهسر كرن و ههلاويستن
ب مهبستا كوشتني بكم داخازا هاريكاريي ژ نييليس كو رولي فريكمري دگيريت دكمت جارهك
دي فريكمري ژ بو گههشتن ب نارمانجا خوميا دوماهيي ريكا چارهي نيشا وي ددهت نهو ژي سوجه
كرنه ژ بو وي.

دوژمنان ئنصاف چو نينه

ته دقي دونيا شيرينه

سهجده بو ذاتي مه بينه

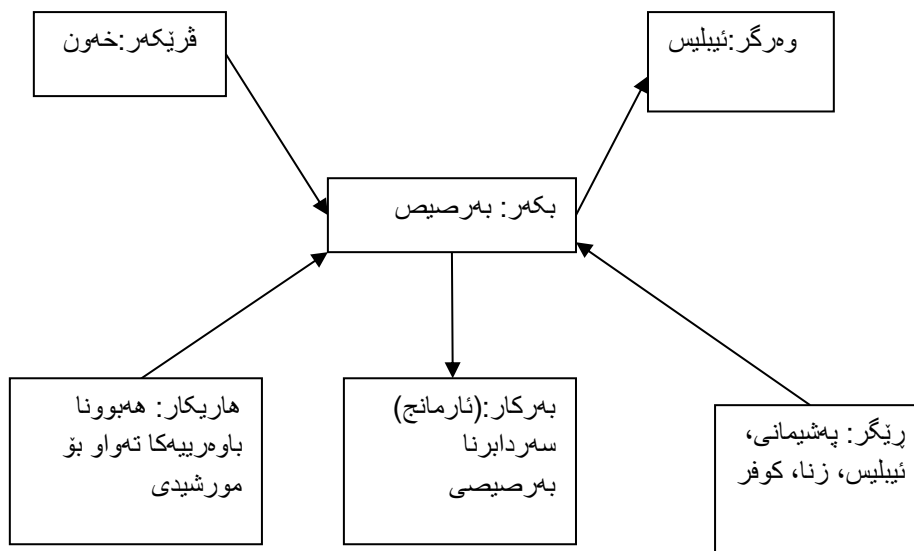
دا بكم شهفاعهتي

نهو عابدئي بينايي و عود

شهخي ب ئيشارهت بر سجود

شركا عهظيم چوو بو وجود

ئيماني بر ب شرههتي (همان ژيدمر: ۳۰۸-۳۰۹)

هتلكارييا ژماره ۷ هتلكارييا شروقهكرنا قوناغا دووي ژ چيروكي

۲،۳،۱،۳ پراکتیک کرنا کر یارین کارمکتهران د چیرۆکه شیعر "زەمبیلفرۆش" دا:

چیرۆکه شیعر زەمبیلفرۆش، چیرۆکهکا کورته، هەر ژ ئەگرا کورتیا چیرۆکه شیعر و
گرنگی نەدانا قەگیزی ب وردهکاریان؛ چیرۆک هەر زوی دگەهیتە گری و دیمەنین رویدانا سەرەکی
گەلەک بەلەز دەرباز دبن. لەورا چیرۆک بتنی د ئیک قوناغدا دەرباز دبیت. هەر ژ دەستپێکی قەگیز
خوێ ديار دکەت و ژ دیرا سیی هەتا دیرا دواز دئ بکەری (زەمبیلفرۆش) ددەتە نیاسین.

زەمبیلفرۆش لاوی رەواله

ب کولفەت و ئەهل و عەماله

حوسنا یوسفی ل باله

حەق رضایی قسەمتی (هەمان ژیدەر: ۲۰۰)

لدوێڤدا بەحسێ قەناحەت و دەست پاکێ یا وی دەهێتە کرن.

کەرەستێ صنەعت طەبەق بوو

دائما است و حەق بوو

قەیمەتا سەلکان و مەرەق بوو

پێ د دیرت کولفەتێ (هەمان ژیدەر: ۲۰۱)

فرێکەر (خاتوون) هەر زوی دەهێتە د گورەپانا چیرۆکیدا و دئ چیرۆکی ب بزاڤ ئێخیت و

هەر زوی مەبەستا وی ديار دبیت:

مەحبەتێ کچ موبتەلا کر

سەر ل جاریا ئاشکرا کر

لاوەکی قەلەم جودا کر

من ژ عشقان خەونەتێ

ئەو لەطیفا رەش خومارە

جاری یەک ژۆر دا هەنارە

تو هەرە بیژێ ب زارە

بینە سەر مەصلەحەتێ (هەمان ژیدەر: ۲۰۳-۲۰۴)

پشتی خداما خاتوونێ ئەوا رۆلی هاریکار بو خاتوونێ دگێریت، زەمبیلفرۆشی بانگ دکەت بو

مالا میری (لەدەف خاتوونێ) و زەمبیلفرۆش و خاتوون هەڤدوو دبیین د قێریدا داخاز و مەرەما خوێ

ئاراستە ی وەرگری (زەمبیلفرۆش) دکەت:

خاتوون دبی چاره تو نینه

شهرم مهکه وهره نفینه

من ب ته دایه نهفینه

دا ب بینم ژ ته لهرهتی

لاو دبی ترسم ژ جهباری

دو حرام بیله دیاری

ئاگرهک وئ ل مه بیاری

ئمز و تو بکن تهوبهتی (همان ژیدمر: ۲۱۰)

ئهو تشتی ریکئی ل زهمبیلفرۆشی دگریت دا کو ههمبهری فئی پیشنیاری خوراگر بیت نیمان و

خوودی ترسی یا وی یه:

لاو دبی ئمز نهی ئهخیرم

زیر و مال چ ب خوه نهویرم

دهست بهمه هلاکهتی (همان ژیدمر: ۲۱۳)

و ئارمانجا خاتوونی بتنی شههوته:

کچ دبی لاوئی فهریقان

وهره ناڤ رهیحان و سیقان

شهکری بمیز ب لیقان

شبهی جاما شهربهتی (همان ژیدمر: ۲۱۲)

پشتی زهمبیلفرۆش ب هیجهتا دهست نفیژی خوه ژ خاتوون و ژوورا وئ قورتال دکمت و

بهرف سهربانی کهلی دچیت و داخازا هاریکاری ژ خودی دخوازیت:

یا خالق رحمت کهسیر

یا عالمی ب قهلب و زهمیر

همی سران توی پی خهیر

فتاحی بابی شهفقهتی

فتاح تویی مفتاح بدهست

تو خالق هر چی کو هست

یهک جار ب ته من پشت دبهست

دا من نهدی هلاکەتێ (هەمان ژێدەر: ٢١٦)

و نزاڤین وی دهینه قهبولکرن و خودی دئی بیه هاریکار و جبرائیل وەک هاریکاری هاریکار
 رۆلی دگیریت و دئی زهمبیلفرۆشی رزگار کەت:

لاوی راسته ب جهباره

دل یهکه نابە دو پاره

خوه ژ بورجی ئافیتە خواره

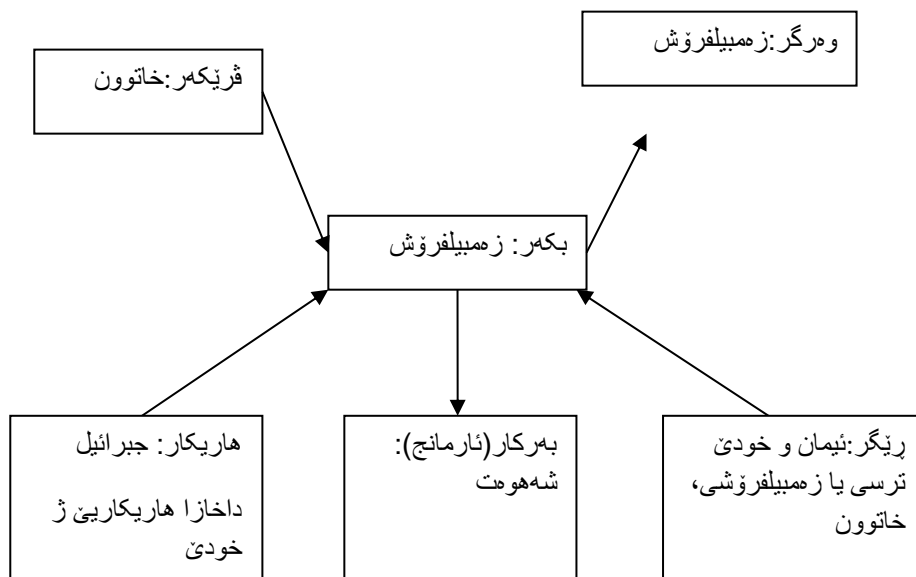
زوو هاته نیفا هیشهتی

جبرائیلە چستی سقک

دوژنی ههوا گههشته نک

جوان دهینا ئهرضی سقک

قیا دکەت عنایهتی (هەمان ژێدەر: ٢١٩ - ٢٢٠)

هێلکارییا ژماره ٨

٢،٣،١،٤ پراکتیکرنا کریارین کارمکتهران د چیرۆکه شیعر "دم دم" دا:

"دم دم" چیرۆکه شیعرمکا کورته و چیرۆک ههمی د ئیک قوناغدا دهرباز دبیت. ژبهرکو
 چیرۆک ههس ژ گری دستپدکەت و بلەز دگههیتە دوماهی. چیرۆکه شیعر ب جۆش و خرۆش
 دستپدکەت و خەلکین که لای سۆز و پهیمانی ددهنه ههف کو ب هیچ رنکهکی دهستان ژ پاراستنا

که لایې بهرنه دمن ههتا د قی ریکیدا شهید بن. بکمری چیروکی "خانې لهپ زیرین" ه کو دبیتیه کارمکترې سمره کی دناف چیروکه شیعری:

رابوو خانې زیرین زه ند

صوبحې قهکر دهر بهنده

خهلقې جندی د خوهنده

رماندن زیر و قهنده (همان ژیدمر: ۱۸۶)

هرچنده ب دریژا هییا چیروکه شیعری بکمر بدرستی نه هاتییه نیاسین بو خوینهری و بتنی نافی خانې زیرین کو مبهست پی همان خانې لهپ زیرینه هاتییه کو همی خه لکین که لایې زیر فرمانا وینه و خوینهر بتنی برییا میړخوازی، چافه ترسی و هلوپستداری یا وی، بکمری دنیا سیت. نانکو پیدقیه خوینهری پیش وخت زمینه یه کا زانیاریین میژووی لسر رویدانا که لا دم دم هه بیت. سوپایې سفهوی ئهوا د چیروکیدا ب عجه م هاتییه نافرن ب قریکر دهینه نیاسین:

صوبحې چوونه عجه م

عهسکه رووبار و چه مه

د پیش تی خان ئه ده مه

گرتن دورا دم دمه

ل بن دم دمې وهستا بوون

جهیشی عجه م کو رابوون

لهشکر کو لی جهما بوون

ته دگو قیامت رابوون (همان ژیدمر: ۱۸۷، ۱۸۸)

پاراستنا که لایې ب هر ږهنگه کی بیت، ههتا نه گمر شهید بن بهرکاری چیروکه شیعرییه:

بهر نه کرانه ژی کوشتن

وان ئهو حه می دکوشتن

قط که سهک ژی نه هشتن

بو شهیدیت بهشتن (همان ژیدمر: ۱۹۸)

نیکگرتنا خه لکی که لایې بتنی رولی هاریکاری دگیریت د رویدانا "دم دم" دا چنکو د راستیدا

ژی نه گمر خانې لهپ زیرین د هلوپستی خوه دا بهر امهر سفهویان بتنی با دا ل وی دهمیدا تراژیدیا

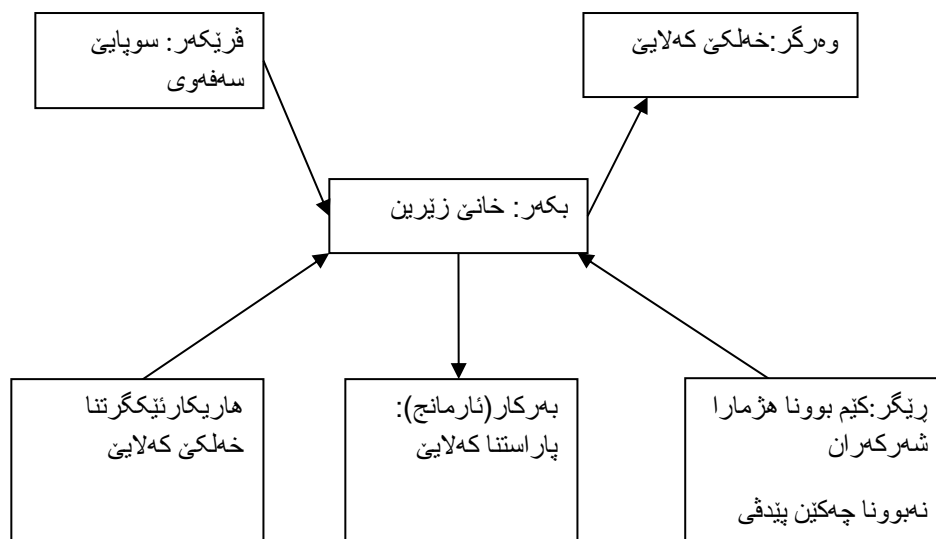
که لا دم دم رووی نه دا:

حه می یان رایهک قهکر

گۆ ئافەرىن عەھدا تە کر
 ئافیتن تاج قەبۆل نەکر
 ل سەر خاطرا ابوبکر (هەمان ژیدەر: ۱۸۵)
 کیم بوونا هژمارا شەڕکەران ئانکو هژمارا کەسین کەلایئ و نەبوونا چەکین پیدقی دبیتە رێگر
 د گەهشتنا بکەر و وەرگری ب ئارمانجا سەرەکی.

ئیرش برنە کوللەکان
 طوب ئافیتە شەبەکان
 وەکی باران و شەڕکان
 تیک دریزن تەفنگان (هەمان ژیدەر: ۱۸۹)

هزاران لاش ل شوونی
 حەفتی و ئیکن ل چوونی
 تو دبیی ب هزاران تینی
 شیران پەنگدا ژ خوونی (هەمان ژیدەر: ۱۹۷)
 ئەف چەندە د هیلکارییا ژمارە (۹) دا بەرجستە دبیت:

هیلکارییا ژمارە ۹

۲،۴،۱ شروڤەکرنا بنیاتی چیرۆکە شیعرا "شیخی سەنعان" لدویڤ بنیاتی زنجیرەیی:

شیخی سهنعان، سوفیهک پیره و د بهرترین پلهیا تهسوف و دینداریییه. خودانی پینج سهد سوفی یان بوو. دهمی ب مهبهستا قهډوزینا راستیا خهونا خوه ب هاریکاریا موریدین خوه، سهفهرهکی دهست پیدکته، د راستیدا سۆز و پهیمانها مهعنوی و دهروونیه ئهوا ب هاریکاریا موریدین خوه دهست پیدکته. سهرجهم رویدان و کریارین دناڅ چیرۆکیدا پرووی ددن مینا دلکتهی بوونا شیخی بو کچا نهسرانی، مهرجین کچا نهسرانی، هاتنا مورید و ههقالی شیخی لدهف وی ب مهبهستا هاریکاری کرنی، لاڅا و نزاریین موریدان و زقرینهفه یا شیخی بو ریکا راست، ئهف ههمی کردهیین لدویڅ ئیک، مینا زنجیرهکی دهین و هر ئیک تهمامکرا قوناغا بهری خوهیه و ئهفه ههمی د ناستی زنجیرا جی به جی کرنی دهینه ئهجامدان. ئهفه ههمی جورهکن ژ مملانی و تاقیکرنی.

لی پشتهی شیخ کچا نهسرانی دبینیت و دلکتهی جوانی و سپههی یا وی دبیت ئهف چهنده دبیته ئهگهری دوبر کهفتن ژ کهعبه، قورئان و دهست بهردان ژ ئهو گهنجینهیا مهعنوی یا ب دریزاهیا چهندين سالان بدهست خوهفه ئینای. رهنگه ههبوونا باومریهکا زیده ب دینداری و زوهدی شیخ بهرهف داقین کچا نهسرانی بر و لاڅا و چلهگرتنا موریدان ئهو قورتالکرهفه و بوویه ئهگهری پهشیمانی و توبهکرن و پیدقی ب شهفاعته پیغمبهیری خودی بیت. ئهف چهنده د زنجیرا جوداکهر دا بهرجسته دبیت. د جوداییا ئیکیدا دهمی دوبرکهفتنا "شیخی سهنعان" ژ بیروبامری و موریدین خوه و جارا دووی جودابوون ژ کچا نهسرانی.

کریارین گریماسی ئاماره پی دای، بدریزاهیا چیرۆکه شیعری د سی پیهیرین هز و ئارمانج ئهوا د ناستی بکهر و بهرکاری یه و پیهیری پهیوهندیین کارهکتهران لگهل ئیک د ناستی قریکهر و ومهرگر و پیهیری مملانی د ناستی هاریکار و ریگر دا خوه دیار دکهن. ئهف چهنده د هیلکاریا ژماره (۱۰) دا هاتینه دیار کرن:

رجبیرا سور و پیمان

۱- پیمان سیخی و سروسا حمونا وی ب مہمسا قہوریہا تہیبی یا
خوتی.

۲- پیمان شخی لگہل عہشقی

۳- پیمان شخی لگہل دینداری و زفرینہقہ بؤ یکتاپہرئسی

پیٹہری حمز و ئارمانچ و

پیوہندیبا بکەر و بہرکار

جی بہ جی کرن

۱-خمونا شخی ۲- عہشقا کجا نہسرائی ۳- بجہ ئینانا مہرجین
کجا نہسرائی ۴- دہست بہردان ژ ئیمان ۵- گاوانی یا بہرازان
۶- دیتنا پیغمہری د خوتیدا

پیٹہری پیوہندیین مروقان

پیٹہری قریکەر و وەرگری

هیلکارییا ژماره ۱۰ هیلکارییا نه رکین زنجیرهیی د چیرۆکه شیعرا " شینخی سهنعان"دا

۲،۴،۲ شروقه کرنا بنیاتی چیرۆکا "بهرصیصی عابد" لدویف بنیاتی زنجیرهیی:

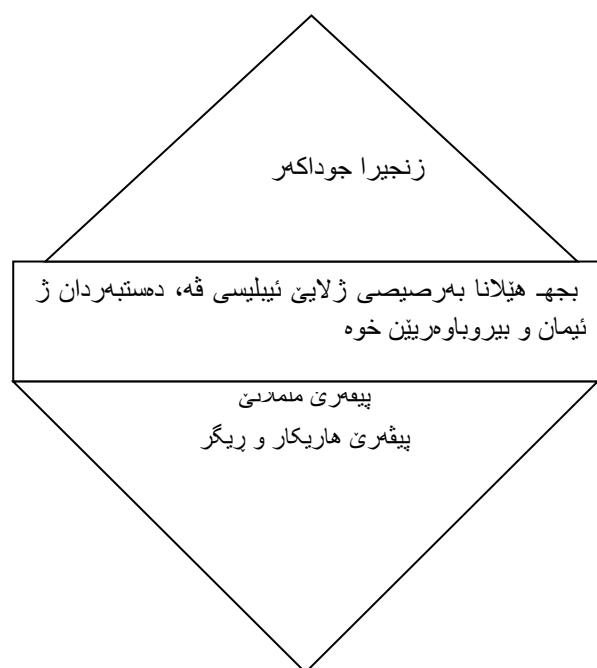
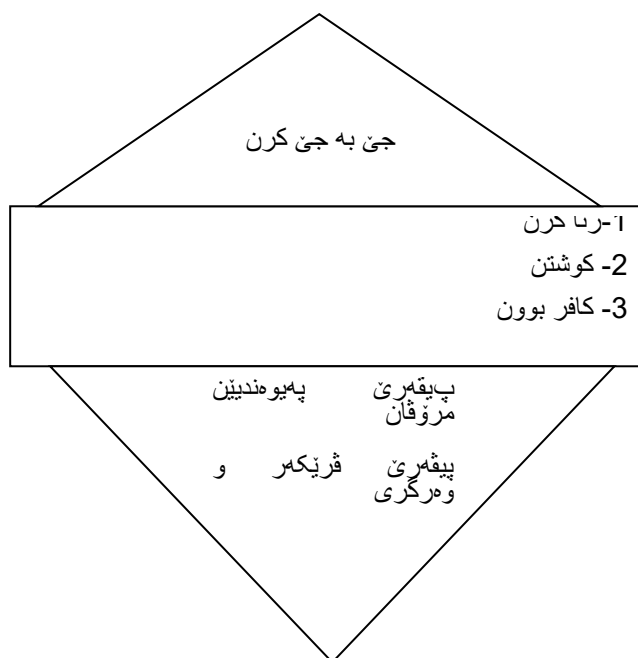
کریارین چیرۆکی، لدویف سی زنجیرهیان بهرف پیشقه دچیت، زنجیرا جی به جی کرن، زنجیرا پهیمان و سۆزداری لگهل زنجیرا جوداکس ((بنیاتی فهگیرانی لسه زنجیرا جی به جی کرنی دهینه ئافا کرن، ل زنجیرا پهیمان و سۆزداری بارودۆخ دهینه دیارکرن)). (احمدی، ۱۳۸۶: ۱۶۳)

لدویف وئ چهندی کو بهرصیصی عابد، سوفیهک پیره و بدریژاھییا ژیی خوه همولدایه بگههینه بهرزترین پلهیین تهسهوف و دینداریی لهورا دهمی هزر دکهت کو پیدقییه بو گههشتن ب ئارمانجا سهرمکی یا ژيانا خوه، رییهر و مورشیدهکی بو خوه ههلبژیریت. رۆلی بکهری ههر ژ فی خالی دهست پیدکتهت و ژ دوو لایانقه زنجیرا پهیمانداریی رۆلی خوه دبینن. ژلایهکیقه پهیماننا ئیبلیس ژ بو سهردابرا مروقان ب گشتی و بهرصیصی ب تاییهتی، لگهل سۆز و وهفاداری یا بهرصیصی- ههتا دوماهی یا چیرۆکی بهرامبر مورشیدی خوه.

سهرجهم رویدان و کریارین دناق چیرۆکی روی دهن مینا زناکاری، کوشتن و کافر بوون، ههمی مینا زنجیرهکی ئیک لدویف ئیک دهین و ئیک تهمامکرا قوناغا بهری خوهیه و نهقه ههمی د ئاستی زنجیرا جی به جی کرنی دهینه نهجامدان.

دهمى ئېلىس نىزىكى ئارمانجا خوه يا سهرهكى دبىت د زنجيرا ب جه هيلان، بهرصىسى دئىخىته د قوناغهكا ديتردا كو ئارمانجا سهرهكى يا ئىبلىسى يه، ئهو ژى كافر بوونا بهرصىسى ب مهبستا قورتالكرنا خوه. بهيز بوونا ئارمانجا سهرهكى يا بكهرى (گههشتن ب پلها هره بهرزا دىنداريئ) لگهل بهيز بوونا ئارمانجا سهرهكى يا فريكهري (سهردابرا بهرصىسى) دبىته ئهگهرى بزاڤ و ململانهكا بهردموام دناڤ چيروكيدا. هر شمش كريارين گريماسى بدرىزاهيا چيروكى؛ سى جور پهيونديان درست دكهن: د هر بارودوخهكيدا، كارمكتهر ب پيقرهكيڤه گريداينه ئهو هر سى پيقره ژى برىتينه ژ: پيقره حمز و ئارمانج، پيقره پهيونديان كارمكتهران لگهل ئيك و پيقره ململانى. ئهڤ چهنده د هيلكارييا ژماره (۱۱) دا هاتىيه دياركرن.

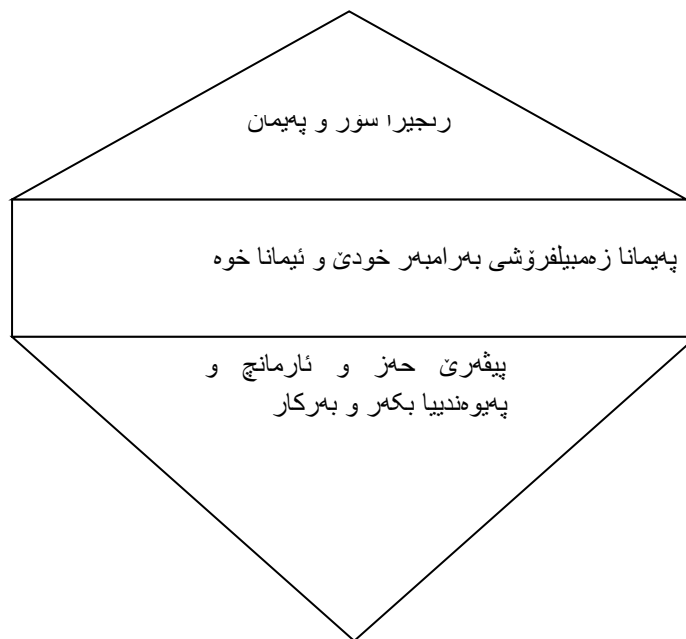

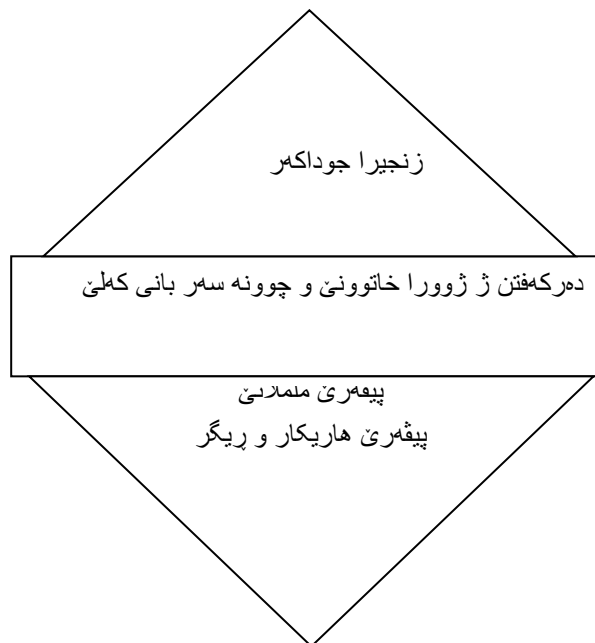

هیلکاریا ژماره ۱۱ هیلکاریا نهرکین زنجیرهیی د چیرۆکه شیعرا " بهر صیصی عابد" دا

۲،۴،۳ شروځه کرنا بنیاتی چیرۆکه شیعرا "زمبیل فروش" لدویف بنیاتی زنجیرهیی:

زەمبیل‌فروشی مینا مرقه‌کئی دیندار و خودئی ترس، سهرمای هه‌ژاری و دهست کورتیی ب
 رزقی خوه رازیبه و به‌ردموام د کار و ژيانا خوه‌دا رازی بوونا خودئی به‌رچاڤ وهردگریته. رۆلئ
 بکهری هه ژ دهستی‌کا چیرۆکئی دهست پێدکهت و ئهو سۆزا بکهری به‌رامبه‌ر نه‌فسا خوه و خودئی
 هه‌ی د سهرتاسهری چیرۆکیدا به‌لاف دبیت. سهرجه‌م رویدانئین سهره‌کی ئهوین بله‌ز و بکورتی د
 چیرۆکیدا هات و چوونئ دکه‌ن مینا عاشق بوونا خاتوون، شه‌هومت و هه‌ولا خوکوشتنئ ژلایئ
 زەمبیل‌فروشی ب مهبه‌ستا خوه پاراستن ژ مه‌یل و شه‌هومتا خاتوونئ هه‌ر ئیک مینا زنجیره‌کئی لدویف
 ئیک ده‌ین و هه‌ر ئیک ته‌واوکهر را رویدانا به‌ری خوه‌یه. ئه‌ف هه‌می د ئاستئ زنجیرا جئ به‌ جئ
 کرنئ ده‌ینه نه‌جامدان. ده‌می خاتوون و زەمبیل‌فروشی د ژوورا نه‌ستئ داینه و خاتوون خوه نئزیکئ
 گه‌هشتن ب مهبه‌ستا خوه‌یا سهره‌کی دبینیت د زنجیرا جوداکهر و بجه‌ هیلاندا، ئه‌ف هه‌ر سئ پیقه‌ره
 و په‌یوه‌ندییا وان دگهل کارمکته‌ران د هیلکارییا ژماره (۱۲) دا هاتییه دیار کرن.

هیلکاریا ژماره ۱۲ هیلکاریا نهرکین زنجیرهیی د چیرۆکه شیعر "زمبیل فروش" دا

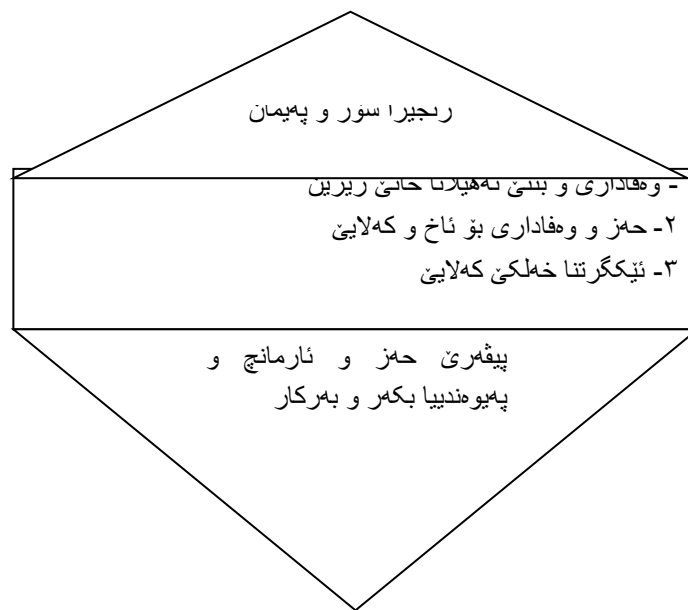
۲، ۴، ۴ شروقه کرنا بنیاتی چیرۆکه شیعر "دم دم" لدویف بنیاتی زنجیرهیی:

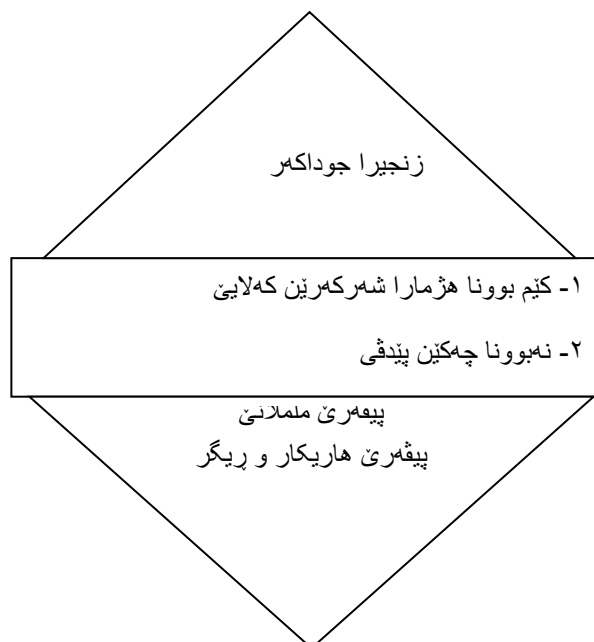
هەر ژ نهگهرا کورتی و نه دانا پیزانینین ورد و پیدقی لسه کاره کتەر، رویدان، دهم، جه ... هتد. بنیاتی زنجیرهیا چیرۆکه شیعر دئ گهلهک ب گشتی بیت. سه رجهم رویدان و کریارین دناف

چیرۆکه شیعرێ ڕووی دهن مینا ههلوێستداری یا خانی، پشتهفانییا خهلكی كه لایئ، هیرشا لهشكهري سەفهویان لسه كه لایئ، كوشتنا شهركهري كه لایئ و ههمی خهلكین كه لایئ ئەفه ههمی د ئاستی زنجیرا جئ به جئ کرنی دهینه ئهجامدان. وهفاداری و ئیكگرتنا خهلكی كه لایئ و بتنی نههیلانا خانی زیرین ههتا شههید بوونی د ئاستی زنجیرا سۆز و پهیمان دا خوه دیار دكهت.

لئ نهبوونا چهكی پیدقی ژ بو شهر و بهرگیری کرنی، ههروهسا کیم بوونا هژمارا شهركهري كه لایئ بهرامبه لهشكهري سەفهویان د ئاستی جوداکه دا بکهري ژ بهرکار و ئارمانجا سهرهکی دویر دكهت.

بنياتی زنجیرهیی یا فئ چیرۆکه شیعرێ د هیلکارییا ژماره (۱۳) دیار دبیت.

۲،۵ باسی دووئ: دم و دہمی فہگیرانی:

ہر چیرۆکەک ب فہگیرانا رویدانہکی دەستپێدکەت و ئەف رویدانہ ھیدی ھیدی د ڕموتا دەمیدا برییا فہگیری و تیکەلبوون دگەل رویدان و توخمین دیتەر جیھانا تاییەت ب دەقی دئەفرینیت. فہگیری

چېروکي لدويځ دمرک و شټوازي خوه، هندک پشکان ژ رويداني د هلبزيريت و لگهل ټيکه لکر و پيش و پاشکرنا دمپن رويدانان، پلانا چېروکي دادرېژيت. لهورا توخمي دهمي و چوانيا پيشکيشکرنا دهمي د فگيرانيډا ټيکه ژ بابيتن هره گرنک لدهف بنياتگمران.

۲،۵،۱ دم: نه بنتي ټيکه ژ توخمي بنهرمي بين دهقن فگيرانکي، بهکو ړولهکي بهرچاډ د بهرجهستهکرنا گري يا چېروکي دگيريت. ولسا دهپته زانين کو ندهب ((هونهرکي دهميه)) (حاجي، ۲۰۱۸: ۵۵) و دم دبپته ټيک ژ خالين جوداکر دناقبهرا ندهب ژ پشکين ديترين هونري مينا نيگار کيشي يان پهيکر تاشي. دم ((نو کاته ريزه يي يه که چونيته گيرانهوي رووداوهکان و جولانهوي کهسيهتيهکان له نيسا و رابردو و نايندهدا به گوپره ي شټوازي گيرانهوي تيکستهکه ريک دهخات)). (نهلومي، ۲۰۰۴: ۵۴) دم سهرمري ههيوونا جورين جودا جودا، لي نهف جوراوجوريه هاريکاره ژ بو نفيسهري ژ بو داهينان و بکاريانا فره تهکنيکين دهمي ل دهقي دا. ((گيرانهوه به بي دهستنيشانکردني کات نهجام ندری و نه پهيوهستبوونهي نيوان گيرانهوه و کاتيش وايکردوه، گيرانهوه نهواني له چېروکدا کات پشتگوي بخات)). (موقتي، ۲۰۱۲: ۹۳)

فگيران بي دم ناهيت ژ بهر کو رويدان دناف دهمي دا پرويدن ټانکو ((چيروک ناهيته فگيران نهگمر بياقهکي دهمي بي دهست نيشانکري نهبيت)). (تروانشي، ۲۰۰۸: ۵۶) چنکو رويدان ژ ((هيليکي راست دا له رابردووه بو نيسا و ناينده دهچيت و ناگريتهوه دواوه)) (نهلومي، ۲۰۰۴: ۵۵) د راستيدا دم د ناف چېروکيدا دبپته خالا جوداکر دناقبهرا فگيران و کهتواري. ژيرار ژينيت دبېژيت ((نهم دشين چېروکي بي ديارکرنا جهي رويداني فگيرين، لي نهستهمه رويدان بي ټاماژمکر ب دهمي بهپته فگيران، ژ بهر کو فگيرانا چېروکي برييا هر سي دمپن بوري، نهو و داهاتي دهپته نهجامدان)). (زيتوني، ۲۰۰۲: ۱۰۳)

ب باومرا هندک کهسان بدرېژاهيا ميژوويي بنتي دوو دهم ههه کو د ههستا مروفايهتيدا هاتينه دامهزراندن. نو ژي دهمي بازنه يي و دهمي راسته. تيگههي ((دهمي بازنه يي بو سهردهمي يونانيين کهفن دزقريت، نهف دهمه دهاته و مرگرتن وکو رويدانين ل دويځ ټيک و دوو، وکو ل په ي ههف هاتنا و مرزين سالي کو تيدا رويدان دهاتنه دووباره کرن و دهستپيک و دوماهیکا وان نه د جودا بوون. بهلي پشتي هاتنا ټايني کريستاني، مروفي د ههستا خودا هزارا دهمي دکر کو خودان هيلهکا راسته بزافا وي ژ دهمي بوري بو دهمي داهاتي دچيت)). (حاجي، ۲۰۱۸: ۵۵)

د دابهشکرنهکا ديتردا، دم د چېروکيدا بسر چار جوران هاتيه پارقمکر:

۱- دهمي ړوژ ژميري (بريتي يه ژ چرکه و خولهکان)

۲- دهمی گله‌ستیران (کاکه‌شان) (پانتایه‌کې به‌فره‌هه ژ دهمی هر ژ قوناغین جیلاوژین
نهم‌اندنې، همتا ر‌موتا به‌رد‌مواما جیهان و گ‌ردوونې)

۳- دهمی هستکرنې (دهمی هستین مروقی کارتی‌کرنې لې دکمت نهف چنده ژ دهرقه‌ی دهمی
روژ ژمیری و سروشتی یه.)

۴- دهمی فهگیرانې (دهمی د ناډ چیروکیدایه و پیگیری ب یاسا و ته‌کنیکین چیروکې دکمت.)
(مندنی پور، ۱۳۸۴: ۱۱۴)

نهف جورین ناماز ه پی هاتی‌ه‌دان گشتی بوونه‌ک پیغه دیاره. د فه‌کولینین بنیات‌گ‌ریدا کو بنه‌مایې
فه‌گیران‌ن‌اسیه چندن جورین دهمان ده‌ست‌ن‌یش‌ان دکمن کو راسته‌وخو ب ده‌قیغه گ‌ری‌د‌ای‌نه نهو ژ بریتینه
ژ:

۱- دهمی ژ دهرقه‌ی ده‌قی^۱: بریتی یه ژ دهمی خوینهر بو خواندنا ده‌قی ته‌رخان دکمت، نانکو
نهو دهمه نهو فه‌گیر رویدانه‌کی یان تشته‌کی و مسف دکمت. (ریمون-کنان، ۱۳۸۷: ۵۱)

۲- دهمی دناډ ده‌قیدا^۲: نهو ب دهمی چیروک یان حیکایه‌تی ده‌یته نا‌ک‌رن و مه‌به‌ست ژ نه
ره‌ه‌ه‌نده‌کې دهمی به‌لکو ره‌ه‌ه‌نده‌کې قه‌وار هی یه. دهمی دناډ چیروکې ههمان دهمی سروشتی و روژ
ژمیری یه نهو رویدانین چیروک تیدا د هیله‌کا راستدا رووی دن.

۳- دهمی فه‌گیرانې^۳: د فه‌گیران‌ن‌اسی‌یدا دوو جور دم هه‌نه، دهمی ده‌قی و دهمی فه‌گیرانې.
مه‌به‌ست ژ دهمی فه‌گیرانې ((نهو دهمی گ‌ری‌د‌ای‌ه ب شیوې فه‌گیرانا فه‌گیری)). (بامشکی، ۱۳۹۲:
۳۲۸) هندی دهمی فه‌گیرانې یه چ پیغه‌رکې دیارکری نینه و جار ان چندن سال ژ ژيانا کارم‌ک‌تره‌کی
ب کورتي و د پ‌را‌گ‌رافه‌کیدا ده‌یته فه‌گیران.

۴- دم شیواندن^۴: مه‌به‌ست پی ههمان ژ نیکفه بوون و شیواندنا ده‌میبه دناډه‌را پ‌را‌چ‌اندن و
ریزک‌رنا دم‌ین رویدانایه. نهف چنده دبیت دهمی د فه‌گیران‌یدا بو دهمی بوی یان ناینده‌ی
ب‌ه‌ت. (مک‌ن‌ی‌لان، ۱۳۸۸: ۴۷۸)

۵- دهمی ده‌قی^۵: مه‌به‌ست پی ههمان دهمی چیروک‌ی‌ه نانکو ((دری‌ژ‌اهی‌یا دهمی رویدانان د
فه‌گیران‌یدا)) (چتمن، ۱۳۹۰: ۷۱) دهمی چیروکې ههمان دهمی دهرقه‌ی ده‌قی یه نهو ب چرکه و
ده‌م‌م‌یران ده‌یته پی‌قان. لدویف وئ چندی کو مه‌به‌ست ژ دهمی د چیروک‌یدا، هیلا راستا دهمی یه
که‌واتا ن‌اسی‌یه کو پی‌گیری ب ریزک‌رن و لدویف نیک هاتنا دهمی ب‌ک‌ت. هر وه‌ک د جیهانا که‌ت‌واری

¹ Time out Text

² Narrative Time

³ Narrative Time

⁴ Anachrony

⁵ Story time

و ژيانا رږژانه دا. بڼه نمونه "فورستر" د پېناسا چيرځونکېدا ديژنيت: ((چيرځونکې څهگيرانا رويدانايه ب دريژاهييا دميدا دهينه ريزکرن)). (فورستر، ۱۳۶۹: ۳۳۰) و نهف ريز کرنه ژي ب رڼيا نامير و پېڅيرين دهمي مينا دمژمير يان رږژ ژمير دهينه پېڅان.

نهف جورين نامازه پي هاتينه دان ههمي پېڅه د دهمي څهگيران نامکو دهمي نافهکي چيرځونکېدا دهينه بکار نينان. بڼه نمونه ب کارنينا دم شيواندن د چيرځونکېدا ژ بنه ماين سرهکي د دهمي څهگيرانې دهينه هژمارتن. دهمي څهگيرانې و گرنګي دان ب جورين دمين دناف دهيدا ژ کارين سرهکي څهگيراناسان بوو و ب تاييه تي "ژيرار ژينيت" ي کو جورين دهمي څهگيرانې پولين کرن. دڅيريدا بتنې دي نامازه ب دهمي څهگيرانې دمين چنکو جورين ديتر دگل تيکل بوون لگل دم و رويدانان، دهمي څهگيرانې درست دکهت.

۲.۵.۲ دهمي څهگيرانې:

نهگير لدويځ وي پېناسا څهگيرانې بچين نهوا ديژنيت؛ څهگيران واتا دم برينا هندهک ژ رويدانين د ريرموکا دهمي، لدويځ نيک دهين؛ د څيريدا نامازه ب چندين خالين بنه رمتي هاتيه کرن، ريزه يي بوونا دهمي لگل نامازه دان ب هيل دمر باز بوونا دهمي، نهفه ههمي ديار دبیت کو د څهگيرانيدا گرنګي دان ب رويدانان د ريرموکا دهمي دا چندين گرنګه. ب ديتنا هندهک کهسان، دم د څهگيرانيدا بسره دوو جوران دهينه پارڅهکرن.

جورې نيکې دهمي چيرځونکې يان دهمي سروشتي يه و ب دهمي کروڼولوزيک يان ميکانيکي ژي دهينه نافکرن و د رمو تا ژيانيدا ناماديه. نهو زمينه يا ههمي رويدانين لدويځ نيک نهوين ب شيوې زنجيره يي دهينه پيش. جورې دوو، دهمي څهگيرانې يه کو بهرامبر دهمي سروشتي دهيت و ب دهمي څهگيرانې و دهمي دمووني، دهمي خيالي يان نيدرکي دهينه نافکرن. (مندني پور، ۱۳۸۳: ۱۱۴) دهمي څهگيرانې ب ديتنا "چتمه" ي بريتي يه ژ ((وي دهمي پېڅي بڼه و او کرنا څهگيرانې يه)). (چتمن، ۱۳۹۰: ۷۱) ههمي څهگيراناسان لسره بنه ماي هر دوو جورين دهمي تيورين خوه دارشتمنه. ژ خالين جياوازي دناڅهرا دهمي سروشتي لگل دهمي څهگيرانې. دهسټيک و دوماهي ل دهمي سروشتي ديار نينه لي دهمي څهگيرانيدا پېڅيه دهسټيک و دوماهي ژ نيک بهينه څاڅارتن ب مهبستا ديارکرنا هيل دهمي. (مارتين، ۱۳۸۲: ۶۱)

هندي دهمي سروشتي يه بزافهکا جيگر و بهر دوماه د هيلهکا ناسويي لي دهمي نهو دا نهو دهمه ((که تيايدا رووداو مکاني رومان به شيوه يهکي يهک به دوايهکا هاتو روودمهن)). (سهعيد، ۲۰۰۹: ۸۳)

ژ تاييه تمه ندين دهمي سروشتي نهو کو خودان چمکهکي گشتي يه نامکو ((نهم کاته سروشتيکي موجه ردي هيه و له شارمزا يي تاييه تيهوه تراز اوه چونکه بوونيکي مادي رووتي له

سروشت و گمردووندا همیه و تیکهل به خودی تاییهتی نابی، بهلکو له دمرهوه دهبنریت و وهک بهراورد به پیومری تاییهتی (کات ژمیر، روژ ژمیر) دهپیومریت)) (سابیر، ۲۰۰۰: ۲۸۱) همرهوسا شیاننا هژمارتن و دهستنیشانکرنا دهمی سروشتی ئیک ژ تاییهتمه‌ندیین دیترین دهمی سروشتی یه. لی دهمی فهگیرانی لگهل پش و پاش کرن و هات و چوون بو دهمی بوری Flash Back و نایندهی Flash Forward دا فی هیلا راست دشکینیت.

په‌یوه‌ندییا دهمی ب فهگیرانا چیرۆکیفه، په‌یوه‌ندییه‌کا دوو لایه‌نه له‌ورا ره‌خنه‌گر فهگیرانی بسهر دهمی فهگیرای و دهمی فهگیرانی دابه‌ش دکهن. هندی دهمی فهگیرایه ((ئو ماومیه ئووا رویدان تیدا دهینه رویدان و ره‌نگه دهمژمیرمک، روژمک یان هه‌تا ساله‌ک بیت. لی دهمی فهگیرانی، ئو شیوازه ئووا فهگیر بکار دئینیت)). (حماد، ۱۹۸۵: ۶۵) فۆرمالیستان جورئ ئیک ب گوتارا فهگیرانی ده‌ژمیرن نه گوتارا چیرۆک و رویدانین چیرۆکی. "توماشفسکی" جوداهی ئیخسته دناقبه‌را ((رویدانین فهگیرایی و ئافاهی و بنیاتی فهگیرانی. ب بوچوونا وی چیدبیت رویدان لدویف دهمه‌کی کرنولۆزی و ئیک لدویف ئیک دا به‌یته فهگیران، ئانکو بی پیگیری کرن ب هیچ دم و زنجیره‌یا دهمی به‌یته فهگیران)). (توماشفسکی، ۱۹۸۲: ۱۵۴) فهگیر دشیته هه‌ر دوو جورین دهمی مل ب ملی هه‌ف دناف ده‌قیدا بکار ببینیت لدویف پیدفیاتیی. هه‌ر لسه‌ر فی ریچکه‌ی دا "د. نجم خالده"، دهمی ده‌قی چیرۆک و رۆمانی ب دهمی حیکایه‌ت و دهمی فهگیرانی ناف دکه‌ت. ب دیتنا وی جیوازی دناقبه‌را هه‌ر دووان د شیوی ریخسته‌نا و اندایه. ((کاتی هه‌کایه‌ت، ئو کاتانه ده‌گریته‌وه که ده‌بیت رووداو‌ه‌کانی رۆمانه‌که‌ی تیدا له‌ دایک بوو بیت. به‌لام کاتی گیرانه‌وه ئو کاته‌یه که له‌ رووداو‌ه‌کانی ناو رۆمانه‌که‌ی پی گیردراوته‌وه)). (ئله‌وه‌نی، ۲۰۰۴: ۵۵). هندی دهمی حیکایه‌تی ئانکو دهمی چیرۆکی یه زیده‌تر د هیله‌کا راست دا دبوریت. ئانکو ژ دهمی بووری بو نه‌وه و به‌ره‌ف ناینده‌یقه‌ دچیت و دووباره‌ نابیته‌فه. لی دهمی فهگیرانی د چیرۆکیدا شیانین بزاف، هات و چوون و دووباره‌مکرنی همیه.

جاران پیدفیه‌ چیرۆک هنده‌ک بۆشاهیین دهمی بین کورت و دریز هه‌بیت، لی ره‌وت و هیلا رویدانین چیرۆکی یا به‌رده‌وام بیت. مه‌به‌ست ژ فی چهن‌ئ زیده‌تر کورتبری یا دهمی یه. بو نمونه‌ د کورته‌ چیرۆکا ((رستک یا دوموپاسانی ئو لادانا دهمی ده‌ه سالان ژ هیز و کاریگه‌رییا چیرۆکی کیم ناکه‌ت. به‌لکو سه‌نگه‌کا زیده‌تر ده‌ته‌ چیرۆکی)). (یونسی، ۱۳۸۲: ۴۶) ژ تاییه‌تمه‌ندیین دهمی فهگیرانی، ئوه‌وه‌ کو دهمه‌کی نافه‌کی یه‌ کو پیکه‌تیه‌ ژ دهمه‌کی کورتکری کو زیده‌تر برییا هه‌ستپیکرنین کاره‌کته‌ران دیار دبیت. بقی ره‌نگی چیرۆک‌نفسان ب ره‌نگه‌کی کورت رویدانین ژیاننا مروقان هه‌می د چهن‌د ریز و رسته‌یاندا کورت کرن. لدویف وئ چهن‌ئ کو دهمی فهگیرانی تیکه‌لی هه‌ست، نه‌ست، ئه‌ندیشه‌ و که‌سایه‌تییا کاره‌کته‌ران دبیت له‌ورا نه‌شپین ب ره‌نگه‌کی میکانیکی سه‌ره‌مه‌ریی لگهل فی جورئ دهمی بکه‌مین چنکو هه‌ست و ئه‌ندیشه‌ یا کاره‌کته‌ران دبیته‌ پبه‌ره‌ی کورتی و دریزی یا دهمی

و خوینەر دئ تیکهلی جیهانا دەر وونی یا کارمکتهری بیت. ((خوینەر دجیته دناڤ میشکئی کارمکتهراندا و گرنگیی ددهته کیشیا ئهوان کارمکتهرین دناڤ چیرۆکیدا تووشی گیروگرفتهک یان ههلویستهکئی بووین)) (عبدلله، ۱۹۸۶: ۸۰) گرنگی دان ب دهمی چیرۆکئی و چوونه ناڤ جیهانا دەر وونی یا کارمکتهران کارتیکرنا خوه لسه شۆوازی نفیسین و فهگیرانا چیرۆکئی کر و ئیدی چیرۆک نفیسان ((هولدا مۆنولوگی د چیرۆکاندا بکار بینن)). (قاسم، ۱۹۸۵: ۷۳)

جیاوازی دناڤهرا دهمی سروشتی دگهل دهمی فهگیرانی بوویه جهی پویته پی دانا هندهک ڕمخنهگران مینا "زیرار ژینیت"ی ئه ههلا گوهرینا دهمی سروشتی بو دهمی فهگیرانی د سئ ئاستین (راچاندن، بهردهوامی، هات و چوونا بهردهوام) دیار دکهت.

ل دهمی فهگیرانییدا، فهگیر ڕویدانان ڕیک دئیخیت و فهگیریت. د دهمی فهگیرانییدا ((پچران و لیک دابرا و بازدان و گهرانه و پیشخهری تیدا دهردهکوی و نووسهری رۆمان دهتوانین به گویرهی دابهشکردنی زنجیرمکانی گیرانهکه پاش و پیشیان تیدا بکات)). (ئهلموینی، ۲۰۰۴: ۵۵) دهمی فهگیرانی نه دهمی راستهقینهی ڕویدانایه، بهلکو ((دهمی وینهکرنیه؛ چنکو بتئی نوینهرایهتیا دهمهکی راستهقینه دکهت و ههلگری هندهک ڕویدانایه، ههرومهکو ئه ڕویدان راستهقینه)) (شریم، ۱۹۸۴: ۱۸) ئهف دهمه، ب دهمی ڕۆژ ژمیر، کهتواری، دهرقهیی ژی دهیته نافکر. دم ب ڕهنگهکی سروشتی و لدیف ئیک بهیت یان ژ دووماهی یا ڕویدانی دهستپدکته یان دناڤهراستا ڕویدانی ڕییا فلاش بهگ بو ڕابردووی دزقریت. یان مینا رۆمانین نوی جوداهی ههیه دناڤهرا دهمی فهگیرانی. هههچهنده ئهگهر ڕویدان ب ڕهنگهکی بهیته فهگیران کو دهمی وئ لگهل چیرۆکئی یهکسان نهیبت جوهره ناتهبایی یا دهمی ل دهقیدا درست دبیت. ههرومسا لدویف ئیک نههاتنا ڕویدانان ژلایی دهمیقه ڕییا فلاش بهگ یان پیشبینی پهیدا دبیت.

۲،۵،۳ دهمی فهگیرانی لدهف "زیرار ژینیت"ی:

پشتی بهربهلاف بوونا بووونین بنیاتگهران، فهگیران ئیدی مینا زانستهک نوی ژ بو پۆلینکر و فهکولین لسه بنیات و پیکهاتهیا چیرۆکان جهی خوه گرت. هه چهنده فهگیرانناس دهربارهی ماهیهت، پیکهاته و ههبوونا دهقی فهگیرانی هاورا بوون لی هه ئهدهبناس و تیورناسهک ژ گوشه نیرینهکی ههول دان ژ بو تیگههشتن و شروقهکرنا بنهمایین چیرۆک و دهقین فهگیرانی. "زیرار ژینیت"ی فرهنسی مینا ئیک ژ کاریگهترین و بهرچاقتترین ئهدهبناسین سه ب بنیاتگهرا فرهنسیقه بووونین وی بتایهتی د پهرمپدان، پیشخستن و تهواوکرنا تیور و بووونین تیورا دهمی دهقی فهگیرانی مینا ئیک ژ رهگهزین پیشقهبرنا فهگیرانا چیرۆکئی دهینه نیاسین. "ژینیت" دهمی لسه سئ تههرین (راچاندن، بهردهوامی، هات و چوونا بهردهوام) پیشکیش دکهت.

پشتی ئو جياوازيين فورمالیستان دناقبهرا (چيروک و گري) کري "ژينيت" ژ بو شروفهکرنا رومانې برهنهکي ميانهروانهتر سهردهري لگهل بنياتگهريي کريه. ئو سي ئاستان ژ بو شروفهکرنا دهقي فهگيراني ديار دکمت:

۱- چيروک Histoire

۲- دهقي فهگيراني Recit

۳- فهگيران Narration (ريمون کنان، ۳۸۷: ۱۲)

ژينيت فان هه سي ئاستان ژ نيك جودا دکمت هه چنده ئو زيدهتر جهختي لسهر پهيوهنديا دناقبهرا چيروک و دهقي فهگيراني دکمت چنکو ((بتني برييا شروفهکرنا قي پهيوهنديي دشتين ديار بکهين نفيسهر چاوا و ب چ شيوه شيايه رويدان، سهرهاتي و چيروکهکي بکهته دهقهکي فهگيراني)) (موران، ۱۳۸۹: ۲۳۱) لهوما ئو زيدهتر جهختي لسهر دهقي فهگيراني دکمت. ههروهسا ئو بقی رهنګي باسي جياوازييا ناستين فهگيراني دکمت. بدیتنا وی ((هه روويدانهکا برييا فهگيرهکی هاتبيته فهگيران، پيدفييه ناستي جيروکي بهرتر بيت ژ ناستي فهگيراني)) (Genette, 1980: 238) لدويف قي چهندي پيدفييه فهگير د ناستهکي نرمتر ژ کاراکتهراندا راوستيت.

"ژينيت" ژ بو سالوخدانا پهيوهنديين د ناف جيهانا فهگيرانيدا سي ئاستان ديار دکمت. ئو د وتارمکا دريژ و گرنګ ئو دمر باره ي رومانا (ليگهريانهک ژ بو دهمي ژ دهست چووي) يا (مارسيل پروست) ي؛ پيکهاتين فهگيراني ديار دکمت. ئو د فان سي رهگزان، پهيوهنديا دناقبهرا هه سي ناستين فهگيراني ديار دکمت:

۱- شيواز / سروشتي فهگيراني **Mood**: شيوازي فهگير بو فهگيراني بکار دنينيت. ئهف چنده ژي نامازه ب ريژا پيزانينين فهگيري ژ کهسيه. ((ئو دووري يان ناوايه يان کوژي ديتنييه کو پيزانينين فهگيراني ريک دنخييت، سروشتي فهگيراني ب شيويهکي سهرهکي لسهر وي يهکي رادوستيت کاني يا زال ديارکرنه يان خبهردانهک ههروهسا کاني تينيرينا دهرهکي يه يان يا نافخوهي)). (جيرالد پرينس، ۲۰۱۱: ۷-۱۹۶)

۲- دهنګ / لحن **Voice**: جوداهيا دناقبهرا ئو کهسي رويدانان دبينيت دگهل ئو کهسي رويدانان دبيزيت، ههمان دهنګي فهگيرييه و بريتييه ژ پهيوهنديا فهگيري دگهل چيروکي و دهقي فهگيراني. دهنګ يارمهتيدره ژ بو دهستنيشانکرنا ههلويست و روانگهها فهگيري لگوره ي دم _ جهي نانکو ديارکرنا ((چ پهيوهندييهک ههيه دناقبهرا دهمي فهگيراني دگهل دهمي دهقي و جهوا فهگيرهک بارودوخين جودا جودايين دهمي و جهي د چيروکهکيدا فهگيريت)) (احمدی، ۱۳۸۰: ۳۱۷)

۳- دم: ریز کرنا پرویدانان د ډهگیرانیدا ژ لایځ دمیه، هف چنده ژی دگل پیکه گریډانا دمی چیروکی دگل دمی ډهگیرانۍ واتا و هه بونا خوه پیدا دکمت. هف چنده ژی ژ سی بابهتین ((راچاندن^۱، بهردوامی^۲، هات و چوونا بهردوام^۳ پیک دهیت)). (تولان، ۱۳۸۳: ۵۵)

۲،۵،۳،۱ رچاندن (لپه هف هاتن): نیک ژ بابهتین دیر نون ژینیت باس لی دکمت مهسلا لپه هف هاتنه، ناکو((هژمارا پرویدانه کی کو چند جارن هاتیه گوتن. هه و هسا دووباره کرن، واتا سالوخدانا پرویدانه کی هه چند جارن دووباره بووی)) (والاس مارتین، ۱۳۸۲: ۹۲) بریتیه ژ ریز کرن و دهربرینه کا لوژیکي ژ دمی د ناډ چیروکیدا. د ډهگیراناسیډا بریتی یه ژ وئ په یوه نډیا دناقبه را نیک لدویف نیک هاتنا پرویدانین چیروکی دگل لدویف نیک هاتنا نوان پرویدانان د واقعیدا. (تولان، ۱۳۸۶: ۷۹) و هه جور تیکه لکرن و پش و پاش کرنا پرویدانان دبیته نه گری تیکه لپوونا ریز به نډیا پرویدانان. رچاندن ریز کرن و دهربرینه کا لوژیکي ژ دمی د ناډ چیروکیدایه و ((دبیت بووی لگور لپه نیک هاتنا پرویدانا وان بینه ډهگیران. بو نمونه "جو خوار پاشی دمرکت". لفری لپه نیک هاتنا دمی ل پیشچاف دهیته و مرگرتن. ژ لایه کی دیقه دبیت نه گونجاندنک هه بیت دناقبه را جورین رچاندن و هکی "جو دمرکت پستی کو خوار" و هفډری یا دمی: "پیشبینی کرن، لپه چوون، ډهگیراندن، گرته کا ډهگیراندن و گرته کا لبری چوون)). (پریس، ۲۰۱۱: ۲۳۵)

دم ب رهنه کی سروشتی و لدیف نیک بهیت یان ژ دووماهی یا پرویدانۍ دهستیدکمت یان دناقبه راستا پرویدانۍ بریا فلاش بهگ بو رابردووی دفریت. یان مینا رومانین نوی جوداهی هیه دناقبه را دمی ډهگیرانۍ. هه چنده نه گهر پرویدان ب رهنه کی بهیته ډهگیران کو دمی وئ دگل چیروکی په کسان نه بیت جوره ناته بایی یا دمی ل دهقیدا درست دبیت. هه و هسا لدویف نیک نه هاتنا پرویدانان ژ لایځ دمیه بریا فلاش بهگ یان پیشبینی^۴ پیدا دبیت.

رچاندن ناهوانه نگی دناډ دمی چیروکی لگل دمی ډهگیرانۍ یه ((نوا ژیرار ژینیت ب دم شیواندن ناډ دکمت و ژ نالیه کی زفرینه بو رابردووی و ژ لایه کی دیر ډه ډهگیراندن و چوونه بهر هف ناینده)) (ریمون کنان، ۱۳۸۷: ۶۵) هنډی زفرین بو رابردوویه، واتا زفرینا ډهگیرانا چیروکیه بو دمی بوری ((نوا ډهگیرانا بهردوام بریا فلاش بهگ نامازه ب پرویدانین دمی بوری دکمت)) (بامشکی، ۱۳۹۲: ۳۴۳) نفیسر ب دوو بریا رچاندن دگل دمی دکمت یان ب شیوی ډهگیراندن یان دگل پیشبینی کرن.

¹ Order

² Duration

³ Frequence

⁴ Flash Forward

ڦهگيرانه مينا هوشدارى بهرى رويدانى يه. دڦى جوريدا زيدهتر مفا ژ دهستهواژهيښ "دڦى بينين" و "هندهک کهس دڦى بيژن" دهڦته بکار ئينان)). (فشارکى، خدادادى، ۱۳۹۷: ۴۰) پيشبينيدا چيروک دڦى بيژى چيروک بهرف ئايندهڦه چوويه. پيشبيني بسهر دوو جورين نافهکى و دهرمکى دهڦته پارڦهکرن. هندى پيشبيني يا نافهکيه د د چارچوڦى دهمى چيروکيدا پرووى ددهت و پيشبيني يا دهرمکى ژ دهرڦهى دهمى چيروکى پرووى ددهت.

۲،۵،۳،۱،۳ بهردهوامى (دهم، ماوه): نفيسهر دهمى نفيسينا چيروکى پشکهک ژ هيژا خوه ژ بو ريزکرن و لدويڦ ئيکهاتنا دهمى تهرخان دکمت. ئهو پندڦيه دياربکهت ههر رويدان و کريارهک پندڦى ب چهندى ژ دهميه و ههر رويدان و کريارهک ل کيژ دهمى پندڦيه بهڦنه نهجامدان. (آلوت، ۱۳۸۷: ۳۹۱) نانکو ديارکرن لهزاتى و خيرايى يا دهم و ڦهگيرانى د بهرهمهکى نهدهبیدا، ب مهبستا ديارکرن دريژاهييا دهمى رويدان و کريارانه و پيڦانا دريژاهييا دهمى، ب مهبستا ديارکرن قهبارى تهرخانکرى ژ پهرتوکى يه بو ڦى رويدان و کريارى.

بهردهوامى برينتيه ژ پهيوهنديا ماوى دهمى بو رويدانهکا ديارکرى ئهوا ب دريژاهييا دهمى چيروکى روى ددهت و هندهک لاپهريښ چيروکى بو خوه تهرخانکرييه. (تايسن، ۱۳۸۷: ۳۷۲): بهردهوامى ب واتا دريژاهييا دهمى د هيلا چيروکيدا دهڦت. (ريمون کنان، ۱۳۸۷: ۷۳) هندى دهمى سروشتى يه خودان رموت و ريزبهنديهکا لوژيکى يه. لى هندى دهمى ڦهگيرانى يه دويرى ڦى ريزبهنديى يه و گهلهک جاران چهندين سال ژ ژيانا کارمکتهريدا ب کورتى ل پهمرگرافهکى دهڦته کورتهکرن يان بهروڦاژى دهمژميرهک ژ ژيانا کارمکتهرى همى چيروکى ڦهڦگريت.

"ژينيت" ومارا بنه جه و سهقامگير ب پيڦهري ئاستين بهردهوامى دزانيت. ب باومراوى چالاکيا نهرينى و هيڦى، تهرخانکرن پارچهکا کورته ژ دهڦى ڦهگيرانى بو ماوهکى دريژ د چيروکيدا ههرچهنده ژلايى تيوريڦه دنافهرا چالاکيا نهرينى و نهرينى رمنگه ومارهکا بى دوماهى بهڦت. (ريمون کنان، ۱۳۸۷: ۶-۷۲) بهردهوامى ديار دکمت ڦهگيران چهوا دشيت پارچهکى لابهت، بهرفره يان کورت بکهت، راوستيانهکا کورت درست بکهت و... هتد. (ايگلتن، ۱۳۷۶: ۶-۱۴۴) "ژينيت" بهردهوامى بسهر سى جوران پارڦه دکمت:

۱- خيرايى يا راوستياى: د ڦيريڦا دهمى چيروکى لگهل دهمى ڦهگيرانى يهکسانن. ئهڦ چهنده زيدهتر دهمى چيروک شيوى ديالوگى ب خوهڦه دگريت دهڦته بکار ئينان.

۲- خيرايى يا پوزهڦيڦ: دهمى ڦهگيرانا رويدانان کورتنر ژ دهمى چيروکى بيت.

۳- خيرايى يا نيگهڦيڦ: ڦهگيرانا رويدانان دريژ تر بيت ژ دهمى چيروکى (فشارکى، خدادادى،

(۱۳۹۶: ۱۷۵-۱۷۶)

٢،٥،٣،١،٤ هات و چوونا بهردهوام: پهيوهنديا دناقبهرا ړی و شيوازيں دوبار مکرنا رويدانن د هر دوو ناستی چيروک و دهقی فهگيرانی رووی ددمت.(تایسن، ١٣٨٧: ٣٧٢) ب ديتنا ژينيتی بریتیه ژ دووبار مکرنا رويدانهکی د چيروکيدا و هژمارا دووباره بوونا وی رويدانی ل دهقی فهگيرانيدا (لوته، ١٣٨٨: ٨٠)

ئهف چنده ژی د سی شيوازان ديار دبیت:

تاک/ نیک جار: رويدانهک بتنی جارمکی روويدای و بتنی جارمکی بېته گوتن. ئهف جوره ژی گلهک يا بهربه لاقه(تولان، ١٣٨٣: ٥٩) مينا ديتنا کچا نهسرانی د خموئيدا کو فهگيري بتنی جارمکی باس لی کريه هر چنده ئهف رويدانه دهستپیکا رويدانن سهرمکی يين چيروکی يه.

دوو جاري/ دووباه: رويدانهک بتنی جارمکی روويدای و چند جارن بهيته گوتن. (همان ژيدمر، همان لاپهر) مينا عاشق بوونا شيخی، واز هيلانا شيخی ژ ريبازا خوه و تیکهل بوون د گونه هيدا، مهی فهخوارن... کو ئهفه همی بتنی جارمکی روی دايه لی چندين جارن د چيروکه شيعريدا باس لی هاتيبه کرن.

دهربرين/ دوو پاتی: رويدانهک چند جارن روويدايه لی بتنی جارمکی بهيته گوتن. (همان ژيدمر، همان لاپهر)

٢،٥،٤ پراکتیکرنا جورين دهمی فهگيرانی لدویف دابهشکرنا "ژيرار ژينيت"ی د چيروکه شيعرين "فهقی تهيران"دا:

پشتی ديار کرنا جورين دهمی فهگيرانی لدهف "ژيرار ژينيت"ی دی ئهفان جوران د چيروکه شيعرين "فهقی تهيران" دا ديار کهين:

٢،٥،٤،١ پراکتیکرنا جورين دهمی فهگيرانی لدویف دابهشکرنا "ژيرار ژينيت"ی د چيروکه شيعرا "شيخی سنعان"دا:

هر چنده ميژووا گرنگی دان ب دم مينا نیک ژ توخمين دهقی فهگيرانی بو سهردهمی نهرستوی دزقریت، لی گرنگی دان ب دهمی فهگيرانی بابتهکی نوی يه کو لقی دوماهی ژ لایي فهگيرانناسان مينا "توماشيفسکی"، "پول ريکور"، "ژيرار ژينيت" و "ريمون کينان" فه هاتيبه پيشکيشکرن. ئهفه هولدانهکه ژ بو دهستنیشانکرنا رادی بکار نینا دهمی فهگيرانی د چيروکه شيعرين فهقی تهيراندا. سهرمراي ههبوونا چندين ديوانان ب رافه و شروقه کرنين جياوازين فهقی تهيران، لی ژ بو کهرستی فهکولینی پشت بهستن ب "ديوانا فهقی تهيران" يا سهعيد ديرهشی هاتيبه کرن.

د قيريدا بتنی دی باسی هر سی جورين دهمی فهگيرانی کهين يين "ژيرار ژينيتی" نامازه پی دای.

راچاندن:

ڦهگهراندن: پښتې (ڦهگير - نفيسه) چيرۆكه شيعرئ ب ٤٦ ډيران ب حمد و سنا خودئ
دهست پندكته، ڦهگيرئ همې تشتران، ب ڦهگهراندنهكا دهرڦهبي (C) دهست پندكته. نانكو
هيشنا ڦهگيرانا سهرمكى و رويدانين سهرمكى دهست پئ نهكريه. لگهل بكارئينانا كارئ
رابر دوويئ (ههبوو، بوو، دكر) باسئ كارمكتهرئ سهرمكى "شيخي سمنعان" دكته.

شهخهك ههبوو جارا نهول

نورا خودئ هلبوو د دل

صهد گومرهه و ضال و مضل

ب دهستئ شهخ دهاته تهوبهتئ

شهخهك ههبوو صمنعاني يان

سهردارئ پانصهد صوفى يان

چوو بوو مهقامئ نهولى يان

دائم د ذكر و طاعتئ (ډيرهشى، ٢٠٠٥: ٣٢٣)

ڦهگيران ب ڦهگهراندنهكا تيكهل (B) بهردواميئ ب چيروكي ددهت دهمئ شيخ كچا عيسايي د
خونندا دبينيټ و لئ عاشق دبيت. دهسته عاشق بوونا شيخي بهي دهستپيكرنا رويدانين سهرمكى يا
چيروكي يه؛ لئ نهف چهنده دناف دهقئ ڦهگيرانندا هاتييه دانان. لهورا ب ڦهگهراندنهكا تيكهل (B)
دهيته زانين.

باطنئ كچ ڦهخوينئ

پهرده ئئ ژ بهرر خوه هلتيئ

شهخ د خونندا دبيني

جام و طاسهك مهى ددهتئ

خهم و شهرابي پور دكه

شهخ د خونندا فر دكه

نهظهر ل يا ديم دور دكه

دين بوو د نيڤا خلوهتى (همان ژيډمر: ٣٣٧)

پښتې شيخ دلکهمتيئ كچا عيسايي دبيت و پينج سهد موريدين وي نهشين شيخي ژ رهوشا نهوتئ
كمتي قورتال بكن، وي بجه دهيلن. ڦهگير ب ڦهگهراندنا نافهكي (A) بهردواميئ ب ڦهگيرانئ ددهت.
دهمئ موريد ههقالهكي شيخي دبين و سهرهاتييا شيخي بو وي ڦهگيرن:

ئەصلان سوڤى شەيخى مە بر

قەنج تابەئى دىنى خوە کر

مەقصەدا دەرگاھى تە کر

هاتىنە بە حمایەتئى (هەمان ژیدەر، ٤١٤)

هەقائى شەيخى، هەر لگەل قەگەراندنەکا ناڤەكى (A) موریدان تاوانبار دکت ژ بۆ بجه هیلانا

شەيخى دوى ڤەوشیدا:

شەيخ گوته وان صاحب سوڤا

نە ئافەرىن ژ عەهدا وڤا

قەمیش نەبوون ب شەيخى خوڤا

طرسان ژ شیر و شەوکهتئى

خۆ هوون حەمى بیکیر نەبوون

جوملە خۆ پانصد مێر هەبوون

لەو پەنجە گیرئ شیر نەبوون

ژ قەلسى و بئى جورعەتئى (هەمان ژیدەر: ٤١٥-٤١٦)

بەرى چیرۆک نیزیكى دوماهیی بیت؛ قەگیر دگەل بکارئینانا قەگەراندنئى ب ڤۆلى گەهاندنا زانیاریان بۆ خوینەرى ڤابووێه. لدهستپیکئى ب ڤۆلى دانەنیاسینا کارمکتەرىن چیرۆکه شیعري بتایبەتئى شەيخى سەنعان ڤابووێه و لدویڤدا بەرسقا هندەک ڤرسیارین ڤەنگە لدهف خوینەرى درست بووى ددهت. کو بۆ چى شەيخى ل تەمەنئى حەفتئى و حەفت سالى و دگەل ئەو هەمى سالیڤ زکر و عیبادهتئى، ب خەونەكئى عاشق دبیت و لدویڤ عەشقا خوە، دەست ژ كەدا خوەیا چەندین سالان ژ عیبادهتئى بەردەت و لدویڤ ئەگەرى قئى جەندئى دگەرەیت. دوماهیی ئەگەرى قئى چەندئى ب خەونەکا دیتەر، ئەوا پەنجەمبەر دچیتە د خەونا شەيخى و گرى یا چیرۆكئى قەدبیت.

رۆحئى وى دى، ذاتئى رەسوول

مزگینیا شەيخ بوو قەبوول

ئیرۆ بدە خەلقئى مەلوول

دا صەح بکین کرامەتئى

دا هوون نەبێن شەيخ کافەرە

زیر باطنە، زیف ظاهرە

ژ ھر دوو ومجهان طاهره

عشقى بره طههورهتئى (همان ژيدمر: ۴۲۲- ۴۲۴)

بقي چهندي ديار دبیت کو ئەفه ههمى حمز کرنا خۆدئ يه بۆ شيخي. واتا ئەف چهنده بهري
چيروک و پرويدان دهست پئ بکهن ژ دهرقهى چيوکئ ههبوو و لدويڤدا هاتيبه دناڤ چيروکيدا. بقى
رهنگى ئەف فهگهراندنه ب فهگهراندنهکا دهرقهى(C) د هئته هژمارتن.

۲- پيشبينى: ئيکهمين پيشبينى هه ل دهستپيکا چيروکه شيعريدا روى ددهت دهمن کچا عيسايى
دچيته د خهونا شيخيدا و شيخ د خهونيدا ژ دهستى کچئ مهى قهذخوت هه وهک ئەوال بهردهوامبيا
چيروکيدا دهيت. ئەفه ژى بۆ وئ چهندي دزفريت د پيشبينى ياندا بهردهوام جهختى لسه هندي دهيته
کرن کو قهدهرا مروڤان پيش ومخت هاتيبه ديار کرن. ئەف جوه پيشبينيه دهربارهى کارمکتهري
چيروکئ ژ جورئ پيشبينيا نافهکى يه (A) چنکو ئەف چهنده بهري دهستپيکرنا پرويدانا سهرمکى يا
چيروکئ هاتيبه بهحس کرن هه چهنده ئەفه ل دهستپيکا چيروکئ هاتيبه:

خهمر و شهربائى پور دکه

شهيه د خهونيدا فر دکه

نمظر ل وئ ديم دور دکه

دين بوو د نيڤا خهلوتهئى (ديرهشى، ۲۰۰۵: ۳۳۷)

لئ د جههکئ ديتر دا دهمن موريدئ شيخي ب مهبهستا ئارامکرن و قورتالکرنا شيخي ژ وئ
بارودوخئ تيڤا جورهک پيشبينيهک ديتر بهري د واقعيدا روى بدهت دهيته ديتن. ئەو ژى واز هيلان
ژ مزگهفتئ و چوون بهرهف دييران:

دئ مزگهفتئ ويړان بکم

گافهک بچم سهيران بکم

به ب دهرئ ديړان بکم

بايئ دهمن کائئ کوتئ (همان ژيدمر: ۳۴۱)

ئەف پيشبينى ژى ب ههمان شيوه پيشبينى يهکا نافهکى يه(A) و بدروستى يا پرويداي چنکو
مهرج نينه ههمى پيشبينيهک روى بدهن.

د پيشبينى يا دوماهئى دا ئەوا د فورمئ خهونيدايه و هه پيشبينيا نافهکى يه (A). دهمن
محهمد پيغهمبهه (س.خ) دچيته دخهونا شيخيدا و موژدميا پاڤژ بوون و رزگاريئ ددهته شيخي:

طاها دبئ نيشان ئەفه

ئەو ظاهري ژ رهنگى مهفه

باندئ صوبهح شهيه تئنهفه

بەلکى کو کچ دپى ڤه تى (هه‌مان ژي‌دەر: ٤٢٥)

لدويڤ ڤى چەندى ڤه‌ڤيى تەيران شيايه هەر دوو جورين دم شيواندنى چ وهک ڤه‌گهراندن و ب هەر سى جورين ويڤه لگهل پيشينيى يا ئاينده ب بهر ڤره‌هى د ڤى چيروکيدا بکار بينيت. ب تاييه‌تى د پيشينيدا کو شيايه پيشينيى نافه‌کى دگهل هندهک چه‌مکين ته‌سه‌وفى مينا ڤه‌نا و بى دهنكى د ڤى چيروکه شيعريدا بهر جسته بکەت.

٣- بهر ده‌وامى (دهم، ماوه): چيروکه شيعرا "شيخى صنعان" د ديوانا "ڤه‌ڤيى تەيران" يا "سه‌عيد دي‌ره‌شى" دا د ١٣٢ لاپه‌ران و ژ ٧٢٤ دي‌ران پيکهاتيه و ب چيروکه شيعره‌کا دريژ ده‌يته هژمارتن. هەر چه‌نده لدويڤ تيورا "زينيت"ى ژ بو بده‌سته ئينانا ئهو ريژا دناڤه‌را ده‌مى ڤه‌گيرانى دگهل ده‌مى چيروکى و ديار کرنا خافى و خيرايى يا بزافا ڤه‌گيرانى، لدويڤ دابه‌شکرنا سه‌رجه‌م لاپه‌رين بهر هه‌مى لسه‌ر ده‌مى ده‌مى ديار دبیت. (احمدى، ١٣٨٨: ٣١٦) دراستيدا "زينيت" هژمارا لاپه‌ران ب پيڤهر بو ديار کرنا ريژا خيرايى يا ده‌مى ڤه‌گيرانى دزانيت؛ لى چنکو نمونه‌يى مه‌ چيروکه شيعرين و شيوازى چاپ، توپوگرافيا وى ب چاپين جودا جودا و ژ چاپه‌کى بو چاپه‌کى ديتر جياوازه، له‌ورا دى سه‌ره‌مريى دگهل هژمارا دي‌رين چيروکه شيعران که‌ين چنکو هوزانڤان ده‌مى ڤه‌هاندنا چيروکه شيعران هزر د دابه‌شکرنا ده‌مى پرويدانان به‌سر دي‌راندا کريه.

٤٦ دي‌رين ده‌ستپيکى ژ چيروکه شيعرا "شيخى سه‌نعان" همد و سه‌نا خودييه. هەر ژ دي‌را ٤٧ى هه‌تا ١١٦ى ب دانه نياسينا شيخى و چاوانيا بريڤه برنا ژيانا وى هه‌تا ته‌مه‌نى ٧٧ سالى و خه‌ون ديتنا شيخى يه. ئه‌ڤه ژى دبېته خيراييىا پوزه‌تيف کو به‌رى پرويدانا سه‌ره‌کى کومه‌کا پرويدانان ب کورتى هاتيه ڤه‌گيران.

طاعت دکر ڤيکرا ب جوش

پانصه‌ مريدى خه‌رقه پووش

ب موحبه‌تا عشقى خورووش

ب شه‌وق و عال و جه‌زه‌تى (ته‌يران، ٢٠٠٥: ٣٢٤)

طاعت دکر دائم مودام

گه‌ه ژ قعوود گه‌ه ژ قيام

هه‌فتى و هه‌فت سالى ته‌مام

خالى نه‌بوو ژ ڤى خه‌مه‌تى (هه‌مان ژي‌دەر: ٣٢٨)

بو ده‌مى ٤٠ روژان شيخى لبه‌ر ده‌رگه‌هى کچا نه‌سرانى چاڤه‌رى دمينيت. ئه‌ڤ چه‌نده د ٤

دي‌رين شيعريدا هاتيه به‌حس کرن.

چل ږوژمکان نهف حال بوهار

روونشتبوون خهلق چار کنار

شهېخ نه تهبيت بوو نه قرار

بوو ماسيې ب ديمې كهتې (همان ژيډمر: ۳۵۲)

پشتي ههډيتنا شيخي و كچا نهسراني ۳ ږوژان شيخ كهفته د حالې مهنده هو شيډا نهفه ژي د ۶
ديراندا هاتييه باسكرن. شيخ بو ماوي ئيك سال لدويډ داخازا كچا نهسراني كاري گارانبا بهرازان
دكمت نهفه ژي د ۱۱ ديراندا ب خيرايي يا پوزهتيف برييا لادانا دم و رويدانين زيده و نه پيدفي
هاتييه فهگيران. بكارئينا خيرايي يا پوزهتيف ئامازميه بو وي چهندي كو فهگير د في دهفيدا، فهگيري
همي تشت زانه؛ وانا فهگيري ئاگهه ژ هر تشتكي هميه و بسر چيروك و رويدانان زاله، لهورا
رويدان و پيزانينين نه گرنك لاددهت، چنكو ئهقان رويدانان چ كارتيكرنهكا خوه بو فهكرنا گري و
كهشتن ب نهجامنه نينه.

شهېخ مال وي دوزده مههان

ههتتا رهفيق چوونه جهان (همان ژيډمر، ۴۱۲)

فهگير ل چهند جهان بارې دمووني يا شيخي دياردكمت نهو ژي برييا مفا و مرگرتن ژ خيرايي
يا نيگهتيف. نهفه ژي زيدهتر ب مهبستا هايدار كرنا خوينهرييه ژ بارودوخي دمووني و نهو
نههامهتي و نهخوشيښ شيخ ژ دمردي نهفيني دبينييت:

مسكا ته نهز رهنك زمر كرم

حوببا ته نهز نهبتسر كرم

پنچام د ديروي و مركرم

ئينا مه سه في حالهتي

پهحتم غزالا چاف غوراب

حوببا ته نهز كرمه كهباب

صوهتم برشتم بي حساب

بهرقا عيونان فيكهتي (همان ژيډمر: ۳۹۵، ۳۹۶)

ب رهنكهتي گشتي سرجهم ريزا خيرايي يا دهمي د چيروكه شيعريدا دشين د خشتي لخواريدا

ديار بكهين:

خشتي ژماره ۱

ناستی چیرۆکی	سال	هه‌یف	رۆژ	ژمارا دێران	رێژا بهردهوامیی	خیرایی
تەمەنی شیخی	۷۷	۹۲۴	۲۸۱۰۵	۲۸	٪۸.۳	پۆزەتیف
چله گرتنا شیخی	-	-	۴۰	۴	٪۵.۰	پۆزەتیف
مەندەهوشی یا شیخی پشتی هه‌فدیتنی	-	-	۳	۶	٪۸.۰	پۆزەتیف
گارانێ کرنا به‌رازان	۱	۱۲	۳۶۵	۱۱	٪۵.۱	پۆزەتیف

۴- هات و چوونا به‌ردهوام: دهمی شیخ بۆ ماوی چل رۆژان لێر دەرگه‌هی مالا کچا نه‌سرانی ل به‌ندا دیتنا وی بوو. ئەفە ژ ی بێتی جارەکی د چیرۆکه‌ شیعریدا هاتییه‌ باسکرن، لی ئەف چاقری بوونه‌ بۆ ماوی چل رۆژان به‌ردهوام دووباره‌ بوویه‌فه‌.

چل رۆژمکان ئەف حال بوهار

روونشتبون خه‌لقا جار کنار

شه‌یخ نه‌ ته‌ بیته‌ بوو نه‌ قرار

بوو ماسیی ب دیمێ که‌تی (دێره‌شی، ۲۰۰۵: ۳۵۲)

ل جه‌هکی دیترا پشتی شیخی کچا نه‌سرانی ژ نیزیکی دیت، بۆ ماوی سی رۆژان هشی خوه‌ ژ ده‌ست دده‌ت. ئەف رویدانه‌ بۆ ماوی سی شه‌ف و رۆژان به‌ردهوام بوو لی دیاردا هشی ژ ده‌ستدانی دوو جار هاتییه‌ به‌حس کرن:

مه‌کروه‌یه‌ ته‌حریم نه‌ظەر

ئهو صوفیی ((یاسین)) ژ به‌ر

وان سی شه‌قان خووندن ل سه‌ر

نوطق و که‌لامه‌ک ژ ئه‌تی

نه‌ده‌ت ژ شه‌یخ نوطق و که‌لام

حه‌متا ب سی رۆژان ته‌مام

لی دگرین یار و غولام

دل ئیش و خه‌لقی ره‌حه‌متی (هه‌مان ژێده‌ر، ۳۷۴-۳۷۵)

ب باوه‌را گه‌له‌ک ژ ره‌خنه‌گران "ژیرار ژینیت" خودانی ته‌واوترین بۆچوونایه‌ دهرباره‌ی دهم و په‌یوه‌ندییا دهمی دگه‌ل فه‌گیرانی. ب دیتنا "ژینیت" ی هندی (راچاندنه‌ به‌رسقا پرسیارا (که‌نگی) دده‌ت. هندی به‌ردهوامی یه‌ به‌رسقا (چ دهم) دده‌ت و هات و چوونا به‌ردهوام به‌رسقا پرسیارا (هه‌ر چه‌ند جارن) دده‌ت. (منتشلو، جنبه‌ سرائی، ۱۳۹۶: ۱۷۰)

٢،٥،٤،٢ پراکتیکرنا جورین دهمی څهگیرانی لدویف دابهشکرنا "ژیرار ژینیت" د چیرۆکه
شیرا "بهرصیصی عابد" دا:

راچاندن:

١- څهگیراندن: څهگیر پشتمی دهه دیران پېشه‌کیی دبیزیت، ب څهگیراندنه‌کا نافه‌کی دهست
پنډکه‌ت. لئ د څیریدا مفایي ژ هر دوو دهمین نهو و بوری و مردگریت و کاره‌کته‌ری سهره‌کی وانا
بهرصیصی عابد دده‌ته نیاسین برییا څهگیراندنا نافه‌کی (A):

نېظهار بکم به‌حسی د عام

بهرصیص رجاله‌ک بوو د شام

طاعت دکر دائیم مودام

زهر بوو ژ خه‌وف و هه‌یه‌تی (دیره‌شی، ٢٠٠٥: ٢٦٣)

ژ خه‌شیه‌تی بوو نه‌ولیا

نه‌و عابدی مه‌سکه‌ن چیا

خوارن چ بوو؟ ئاف و گیا

دوور بوو ژ زادی شو‌یه‌تی (همان ژیده‌ر، ٢٦٤)

څهگیری هه‌می تشتران د څیریدا هر برییا بکارنیانا څهگیراندنا دهرقه‌یی (C) باسی پیلانا
نیلیسی دکه‌ت ژ بو سردابرنا به‌رصیصی؛ نیلیس دهمی هاتییه دهرنیخستن ژ باره‌گایي خودی سویند
خوار بوو به‌ندین خودی ژ برییا خودی دویر بکه‌ت، له‌ورا بو جارا نیکی داخازی ژ کوری خوه
"وه‌سواس" دکه‌ت پیخه‌مه‌ت سردابرنا به‌رصیصی:

گو: نه‌ز ژ نه‌سلا بابی خوه بم

نه‌ز نه‌سه‌ب و پشتا ته‌ بم

نه‌ر دی ژ به‌رصیصی څه‌بم

دی پیخه‌مه‌ت هلاکه‌تی (همان ژیده‌ر: ٢٧١)

لئ وه‌سواس دهمی هیژ و باوهری یا به‌رصیص و موریدین وی دبینیت دان پیدانی دکه‌ت کو
نه‌شیت به‌رصیصی سردابه‌ت، له‌ورا نیلیس ب خوه دی بقی کاری رابیت و د نیکه‌مین پینگا‌فدا دی
خوه نیزیکی به‌رصیصی که‌ت. نه‌و ژی برییا خالا لاوازییا وی، ئانکو نه‌بوونا چ شیخ و پیران ژ بو
رینیشاندیری یا وی. له‌ورا د جل و به‌رگین شیخ و عابدان خوه نیزیکی به‌رصیصی دکه‌ت. نه‌فه‌ ژی
برییا څهگیراندنا نافه‌کی (A) یه چنکو هیشتا قوناغین ناماده‌کاری بو گه‌هشتن ب رویدانا سهره‌کیه.

ئەو ساحرئ رەنگ سامرى

خەملى ب لېسى ظاهرى

نيزىكى بەرصىص ئورى

ب حوججەتا عىبادەتنى (ھەمان ژىدەر، ۲۷۳)

پشتى كو شيای سەرنج و باوهرى يا بەرصىصى بۆ لايى خوە راکىشىت، داخازى ژ بەرصىصى
دکەت كو رېبەرەكى بۆ خوە ديار کەت و لدوماهىي دى خوە کەتە شىخ و رېنشاندەرى بەرصىصى.
ئەف چەندە ژى ھەر مفا ژ فەگەراندنا ناڤەکیه (A) ھاتىيە وەرگرتن.

بى شىخ و بى ئوستايەكى

ب تنى کەتنى چىايەكى

بابى د فى بەلایەكى

ئىمەن مەبە ژ تەعلقەتنى (ھەمان ژىدەر: ۲۷۷)

بەرصىص دېئ ئەر دى وەبى

دى كى ژ تە چىتر ھەبى

ب پىر و ئوستادى مە بى

ئەم ژى بىنن نەفعەتنى (ھەمان ژىدەر: ۲۸۰)

ئەزەلى بەرصىص ھەمول کر

شەخى يا ئىبلىس قەبول کر

خىرى شومىي فوضول کر

چوو طلسمادەولەتنى (ھەمان ژىدەر: ۲۸۲)

فەگىر ب فەگەرندەکا تىکەل (B) نىکەمین پىلانا گەھشتن ب رویدانا سەرەكى دارىژىت ئەو
ژى دەمى ئىبلىس خوە دکەتە پىر ھەڤوک و دچىتە د خەونا کچا مىرىدا، ب مەبەستا ھەڤدیتنا کچا مىرى
و بەرصىصى و بقی چەندى چىرۆک نيزىكى رویدانا سەرەكى دبیت:

ئەو نازکا وەى موعتەبەر

شەيطان د خوەدە ھاتە سەر

(پىر عەڤىيا) كابووس دەر

زەبانىيا قىامەتنى

شهيطان بووه جن طازيبهک

راهشت د گو هده گازيبهک

لئ بوويه تاي و لهرزيبهک

کچ هلبوه ژ غهفله تي (همان ژيدمر: ۲۸۸)

ژ قيرئ پښه رويدانا سهرمي ب فهگهراندنهکا نافهکي (A) دهستپښدکته. دهمي چار سهربيا کچا
ميري بتني لدهف بهر صيصيه و وئ ب مهبستا چا سهر يئ دبهنه لدهف بهر صيصي. ئيبليس
بهر صيصي پالدهت داکو تهماشاي کچي بکته:

ئهو عابدئ قائم ل ړئ

جارهک نهظهر دا ديم دورئ

طهيرئ دلي شهيخ هلفري

بي نختيار کر قامه تي

شهيطان له عيني فاسده

صور گول نهما بو عابده

وي موبته لا کر زاهده

دل گرت ب دافا ره غبه تي (همان ژيدمر: ۲۹۷)

پشتي بهر صيص تووشي زناکرنئ دبیت و ئيبليس دبیزيتي توبه بکه و ئهوي پالدهت کو ژ بو
پاراستنا قئ نهيني پښه کچا ميري بکوژي:

رهنگ و روويئ شيخ شهتاند

ئهو ل طهريقئ غهلتاند

کچ کوش و خورون لئ شهبطاند

شهر عئ ژ بابئ ديه تي (همان ژيدمر: ۲۹۹)

ههتا دوماهيا چيروکي وانا پشتي هر ئيبليس خوه د کراسي کچا ميري دچپته خونا ميري و
ئهوي ژ رويدانئ ناگهدار دکته، ههمي ب فهگهراندنا نافهکي (A) يه.

۲- پښيښي: هر ل دهستپښکا چيروکه شيعري ب پښيښي يهکا نافهکي (A) بهري رويدانا
سهرمي دهست پښکته نماژه ب پلانا گههشتن ب گري يا چيروکي وانا سهر دابرنا بهر صيصي
دهيته کرن. دهمي ئيبليس ژ کورين خوه بي هيفي دبیت و ئهو ب خوه تاکه ريکا گههشتن ب نارمانجي
ديار دکته ئهو ژي:

شهيطان دبي بي يارهکي

بئ زلف و خالا ږندهكئ

بئ كوشتنا رهشمالهكئ

ناكهقئ داقا حسرهتئ (همان ژېده: ۲۷۲)

ئو ژى هر دوو دياردين عاشق بوون ب كچهكئ- وانا كهسهك ژ بلى خودئ- كو هر دوو كړيار دووړى ږهوشئ سوفيانه و ئو بهردهوام خوه ژئ دپاريژن.

د پېشبینی پهكا دېتر ئو ما نه نيزيكي دوماهی يا چيروك و ئهجامی دكمت برييا پېشبینی يا تيكهل (B) دمئ مير بريار ددهت كو كچا خوه ب مېهستا چارمهريئ بېهته لدهف "بهرصيصی" لئ وهزيړئ ميري نهرازی بوونا خوه ژ قئ بريار ديار دكمت. دقيريدا نه بتنئ نهرازی بوونا وهزيړى مه نيزيكي دوماهی يا چيروكئ دكمت بهلكو فهگير ب خوه راستهوخو خوينهري بو دوماهيهكا تراژيدى ئاماده دكمت:

وهزيړ ژ با خوئ پرسى يه

خهونا كو وه ئيشهف ديبه

باوهمهكن رحماني يه

من دل نهچوو قئ وهقعهتئ

ئشف رهنك دبئ مالخوئ كوهن

ئو هوون دكن پرسى ژ من

بسپيرنا شاهئ مهزن

شافى دكى ژ عللهتئ

تهدبيرهكى مهعقول دكر

صده حهيف كو مير قهبول نهكر

نهفسى جهلو تهحمل نهكر

تهحله حهقى ل كهس خوئ نهتئ (همان ژېده: ۲۹۲-۲۹۳)

۳- بهردهوامى: چيروكه شيعرا "بهرصيصی عابد" د ديوانا فهقيئ تهيران يا "سهعيد ديرهشى"

دا د ۴۹ لاپهران و ژ ۴۲۲ ديران پيكهاتيه و فهگير هر زوى و ل دمستپنكا چيروكئ پشتى ل دهه ديران هندهك شيرهتان ئاراسته خوينه ران دكمت؛ مينا پيداگيرى كرن سمر عيبادهتا خودئ، بهردهوام د هر كار و پينگافهكيدا پندقى يه مروث شيرهتان ژ خودان ئهزمونان وهرگريت. لدويقدا راستهوخو

"بهرصيص"ی ددهته نیاسین. فهگیر د سیه و چار دیراندا ب خیراییهکا پوزه تیڤ "بهرصيص"ی ددهته نیاسین:

زو بوو ژ وه عظمی سهر وهران
دوور بوو ژ به حس و خه بهران
كهفت بوو مغار و كو بنهران
چوو بوو مهقامی ومودهتی

چوو بوو مهقامی ئهولی یا
ژ ترسا خودا كهفت بوو چیا
د چیری د نیڤ پهز كووڤی یا
نیزیکي حالی حكمتی (همان ژیدمر: ۲۶۴)

پشتی ئیبلیس بریار ددهت پلانا ژ بو سهر دابرنا "بهرصيص"ی داریژیت د ئیکه مین پینگاڤدا
برییا خیراییهکا راوستیای و د ۲۴ دیراندا ئیبلیس د کراسی شیخهکی برییا عیبادت کرنی خوه نیزیکي
بهرصيصی دكهت و لگهل وی دكهڤیته دان و ستاندنی:

ژ یهك دكن همر دوو سونالان
ژ خضر و ئیلیاس و ههڤالان
ژ قوطب و ئهترتاد و رجالان
ژ جنودئ غهییتهی (همان ژیدمر: ۲۷۶)

د خیراییهکا نیگه تیڤ دا ب دریژاهی و د حهفتی دیراندا باسی رازیكرنا بهرصيصی دكهت كو
ئیبلیسی بكهته مورشیدی خوه:

بهرصيص دبی ئه دی وهبی
دی کی ژ ته چیتیر ههبی
ب پیر و ئوستادی مه بی
ئهم ژئ بینن نهفعتهی (همان ژیدمر: ۲۸۰)

دهمی ئیبلیس د کراسی پیر ههڤوکی دچپته د خهونا میریدا و وی ئاگه هدار دكهت كو چاره سهرییا
كچا وی لدهف "بهرصيص"یه، نهڤه ژی برییا خیراییهکا پوزه تیڤ هاتییه بهحسکر نانو سهرژنوی
خهونا همر سی شهقان نه هاتییه فهگیران و بتنی برییا ژمارا شهقان ناماژه بقی چهندی هاتییه دان:

د خهوین دبینه باب و دی
وه دڤی کچی خواهش كت خودی

(باندئ) بهنه بال زاهدئ

روژمک بدن لئ موهلهتئ

سئ شفقان د خهونئ دببن

باب دبئ مالخوئ بخوینن

رابکن پیروژ هلینن

صاحبئ فراسهتئ (همان ژیدەر: ۲۹۲)

ب رهنهگهئ گشتئ سهرجهه ریزا خیرایی یا دهی د چیرۆکه شیریدا دشتین د خشتئ لخواړیدا

دیار بکهین:

خشتئ ژماره ۲

ناستئ چیرۆکئ	سال	هههف	روژ	ژمارا دیران	ریژا بهردهوامی	خیرایی
دانه نیاسینا بهرصیصی	۶۹	۸۲۸	۲۵۱۸۵	۳۴	۸٪	پۆزهتیف
پلان ئیبلیس بۆ نئزیک بوون ل بهرصیصی	-	-	-	۲۴	۵٪	راوستیای
رازیکرنا بهرصیصیدا ئیبلیس بکهته مورشیدی خوه	-	-	-	۷۰	۱۶٪	نێگهتیف
چوونا ئیبلیس د خهونا میریدا	-	-	۳	۱۰	۳.۲٪	پۆزهتیف

۴- هات و چوونا بهردهوام:

۱- تاک/ نیکجار: پرانییا رویدانن قئ چیرۆکه شیرئ نیکجار رویداینه ئهفه ژئ بهر قهبارئ

چیرۆکه شیرئ به کو هنده دریز نینه، ژ وان رویدانن نیکجار مینا زنا کرن، مروف کوشتن.

۲- دووجارئ/ دووباره: چهند جاران باومری ئینانا بهرصیصی ب ئیبلیس سهرمراي هندئ

کو ههر جار ئیبلیس دگهل بهرصیصی راستگو نهبوو و بهرصیصی ب ههمی باومری یا خوه ئیبلیس
ب مورشیدی خوه دزانی.

۳- دهبرین/ دووپاتی: دهمی ئیبلیس بۆ ماوی سئ شفقان لسهر ئیک دچیته د خهونا دایک و

بابی کچئ ئهفه ژئ بتنی جارمکئ د چیرۆکه شیریدا هاتییه بههس کرن؛ لئ ئهف کریاره بۆ ماوی
سئ شفقان دووباره بوویهفه.

۲،۵،۴،۳ پراکتیکرنا جورین دهمی فهگیرانی لدویف دابهشکرنا "ژیرار ژینیت" د چیرۆکه

شیرا "زهمیلفروش" دا:

راجاندن:

۱- ڦهگمراندن: د چيروکه شيعرا "زهمبيلفرؤش" دا بتنی دوو جار مفا ژ ڦهگمراندنی هاتيبه و مرگرتن. د ڦی چيروکه شيعريد ا ڦهگير هر ل ديړا نیکی دا بانگوازي ا خوينهري دکه ژ بو گوهداريکرنا سرهاتيا زهمبيلفرؤشی و ب کورتي د دهه ديړاندا ب ڦهگمراندنا دمرڦهیی(C) کارمکتهري زهمبيلفرؤشی ددمته نياسين و هر د ڦی دانه نياسينيډا بتنی باسی ئهوان سالوخهتین زهمبيلفرؤشی دهيته کرن ئهويں راستهوخو پيهوندهیی ب رويدانين چيروکی هميه مينا کاری وی، رازی بوون ب رزق و قهدهرا خودی، خودی ترسی، ههژاری.

زەمبىلفروۆش لاوئى فەقىرە

د صنعتی خودا ئفسیره

دائماً یہی حَق ل بِیرہ

راست ب کهرستی صنعتی

کھرسٹی صنعت تہیق بوو

دائماً نئی راست و حق ہوو

قیمہ تا سہلکان و ہرق بوو

بی ددیرت کولفہتی (ہمان ژیدہر: ۲۰۱)

فەڭگىر گەلەك زوى دگەھىتە ڤويدانا سەرەكى، ئانكو پىشتى خاتونى زەمبىلفرۆش دىتى و دل كەتتى وى دبىت؛ فەڭگىر ب فەڭگەراندنەكا تىكەل (B) ئەو پىلاننن خاتون ب مەبەستا برن و دىتنا زەمبىلفرۆشى بۆ ژۇرا خەمۇدا دانىت باس دكەت و ئەو پلان بدرستى و ب ھەمان شىۋە د چىرۆكە شىعەردا رووى دەن:

جاری یا د خه وفا خو دی نه

تُهو ب قے لہ ہی دتینہ

میر ژتہ سہلک دقینہ

لی دگیرن حیلہ تی

تو جيڪو سهلڪيڍ ڇاڪه

بینہ دہر گاہے، بہہا کہ

میر حقیقہ تہ دی ئہداکہ

شو غله که خیراته تی (همان ژیدەر: ۲۰۴)

۲- پېشبینی: د زمبيلفرۆشدا پېشبینی نه هاتییه بکار ئینان. ږهنگه ئهف چهنده ژى ژ بو کورت بوونا چيروکه شيعرئ هم ژ لايئ قهواره و هم ژ لايئ دهميځه بيت، چنکو ژ بلى دستپکا چيروکه شيعرئ کا دانه نیاسینا زمبيلفرۆشى يه چيروک بلمز دهست پید کت و بهروف گری و دوماهیي قه دجیت و دهمی چيروکی بتنی چند دهمژمیرن.

۳- بهردوامی: لدویف وی چندی کو بهردوامی بریتیه ژ ماوی دهمی رویدانی ئهوا ب دريژاھيا چيروکی رووی ددهت و دقيريدا هژمارا لاپهر و رستهيان گرنګی يا خوه ههيه. د زمبيلفرۆشى دا بتنی جورکئ بهردوامی هاتییه بکار ئینان ئهو ژى خیرایي يا پوزمتيځه. ئهو ژى دهمی زمبيلفرۆشى بريار ددهت خوه ژ بورجی بهافتريته خوارئ و هر وی دميدا جبرائیل ئهوی دگه هينيته لسر عردی. ژ لايهکيځه پروسا خوه هافیتن و هتا گه هشتن لسر عردی ژ لايئ دهمی سروشتيځه بتنی چند چرکهنه و ژ لايهکئ ديترفه، سهرمای کورتبوونا چيروکه شيعرئ هم ژ لايي قهباره و هم ژ لايئ دم، رویدان و گريځه، قهگيري ئهف رویدانه د شش ديراندا دووباره کريهځه:

جبرائیل هاتی ژ کهرم

لاول ههوا گرت ب شهرم

داينه سهر عردی ب نهرم

ژ ويرا دکت عنايهتي (همان ژیدمر: ۲۲۱)

ب ږهنگهکئ گشتی سهرجم ريژا خیرایي يا دهمی د چيروکه شيعريدا دشين د خشتی لخواريدا ديار بکمين:

خشتی ژماره ۳

خیرایي	ريژا بهردوامی	ژمارا ديران	روژ	ههيف	سال	ناستی چيروکی
پوزمتيځ	۶.۴٪	۶	-	-	-	خوه هافیتنا زمبيلفرۆشى ژ سهر بانی

۴- هات و چوونا بهردوام: د چيروکه شيعرا زمبيلفرۆشى دا بتنی مفا ژ جورهکئ هات و چوونا بهردوام هاتییه و مرگرتن ئهو ژى شيوازی ئیک جاري يه. **ئیک جار:** پرائییا رویدانین د ناف زمبيلفرۆشيدا بتنی جارکئ هاتییه قهگیران. مینا: دیدارا خاتون و زمبيلفرۆشى، خوه ئافیتنا زمبيلفرۆشى ژ بانئ بورجی.

۲،۵،۴،۴ پراکتیکرنا جورین دهمی قهگیرانی لدویف دابهشکرنا "ژیرار ژینیت" د چیرۆکه
شيعرا "دم دم" دا :

پاچاندن:

۱- قهگیراندن: چیرۆکه شيعرا دم دم، ژ لایى قهباره و رویدان، کارمکتر، دهم، جه... هتد ئیک
ژ چیرۆکه شيعرین کورته کو هوزانقانی بلهز و بی گرنگی دان ب وردمکاریان ب قهگیراندنهکا
دەرفهیی (C) دەست ب قهگیرانا چیرۆکی دکەت. چیرۆکه شيعر هەر ژ ئیکهمین دیر باسی شهفا
بهري شهرى که لایى لگهل سوپایی سهفهویان دکەت. دهمی ههمی لگهل خانى لهپ زیرین کو
کارمکترى سهرمکی یه کۆم دبن و ب جوش و خرۆش سۆز و پهیمان ددهن کو ههتا شههید بوونی
بهرگیرى ژ که لایى بکهن و خوه دهستفه بهرنهدهن.

ههلال کريه طاهایی

مهذهبی قه بکیر نایی

ئهم دمرن نائینه رایى

ئاخرهت خوشتره ژ دنیایی (ههمان ژیدەر: ۱۸۵)

چیرۆک ب قهگیراندنا تیکهل (B) باسی سپندههیا شهرى دکەت لگهل سالۆخدانا لهشکهرین
شهرکەر دکەت بهري دەست ب شهر و هیرشی بهیته کرن.

صوبحی چوون عهجهمه

عهسکەر رووبار و چهمه

د پیش تی خان ئهدهمه

گرتن دۆرا دم دمه

ل بن دم دمی وهستا بوون

جهیشی عهجهم کو رابوون

لهشکەر کو لی جهما بوون

ته دگۆ قیامهت رابوون (ههمان ژیدەر: ۱۸۷-۱۸۸)

۲- پیشبینی: تاکه پیشبینی ل دهستپیکا چیرۆکی دایه ئهو ژى ناگههدار بوونا ههمی خهلكی
که لایى کو شهرمکی گران د پیشیا وانه و دئ هینه شههید کرن. ئەف شانازی و پرازی بوون ب شههید
بوونی بۆ وئ چهندی دزقریت کو د پیشبینی یاندا بهردهمام جهختی لسه هندی دهیته کرن کو قهدهرا
مروڤان پیش ومخت هاتییه دیارکرن. ئەف پیشبینی یه ژ جورى پیشبینی یا نافهکی یه (A) چنکو
بهري دهستپیکرنا رویدانین د ناف چیرۆکی ب خوهیه.

صوبحه روژا شهرانه

بكنه ئاخىر زهمانه

دهست ل سينگان دانه

سهر ئ مه د قهبضا خانه

د قهبضا خانه ل مهيدان

بفكرنه شيره مهردان

حهميان كو ئهف خه بهردان

شه هيد بوون دينى بهردان (ههمان ژيډهر: ۱۸۷)

۳- بهردهوامى: چيروكه شيعرا "دم دم" ل ديوانا فهقيى تهيران يا سهعيد ديرهشى بتنى د ۱۵ لاپهر و ژ ۱۳۴ ديوان پيکهاتيه كو ب چيروكه شيعرهكا كورت دهيتته هژمارتن. چيروك ههر ژ چهند دهژميوان بهري پرويدانا سهرهكى دهست پيډكهت. سهرتاسهري چيروكه شيعر بتنى خيرايبهكا پوزهتيف هاتيبه بكارئينان. ئانكو دهمنى فهگيرانى كورتتره ژ دهمنى چيروكى و بتنى ب شيوازهكى بلهر پرويدانا سهرهكى ب گشتى و بى باسكرن و گرنگى دان ب پيزانين و وردهكاريان، مفا و مرگرتن ژ سالوخدان و ديالوگى يان پوئين كارمهكتران بدوماهى هاتيبه.

۴- هات و چوونا بهردهوام: پرويدانين "دم دم" ب شيويهكى ئاسويى و وهك زنجيرهيان هاتينه فهگيران. د قى چيروكه شيعريدا بتنى جارهكى مفا ژ شيوازي ئيکجاري هاتيبه و مرگرتن. ئه و ژى ب گشتى ههم پرويدانين سهرهكى و لاوهكى يين دناف چيروكىدا بتنى بو جارهكى و لدويف دهمنى خوه هاتينه باسكرن.

پشکا سیئ

گۆشه نیرین (تیۆر / پراکتیک)

۳،۱ چمکي گوشه نیریني لدهف "ژیرار ژینیت"ی:

هتا سدهی هژدی زارافی "گوشه نیرین" چ وهک زاراف و چ وهک رهگهز چ هه‌بونا خوه د بیافی ره‌خنا چیرۆکیدا نه‌بوو. ئەف زارافه ژلایي بکارئینان ((بو سدهی نوزده‌هه‌م ده‌گهریت‌هوه کاتی (هینری جیمز) ئەمریکی هیناویه‌ته نیو فەرهنگی هونری گیرانه‌وه)) (حسین، ۲۰۱۳: ۷) هه‌رچه‌نده د سهرده‌مین هه‌فچه‌رخدا، بزاڤا رۆشن‌گه‌ری د پانتایه‌کی هزری یا به‌ر‌فره‌دا د‌گهل بزاقین نوی یین ئەده‌بی ب شیوه‌کی به‌رده‌وام هه‌ولا ره‌هاکرنا هزرا تاک ره‌هندی یا کلاسیکی یا "ئه‌ز" ئەوا کنیسه و چینا دهره‌به‌گ نوینه‌رایه‌تی یا وئ دکر؛ لی هه‌ر چمکي گوشه‌نیرینا تاک د فۆرمین جوداجودا دا هه‌بونا خوه سه‌لماندیه. (هه‌ر چه‌نده جیهانا مودیرن تا راده‌یه‌کی شیا بوو مرو‌فی ژ به‌ندا راستیین دۆگماتیزمین که‌نیسه و دینی جودا بکه‌ت، لی هه‌ر چمکي راستی بته‌ی لسه‌ر بنه‌مایي "یاسا هزرکرنی" یا "دیکارت"ی فره‌نسی یان لگوره‌ی فله‌سه‌فا "ئه‌زمونگه‌ری" یا "جان لاک" و "دیفید هیوم"ی بریتانی ده‌اته پیقان. ئانکو زانست و فله‌سه‌فه تاکه‌ ریکا گه‌هشتن ب راستی بوون. لی پشته "نانیشتن"ی تیورا پپوانه‌یی یا خوه راگه‌هاندی و گۆمان ئیخسته سهر تاک ره‌هندی بوونا راستی؛ و لدویفدا ده‌می "نیتچه" راستی بته‌ی جوره‌ک ژ رافه‌کرنا جیهانی دزانی ئەوا تیدا هه‌ر که‌سه‌ک ژ گوشه‌نیرینا خوه یا جودا رافه و شرو‌فه‌کرنین جیاواز ده‌تی، ل وی ده‌میدا گوه‌ربینن بنه‌رته‌ی د چه‌مک و باندۆرا ئەده‌ب و هونه‌ردا په‌یدا بوو. بو نمونه ده‌می دبیرین (رۆژ ئاڤا بوو) ئەفه بته‌ی رافه‌کرنا مه‌یه ژ جیهانی چنکو د راستیدا رۆژ چ جارن ئاڤا نابیت. (فلکی، ۱۳۸۲: ۴۰) ئانکو مرو‌ف د‌گهل مفا وهرگرتن ژ زمانیه‌یه کو جیهانی لدویف هه‌زا خوه رافه دکه‌ت و هه‌ر که‌س ژ گوشه‌نیگایا خوه تشتان رافه و شرو‌فه دکه‌ت. ئیدی ئەفرو جیهانا چیرۆکی ژ گوشه‌نیرینا فه‌گیرئ هه‌می تشت زان ناهیته‌ گوتن و دیتن.

د‌گهل هاتنا بو چونین جوراوجورین زانستی سایکۆلۆژی، نه‌ست، زه‌ینی، دهرگه‌هین نوی لبه‌رامبه‌ر نفیسه‌ری فه‌بوون کو برییا وئ چه‌ندی کارمکته‌رین چیرۆکی د‌گهل گوشه‌نیرینین جوراوجور و به‌ر‌فره هاتنه دناڤ جیهانا چیرۆکیدا.

د چیرۆک نفیسینیدا گوشه‌نیرین مینا ئیک ژ بنه‌مایین سه‌ره‌کیین چیرۆکییه و بی دهرک و تیگه‌هشتنا گوشه‌نیرینا چیرۆکی، نه‌شین پیکه‌اته و بنیاتی چیرۆکی باش تیگه‌هه‌ین و شرو‌فه بکه‌ین. دیاره باسکرن دهرباره‌ی گوشه‌نیرین کاره‌کی ئاسان نینه؛ چنکو د راستیدا چاوانیا درست بوونا گوشه‌نیرینی په‌یوه‌ندییه‌کا راسته‌وخو د‌گهل نفیسه‌ر، فه‌گیر و کارمکته‌رین دناڤ چیرۆکی و شیوازی فه‌گیرانا رویدانان هه‌یه. گوشه‌نیرینی باندۆرا خوه لسه‌ر بریارا خوینه‌ری به‌رامبه‌ر چیرۆکی هه‌یه. ب کورتي گوشي نیرین به‌رسفا ئەڤان پرسیاران ده‌ت:

((۱- کی چیرۆکی ڤهگیریت، ڤهگیر یان کارمکتهر؟

۲- کی رویدانان پېشقهدهت؟

۳- هزرین کئ کارتیکنی لسه خوینهری دکته؟

۴- ژ چ مهودا رویدانین چیرۆکی دهینه پېشکیشکرن)) (میرصادقی، ۱۳۹۱: ۱۱)

ژ بو گههشتن ب بهرسفا نهقان پرسپاران نفیسهری چهندين ههلبژارده ههیه. نفیسهر دشتیت بچيته دناڤ قالبی کارمکتهراندا یان برییا ((کورتکردنهوهی رووداوهمکان و جهخت کردنهوه له سهه ههندي راستی یان تانهدان له ههندي دیارده و دیمه، یان پېشخستن و دواخستنی ههندي دیاردهی سهرنج ږاکیش، نامادهی و نامادهی خوی به دریژی گیرانهوه دیاردهکات. (مستهفا، ۲۰۱۳: ۲۷) پشته لدهستپکا سهدي بیستی "هینری جیمس" مینا نیکهمین کس کو نهف چهکه نینایه ناڤ جیهانا ږمخنهیا چیرۆکی؛ نیدی د ناڤهراستا سهدي بیستیدا گرنگیهکا زیدهتر بقی بابتهی هاتیه دان. تهناست د ږمخنا نهنگلوساکسوندا داخاز هاتیه کرن کو گرنگی ب گوشه‌نیرین، ڤهگیر یان نفیسهری بهيته دان و نیدی رولی ڤهگیر ههمی تشتران نهوا دهست تیومردانی د رویدانین چیرۆکیدا دکته کیم بیت و زیدهتر رول ب کارمکتهران بهيته بهخشین. (فلکی، ۱۳۸۲: ۴۱) د راستیدا گوشه‌نیرین ههمان رولی (کورس)ی دگیریت نهوا د شانویین یونانیین کهفندا بهلاف بوو، لی نهفرو شیوازی وی د چیرۆک و ږومانیدا گوهرین بهسردا هاتیه. هر ژ دهمی "هینری جیمس"ی ههتا نهفرو گهلهک پولین کرنین جیاواز ژ لای نایدیولوی، ژینگه، سایکولوی، خودی، بابتهی، مۆنولوگ... ژ بو گوشه‌نیرین هاتیه کرن لی دڤیریدا هم بتنی دی گرنگی ب بو چوون و پولینکرنا "ژرار ژینیت"ی دهین.

ب دیتنا هندهک ژ ږمخنهگر و ڤهکولمران، ههتا نوکه بوچونین "ژرار ژینیت"ی د سنورین ڤهگیرانیدا تهواوترین بوچون و تیورییه. "ریچارد مهکزی" "ژینیتی" ب ((ویژهکترین و پېگیرترین ڤهکولمری سهردهمی خوه دزانیت)) (آلن، ۱۳۸۰: ۱۴۱)

"ژینیت" هندهک پولین و شروڤهکرنین بنههتی دمربارهی پهیومندیا چیرۆکی دگل جورین ڤهگیرانی پېشکیش دکته. نهو شروڤهکرنا چیرۆکی د پینج ئاستاندا دیار دکته و مهسهلا گوشه‌نیرینی ب وردی شروڤه دکته. نهو ڤهگیرانی بهسر سی ئاستین جیاواز پارڤه دکته و بقی ږمگی نهو جیاوازییا فورمالیستین رووس دناڤهرا چیرۆک و گووتاری کری، تهواوتر کر. لدهف وی نهف هر سی ئاسته گریداینه ب ږهههندين ڤهگیرانی نهوین ژ کاری دهيته و مرگرتن، واتا "دهم"، "دوخ" و "دهنگ". نهو جیاوازییا "ژینیت"ی دناڤهرا "دوخ" و "دهنگ"ی دکته، چهکي گوشه‌نیرینی بدروستی ئاشکرا دکته. (سلدن، ۱۳۷۷: ۱۴۶-۱۴۷)

لدهف "ژینیت" ی چهمکئ بۆچوون¹ واته ههمان دیتته، ئەوا برییا وی گری یین چیرۆکی دەمی شروڤهکرنا دهقیدا دهینه چارمەر کرن. "ژینیت" مهودا²یی لژیڕ خانا "دوخ" ی دانیت و دگهل "راچاندن"، "بهردهوامی"، "هات و چوونا بهردهوام" و "دنگ" ب پینچ پیقهرین پیکهینهین چیرۆکی دزانیت.

هندی دوباره کره، تیدا گرنگی ب هژمارا رویدانان دهینه دان. د قیریڤا "ژینیت" ی دقیت فی پرسیارئ ئاراسته بکته: ههر رویدانهکا دهینه دوبارمکر ئایا ههر جار ژ ههمان گۆشهئیرین و گۆشهئیرینهکا دیارکری دهینه فهگیران یان نه؟ ئایا فهگیر ههر جار چ رۆلی دگیریت؟ بۆ فی چهندئ دشیین ئاماره ب ئەو نموونا بناقودنگ یا "سوسیر" ی بدهین. ئەوا دبیزیت ((ئەو شهمندهفرا ههر شهف دهمزئیر ههشت و چل و پینچ خۆلهک ژ باژیری ژینیت بهرف پاریس دچیت، د زمانناسیڤا بتنی شهمندهفرهکه و بهس لی د گووتارا ئەدهبیدا واتا "ههر شهف شهمندهفرهکه کو دچیت.")) (احمدی، ۱۳۸۰: ۳۱۶) ئانکو ب ههر جار چوونا شهمندهفري ژ ژینیت بهرف پاریس ب رویدان و فهگیرانهکا جیاواز دشیاندایه پیشکیش بکین.

ل "دنگ" دا "ژینیت" ژ گۆشهئیرینا ((پهوهنديا دم - جهی)) (ههمان ژیدەر: ۳۱۷) تهماشایا پهوهنديا فهگیری دگهل فهگیرانی دکته. ئانکو ل دهستپیکي پیدقییه بزانین پهوهنديا دهمی فهگیرانی دگهل دهمی چیرۆکی چهوایه، لدویڤدا دیار دبیت چهوا فهگیرهک دشیت بارودوخین جودا جودایین دم - جهی د چیرۆکیدا فهگیریت.

"ژینیت" مینا پیقهرهکی تهماشایا "دوخ" ی دکته. ئانکو بۆشاهی دناقبهرا فهگیری و فهگیرانی چهنده؟ ئایا فهگیران راستهوخویه یان نهراستهوخو؟

"ژینیت" د پۆلینکرنا خوهدا دهستپیکي ئاماره ب پۆلینکرنا ئەفلاتوونی دکته بۆ جورین فهگیری و لدویڤدا باسی گۆشهئیرینی دکته. ئەو چار جورین فهگیری دیار دکته:

((۱- ئەو چیرۆکین فهگیر تیدا نه ب رۆلی فهگیر و نه ب رۆلی کارمکتری رادبیت. مینا "نیلیاد" یا "هومیروس" ی و پشکهکا مهن ژ "نودیه".

۲- ئەو چیرۆکین فهگیر تیدا رۆلی فهگیری نهگیریت و بتنی مینا نیک ژ کارمکترانه مینا "چیرا سهردهمی" یا "مارسیل پرۆست".

۳- ئەو چیرۆکین فهگیر تیدا بتنی رۆلی فهگیری دگیریت و وهکو کارمکتر تیدا ئاماده نینه. مینا "شههرمزا" د "هزار و نیک شهف" دا.

¹Perspective

² Distance

قالا نينه ژ وینه و هیمايان)(ریمون کنان، ۱۳۸۷: ۹۹) هر و هسا ژینیت برییا هر دوو پرسیارین کی دبینیت؟ کی دبیزیت؟ ئاراستهیا هیزا دهنگی ژ دارشتنی جودا کر. (ریمون کنان، ۱۳۸۷: ۱۰۰)

دەرئهنجامی جیاوازییا دناقبهرا چهمکی "روانگه" دگهل "فهگیر"ی چهمکی "گوشه نیرین" و "سهنترسازی" ^۱ پهیدا دبیت. هندی "دهنگ"ه گریدایه ب وی کهسی دبیزیت و فهگیریت لی گوشه نیرین گریدایه ب وی کهسی دبینت ئانکو سهنتر سازی نهبتنی دبیته خالا جوداکه دناقبهرا فهگیران و گوشه نیریندا. "فهگیر" نهوه یی دبیزیت لی گوشه نیرین بریتیه ژ کهسی دبینیت و خوینهری تیکهلی خوه دکمت. رهنگه جاران فهگیر کهسی سیی بیت لی خوینهری نیزیکی دیتنا ئیک ژ کارمکتهران بکمت. هرچهنده د راستیدا ((فهگیرئ کهسی ئیکی دشیت کویر و پر خوینهری تیکهلی خوه و رویدانان بکمت لی ئهقه ب وی واتایی نینه کو بهردوام کهسی سیی سهنتر سازی دهرکی و کهسی ئیکی سهنتر سازییا نافهکی بیت)). (علی تسلیمی، ۱۳۹۰: ۷۴)

(سهنترساز) بکهرئ (سهنترسازی)یه، سهنترساز تهماشاکمت و نیرین و روانگههین وی دهقی فهگیرانیدا دهینه تومارکرن. گ سهر ئهقی بنگههی دشیین بیژین((ژینیت جیاوازی کردووه له نیوان دوخی (بینین) و دوخی (گیرانهوه)دا، به گویرهی ئهمهش ئهو کهسهی دهبینی جیاوازه لهو کهسهی دهگیریتوه)) (حسین، ۲۰۱۳: ۳۸)

"ژیرار ژینیت" جورین گوشه نیرینی ب نافئ "سهنترسازی" ناف دکمت و بسهر سی جورین سهرکی "پولین دکمت:

ا- سهنتر سازی هیچ ^۲ – بی سهنتر

ب- سهنتر سازی نافهکی ^۳

ج- سهنتر سازی دهرکی ^۴ (فلکی، ۱۳۸۲: ۷۲-۷۳)

لی هر ئیک ژ نهوان بسهر دوو جورین "بهر گوتنا دهرکی" ^۵ و "بهحسکریا نافهکی" ^۶

پارقه دکمت بقی رهنگی لخوازی:

۳، ۱، ۱ سهرنتهرسازییا چنهیی: د فی گوشی نیرینیدا، زیدمتر فهگیرئ جهنافی کهسی سیی نانکو

هممی تشترانی سنوردار، کهسی سیی هممی تشتران و مؤنولوگا نهراستهوخو رولی دگیرین.

(میرصادقی، ۱۳۹۱: ۱۹-۲۰) لدویف فی چهندی فهگیر د سهنتر سازییا چنهیی دا دشیت رویدانی

^۱ Focalization

^۲ Zero Focalization

^۳ Internal Focalization

^۴ External Focalization

^۵ Heterodiegetische Darstellung

^۶ Homodiegetische Darstellung

ژ دمرځه ځهگړیت و لدویف پندځیباتیې بهیته ناف چیروکیدا و بچيته دناف هزر و دموونی کارمکتراندا و هزر و ناځی وان دیار بکمت. "ژینیت"ی ئهځه بسمر دوو جوراندا پارځه کریه:

۱- بهرگوتنا دمرمکی: د ځی جوریدا ((ځهگیر بسه ههمی رځفتار و کردارین کارمکتران زاله)).
(Genette, 1993:69) د ځی جوریدا ځهگیر مینا کهسهکی مایتیکره و بریاران لسمر پرویدانان ددهت، ههتا بو چوونا خوه دمربارهی کارمکتر و پرویدانان دمردبریت و شارمزایی د نهینی ترین گوشهییین هزر و دموونی کارمکتران ههمیه، لی چنکو ئهو ب خوه پشکداری پرویدانان نینه، - ئانکو ئیک ژ کارمکتران نینه- بهرامبر چیروکی بهرگوتنهکا دمرمکییه، لهورا ځهگیر، ههمی تشترانی بی سنوره.
۲- بهحسکریا نافهکی: ځهگیر ههمی تشترانه، لی ئهو ب خوه پشکهکه ژ چیروکی. (همان ژیدمر، همان لاپهر)

۳،۱،۲ سهنتمر سارییا نافهکی: (کارمکتر) ئهوا ب گوشه نیړینا نافهکی ژی دهیته نافکر، چیروکی ژ ناځی هزر و دموونی کارمکتراندا دهیته گوتن. "ځالاس مارتین" ژی ئهځ شیوی ځهگیرانی ب ځهگیرانا زمینی ناف دکمت؛ ئانکو هر تشتی د هزر و زمینا کارمکتریدا رووی ددهت ځهگیر ئاشکرا دکمت ((هزر و ههستین ژ نیشکهکیځه بتنی د ځهگیرانا زمینی دهیته پیښکیش کرن)).
(مارتین، ۱۳۸۲: ۱۰۵) همرهوسا ځهگیرین جهنافی کهسی ئیک، دووی و مونولوگا راستهوخو د گوشی نیړینا نافهکیدا دهینه ځهگیران. ئهځ ژی بسمر دوو جوران دهیته پارځهکرن:

۱- بهرگوتنا دمرمکی: پرویدان ژ ناځی چیروکی دهیته گوتن، لی ځهگیر پشکهک ژ کارمکتران نینه و د چیروکیدا ئاماده نینه.(Genette, 1993:70)

۲- بهحسکریا نافهکی: ځهگیر ههمی تشترانه و بو دهمهکی کورت پشکداره د چیروکیدا، لی ځهگیر چیروکی، همان ځهگیر ههمی تشترانه. د ځی جوریدا، ځهگیر ئیکه ژ کارمکترین چیروکی، ژ ناځی پرویدانان چیروکی ژ گوشهنیړینا کهسی ئیک یان کهسی دووی ځهگیریت، برییا دیالوگ دنافهرا دوو کارمکتران.(فلکی، ۱۳۸۲: ۷۴) پشکهکا مزین ژ کار و دیالوگین چیروکی بقی رهنگی دهینه ځهگیران. گوشهنیړینا کهسی ئیک، گورپانهکا بهرتهنگه و پرویدان ژ گوشهنیړینا ئیک کهس دهیته ځهگیران، لی ئهځ شیوازه واقعیت و کاریگرتره و ژ بو کارتیکرن لسمر بواری عاتیفی و ههستی گونجایتړه.

ئهځ جوړه گوشه نیړینه بسمر چهند جوران هاتیبه پارځه کرن:

۱- کهسی ئیک: سهنتمری ئهز- قارهمان (بگشتی دمربرینی ژ ژیاناما خوه دکمت و قارهمانی ئهو چیروکا ځهگیریه؛ لهورا سهنتمری وی یا جیگیره و بتنی دشیت دمربرینی ژ هزرین خوه بکمت) ئهز- شایهتحال (ځهگیر بی لایهنه، بتنی ئهو پشکین ژ پرویدانی دیتی ځهگیریت. گوشهنیړینا ځهگیری یا بزافه و ژ گوشهنیړینا دمرځهیی تهماشایا پرویدانان دکمت) ئهزا دووی یا نفیسری (دځیریدا، نفیسر

ژ چیرۆکی هاتییه لادان و رویدانین چیرۆکی ژ سهنتهري فهگیرانا ئەزا دوو ئهوال جیهی نفیسهري دهیته فهگیران. ئەف ئەزه دشیته فهگیرمکی ههمی تشتران، ئەز ب گوشه‌نیرینه‌کا سنورداریان ئەزا شایه‌ت‌حال بیت) شیوی دهینی (ئەفە زیدمتر ب شیوی مۆنۆلۆگ دهیته گوتن. دیالۆگ تاک لایه‌نه‌ره‌نگه‌ گوه‌دار هه‌بیت یان نه‌) (میرصادقی، ۱۳۸۲: ۴۱۰) مۆنۆلۆگا دهره‌ونی بریتیه‌ ژ وی دیالۆگا د ده‌ینا کارمکته‌ریدا و خوینەر ب ره‌نگه‌کی ناراسته‌وخو شاره‌زایی دگهل ره‌وتا هزر و بیر و هه‌ست و سوزین کارمکته‌ری دبیت. مۆنۆلۆگا نمایشی، ههر و مکو دبیزێ که‌سه‌ک دگهل که‌سه‌کی دی ب ده‌نگه‌کی به‌رز و بلند دناخفیت لی مه‌رمه‌ک ژ فی چهندی هه‌یه. مینا پارانه‌وه‌ ژ خۆدی (ههمان ژیدم: ۴۱۴) دیالۆگا دگهل خوه‌^۱ دهربرینی ژ که‌سایه‌تی، هه‌ست و سوز و بیرین کارمکته‌ران دکه‌ت دا خوینەر شاره‌زایی د مه‌به‌ستین کارمکته‌راندا په‌یدا بکه‌ن و هه‌روه‌سا ره‌وتا چیرۆکی به‌ره‌ف پێشقه‌ به‌ت.

۲- که‌سی دوو: دیالۆگین چیرۆکی – فهگیر پشکداری چیرۆکی یه‌- ناراسته‌ی که‌سه‌کی دبیر دکه‌ت.

۳، ۱، ۳ سه‌نته‌ر سازیی دهرمکی: ب واتا چیرۆک ژ دهرقه‌ی رویدانی دهیته فهگیران و فهگیر مافدار نینه‌ به‌جیته‌ دناخی هزرین کارمکته‌راندا. فهگیر که‌سی سیی دشیته‌ نموونه‌یه‌ک بیت ژ بۆ گوشه‌نیگایا دهرمکی. د فی جوریدا زیدمتر ره‌فتار، گوتن و دهربرینین کارمکته‌ران دگهل زنجیرا رویدانان مینا فلمه‌کی دهینه‌ پێش چاف. (میرصادقی، ۱۳۹۱: ۱۷-۲۰) ئەفە ژێ بسەر دوو جوران دهیته‌ پارقه‌کرن:

۱- به‌رگوتنا دهرمکی: فهگیر مینا فهگیر ههمی تشتران زان سه‌ره‌مه‌ریی دگهل چیرۆکی ناکه‌ت و بتی چیرۆکی فه‌دگیریت، لی ده‌مه‌مانده‌ما پشکداری چیرۆکی ژ نینه‌. نفیسه‌ر راسته‌وخو دیالۆگین دناقه‌را کارمکته‌راندا، فه‌دگیریت، لی گوشه‌نیگا دفریدا نمایشی یه‌؛ له‌ورا دبیزنی گوشه‌ نیگایا نمایشی و دوبرینی. کارئ نفیسه‌ری بتی گوتن و فه‌گوهاستنا ئەو تشترین دیتی یه‌. (Genette, 1980: 72)

۲- به‌هسکریا نافه‌کی: فهگیر ب خوه‌ پشکداری چیرۆکیه‌؛ مینا شایه‌ت‌حاله‌کی بی هه‌لوپه‌ست چیرۆکی فه‌دگیریت.

د شروقه‌کرا فه‌گیرانیدا پیدفیه‌ ههم گرنگی ب دبیتن^۲ (دیتنا کێیه‌؟ سنورین وی چهنده‌؟ که‌نگی دهیته‌ گوهرین؟) بدمین. دگهل گرنگی دان ب دوخ (دهربرینا کێیه‌؟ تا چ راده‌ ره‌وان و ناشکرایه‌؟ تا چ راده‌ جیهی باومریی یه‌؟) (ههمان ژیدم: ۱۲۰) ههر "زینیت"ی ب خوه‌ ئەف شیوی گوشه‌نیگای د

¹ Soliloquy

² Perspective

شروځه کرنا رڼا (دهمې ژ دمهست چووی) یا "مارسېل پروست" ی بکار نینا بوو. "ژینیت" چه مکې
 ځه گیرانې دگل هر سې رځه زین "دهم"، "دیتن" و "دوخ" ی گړېدهت.¹

۳،۲ گوشه نیرین و جورین ځه گیرې:

لدویف جورین گوشه نیرینې، جورین ځه گیرې بریتیه ژ:

دەرځه یی	ناځه کی	چنه یی
-کسې سې دېدهقان	-کسې ئیکې	-کسې سې همې تشت زان
	-کسې دوو	-کسې سې همې تشت زان
	-مۆنلؤگا دهر وونی	-مۆنلؤگا دهرځه یی

۱- کسې ئیکې²: ب باوهره هندک ژ رځه نگران ئه ځ جوره سادیه و پتريا نفيسران ل
 دهستېکا کارې نفيسنا خوه مفایې ژ ځی جوری و مردگرن لې د راستیدا ځه گیرې کسې ئیکې، ئیک ژ
 ب زحمه نترین جورین ځه گیریه لې د هماندهمدا پتر ژ همې جورین دیتر دهیته بکار نیان. د ځی
 جوریدا؛ ئیک ژ کاره کتهرین دناځ چیروکی ب ئمرکې ځه گیرې رادبیت. دځی جوریدا کاره کتهرې
 سهرکی یان ئیک ژ کاره کتهرین لاهوکی رویدانین دیتی ځه گیریت. ئه ځ جوره دگل چونه ناځ
 ناځی ئیک ژ کاره کتهران باسې مؤنلؤگ، ههست و سوزین کاره کتهران د بارودوځین جوداجودا
 دکمت. لهوړا ځه گیرانا رویدانان تا رادهیه کی سنورداره و بتنی دشیت ئه تشتین د بهرامبر
 کاره کتهرې دهیته رویدان باس بکمت. دځی جوریدا، رهوتا رویدان و تاییه تمه ندین کاره کتهرین دیتر
 ب تیروانینا تاک لایه نی یا ځه گیرې بریار لسره دهیته دان و رویدان برهنگه کی ریز و لدویف ئیک و
 ههستېکری دهینه ځه گیران. (Abrams, 2009:272) ئیک ژ خالین بهیز د ځی جوریدا ئه وه نه گهر
 چیروک ب وردی بهیته ځه گیران؛ خوینره دشیت هایداری چرکه چرکه یا رویدانان بیت و مل ب ملی
 ځه گیرې د چیروکیدا پېشقه بچیت و ب دهرک کرنا ههست و سوزین کاره کتهران د بارودوځین جیواز
 خوه ب ئیک ژ کاره کتهر و پشکدارې چیروک و رویدانان بزانبیت. پیدځیه ځه گیرې شارمه اییه کا باش
 د ئاستې هزری، ئایدولؤژی، ئاستې جځاکی، شیواز و لهحنې ئاخفتن و فهرهنگا زمانیا کاره کتهرې
 هه بیت.

¹ - هر سې چه مکین دهم، دیتن و دوخ د پشکا ئیکیدا هاتینه باسکرن.

² First- person- Narrative

۲- کسې سې همدې تش زانې سنوردار: ¹ د قې جورېدا جهناځې کسې سې دهېته بکار ئېنان و ځهگړې همدې تش زانې سنوردار مېنا ځهگړې همدې تش زان ژ دمرځه ځېړوځې، بتنې باسې همدې و سوز و هزر و بېرېن کارمکتهر مې بتنې دکمت. (Abrams, 2009: 272) د قې شېوهېدا ځهگړې بهر دموام دگهل کارمکتهرې ئامادېه و ل جهې پېدقې دچېته د ناځې هزر و همدېن کارمکتهرې و بو خوېنهران ځهگړېت. ژ تايېهتمدنېن قې جورې ئوه ((نوسر ناځاته ژېر هېچ پرسيارېکوه بو ئوهې ئوه سهرچاوهې ئوه زانيارېانه مان پېلېي که ئوه همدېتې، وک ئوهې توانې همدې له بارهې روخسار و تايېهتمدنې شتهکان و کسهکان زانيارېمان پېدات، له همدان کاتدا زانيارې له سهر ناوموهې کارمکتهر مېکانش همدې و بو و مرگر ئاشکرا دهکات)). (ئېبراهيم، ۲۰۱۵: ۱۸) ئهف جورې ځهگړې هېچ جوره بريار مې لدور روېدان يان کارمکتهرېن دېترېن ځېړوځې نادهت بتنې ئوه تشې کارمکتهر دبېنېت و مسف دکمت و خوېنهر لگورهې رهفتار و دېالوگېن کارمکتهرېن دېتر دشېت وې بنېاسېت.

۳- کسې سې دېدهفان: ² ځهگړې ژ دمرځه ځېړوځېه و بتنې ب ئمرکې سالوځدانا رهفتار و دېالوگېن کارمکتهران رادبېت. دېالوگېن کارمکتهران، روځهکې گرنگ د قې جورې ځهگړېانېدا دگړن و دمدې ځېړوځې دگهل دمدې ژ دمرځه ځېړوځې ئېک دگړېت. رېگه بې جورې ځهگړې ناهېته دان بچېت دناځې هزرېن کارمکتهراندا بو چوونېن خوه تېکلهې ځېړوځې دکمت. (داد، ۱۳۸۵: ۲۳۰) ځهگړې دېدهفان مېنا کامېرهکې يه. جه، کارمکتهر و روېدانان بې کېم و کاستې يان راقه و شروځهکر نهکې پېشان ددهت.

۴- مۆنولوگا دموونې: ³ ئاخفتنهکا تاک لايمنې يه، رهنکه گوهدار همدېت يان نمدېت. ئهف ځهگړه گلهک نيزېکه ب ځهگړې کسې ئېکې لې هندمک جياوازي ئومان ژ ئېک جودا دکمت. مۆنولوگا دموونې؛ زېدهتر ځهگړېانهکا زمېنې و دموونې يه ئانکو د قې جورېدا ځهگړې تېکلهمېهک ژ هزر، همدې و بېرهموړېن خوه د همداندمدا، بې بهرچاف و مرگرتانا دم و جهې — بشېوهکې نه رېزکړې- د هزرا خوهدا دووباره دکمت. ((ځهگړې و مسا دانېت کو کسهک گوهدار يا وې ناکمت لهورا برهنهکې تېکله، شهپړزه و بې بهرچاف و مرگرتانا رېزکړنا دمدې ئېکمتيا رهنهگزان تېک ددهت)). (محمدي فشارکې، خدادادې، ۱۳۹۷: ۱۰۱) خوېنهر دگهل خواندنا دهقې دې هایداری هزر، کارځهدان و همدې و سوزېن دمهکې بېن کارمکتهرې بهرامبهر دموروبهرا نمدېت. دقې جورېدا ځهگړې وکو پېدقې لسر ئوه تشېنېن دهېته گوتن زال نېنه و همر دم بروې بوون دگهل دابېشان — همدېت يان

¹ Third person narrator

² Unintrusive/ Impersonal Narrator

³ Interior Monologue

بیرمومریهک د هزارا ویدا پهیدا دبیت و د ههماندهمدا ئهوی بۆ خوینهران فهگيريت؛ بی کو پيدا چوونهکی د وان هزار و ههستاندا بکمت.

۵- مۆنۆلۆگا دمرقهی¹: تیکهلهکه ژ کهسی سیی و مۆنۆلۆگا راستهوخۆ. د فی جوریدا فهگیر ((وهسا دانیت کو کهسهک گوهداریا وی دکمت ئانکو بۆ کهسهکی فهگيريت لهورا برهنگهکی ریک و پیک رویدانان فهگيريت)). (ههمان ژیدمر، ههمان لاپهر) دفی شیوهیدا فهگیر ژ دمرقهی چیرۆکی ئاخفتن و رهفتارین کارمکهران وهسف دکمت، لی بتنی دشیته بچيته دناف هزارا ئیک کارمکتریدا. جیاوازییا فی جوری دگهل فهگیر ههمی تشت زانی سنوردار ئهوه کو، هندی فهگیر ههمی تشت زانی سنورداره هزارین کارمکهران دخوینیت و دزانیت ژ بۆ خوینهر دبیژیت؛ لی فهگیر د مۆنۆلۆگا نهراستهوخۆ دا لدویف پیدفییاتی دچيته د هزارا کارمکتریدا و لسه زمانی کارمکتری دناخفیت.

۶- گوهدیر- وەرگر²: د هه چیرۆکهکیدا دهنگهک ههیه کو چیرۆکی دبیزیت و برییا وی دهنگیه کو چیرۆک دگههیه گوهدیری³. هه فهگیرانهک - زارهکی بیت یان نفیسی، واقعی بیت یان خهالی- ب کیمی ئیک فهگیر و گوهدیرهک ههیه. "ژیرار ژینیت"ی بۆ جارا ئیکی گرنگی ب چهکی وەرگری چیرۆکیدا و لدویفا "جیرالد پرنس"ی ئهف زارافه بهرفره کر. ههروهسا مل ب ملی فی زارافی گوهدیری بهرسفی ژی دهیته بکارنیان. ههچنده د تیورین فهگیرانیدا، گوهدیری نفیسری جیاوازه ژ گوهدیری چیرۆکی، چنکو نفیسهر مینا پشهک ژ جیهانا راستی و ژ دمرقهی چیرۆکی یه و ئهو تشتی دنفیسیت ژ بۆ گوهدیری راستهقینه دنفیسیت؛ لی گوهدیری ناف چیرۆکی مینا پشهک ژ چیرۆک جهی وی دناف بهرهمیدایه و فهگیردناف دهقیدایه و ژ بۆ فی گوهدیری رویدانی فهگيريت. ئانکو گوهدیری فهگیرانی دناف چیرۆکی و گوهدیری نفیسری ژ دمرقهی جیهانا چیرۆکی ئامادهیه و دزانیت کو چیرۆک چیکری و بهرهمی ئهندیسه یا نفیسرییه. (محمدی فشارکی، خدادادی، ۱۳۹۷: ۲۱۴)

چهکی ستهنرسازی⁴ ئیک ژ وان زاراومین هههه گرنکه ئهوا "ژینیت"ی د شروقهکرنا گوشه نیرینیدا گرنگی پی دای. مههستا وی ئهوه ههردهمی فهگیری ب درستی گرنگی ب گوشه نیرین و دیتنا کارمکتراندا و دمرفتها خوه نیشاندانی پی بهخشی؛ ههتا نهگهر فهگیر ب خوه ئهفی دیتنی وهسف بکمت، وی دهمی فهگیران برییا ستهنرسازی هاتییه پیشکیشکر. (برتنس، ۱۳۸۳: ۹۱) چهکی ستهنرسازی، دمرفتهی ددهته ژینیتیدا جیاوازیی بیخیته دناقهرا جورین فهگیرانی. ئهوه هه شمش جورین "ژینیت"ی دهستنیشانکری دی لسه چیرۆکه شیعیرین "فهقیی تهیراندا پراکتیک کهین:

¹ External Monologue

² Narrative Audience

³ Addressee

⁴ Focalization

۳،۳ شروڤه کرنا جورین سهنتر سازی لدویف دیتنا "ژیرار ژینیت" ی د چیرۆکه شیعریں
"فهقیی تهران" دا:

۱- سهنتر سازیا هیچ

د قیریدا نمونهیان ژ هر چار چیرۆکه شاعران پیکه دی ئینین. د هر چار چیرۆکه شاعران،
فهگیر، فهگیر هه می تشترانه و د سهرتاسه ری هر چار چیرۆکان بهر رهوت و رویدانین چیرۆکان
زاله. ئهوا جهی گرنگی پیدانیه ئهوه کو ژینیت جوداهی ئیخستیه دناقبهرا سهنترسازی یا هیچ-
بهرگوتنا دهرهکی یا هونهری و نه هونهری. ب تیر و تهسهلی باسی جیاوازی دناقبهرا هر دووان دا
کریه. لدویف قی چهندی دشین بیزین ئهف جوره فهگیرانه، زیدمهتر د سیسته مهکی ئهدهمی و هونهریدا
دهیته بکارئینان. "ژینیت" تاییه تمهندیین سهنترسازیا هیچ- بهرگوتنا دهرهکی یا هونهری بهی رهنگی
ددهته نیاسین. ب دیتنا وی ((ئو بهر هه می د شیوی فهگیرانا خوه دا زیدمهتر جهختی لسه قی شیوهی
دکته ژ ریزا سهرنجراکشی و تام و چیزا خوهیا ئهدهمی کیم دکته)) (Genette, 1993: 75) هر
چهنده هندهک نفیسه د بکارئینانا قی شیوهی گهلهک شارماترن. ئهگر نفیسه رهک قی جور
گوشه نیگی بریا گریدانا گری و رهگهزین دیترین چیرۆکی تا رادهیهکی دشیت ریزا سهرنجراکشی
د چیرۆکیدا بهرتر بکته.

۳،۳،۱ پهیوهندییا سهنترسازیا هیچ- بهرگوتنا دهرهکی دگهل "مهودا"

۳،۳،۱،۱ پهیوهندییا سهنترسازیا هیچ- بهرگوتنا دهرهکی دگهل "مهودا" د چیرۆکه شاعران
"شیخی سهنعان" دا:

"فهقیی تهران" د (۴۸) دیرین دهستیکی، ئهوا ب پیشهکییا چیرۆکه شاعرین دهیته هژمارتن و
پشکهک نینه ژ چیرۆکه شاعرین وهکو هوزانفان دهیته نیاسین چنکو د ئهقی پیشهکییدا ب رولی
(موناجاتگه) هک رابویه نهک فهگیر لهورا جهناق (ئز) بکارئینایه:

گوهدیرن نوطقا عاشقی

دا ئز بخوونم قی خهتی

حمد و نهایا خالقی

سوبحان ژ شاخی قودرهتی (تهیران، ۳۱۳: ۲۰۰۵)

فهگیر پستی (۴۸) دیران ب شیوازی راستهوخو دست ئاقیته ب دانه نیاسینا "شیخی سهنعان" ی
و هر د ئیکه مین دیرا دانه نیاسینا "شیخی" مفای ژ گری یا چیرۆکی و مردگری. وانا بتنی ئهوان
لایه نان ژ که سایه تیا "شیخ" ی بو خوینهری ددهته نیاسین ئهوا ب گری یا سهرهکی یا چیرۆکیه گریدایه:

شیخهک هه بوو جارا ئهول

نورا خودی هلبوو د دل

صده گومره و ضال و مضل

ب دهستی شهیخ د هاته تهوبهتی (همان ژیدمر: ۳۲۳)

دقان همر دوو کولپهیاندا راستهوخو برییا مفا و مرگرتن ژ درکه ئاماژه ب گرییا سهرهکییا
چیرۆکی ددهت. چنکو دراستیدا بدریژاهییا ژیی "شیخ" ی گهلهک کهسان لسه دهستی وی تهوبه
کرینه و نهوی بهردوام خوه ژ گونههان دایه پاش و تیکهلبوونا وی ب گونههی بو همر کهسهکی وی
بنیاسیت جهی سهرسورمانی بوو:

وی همر زمواده کار دکر

ذکرهکی بی هژمار دکر

ژ دنیایی ئستغفار دکر

دوور بوو ژ همر چی شوبهتی

دوو بوو ژ نهفعالی بشک

ژ نهمرمد و بوکری خواهشک

ما کهس خهبر داکه ل نک

ناکمت قهبول فی غهیهتی (همان ژیدمر: ۳۲۷)

پشتی "فهقیی تهیران" (فهگیر) کهسایهتیا خو پاریز و دیندارا "شیخی سهنعان" ی ددهته نیاسین
نیدی چیرۆک بهرف گرییا چیرۆکیفه دچیت کو همر گریی دبیته نهگهیری گوهرینا کهسایهتیا شیخی
ژ کهسهکی دیندار، خو پاریز و خودی ترس بو کهسهکی رند، عاشق و مهندههوش:

زولفان گهلهک نهبتهر کرن

جهرگ و هناف کهر کهر کرن

پنچان د شامی وهرکرن

عهبدال د سووکا غوربهتی

ژ چهشمی د رمش دین بوون گهلهک

گهزما کفانی رمش ههلهک

فریاد ژ شهیخ چوونه فهلهک

ناه و فغان ژئ نهتی (همان ژیدمر: ۳۳۸-۳۳۹)

پشتی ڦی چندی که سایه تیا کاره کتیری "شیخی سمنان" دگل ږموتا ږویدانی گوهرین بسهر دا دهیته کړن نهو ژی ل چندی و یستگه هاندا ژ وان ژی دویر کهفتن ژ بیرو باومر و نمرکین دینی کو نهغه جهی سهر سورمانییه بو کهسه کی کو بدریژ اهییا تهمنی خوه مژویلی زیکر و عیباده تی یه و مینا ږیهره کی دینی د ناڅ خه لکیدا بهر نیاسه.

نالی ژ دهست دیم خاومرئ

نارئ جهمالا دلبرئ

گهرمی گهاند هه گهرئ

دل بوو وکی پیټ ڦیکه تی (همان ژیدم: ۳۴۹)

نهغی چندی کارتی کرنا خوه لسهر جهسته و شیوازی ژیاننا ږوژانه یا شیخی هه بوو. بقی شیوه ی کو ژ بو دیتنا یارئ چله گر بوو؛ بهر و ڦاژی بیرو باومرین دینی کو چله گرتن ب لاقه کرنی و زیده تر ب مبهستا پاقر کرنا گیانی دهیته کړن. دڦیریډا شیخ دبیته چل گرتی یا دیتنا یارئ:

عشق ناگره ما صار دبی؟

هنگی دچی دژوار دبی

شه یخ پی ضه عیف و ژار دبی

چل روژه کان مای راکه تی

چل روژه کان نهغ حال بوهار

روونشتبوون خهلق چار کنار

شه یخ نه ته بیت بوو نه قهرار

بوو ماسیی ب دیم که تی (همان ژیدم: ۳۵۲)

ڦهگیرئ ههمی تشتران گهلهک ب باشی و دریژی باری دموونی "شیخ" ی ددهته نیاسین کو دمبرینی ژ عه شقه کا دژوار دکهت بتاییه تی پشتی شیخی یارا خوه ژ نیزیک دیتی و باری ویی دموونی تیک چوو:

مه کرویه ته حریم نهظر

نهو صوفیی ((یاسین)) ژ بهر

وان سی شهفان خونندن لسهر

نوطق و کهلامهک ژئ نه تی

نهدهات ژ شه یخ نوطق و کهلام

ههتتا باسی روژان تهمام

لی دگرین یار و غولام

دل نیش و خهلقی رحمهتی (همان ژیدەر: ۳۷۴-۳۷۵)

"شیخی سەنعان" مینا کارهکتەری سەرەکیی چیرۆکه شیعرییه و ڕۆلی سەرەکی دگیریت؛
فهگیری بتنن باسی ئەوان لایەنین ژيانا "شیخی سەنعان" کریه ئەوا ب گری یا چیرۆکیفه گریدایه
ئانکو باسی ژینگه، سەردەم و قوناغین دیترین ژيانا وی نهکرییه. بقی ڕهنگی کهسایهتیا وی بو
خوینهری نااشنا و ههستییکری نینه.

۳،۳،۱،۲ پهيوهنديا سخته سارييا هيچ- بهرگوتنا دهره کی دگهل "مهودا" د چيروکه شيعرا
"بهرصيصی عابد" دا :

د چيروکه شيعرا "بهرصيصی عابد" دا هر ژ نیکه مين دیر، "فهيی تهران" مينا فهگیرئ
همی تشتران دهست ب فهگیرانی دکهت:

گوهدنه پيرئ دهفتهرا

دا ئمز بخوینم فی خهتی

(مأذن) بی با خو مهرا

ل جنديی د خزمهتی

"فهيی تهران" ب شیوی راسته خو، هر دو کارمکترین سهره کی "بهرصيصی عابد" و
"نیلیس"ی سهر زمانی خوه و ژ گوشه نیرینا چنهیی- بهرگوتنا دهره کی ددهته نیاسین.

نیظهار بکه بهحسی دعام

بهرصيص رجالهک بوو د شام

طاعت دکر دائیم موودام

زهر بوو ژ خهوف و ههیهتی

زهر بوو ژ وهعطی سهروران

دوور بوو ژ بهحس و خبهران

کهفت بوو مغار و کونبهران

چوو بوو مهقامی ومودهتی (همان ژیدمر: ۲۶۴)

د شمش دیراندا باسی "نیلیس" و چيروکا دهرکنا وی ژ بههشتی دکهت و بقی پهنگی
"نیلیس"ی بو خوینهران ددهته نیاسین:

روژا کو نادم نافی

خالق ل نیلیس نازی

بو مانعی سهجده بری

نیخسته طوقا لهعنهتی

خالق ل نیلیس کر غمضه

با پیرف جهنانی نهده

نادم شعیاطین بوو سهیه

ثاڻيٽه دهر ٿ جهنهن تي (همان ٿيڊهر: ۲۶۸)

پشتي دانه نياسينا همر دوو کارمڪترين سهرمي، لدويڦ وي چهندي ڪو ٿ لايي دهم و تهمنهنيه همر دوو کارمڪتران سهربورين ٿيانا خواه بوراندينه، چيروڪ راستموخو ٿاماده دببت دا بهرف گريه بجيت. د ڦيريڊا ڦهگيري همي تشت زان ڪورتيهڪي لسه ٿيانا همر دوو کارمڪتران ديٿريٽ. د ڦيريڊا ڦهگير بتني باسي وان لايهنين ٿياني دڪمت نهوين ب رويدان د گري يا چيروڪيه گريدايه و چ پٿرانينين ديتر لدور سهر بوور و لايهنين ديترين ٿياني مينا زاروڪيني، گهنجائي و ... نادهته خوينهري. ٿانڪو ٿو خالين پيڊفيه ٿ بو دانه نياسينا کارمڪتران لدور گوهرين و گهشهڪرنا کارمڪتران بهرچاڦ بهيته و مرگرتن واتا ((ا- ٿو گوهرين ل ٿاستي شيانين کارمڪتراندا بن.

ب- د ٿاستي بارودوخي کارمڪتراندا بببت.

ج- رهچاڦڪرنا دممي پيڊفي بو گوهرينان)). (مير صادقي، ۱۳۸۳: ۹۵) بدرٿراهيا رويدانين چيروڪي هاتينه بهرچاڦ و مرگرتن. د ڦي چيروڪيدا گوهرينا ڪهسايهتيا "بهرصيصي عابد" ٿ گوشه نيرينا ڦهگيري ڪهي سي ٿاڪ (سهنتر سازيا هيچ- بهرگوتنا دهرمي) گهلهڪ باش هاتيهه شروڦهڪرن و ڦهگير ل دهم و جهي پيڊفي هندهڪ پٿرانينان پيشڪيشي خوينهري دڪمت و خوينهري پالدهت ههتا دوماهيا چيروڪي بهردوام بببت.

لدويڦ وي چهندي ڪو "بهرصيص" سهرمڪيترين و گرنگترين کارمڪترين چيروڪيه و چيروڪ ٿي، چيروڪهڪا کارمڪتر سهنتره (قارمان سهنتر) ٿهگر هوزانفاني زيدهتر گرنگي ب لايهني ٿيانا "بهرصيص"ي و قوناغين دمر باز بوونا ٿيانا وي و گههشتنا وي بڦي پله و پاياه تهسوف و زوهدي بو خوينهري دابا ل وي دميدا خوينهري برييا پتر نياسينا "بهرصيص"ي زيدهتر نيزيڪي رويدانين چيروڪي بببت. د ڦيريڊا گرنگي يا پهيوهنديا دناڦهرا ديمهن و سهنترين ڦهگيراني و مهودا ڪو ٿ رهگهزين "دوخ" ن بو مه ديار دببت.

چيروڪ همر بلهر بهرف گري يا چيروڪيه دچيت و همر ل دهسٿيڪي ٿ ههلويست و مونولوگين "نيبليس"ي خوينهري پينگافهڪي نيزيڪي گري يا چيروڪي دببت:

ٿو صوفي صافي صفهت

دوور بوون ٿ وي عيب و غهلمت

شهيطان همرؤ سهر لي ددمت

دل ٿاصنيه ري نادهتي

ٿوي بهدي دل بوو حصار

شەيطان ھەرۆ تىنە ديار

ئىبلىس ب شەيخ نابى چوچار

ما بوو دوئ مەلالەتتى (تەيران، ۲۰۰۵: ۲۶۹ - ۲۷۰)

۳،۳،۱،۳ پهيوهندييا سهنترسازييا هيچ- بهرگوتنا دهرهکي دگهل "مهودا" د چيروکه شيعرا "زهمبيل فروش"دا:

فهقيي تهران" مينا فهگيري همي تشتران هر ل ديرا سيي دا "زهمبيل فروش"ي ب کورتي و بنتي ل (۱۰) ديراندا بنتي مينا گهنجهکي خزاندار، خوي ترس، دهستپاک و ههژار و رازي ب رزقي خوه ددهته نياسين. فهگيري همي تشتران نيدی چ پيزانينين زيدهتر لدور ژيانا "زهمبيل فروش"ي و قوناغين ديترين ژيانا وي، ناستي رهوشهنبيري و... يا وي بو خوينهري نادهته نياسين.

زهمبيل فروش لاوي فهقيره

د صنعتي خودا نهسيره

دائمايي حق ل بيره

راست ب کهرستي صنعتي (همان ژيدهر: ۲۰۱)

هر ب دهست زهمبيل دبهستا

د برنه بازاری ژ قهستا

خوارنهک پي دهاته دهستا

رازي بوو ب وي قيمهتي (همان ژيدهر: ۲۰۱-۲۰۲)

۳،۳،۱،۴ پهيوهندييا سهنترسازييا هيچ- بهرگوتنا دهرهکي دگهل "مهودا" د چيروکه شيعرا "دمدم"دا:

چيروکه شيعرا "دمدم" زيدهتر مينا دهقهکا ميژوويي و واقيعي دناف خهکيدا بهربه لاقه. لمورا نيکهمين تشتي دکهفته لهر هزارا خوينهري زيدهبونا هژمارا کارمکتران، پرويدان، جه و ديالوگانه. لي بهروفازي؛ هژمارا کارمکتر، پرويدان، جه و ديالوگ... د کيمترین ناستي خوهدانه و بنتي ب شيوازي فهگيرانهکا بلهر و کورترکري "فهقيي تهران" خوه ژ ناماژمدان ب ميژوو، نافين کارمکتران ، جه... دوير کريه. بو نمونه بنتي ل بيست و شهش ديراندا باسي شهري د روژا نيکيدا هاتيه کرن نهو ژي ب شيوازي ديالوگا ناراستهوخو برييا کورترکرن و لادانا نافين کارمکتر، جه، پرويدانين د ناف شهريدا روي داي، پيلان، دم و دويرکهفتن ژ سالوخداني:

ل بن دمدمي وهستا بوون

جهيشي عهجهم کورا بوون

لهشکر کو لي جهما بوون

ته دگو قيامهت رابوون...

ئېرش برنە كۆلۈكەن
طوب ئاقىتتە شەبەكەن
وەكى باران و شرکان
تېك درېژن تەفەكەن

تېك درېژن ژ بانى
تەفەكەن و تېر ددانى
خالق ب وان دزانى

بۇ رۇژ ئاخىر زەمانى (ھەمان ژېدەر: ۱۸۸ - ۱۸۹)

دقان بېست و شەش دېراندە بىتتى ئامازە ب زېدەبۇنا ھۇمارا لەشكەرى سەفەويان دەيتەكەن
و بكارنىنانا چەكەن گەرم ژ لايى لەشكەرى سەفەويانقە.

د رۇژا دووى ژ شەرىدا، مەودايا قەگىرى دگەل قەگىرانى گۈھرىن بىسەردا دەيت. قەگىرى د
ھەندەك جەھاندە مەفائى ژ دىالۇگا راستەوخو وەردگىرىت. واتا مەودايا دناقبەرا قەگىران و قەگىرى گەلەك
كېم و نېزىكى پرويداننىيە و قەگىر ھەل دەتە ب كېمەتەرىن دەستكارى ئاخفەتنى قەدگۈھىزىت:

ھوون بىنېر ل خانە
چەكەت پەھلەوانە
رۇم نايىنە دەھانە
غېرەت كارى مېرانە

ئەز ژ غېرەتا نەبىمە
ئەز شېرەكى موكرىمە
خان ئەبدالى بوھتىمە

ئەز ژى ب ناقتى قى مە (ھەمان ژېدەر: ۱۹۱)

"خان ئەبدالى بوھتى" مېنا رېبەر و سەردارى شەرى ھاندانا خەلكى كەلەي دەتە كو نابىت
خوہ رادەستى دوزمى بىكەين و بقی رەنگى جوش و خروشەك دناف خەلكى كەلەي دەتە بەلافاكر:

خەتمى نەكەم تەمامە
ب سە جوزئو كەلامە
ژ قرا خەتەف شامە

ئەف ناڤ ل من حەرامە

حەرام کەرن برەستەن

رابوون و چەک قەبەستەن

دەستوور ژ هەف دخوەستەن

ستیان قەدەم شکەستەن

سەر تا قەدەم تیکۆەر بوون

ستی د صور و زەر بوون

فیرس د پیر جەگەر بوون

ژ نیف کەلێ بدەر بوون (هەمان ژێدەر: ۱۹۲)

۳،۳،۲ پەیوەندیی سەنتەرسازییا هیچ- بەرگوتنا دەرەکی دگەل "دەنگ"

۳،۳،۲،۱ پەیوەندیی سەنتەرسازییا هیچ- بەرگوتنا دەرەکی دگەل "دەنگ" د چیرۆکە شیعرا

"شیخی سەنعان" دا:

ب دیتنا "ژینییت" ی دەنگ مینا ئیک ژ پشکین دۆخ پەیوەندی و پیکشەگریدانەک دناقبەرا
سەنتەرسازییا هیچ- بەرگوتنا دەرەکی دگەل پشکین جیاوازی دۆخی هەیه. "فەقیی تەیران" ژ بۆ
سالوخدانا "شیخی سەنعان" هەفسەنگییهکا باش درستییه د ئەفراندنا وینێ تەمەنی شیخی دگەل کار
و بیروباوەرین "شیخ" ی:

ژ خەشیەتی دل نالەنل بوو

عومرەکی بی حەل بال بوو

پە سپی بوو شەیی کال بوو

گشتی فەنا بوو ژ کەسەرەتی

ژ کەسەرەتی دل بەر نەما بوو

یەک موویەک رەش لی نەما بوو (هەمان ژێدەر: ۳۳۶)

دقیقیدا "فەقیی تەیران" هەتا د بکارئینانا وینەیان مفاپی ژ چەمکین دینی وەرگرتیه. ئەف

هەفسەنگییه ژێ ئاماژیه بۆ دەستەهلی و شارەزاییا وی. لدویف وی چەندێ کو "شیخی سەنعان"

کەسەکی ئۆلدارە ئەو بدزیهاهییا ژیی خوە خودێ ترس بوو؛ "فەقی" ئەف ترس و مل راکیشانە

لبرامبر خودی ب چه مینا بهژنی لیکچواندیییه ده می دبیریت: ((ژ کهسره تی دلبر نهما بوو)) دگل
 ناماژمدان ب سپی بوونا موی وی کو هه دوو وینه ناماژمیین راستهوخونه بو تمه نی "شیخ" ی.
 ده می "شیخ" دلکته تی کچا نه سرانی دبیت و دستبرداری ه می ئمرکین خوهیین دینی دبیت و
 ئهف چهنده دهنگه دانهکا مهزن هه بوو وهسا کو میر، خلیفه، مورید و قوتابیین "شیخ" ی دهاتنه دهف
 وی دا ئهو دستبرداری فی چهن دی بیت. ژ نیشکه کیفه "شیخ" ره دا ه می کهسان دکهت بریا بکار
 ئینانا په یقین داکوکی کرنی کو هه جیهی کهسی نینه و داخواز دکهت کو وی د بار و رهوشا ویدا بتنی
 بجه بهیلن:

یهک نههن جوزئهک ددهست نه

سور نههن پهرده قهفص نه

کهس نههن هه جیهی کهس نه

ب قهر و حال و هوممه تی (همان ژیده: ۳۴۴)

ل دیمه نهکی دیترا "فهقیی تهران" بارودوخ "شیخ" ی دگل بکار ئینانا په یقین ((گه صور
 دبوو، گه زمر دبوو)) وینه یین عاشقان بکار دئینیت کو ئهفه وینه یین هه فیشکن لدهف ه می کهسان و
 ناماژه ب شهرم و ترسی دکهت ئهو ترسا دهرئه ناجمی چ نهزانیه ژ ئایندهیا خوه بهرامبر دلبرئی
 کو دترسیت دفی مابهینی دا بی هیقی بیت.

ههروهسا ئهو فی چهن دی لیکچوونی دکهت دگل دیمه نی ئهو ماسییا ژ ئافی دهرکه تی و ئهو
 ژ ی هه ناماژیه ب چ ژ حالی خوه نهزانی بهرامبر یار و ئاینده ی.

مثلی سه مهک تیکوهر دبوو

گه صور دبوو، گه زمر دبوو

ههرو س جی خون دهر دبوو

عشقی بره کی حاله تی

ئهو پیرهمی ری کال بووی

نیزیکی ههشتی صال بووی

ژ عشقا کچی بهد حال بووی

دهرحق بدهین لی لهوممه تی (همان ژیده: ۳۵۲-۳۵۳)

ده می سوفی و موریدین "شیخ" ی دچنه لجهم کچا نه سرانی دا کو بزانی ئهو کییه کو بقی رهنگی
 مورشیدی وان سهوداسر کریه و ب دیتنا وئ هه ئهو ژ ی ب جوانیا وئ مهنده هوش بوون. فهگیر
 د وینه کرنا مهنده هوشیا موریدان هه مفای ژ وینه یین گونجای دگل کهسایه تیا کهسین ئولدار

و مردگريت مينا قودرەت و حيكەت كو مەندەهوش دبن ب جوانبیا وى و بدیتنا ئەوان بتنى خوداوەندى
ئەفرینەرە كو هیز و شيانين ئەفراندنا ئەف جورە بوونەومەرە هەيه. ئەو ئاماژە ب حيكەتا خوداوەندى
دەن كو هەر كار و ئەفراندنەكا خودى حيكەتا خو هەيه:

سنگ ئەبیهضا غونچە ل سەر

نازك ژ پەردا بێتە دەر

لى دین دبن صاحب نەزەر

صوفى ژ كەيفا قودرەتى

كەيفا سورى بى شوبهەيه

ئەو نە وەكى بەنك و مەيه

ساقى دبی صدەدەق وەيه

دژوارە بەنا حکمەتى (هەمان ژیدەر: ۳۷۲-۳۷۳)

دقی چیرۆكە شیعريدا "فەقيى تەيران" گەلەك ب باشى مفاژ "دەنگ"ى وەرگرتیه؛ لى هەمى
ناچنە ژیر خانا سەنتەر سازبیا هیچ- بەرگوتنا دەرەكى.

۳،۳،۲،۲ پیوهندییا سهنترسازیا هیچ- بهرگوتنا دهرکی دگهل "دنگ" د چیرۆکه شیرا
"بهرصیصی عابد" دا:

"فهقیی تهیران" ل دوازه دیراندا پیکهگریدانهکی چیدکمت دناقهرا شیوی ژیا نا "بهرصیصی" ی
و کارتیکرنا فی شیوازی ژیا نی لسهر جهستهیا وی و بقی رهنگی وینهیهکی د مهژیی خوینهری دا ژ
"بهرصیصی" ی - ل وی تهمنی ئهو د پرویدانین چیرۆکیدا دژیت- دئهفرینیت. ئهف وینهیین لدهف
خوینهری درست دبن دگهل وینهیین مروقین خودی ناس و خودی ترس ریک دکهفیت و هر ئهف
چهنده دبیته ئهگهری پیکهگریدانا دهقی.

طاعت دکر دائیم مودام

زهر بوو ژ خهون و ههیهتی

کهفت بوو مغار و کونهران

چوو بوو مهقامی و محدتهی

...

د چیری د نیف پهز کوو فی یا

نیزیکی حالی حکمهتی

...

ژ ترسا خودی قهه بوو بوو دال

د لهرزی ژ تایا خهشیهتی

...

خوارن چ بوو؟ ئاف و گیا

دوور بوو ژ زادی شوبهتهی (همان ژیدهر: ۲۶۳-۲۶۴)

قهگیری ههمی تشتران هر ژ دیرا نیکی چهندين پیزانینان مینا زیده عیبادت کرن، بهردهوام
بوون لسهر عیبادمتهکرن، زهر و لاواز بوونا رۆخساری دهرئهجامی گرنگی نهان ب جهستهی و
بهروفازی گرنگیدان ب گیان و مهعهویاتان و ئاماژمهکرن ب ئهگهری ئهف ههمی عیبادتهتا بهردهوام
و دهرئهجامدا زهر بوون و لاوازییا لهشی کو ئهو ژی ترس ژ شکو و مهزناهییا خودییه ددهته
خوینهران کو ئهف پیزانینه ژی بتی ئهوین پیدینه و خزمهتا خوینهری دکمت ژ بو تیگههشتنا گری.
لدویدا هر بهردهوام دبیت لسهر دانهیاسینا وی و گرنگی ب جهی ژیا نا وی دهیته دان کو
دهرئهجامی گرنگیدان ب بهرزکرنا لایهنی روحی و دهروونی ئهو دناف شکهفتان و دناف سروشتی
و دگهل گیانهومران دژیا. ئهف شیوازی ژیا نی کارتیکرنی ل شیوی جهستهی وی کر بوو، ئهو ژی

دەرئەنجامی عیباده‌تا زیده و لاوازییا جه‌سته‌یی کو به‌ژنا وی چه‌میا بوو کو ئەو ئەف به‌ژن چه‌میا نا "به‌رصیص" ی ب تپیا دال لیکچواندییە ؛و ئەف چه‌نده ب خوه وینه‌یه‌کا به‌یزه. ژلایه‌کی وینه‌یا مروّقه‌کی ب ته‌مه‌ن بو خوینه‌ری دیا دکه‌ت و ژلایه‌کی دیترفه وینه‌ی مروّقه‌کی ئولدار کو دەرئەنجامی مل ڕاکێشان و خوه پی کیم زانینا زیده به‌رامبه‌ر خودی بو خوینه‌ری وینه‌ دکه‌ت. ئەف هه‌می وینه‌ و پیزانین هه‌می دگهل که‌سایه‌تپیا "به‌رصیص" ی ڕیک دکه‌فن.

قه‌گیڕ ده‌می باسی ڕۆخساری "ئیبلیس" ی دکه‌ت ده‌می ب مه‌رما سه‌ردا برنا "به‌رصیص" ی د کراسه‌کی دینی دا خوه نیزیکی وی دکه‌ت. گه‌له‌ک ب باشی سیمایی که‌سه‌کی خودی په‌رست بو خوینه‌ری وینه‌ دکه‌ت:

ظاهری بی هه‌ددی چاک بوو

تزیی و شه‌مل و سیواک بوو

دیم قه‌مه‌ر صوره‌تی پاک بوو

لیب ژ سیمایی وه‌تی (هه‌مان ژیدەر: ۲۷۴)

قه‌گیڕی هه‌می تشتران دگهل بکارئینان ناڤین که‌رستین که‌سین ئولدار لده‌می زیکر و تاعه‌تی بکاردئین گه‌له‌ک باش وینه‌یی که‌سه‌کی ئولدار بو خوینه‌ری به‌رجسته و هه‌سته‌پیکری دکه‌ت. دگهل لیکچواندنا دیمی "ئیبلیس" ی ب هه‌یڤی کو هه‌ر وینه‌یا مروّقه‌کی ڕه‌وشت پاک بو خوینه‌ری دووباره دکه‌ت:

طاعه‌ت دکر هه‌ر دگری

قه‌ط نانڤی نا فطری

سه‌عه‌ته‌ک ژ ری ناشه‌میری

هه‌ر موعه‌ته‌کف بوو د قه‌له‌تی (هه‌مان ژیدەر: ۲۷۴)

ب هه‌مان شیوه ئاماره ب ڕه‌فتاری "ئیبلیس" ده‌یته دان کو دهربرینی ژ که‌سین خوه شکین دکه‌ت ئەوین هه‌تا ده‌می خوارن و نه‌ستنی کورت دکن پیخه‌مه‌ت عیباده‌ته‌کا زیده‌تر.

د به‌رده‌وامیدا ب هه‌مان شیوه قه‌گیڕی هه‌می تشتران (سه‌نته‌ر سازییا هیچ- به‌رگوتنا دهره‌کی) کچا میری – ئەوا "به‌رصیص" دلکه‌تپیا وی دبیت- ل دوازه دیراندا دده‌ته نیاسین.

میره‌ک هه‌بوو بی هه‌د ب مال

بکه‌ره‌ک هه‌بوو قامه‌ت شه‌پال

سیما وه‌کو به‌درا که‌مال

قه‌ط که‌س نه‌داکه‌ت وه‌صفه‌تی

قەط كەس نەداكەت مەدحان

شەبەبەھى ھەيڤا چار دەھان

عوم ژ وان سال و مەھان

ولدان و حورا جەننەتئى

ولدان و حورا بېھن خوشە

ئاسك و غەزالا چاڤ رەشە

دېم قەمەرە خال حەبەشە

حوربا (بى) يە سەر كاغەتئى (ھەمان ژىدەر: ۲۸۶-۲۸۷)

د قان دېراندە "فەقىئى تەيران" دگەل مفا وەرگرتن ژ ھونەرى لىكچواندنى وئەيىن كچەكا رند و نازك پېشان دەدت. ھەر چەندە وئەيىن درستكرى ھەمان وئە و لىكچونىن دووبارە كرىن ھوزانا كەڤنە، لى دە ھەماندەمدا برىيا زىدەتر دووبارە كرىنا ھندەك دەنگان وئەيىن جوانى و رىزا يارى دووبارە دىنەڤە بۆ نمونە د وئەيىن (قامەت شەپال)، (بەدرا كەمال)، (ھەيڤا چار دەھان)، (ئاسك و غەزالا چاڤ رەش) شكۆمەندى و پايمەرزىيا يارى برىيا دووبارە كرىنا ڤاولا درىزا (۱) ھاتىيە دەربىر. لدويف وئ چەندى كو پەيۈمەندى دناڤەرا فورم و واتا ناھىتە ئىنكار كرىن، پەيڤ ژ پەيام و مەبەست جودا نىنە چىكو د راستىدا پەيڤ ڤالبەكى درستكرى و گونجاپە دگەل ناڤەرۆك و پەيامى و مەبەست ژى رەنگى پەيڤى يە لدويف گوتتا "باختىن"ى (فورم و واتا د پەيڤى دا ئىكە) (Bakhtin.1981:269) ژ بلى ئەو پەيۈمەندىيا حاشاھەلنەگرا دناڤەرا پەيڤ و واتا. ب باۈمرا ھندەك رەخنەگران فونىمان ژى رۆلى خوە ھەيە د گەھاندنا واتايى. ئەو دىيژن ((پېدڤىيە دەنگىن ھەر ھوزانەكى ھارىكار، ھەلگەر و تەمامكەرا واتا ھوزانى بىت)). (يوسفى، ۱۷۲: ۱۳۸۶)

ل دېرەكا دىتردا ژ دانەنياسىنا كچا مىرى سالوختەكا مىرەنە دانايە پال وئەيىنەكا ژنانە دگەل بىكار ئىنانا پەيڤا (سەردار) كو زىدەتر بۆ زەلامان دەيتە بكار ئىنان. لى (قومرى) مىنا بالندەك بۆ ژنى ھاتىيە بكار ئىنان و كچا مىرى ب سەركىشا وان دزانىت:

بىكر ژ رەنگى حورىيان

سەردارە رەڤفا قومرىيان (تەيران، ۲۰۰۵: ۲۸۷)

۳،۳،۲،۳ پهيوهنديا سهنترسازيا هيچ- بهرگوتنا دهره کی دگهل "دنگ" د چيروکه شيعرا "زهمبيلفروښ" دا:

لدهمی بو جارا نیکي خاتون، زهمبيلفروښی دبينيټ و دلکھتيی وی دبیت، دڅيريدا څهگيری ههمی تشتزان ب کورتي و بتی ل دوو ديراندا شيوی رھفتارين ژنان د ځان جوړه بارودوخاندا ددهته ديارکرن. نيو ژي دهمی ژنا عاشق همز دکھت بهحسا عهشقا خوه دگهل ههڅال و کهسين نيزيکی خوه بکھت و د څيريدا جاريه يا خاتونی دبیته ههڅشکا نهينيا وی:

مهحبهتی کچ موبته لا کر

سر ل جاريه ناشکرا کر

لاوهمی قهلم جودا کر

من ژ عهشقا خوه نهتی (همان ژيدمر: ۲۰۳)

دهمی خاتون ب پيلان "زهمبيلفروښ"ی دئينيته کوچکا خوه؛ "زهمبيلفروښ" سهرسورمان دبیت دهمی د بهيست کو پندڅييه راستهوخو بهايی سهلکان ژ خاتونی وهردگريت. "زهمبيلفروښ" مينا کهسهکی رازی و قانع ب رزقي خوه، ب دووبارهکرنا پميڅا (نينه) ناماژه ب کيم بوونا بوهايی سهلکان دکھت و نهغه ژي ناماژميه ب کهسايهتيا وی يا رازييه:

لاو دبئزيت ما وهنینه

قيمهتا سهلکان چو نينه

هندي پی بدهت بو من بينه

رازيمه ب وی قيمهتی (همان ژيدمر: ۲۰۶)

۳،۳،۲،۴ پیوهندییا سهنترسازیا هیچ- بهرگوتنا دهرکی دگهل "دنگ" د چیرۆکه شیعره
"دمدم" دا:

هر چهنده رویدانا که لا دمدم زیدهتر مینا رویدانهکا نهتهوهیی- نیشتمانپاریزی دناڤ خه لکیدا
بهربه لاقه. لئ چیرۆکه شیعره "دمدم" یا "فهقیی تهیران" دا هر ژ ئیکهمین دیر کو سمرزاری "خانئ
لهپ زیرین" دهستپدکته هتا دیرا دوازدی پهیاما خانئ ب تهمامئ؛ پهیامهکا دینی ب مهرما بیر
ئینان و داکوکیکن لسه بئ بوها بوونا ژیانان دونیایی بوو. ئهوی برییا بکارئینانا پرسته و
دهستهواژهیین مینا (هلال کریه طاهایی)، (ئاخرمت خوشتره ژ دنیایی)، (روو رهش بوون لنک
نهبی)، (درییا پیغه مبهری)، (شهید بن) ... د شهقا بهری شهیدا؛ بقی رهنگی هاندانا خه لکئ که لایئ
دکته کو بهرگیریی ژ که لایئ بکن:

هلال کریه طاهایی
مهذهبی قه بکیر نایی
ئهم دمرن نائینه رایئ
ئاخرمت خوشتره ژ دنیایی

قهدا ل دنیایی ب کهفی
دئ روو رهش بن لنک نهبی
قهبول نهکن قئ مهذهبی
همیان گو: بلا قهبی

روو سپیتی د مهحشر کن
ههرنئ، وان کهر بکه کن
ب گوتنا پیغه مبه کن
شهید بن دنی تهرک کن

شهید بن تهرکا دنی کن
ناقهکی ژ خوه را چیکن
بهسه کهلی ئاسیکن

رابن فیکرا ههولیکن (همان ژیدمر: ۱۸۵-۱۸۶)

لدویف وئ چندی کو هر دوو لایه‌نین پشکدار د شهریدا موسلمان بوون؛ بی گومان بیروباومرین دینی ژی ل دهمی شهریدا دئ باندورا خوه لسهر هر دوو لایه‌نان هه‌بیت چ ژلایی بکارئینا پهیف و ناخفتن یان بیروباومرین دینی ژ بو ئیخسیرکرن، کوشتن و... ل پروژا دووئ، دهمی پرانیا له‌شکمرئ "خانی لهپ زیرین" شه‌هید بووی و بتنی خان هژمارکا کیم ژ سهربازین؛ که‌لایی بجه مابوون؛ دهمی خان هژمارکا کیم ژ سهربازین وی که‌فتنه لهر تیشکا نارمانجا له‌شکمرئ سه‌فه‌ویان مینا نهریته‌کا دینی بو ده‌ستپیکا ههرکارکی یان دهمی فه‌کوشتنا زینده‌مهران سه‌له‌وات ل گیانی پیغه‌مبهرئ خودئ ده‌یته دان. ب ههمان شیوه ئه‌ف نهریته ژی دهمی هیرش کرنه سهر خان و سهربازین وی هاتییه بکار ئینان، ره‌نگه ئه‌ف چهنده ژی زیده‌تر بو ب کیم زانینا لایه‌نی بهرامهر بیت؛ هه‌روه‌سا ئاماژه‌یه ب هلال بوونا خوینا نه‌وان:

لی دخستن وان ب نوبه‌ت
خان نه‌بدال کر ئیشاره‌ت
جاره‌ک دی ژئ بکنایه‌ت
بهر محمد سه‌له‌وات

سه‌له‌وات ئانینه فیکرا
وان یم هژاندن تیکرا
ب خهنجر هاتنه پیکرا
ب هزاران کوشتن ژیکرا (ههمان ژیده‌ر: ۱۹۷)

ده‌می "فه‌قیی ته‌یران" مینا فه‌گیرئ ههمی تشنزان، د هر چار چیرۆکه شیعراندا چیرۆکی برئیا سه‌نته‌رسازییا هیچ فه‌دگیریت، ژ میحومرئ ستوونی (ژلایی سهری) ته‌ماشا دکه‌ته دناف چیرۆکی و هر ژ ویرئ چیرۆکی بو خوینهران فه‌دگیریت بقی ره‌نگی لخواړئ:

فه‌قیی ته‌یران (فه‌گیرئ ههمی تشنزان)

(دناف چیرۆکی)

۳،۳،۳ سه‌نته‌رسازییا نافه‌کی:

۳،۳،۳،۱ سه‌نته‌رسازییا نافه‌کی- به‌حسکریا نافه‌کی د چیرۆکه شیعر "شیخی سه‌نعان" دا:

پشتی "شیخی سہنعان" ب دیتنا کچا نہسرانی د خہونیدا دلکھتیی وی دبیت و ږموشا وی یا
دہروونی تیک دچیت ل دیمہنہکیدا موریدین وی داخازی ژ وی دکمن کو نہگہری فئی ږموشی بزائن
دا بشین هاریکاریا وی بکمن. دڤیریدا چیرۆک سہرزاري کارمکترین دناف چیرۆکیدا دہیتہ فہگیران
کو ب کہسی دووی دہینہ ہژمارتن:

ئەف چ طرسہ ئەف چ دہردہ

مہ و تہ نینن چو پەردہ

فئی سوږی ژ بو مہ خہبەردہ

دا ئەم بزائین ھەینەتئی (ھەمان ژیدەر: ۳۴۴)

پشتی موریدان ئەگہری شہپرزمیی یا شیخی زانین؛ لناف خوەدا بریاردان بچنہ لدەف کچا
نہسرانی و دگهل وی بئاخفن. چنکو بدیتنا وان ئەف ږموشہ نہ ژ ھەژی شیخ و مورشیدی وانہ:

شەیحی مہ شەیحەک حاجی یە

حەمیان کەرامەت ژئی دی یە

مەعلووم دنی نہفسانی یە

ناکین قەبوول فئی عللەتئی

ئەم دئی ب فئی نییەتئی بچین

ب پوشتا ئایەتئی بچین

نیزیکی دیم پەتئی بچین

دا ب بینن ھووریا جەننەتئی (ھەمان ژیدەر: ۳۵۶-۳۵۷)

پشتی موریدان کچا نہسرانی دیتی و ھەمی ب جوانییا وی مەندەھوش بوون، دگوتنہ ئیک:
وان گوتہ ھەف لومہ نہھ

ئیرۆ ل شەیح کن خلوہتئی

خەلقنۆ ل شەیح لومہ مەکن

ئەف رەنگ پەری خالان فەکن

دئی عاشقان دیوانہ کن

ژ طەبعی مەعشوقان وەتئی (ھەمان ژیدەر: ۳۷۱-۳۷۲)

ل دیمہنہکی دیتردا پشنتی ھەولدانین موریدان سہبارمت دویرکرنا شیخی ژ فئی عەشقی بی
ئەنجام بوو بریار ددەن دەستبەرداری شیخ و ږیکا وی بن. دڤیریدا مورید دبنہ فہگیری کہسی سیی:

شەيخ عاشقە بى ئاگەھە
قەت ھای ژ ھالی مه نههه
نايیت بکیر شەيخى وههه

ژى صەح بکەين طەريقتى (ھەمان ژیدەر: ۳۸۹)

۳،۳،۳،۲ سەنتەرسازييا نافەكى- بەھسکريا نافەكى د چيروکه شيعرا "بەرصيصى عابد"دا:
د قى چيروکه شيعريدا دەمى ئېيليس مينا ئىک ژ کارەکتەرين دناڤ چيروکيدا، بريارا سەردابرا
"بەرصيصى"ى دای "ئېيليس مينا ئىک ژ کارەکتەرين دناڤ چيروکيدا پريکين سەردابرا
"بەرصيصى"ى بو کورين خوه ديار دکەت. ئەو ژى برييا مفا وەرگرتن ژ جوانى و پندىيا رەگەزى
مىيه کو ب ديتنا وى ئەف ریکە باشترين و ب ئەنجامترین ریکە:

شەيطان دى بى يارەكى
بى زلف و خالا رەندەكى
بى کوشتنا رەشما رەكى
ناکەفى داڤا ھەسرەتى

تە دقئ خرابكى نافەكى
شەيخ بىخى قەيد و داڤەكى
نیشان بدە گول باڤەكى
لى راست و چەپ كەيساتەتى

لى بدى د ناڤا فەرەكى
بىخەم بەلایا بکرەكى
دا ڤاھرى كم زکرەكى

دا شك نەئيت قى ھيلەتى (ھەمان ژیدەر: ۲۷۲-۲۷۳)

دەمى ئېيليس نيزيكي "بەرصيصى" دبیت و وى ھندە مژويلی عیبادهتکرنا خودى دبينيت؛ ب
مەرھما نيزيک بوون ب "بەرصيصى"ى خوه مژويلی عیبادهتکرني دکەت:

شەيخ دكى فکر و خيالى
من نەدى کەس بقى ھالى
ئەو تنى ژ ھەق ڤا دنالى

ئەھلى فەھلى ئوممەتى

ئەو دېئ شەيخى ژ شامە

ئەو تىنى قوطبى زەمانە

لازمە چىنە سەلامە

ما ئەداكن سوننەتى (ھەمان ژىدەر: ۲۷۴-۲۷۵)

پشتى "ئىبلىس" دچىتە خەونا كچا مىرىدا و دەرئەنجامى قىژى قەدان د گۆھى ویدا، كچى تووشى
نەخوشىيا دەروونى دكەت و ھەر ئەو ب خوە دچىتە لدەف مىرى و "بەرسىيى"ى مىنا تاكە رىكا
چارەسىيا كچا وى دزانىت. پشتى مىر برىار ددەت كو كچا خوە ب مەبەستا وەرگرتنا چارەسەرىي
ببەتە دەف "بەرسىيى"ى وەزىرى مىرى ھەمبەرى قى برىارى رادوستىت:

وەزىر ژ با خوى پرسی يە

خەونا كو وە ئىشەف دىيە

باوەر مەكن رحمانى يە

من دل نەچوو قى وەقەتى

جارجار دكن بى حوكميان

ظاهر دكن بى شەرعان

خەونا حەراما عاميان

باوەر مەكن قى روئىەتى (ھەمان ژىدەر: ۲۹۲)

پشتى كچا مىرى ب مەرەما چارەسەرىي دىبەنە لدەف "بەرسىيى"ى و ئەو ب دىتتا نازكى و
جوانىيا وئ نەشىتە خوە و دەستدرىژىي لىسەر كچا مىرى دكەت. جارەكا دى "ئىبلىس" رەوتا پرويدانا
چىرۆكى بەرەف مەرەما خوە دبەت و ژ بۆ ئاشكرا نەبونا قى نەئىنى كوشتنا كچا مىرى ب باشترىن
رىكا چاە دزانىت و "بەرسىيى"ى پالەتە قى كارى:

قەط غەم مەكە دونيا وەيە

بەنگ و زنا قەتل و مەيە

ل وان حەمىان تەوبە ھەيە

پاقر دىن ب تەوبەتى

ب تەوبەتى دچن بى ئەدەبى

ترسم کچی حملہک ھبی
باندی تو ژی شرمہندہ بی
کو بکن گھلو ژ فی قصہتی (ھمان ژیدمر: ۲۹۸)

یا قہنج ٺہوہ گوناہ بکین
فی نازکی وندا بکین
نیشہف د سہیلی را بکین
الله غریقا کت رحمہتی (ھمان ژیدمر: ۳۰۰)
ل دوماھی دیمہنی چیرۆکیدا، دہمی "بہر صیص" داخزا ھاریکاری ژ "نیلیس"ی دکہت،
"نیلیس" ب وی مہرجی ئامادہیہ شہفاعہتا "بہر صیص"ی لدہف میری بکہت ٺہوہ سوجدہ بو
وی ببہت و بقی چہندی تولا خوہ ھمبہری مروغان فہدکہت:

سہجدہ بو ذاتی مہ بینہ
دابکم شہفاعہتی

ٺہر تینہ من سہجدا سہری
جارہک بکم ٺہر مہدہری
ھادر ل تہ فہبن دہری
فی الحال دبینی رحمہتی (ھمان ژیدمر: ۳۰۸-۳۰۹)

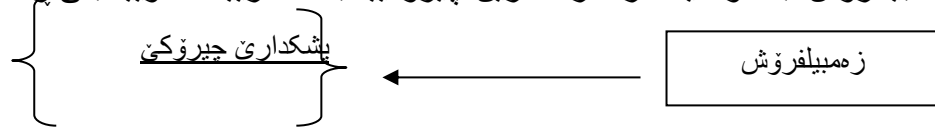
۳،۳،۳،۳ سہنتہر سازیا نافہکی۔ بہحسکریا نافہکی د چیرۆکہ شیعرا "زہمبیلفرۆش"دا:
د فی چیرۆکہ شیعریدا فہگیرئ سہرہکی ھہر فہگیرئ ھہمی تشتزانہ، لی جاران برہنگہکی
دہمہکی و ل جہین پیدفی ئیک ژ کارمکتران دبیتہ فہگیر. د فی چیرۆکہ شیعریدا پشتی جاریہیا
خاتوونی دچیتہ لدہف "زہمبیلفرۆش"ی و بقی رہنگی داخزا چہندین زہمبیلان ژ وی دکہت:

تو چیکہ سہلکند چاکہ
بینہ دہر گاہی بہہاکہ
میر حقی تہ دی ئہداکہ

شوغلہکہ خیرا تہ تی (ھمان ژیدمر: ۲۰۴)

ل دیمہنہکی دیتردا پشتی "زہمبیلفرۆش" دچیتہ کوچکی و دگل داخازیا خاتوونی روبرو دبیت،
ب حیجہتہکی ژ خاتوونی دوبردکہفیت و ب شیوی مۆنلۆگ گفتگوی دگل خوداوندی دکہت و

داخازا هاريكاريي ژ وي دخوازيټ و بځي ړهنگي خوه ړادهستي ئيرادا خوداوهندي دكمت. دځيريدا خوښه گهلهك باش دچيته د هزر و دبروونئ زهمبيلفرؤشيدا. ئهف لافهكرن لبر دهرگههي خودئ ژ زمانئ "زهمبيلفرؤش" ي برييا سمنترسازييا نافهكي دهئته دبربرين و لدويك وي چهندي كو زهمبيلفرؤش ب خوه ئيك ژ كارهكترين چيروكټيه بهسكريبيا نافخوييه بځي ړهنگي لخواړئ:

يا خالقئ ړمحمت كهسير

يا عالمئ ب قهلب و زهمير

همي سړان تويي پئ خهبير

فمتاحئ بابئ شفقتئ

فمتاح تويي مفتاح بدهست

تو خالقئ هر جي كو هست

يهك جار ب ته من پشت دبهست

دا من ندي هلاكتئ (همان ژيدم: ۲۱۶)

و بځي ړهنگي دگل پشت بهستن و خوه ړادهستكرن ب هيز و ئيرادا خودئ ئهجامئ چيروكټي دگل كهسايتيا خودئ ترس و خوياريي "زهمبيلفرؤش" ي ئيك دكرن. ئهف چهنده ل دوماهيا چيروكټي ژي خوه ديار دكمت كو فهگير دوماهيهكا گرتي بو چيروكټي دانيت. دهمئ ړمحمتا خوداوهندي ژ "زهمبيلفرؤش" ي بسر خيزانا وي ژي دهئته بهلافكرن، دهمئ "زهمبيلفرؤش" د وي روريدا چ نافروشيت و ههژينا وي دكو كهسهك نهزانيت ئهفرو ئمو ژ خوارني بي بارن لهورا مينا هر رور كوچكي هلدكمت. دځيريدا خوښه گهلهك باش نيزيكي كهسايتي و شيوازي ژيانا "زهمبيلفرؤش" ي دببت:

ژني گوتئ گوه بديره

ئهم ناگرهك بكن ليره

وهكي ده و وهكي پيره

بهتال نهكن قئ عادهتي (همان ژيدم: ۲۲۲)

۳،۳،۴ سەنتەر سازىيا دەرەكى:

۳،۳،۴،۱ سەنتەر سازىيا دەرەكى- بەرگوتنا دەرەكى د چىرۆكە شىعرا "شىخى سەنعان"دا:

ھەر چەندە د چىرۆكە شىعەرىن "فەقىي تەيران"دا قەگىر زىدەتر ھەمى تشترانە و مفا ژ سەنتەر سازىيا ھىچ- بەرگوتنا دەرەكى ھاتىيە وەرگرتن و ھەر ئەف تەكنىكە بوويە ئەگەرى كورتبونا چىرۆكە شىعەران؛ لى چىكو كارەكتەر تا رادەيەكى كىم برىيا دىالوگى دگەل ئىك دناخفن، قەگىر – فەقىي تەيران- راستەوخو دىالوگىن كارەكتەران قەدگوھىزىت. لى د قان دىالوگاندا پىزانىنان نادەنە خوینەرى چىكو بىتنى مەبەست ژ فى كارى نەمايشكرن و پىشاندا نا پروسا دىالوگىيە. ئانكو نفيسەر بىتنى ئەوا دىبىنىت و گوھلى دبىت قەدگوھىزىت. ئەف چەندە ژى دچىتە خانا سەنتەر سازىيا دەرەكى- بەرگوتنا دەرەكى.

دقى چىرۆكە شىعەرىدا دەمى قەگىر باسى شىخى دكەت پىشتى دلەكتى بوون و تىكچوونا رەموشا
وى يا دەروونى ژ بو داکوكى كرنى قى چەندى ژ زاردەقى شىخى قەدگوھىزىت:

شەيخ گوتە وان قرقەر مەكن
ذكرى خوە ئىرو پور مەكن
كەيفى ل من بى سور مەكن
خوش نىنە صەوتا ژ وەتى

خوش نىنە صەوتا زاهدان
دەنگى مريد و عابدان
چىكم ب ذكر و مەسجدان
ب ئىعتكافا مزگەتى

دى مزگەتى ويران بكم
گافەك بچم سەيران بكم
بەر ب دەرئ ديران بكم

بايى دەمى كانى كو تى (ھەمان ژىدەر: ۳۴۰-۳۴۱)

شىخ ھەندە تىكەلى عەشقا كچا نەسرانى دبىت ھەتا وى رادەى كو كارتىكرنى ل بارى وىي
دەروونى دەھىتەكرن و نە بىتنى ھەزناكەت پىشكارىيى د نەركىن دىنى بىكەت؛ ھەتا ب دىتن و گوھلىبوونا
وان ژى ھەست ب بىزارىيى دكەت.

ل دیمه نه کیدا دهمی مورید و سوفیښ دیتړ پرسیارا ږهوشا وی دکهن کو ب چ سدهم ږهوشا وی
تیک چوویه، نهو نهیښی یا خهونا خوه بو وان ډهگیریت. هرو هسا ب ناشکرایي دانپیدانی ب عهشقا
خوه همبهری کچا نهسرانی دکهت، سهره رای هندئ کو دانپیدانی ب کویراتیا ډئ عهشقی دکهت کو
عهشقا کچا نهسرانی بهیزتره ژ نهو عهشقا وی مینا سوفیهک بهرامبهر نهفرینهری ههجوویه و چ
ږیکه چاره ژ ی بو ډئ چهندئ نینه:

شهین ګو: ههکیم عیسا بتن

لوقمان ژ قهبرا رابتن

داغا من هیدی نابتن

دهستی ههکیمان لی نهتی (همان ژیدم: ۳۴۵)

بی مذهبه و بی دین کرم

بی خوندن و یاسین کرم

ژ یار و بران شهرمین کرم

وردهک د خیالا من نهتی

لهو نهشیم وردان بخوینم

بهژنهکی نازک دبیم

دین دیم سهودا دمینم

دل ژ من بر قامهتی (همان ژیدم: ۳۴۷)

پشتی موریدین شیخی هایداری چیروکا عهشقا وی دین بریار ددن ب مهبستا نارامکرنا باری

دروونی شیخی بهرهف دیرئ بچن و کچا نهسرانی ببین:

یا قهنج نهو نه ډئ بکین

رابین وه کارئ ری بکین

قهصدا دهرئ دیرئ بکین

کو بکین ژ ډئ ضرورهتی (همان ژیدم: ۳۵۵)

پشتی چهندین جاران موریدان پینگاډ هافینن ب مهبستا هاریکاریا شیخی و دهرنځستنا وی

ژ وی بارودوخی نهو نهو ژ نهکین دینی دویر کری، ږمدا هس جور هاریکاریان دکر:

شهین ګو: ب نهزمانی فهصیح

دهنگی کچا بوکرا مهلیح

نادم ب بانگا وهی صهحیح

دوورم ژ ځی سهمیعییه تی

نهر عاقلن من ټیک مه دمن

بهس شیرمتان بیهوده دمن

نیرو کچا نازک به دمن

نادم ب وه جهمیعییه تی (همان ژیدمر: ۳۷۷-۳۷۸)

ل دیالوگهکا راسته و خودا نهوا پشته دمرکه تنه کچا نهسرانی ژ دیری، دناقبهرا وی و شیخی هاتییه

نهجامدان، هر دوو کهفتنه دیالوگیدا و لځیریدا شیخی پرده سهر عشقا خوه همبهری وی لادته.

لی کچا نهسرانی ځی هستا شیخی بسځی و مردگریته:

تو ژ کووځه تی یا ره سپی

نهدبوو ژ هاقالان ځه بی

رهنگه ته ژی عشقهک هه بی

بهنا بووا مسکا ته تی

شهینخ گوته وی بی شک وه بوو

نا ځه بخوه ځه بی مه بوو

نهو نهځهرا مسکا ته بوو

لهو ظاهری بهن ژ مه تی

مسکا ته نهز رهنگ زمر کرم

حوببا ته نهز نهبتهر کرم

پنچام مه سهر ځی حاله تی (همان ژیدمر: ۳۹۴-۳۹۵)

بقی رهنگی دیالوگا وان بهردهوام دبیت و شیخ بهردهوام بهحسی بی تاقه تییا خوه همبهری

عشقا وی دکته و کچا نهسرانی بهردهوام باسی جیاوازی یا تمهن و دینی دگل شیخی دکته:

دلبر دبی: یا پیرهمیر

ژ کوهنی نایی بکیر

لهو هڅرییان هشتی ل نیر

بکیری بازاران نه تی

دلبر دبی: یا میړ مهن
نیرو ژ ته تیتن کفن
موحه ممدی ناخون ل من
نمز عیسی، تو سوننه تی

ژ قی قصصه یی قیک ناکه فین
نه ژ مهن هب و دینی هه فین
مه قبول من نابت نه فین

حوببا ب قی جه هاله تی (همان ژیدمر: ۳۹۹-۴۰۰)

۲،۳،۴ پیوه ندیا سهنه سازیا دهره کی- بهرگوتنا دهره کی د چیرۆکه شیعرا "بهرصیصی

عابد" دا:

د قی چیرۆکه شیعرا "نیلیس" مینا نیک ژ کارمکتهران سویند دخوت کو "بهرصیصی" نهو
که سی خودی ترس و بناقودنگ و جهی باومیا خه لکیه ژ ریکا راست و ئیمانداریی دویر بیخیت.
چنکو ژ لایه کیه سویند خواریه کو مروقان سردابیه و ژ لایه کی دیتره ب مافی خوهی رهوا
دزانیات فیلان ل مروقان بکته؛ لهو را قی سویند جارکا دی لدهف کورین خوه دووباره دکته هه:

گو ژ نه سلا بابی خوه بم

نمز ژ نه سب و پشتا ته بم

نمز دئ ژ بهرصیصی قه بم

دی بیخمه هلاکته تی (همان ژیدمر: ۲۷۱)

د نیکه مین پینگا فدا "نیلیس" بریاری ددهت نیزیکی "بهرصیصی" ی بیت و سهرنجا وی
پراکشیت. بقی رهنگی د کراسه کی ئولدار خوه پیشانی "بهرصیصی" ی ددهت. پشتی سهرنجا
"بهرصیصی" ی بو لای "نیلیس" ی هاته پراکشان دگل نیک دکه فنه گهنگه شه لدور بابته تین دینی و
خودی پرستی و پیدقی بوونا ریبه ره کی. "نیلیس" د پلانه کا پیش و هقتدا -ئوی دزانی کو بهرصیصی
بی ریبه ره- بهرئ گفتگوی بهر هه بوون و پیدقی بوونا ریبه ره کی دبهت و داخوای ژئ دکته
نه گهر بقیت نهو رازییه بیته ریبه ره و مورشیدئ "بهرصیصی" ی:

نمز تو ب من راضی دی

ژ جندی هادی دی

عالمه ب علمی دببی

ب نوکته و ئیشارهتی (همان ژیدەر: ۲۷۹)

بهرصیص دبئی ئەر دئی وهبی

دئی کی ژ ته چئتر ههبی

ب پیر و ئوستادی مهبی

ئهم ژئ بینن نهفعهتی (همان ژیدەر: ۲۸۰)

پشتی "بهرصیص" کچا میری دکوژیت و ب شیرهتا "ئیلیس"ی وئ قهدشیریت؛ دهمی
"بهرصیص" داخازا ریکه چارهکی ژ "ئیلیس"ی دکمت ئهو ب حیجهتا و مرگرتنا ریکه چارهکی ژ
بابئی خوه، "بهرصیص"ی بجه دهئلیت:

یا شەیح ئیجازا من بده

دا ئەر ههرم سیاحهتی

دهستوور بده من ئیشهفه

داچم ب نک باقی خومهفه

جارهک ببینم بیمهفه

داخاز بکم ژئ شیرهتی

بی شیرهت و ته دبیرهکی

بی ئوستکار و پیرهکی

نادن جهوابا میرهکی

بقی دچنه فهضاحهتی (همان ژیدەر: ۳۰۱)

"ئیلیس" دهمی ب هیجهتا ههفدیتن دگهل بابئی خوه "بهرصیص"ی بتتی دهئلیت و دچیته لدهف
کورین خوه و بقی رهنگی دگهل کورئ خوه "نه بیض"ی کهتنه دان و ستاندنیدا کو مافی منه کهسین
ئولدار و پیگیر مینا "بهرصیص"ی سهرداببهم و ئهوان ب هر کارهکی مینا مروؤف کوشتن و
زیناکرنی پی بدهمه کرنی:

ئهبیهض بهیان کر گوته

فسق و فجور حهققئ منه

من پی کرن قهئل و زنا

شکینا ستوونا عززهتی

حهققى منه ژ رى برن

قهتل و زنام پنداكرن

باندئ دقئ بهرصيص كرن

قهصاص بكن حكومهتئ (همان ژيډهر: ۳۰۲-۳۰۳)

ل ديمهئى دوماهيډا دهمئ "بهرصيص" ژلايئ ميريفه هاتيه دهستهسركرن و چاقرئ بجه هاتنا حوكمئ خويه ژ نيشكهكيه "نييليس" خوه دياردكهت و "بهرصيص" گازاندايان ژ وى دكهت كو ئهو مينا ربيهرئ وى بو چى ئهو دقئ بارودوخيدا بتئى بجه هيلايى و "نييليس" همر دويربوونا ريكا ديدارا بابى دكهته هيجهت:

بهرصيص گرى گوتئ بزار

نيهت خرابئ قهلسئ يار

چرا نه هاتيه ديار

بئ شهفقهت و بئ رحمهتئ

گو خلهو هيا باب دوور بوو

گه د (لبنان) و گه (طور) بوو

سه كنيمه هتتا حضور بوو

ئسف گهامه خزمهتئ (همان ژيډهر: ۳۰۷-۳۰۸)

۳،۳،۴،۳ سهنته سازيبا دهرهكى- بهرگوتنا دهرهكى د چيروكه شيعرا "زهمبيلفروش" دا:

دقئ چيروكه شيعريډا پشتى خاتوون ژ نيشكهكيه "زهمبيلفروش" ي دبينييت و دلكتي وى دبيت و قئ نهينيئ بو جاريهكا خوه دبئزيت و پلانهكى دارئزيت ژ بو ئينانا "زهمبيل فروش" ي بو ناف كوچكيدا.

پشتى جاريه داخازا چهندين سهلكان ژ "زهمبيلفروش" ي دكهت و "زهمبيلفروش" زهمبيلين پندقى ئاماده دكهت لدهمئ رادستكرنا زمبيلان ديالوگهكا كورت دناقبره وانا دهئته نهجامدان و بقى رهنگى پرويدان نئزيكى گرييا چيروكى دبيت:

مير ژ ته دقئ ديداره

دا تو بيژى قيمهتئ

لاو دبئزيت ما وه نينه

قیمه‌تا سەلکان چو نینه

هندی پی بدهت بو من بینه

رازیمه ب وئ قیمه‌تی (همان ژیدەر: ۲۰۵-۲۰۶)

پشتی "زەمبیل‌فرۆش" رازی دبیت کو بهایی زەمبیلان راستەوخو ژ میری وەرگریت و دگهل خاتوونی روبروی دبیت. دڤیریدا ل (۲۷) دیراندا ب شیوازی راستەوخو دیالوگی پیکه دکن. هەر دناقبەرا ڤی دیالوگی خاتون مەرم و داخازیا خوە ژ "زەمبیل فرۆش"ی دبیزیتی:

کچ دبی لاوی بیانی

لهو دبیم دا تو بزانی

من ژ بوویا دل تو ئانی

دا ببینن حەشمه‌تی

لاو ژ خاتوونی دبیتە

تو مەخاز یا دل دڤیتە

دا ژ حەق نەبن فەیتە

رووسی بن قیامه‌تی

خاتون دبی چاره تو نینه

شیرم مەکه و مره ئڤینه

من ب ته دایه ئهڤینه

دا ب بینم ژ ته لەزه‌تی

لاو دبی ترسم ژ جەباری

دوو حەرام بینە دیاری

ئاگرەک وئ ل مە بیاری

ئەز و تو بکن تەوبه‌تی (همان ژیدەر: ۲۰۹-۲۱۰)

٣،٣،٤،٤ سهنته سازييا دهرهكي- بهرگوتنا دهرهكي د چيروكه شيعرا " دمد"دا:

د پروژا دووئ ژ شهريدا دهمي "خان ئبداللي بوهتي" راستهوخو بهرامهر لهشكهري خوه
دئاخقيت ب مهبستا بهرزكرنا ورهيا وان ژ بو بهردمواميدان ب شهرى. دقيريدا مهودايا دناقبره
فهگيران و فهگيري كيم دببت و خوينهر نيزيكي رويداني دببت و ديالوگ راستهوخو و ب كيترين
دهستكاري دگههите خوينهرى. بفي رهنگي خوينهر ههست ب پشكداريكرن د رويداناندا دكهت:

هون بنيرن ل خانه

چ حكمت په هلهوانه

روم نايينه د هانه

غيرهت كاري ميرانه

ئز ژ غيرههتا نهبيمه

ئز شيرهكي موكريمه

خان عبدالله بوهتيمه

ئز ژى ب ناقي في مه (همان ژيدهر: ١٩١)

كهسي كو لي ئهف ناڤ بي

ئيا كو خان ئبدال بي

شهرمه كو ئهف زراف بي

خهتما في نه تمام بي

خهتمي نه كه تمامه

ب سه جوزنو كه لامه

ژ فرا حهتا ف شامه

ئف ناڤ ل من حرامه (همان ژيدهر: ١٩٢)

ههرچهنده چار چيروكه شيعرين "فهقيي تهيران" ژئاليي دهميفه بو سهردمهكي كهفن دزفريت
لي "فهقيي تهيران" تا رادهكي شيايه بارى دهروونىي كارمكتهران د چيروكه شيعرين خوهدا ديار
بكهت. ههرچهنده ژ بهر كورتبوونا چيروكه شيعران ههروهسا بكارئينانا شيوازمهكي بلهز و
گرنگينهدان ب وردهكاريين رويدانان كارمكتهران پولهكي وهسا د فهگيرانا چيروكاندا نينه لهورا فهگير
ههمي تشترانه.

نهنجام

ژ نهنجامی دویف چوون و فهکولینا بابه‌تی، گه‌هشتینه چن‌دین نهنجامین تاییه‌تی:

- ۱- نیک ژ تاییه‌تمه‌ندین چیرۆکه شیعرین "فهقیی تهیران" نهوه کو ههر زوی و ل دهمه‌کی کیم خوینه‌ری نیزیکی رویدانا سه‌ره‌کی و گری یا چیرۆکی دکه‌ت و ههر ژ ده‌سپنیک‌ی کاره‌کته‌ران بو خوینه‌ری دده‌ته نیاسین.
- ۲- ههر شمش کریارین کاره‌کته‌رینه گریماسی ناماژه پی داین، بدریژاهیا چیرۆکه شیعرین "فهقیی تهیران"، د س‌ی پپه‌رین حمز و نارمانج نهوا د ناستی بکه‌ر و به‌رکاری یه و پپه‌ری په‌یوه‌ندین کاره‌کته‌ران دگهل نیک د ناستی قریکه‌ر و وەرگر و پپه‌ری مملانی د ناستی هاریکار و رینگر دا خوه دیار دکهن.
- ۳- د کریارین کاره‌کته‌راندا، ههر دوو چیرۆکه شیعرین "شیخی سه‌نعان" و "به‌رصیصی عابد" به‌سر دوو قوناغان ده‌ینه دابه‌شکرن. قوناغا نیک‌ی گری‌دایه ب دانه‌نیاسینا بکه‌ری هه‌تا گه‌هشتن و نیزیک‌بوون ب گری و مملانا چیرۆکی و قوناغا دووی ژ گری هه‌تا دوماهی و چاره‌سه‌ریا چیرۆکیه. لی ژ نه‌گه‌را کورتي و گرنگی نه‌دانا فه‌گیزی ب ورده‌کاریان چیرۆکا چیرۆکه شیعرین "زهمبیل‌فروش" و "دم‌دم" ههر زوی دگه‌هسته گری و دیمه‌نین رویدانا سه‌ره‌کی گه‌له‌ک به‌لز دمر باز دبیت. له‌ورا چیرۆک بتنی د نیک قوناغ دا دمر باز دبن.
- ۴- ههر چار چیرۆکه شیعر ب فه‌گه‌رانده‌کا دهرقه‌یی ده‌سپندکهن. د "شیخی سه‌نعان" دا مفای ژ ههر دوو جورین تیکهل و دهرقه‌یی ژ ی هاتیه وەرگرتن. د "به‌رصیصی عابد" ژ ی مفا ژ فه‌گه‌راندا نافه‌کی و ههر دوو چیرۆکین دیتر ژ بتنی مفا ژ فه‌گه‌راندا تیکهل وەرگرتیه.
- ۵- د چیرۆکه شیعر "شیخی سه‌نعان" بتنی س‌ی جاران مفا ژ پ‌یشبینی یا نافه‌کی هاتیه وەرگرتن. د "به‌رصیصی عابد" دا جاره‌کی نافه‌کی و جاره‌کی تیکهل، لی د "زهمبیل‌فروش" دا هیچ جور پ‌یشبینی بکار نه‌هاتیه و ل "دم‌دم" دا بتنی نیک‌جار پ‌یشبینی یا نافه‌کی هاتیه بکارئینان.
- ۶- ههر چار چیرۆکه شیعران مفا ژ خیرایی یا پ‌وزه‌تیف وەرگرتیه. د "شیخی سه‌نعان" دا بتنی چار جاران خیرای یا پ‌وزه‌تیف هاتیه بکارئینان. د "به‌رصیصی عابد" دا دوو جار پ‌وزه‌تیف، نیک جار راوستیای و جاره‌کی نیکه‌تیف هاتیه بکارئینان. ههر دووین دیتر بتنی بو جاره‌کی مفا ژ خیرایی یا پ‌وزه‌تیف وەرگرتیه.
- ۷- د ههر چار چیرۆکه شیعراندا، د هات و چوونا به‌ردموامدا بتنی بو جاره‌کی مفا ژ شیوازی نیک‌جاری هاتیه وەرگرتن.

- ۸- ب ږهنگه کي گشتي "فهقيي تهيران" شيايه ب باشي و ل جهين پېدفي، همي جورين فهگيرانا دهمي د هر سي ناستين "ژيرار ژينيت" ي ديار کړي، مفايي ژي و مرگريت.
- ۹- فهگير د چيروکه شيعرا "شيخي سهنعان" دا، فهگيري همي تشت زانه؛ لهورا فهگير شيايه د فهگيراندي دا ب باشي مفايي ژ جورين دم شيواندي و مرگريت و فهقيي تهيران مفا ژ هر سي جورين فهگيراندي (درفهبي، دمووني، تیکهل) بتاييه تي فهگيراندا دمووني و مرگريته. فهگير د فهگيراندا درفهبي دا، دگل بکارنيانا کاري رابردويي (هېوو، بوو، دکر) باسي کارمکتري سهرمي "شيخي سهنعان" دکمت.
- ۱۰- فهگير ب رپيا پيش بيني يا دمووني، شيايه هندهک چه مکين تهسوفي مينا فها و بي دهنکي د چيروکه شيعرا "شيخي سهنعان" دا ب شيوازمکي ناراستهوخو بهرجهسته بکمت. د بهردهوامي دا، فهگيري دگل مفا و مرگرتن ژ هر سي جورين خيرايان شيايه بسهر کورتي و دريژي هروها خيرايي يا دهمي زال بيت، بتاييه تي دگل بکارنيانا خيرايي يا پوزميتف دم و روويدانين زيده و لاوهمي هاتينه لادان.
- ۱۱- د چيروکه شيعرين "شيخي سهنعان" و "بهرصيصي عابد" فهگير د چند جهان دا برييا مفا و مرگرتن ژ خيرايي يا نيگهتيف شيايه باري دمووني، نهخوشي و نههامه تي يا هر دوو کارمکتهران بو خوينهري روهن بکمت.
- ۱۲- د هات و چوونا بهردهوامدا؛ مفا ژ هر سي جورين تاک، دوو جاري و دووپاتي هاتيه و مرگرتن.
- ۱۳- د هر چار چيروکه شيعراندا مفا ژ هر سي جورين هات و چوونا بهردهوام هاتيه و مرگرتن.
- ۱۴- د هر چار چيروکه شيعراندا، فهگير، فهگيري همي تشترانه و د سهرتاسهري هر چار چيروکان بسهر رموت و روويدانين چيروکان زاله. فهقيي تهيران" مينا فهگيري همي تشتران، د سهنترسازيبا هيچ ژ ميحومري ستووني (ژلايي سري) تهماشا دکمه دناف چيروکي و هر ژ ويري چيروکي بو خوينهري فهگيري.
- ۱۵- د هر چار چيروکه شيعران دا، هر سي جورين سهرمي بين سهنتر سازي نهوا ژلايي "ژينيت" يفه هاتيه ديار کرن هاتينه بکار نينان. لي سهنتر سازيبا هيچ- بهرگوتنا دهرمي يا زاله بسهر هر چار چيروکه شيعراندا.
- ۱۶- د سهنتر سازيبا هيچ، پهيوه دي دنافهرا سهنتر سازيبا هيچ - بهرگوتنا دهرمي د ناستي "مهودا" و "دهنگ" دا د هر چار چيروکه شيعراندا ديار دبیت. د سهنتر سازيبا نافهکي، بنتي مفا ژ شيوازي بهحسکريا نافهکي هاتيه و مرگرتن، لي نهف جوره د چيروکه شيعرا "دم

دم" دا نه هاتيه ديتن. د سەنتەر سازيا دەرەکی دا بتنی شیوازی سەنتەر سازيا دەرەکی- بەرگوتنا دەرەکی هاتيه بکارئینان.

۱۷- د سەنتەر سازيا هیچ، پەيوەندی دناقبەرا سەنتەر سازيا هیچ - بەرگوتنا دەرەکی د ئاستی "مەودا" دا د هەر چار چیرۆکه شیعران "فەقیی تەیران" مینا فەگیڕی هەمی تشتران، هەر ژ دیرا ئیکێ هەبوونا خوه دسەلمینیت. ژ ئەگەری کورتبونا هەر چار چیرۆکه شیعران، فەگیڕ بباشی کارمکترین سەرەکی بۆ خوینەری نادەتە نیاسین و بتنی ئەوان پێزانینن پراستەوخۆ گریدایه ب پرویدانا سەرەکی ب شیوهکی بلەز و بکورتی دیژیت و د هەر چار چیرۆکه شیعراندا، فەگیڕ بلەز بەرهف گری یا چیرۆکی فەجیت.

۱۸- د پەيوەندی سەنتەر سازيا هیچ- بەرگوتنا دەرەکی د ئاستی دەنگیدا "فەقیی تەیران" شیايه هەفسەنگییهکا باش درست بکەت د وینه کرنا کارمکتران دگەل کەسایەتیا وان.

۱۹- لدویف وی چەندی کو هژمارا کارمکتران د هەر چار چیرۆکه شیعراندا کیمە و زیدهتر مفا ژ سەنتەر سازيا هیچ هاتيه وەرگرتن، کیم جارن بۆ سەنتەر سازيا نافەکی- بەحسکریا نافەکی و سەنتەر سازيا دەرەکی- بەرگوتنا دەرەکی دهیتە وەرگرتن.

أ- پەرتوک ب زمانی کوردی:

۱- ئەحمەد، دلدەر ئیبراھیم (۲۰۱۷). تیۆر و تەکنیکێن فەگێرانی پراکتیزە کرن ل سەر رۆمانا (ئالی دی یی پری)، چاپا ئیکێ، دھوک: دەرگەھێ نالبەند یی چاپ و وەشانێ.

۲- ئەحمەد، میران جەلال (۲۰۰۹). بنیاتی رووداو لە رۆمانی کوردیدا، سلیمانی: چاپخانە ی رەنج.

۳- ئەرمەستو (۲۰۱۱) ھونەری شیعەر (شیعرناسی) و: عەزیز گەردی، چاپی دووھم، سلیمانی: بڵاوکراوەکانی خانە ی چاپ و پەخشێ رینما.

۴- ئەسوەد، نەوزاد ئەحمەد (۲۰۰۱). شیعەرییەتی دەق و ھەنگوینی گێرانەو، سلیمانی: چاپخانە ی رەنج.

۵- ئەفلاتون (۲۰۰۶) کۆمار، و: سۆران عومەر ھەمە، ریبوار قارەمانی، مەھدی ھەسەن چۆمانی، ھەولێر: دەرگای وەرگیران.

۶- خالید نەجمەددین ئەلھونێ (۲۰۰۴). بینای کات لە سێ نمونە ی رۆمانی کوردی دا ژانی گەل، شار، راز، سلیمانی، دەرگای چاپ و پەخشێ سەردەم.

۷- ئەلھونێ، نەجم خالید (۲۰۰۹). کارەکتەرسازی لە رۆمانی (ئیوارە ی پەروانە) ی بەختیار عەلی دا، چاپی یەکمەم، ھەولێر: دەرگای موزیک و کەلەپووری کورد.

۸- ئەلھونێ، نەجم (۲۰۱۵). دەسلەلاتی ھەکاریەتخوان لە چیرۆکدا بە نمونە ی کۆ چیرۆکی (کێ وەستا کەریمی کوشت؟) شیکردنەوێھەکی رەخنەییە لە روانگە ی بنیاتگری سۆسیۆلوجییەو، چاپی یەکمەم، ھەولێر: چاپخانە ی ئاراس.

۹- بەرزنجی، نازاد (۲۰۰۶). چەند وێستگەھەکی ئەدەبی و فیکری، چاپی دووھم، ھەولێر: دەرگای چاپ و بڵاوکردنەوێ مۆکریانێ.

۱۰- تەیب، ھەقال سەلیم (۲۰۰۶). بونیادگری د ناڤ رەخنا کوردیدا (ژ دەستپێکی ھەتا سالا ۲۰۰۳) ی، چاپا ئیکێ، دھوک: دەرگەھا سپیریژ یا چاپ و وەشانێ.

۱۱- تەیران، فەقیی (۲۰۰۵). دیوانا فەقیی تەیران، کۆمکرن و توێژاندن: سەعید دێرەشی، دھوک: دەرگەھا سپیریژ یا چاپ و وەشانێ.

۱۲- حاجی، عەبدی (۲۰۱۹). تیۆرا ئەدەبی، چاپا ئیکێ، دھوک: دەرگەھێ نالبەند یی چاپ و وەشانێ.

۱۳- حەسین، بەیان ئەحمەد (۲۰۱۳). گۆشەنێگا لە رۆمانەکانی سەبری سلێفانی دا، چاپی یەکمەم، ھەولێر: یەکنیتی نووسەرانی کورد مەلبەندی گشتی ۸۵.

۲۷- مستهفا، مستهفا سألح (۲۰۱۳). تهكنيكى گوشه‌نيگا له رۆمانه‌كانى (به‌ختيار عهلى) دا، چاپى يه‌كه‌م، هه‌ولير، يه‌كيتى نووسه‌رانى كورد.

۲۸- موختى، په‌رى سألح (۲۰۱۲)، گيرانه‌وه له چيروكه‌كانى (ئه‌حمهد مه‌مود ئيسماعيل دا)، هه‌ولير: بلاوكراوه‌كانى ئه‌كاديمياى كوردى.

۲۹- ويستير، راجير (۲۰۰۶). توژينه‌وى ئه‌ده‌بى (بيناسه‌يه‌كى پوخت)، و: عه‌بدولخالق يه‌عقوبى، چاپى يه‌كه‌م، هه‌ولير: ده‌زگاي توژينه‌وه و بلاوكردنه‌وى موكرىانى.

۳۰- هادى، سيامه‌ند (۲۰۱۳). ديدارى رۆمانى كوردى، كۆكردنه‌وى ئاراسته‌كانى گوشه‌نيگا له گيرانه‌وى رۆمانى (بالنده‌كانى ده‌م‌با) دا، ۱۷۳-۱۳۳، چاپى يه‌كه‌م، هه‌ولير: يه‌كيتى نووسه‌رانى كورد.

گوڤار ب زمانى كوردى:

۳۱- جوتيار، خاليد (۲۰۰۵). پيره‌وى پرۆپ، گوڤارى ئاسوى فۆلكلۆر، ژماره ۱۵، هه‌ولير.

۳۲- غه‌فور، گوران سه‌باح (۲۰۰۵)، توخمه‌كانى رۆمان، گ: كاروان، ژماره (۱۹۴).

فه‌ره‌نگ ب زمانى كوردى:

۳۳- ئيبراهيمى، عه‌بدوللا (۲۰۱۲). كاوه، فه‌ره‌نگى فارسى-كودى، به‌رگى دووهم، چاپى يه‌كه‌م، هه‌ولير: ده‌زگاي چاپ و بلاوكردنه‌وى ئاراس.

۳۴- پرينس، جيرالد (۲۰۱۱). زاراڤين فه‌گيرانى، و: جه‌لال مستهفا، چاپا ئيكى، ده‌وك: پروژى هه‌ڤيشكى گوڤارا مه‌تين و ريفه‌به‌ربيا گشتى يا چاپ و به‌لافكرنى.

۳۵- دوسكى، محمد امين (۲۰۱۳). فه‌ره‌نگا سپيريز، چاپا دووئ، توركييا: مطبعة جم.

۳۶- نظام الدين، فاضل (۱۹۹۰). فه‌ره‌نگى نه‌ستيره گه‌شه، چاپى دووهم، العراق: مطبعة الفنون.

نامين ئه‌كاديمى:

نامين دكتورايى:

۳۷- زيبارى، نه‌وزه‌ت ئه‌حمهد ئوسمان (۱۹۹۹). ره‌گه‌زه‌كانى چيروك له داستانى (مه‌م و زين)ى خانى دا، شيكردنه‌وه، نامه‌ى دكتورا، كوليزى په‌رومرده (ابن رشد)، زانكوى به‌غدا.

۳۸- محمد، ئيبراهيم قادر (۱۹۹۷). ليكولينه‌وى كورته چيروكى كوردى له كوردستانى باشووردا، نامه‌ى دكتورا، كوليجى ئاداب، زانكوى سه‌لاحه‌دين.

نامین ماستری:

۳۹- ئیبراهیم، سه میر ئهمهه (۲۰۱۵). هونه مکنی گیرانه وه له پۆمانه مکنی (خوسره جاف) دا، نامه ی ماستر، کولژی زمان، زانکوی سه للاحه دین.

په رتوک ب زمانه ی فارسی:

۴۰- آستین، آلن. ساونا، جرج (۱۳۸۶). نشانه شناسی متن و اجرای تئاتری، ت: داوود زینلو، فرزانه سجودی، تهران: سوره مهر.

۴۱- آلن، گراهام (۱۳۸۰). بینامتنیت، ت: پیام یزدانجو، چاپ اول، تهران: نشر مرکز.

۴۲- آلت، میریام (۱۳۸۶). رمان ب روایت رمان نویسان، ت: علی محمد حق شناس، تهران: نشر مرکز.

۴۳- احمدی، بابک (۱۳۸۰). ساختار و تاول متن، چاپ نهم، تهران: نشر مرکز.

۴۴- احمدی، بابک (۱۳۸۸). از نشانه های تصویری تا متن؛ به سوی نشانه شناسی ارتباط دیداری، تهران: نشر مرکز.

۴۵- اخوت، احمد (۱۳۹۲). دستور زبان داستان، چاپ دوم، اصفهان: نشر فردا.

۴۶- ارسطو (۱۳۸۶). بوطیقا، ت: هلن اولیایی نیا، چاپ اول، اصفهان: نشر فردا.

۴۷- اسکولز، رابرت (۱۳۹۳). درآمدی بر ساختارگرایی در ادبیات، ت: فرزانه طاهری، چاپ سوم، تهران: انتشارات آگاه.

۴۸- آسبرگر، آرتور (۱۳۸۰) روایت در فرهنگ عامیانه، رسانه و زندگی روزمره، ت: محمد رضا لیراوی، تهران: کانون اندیشه اداره کل پژوهش های سیمیا.

۴۹- ایگلتن، تری (۱۳۸۸). پیش درآمدی بر نظریه ی ادبی، ت: عباس مخبر، چاپ پنجم، تهران: نشر مرکز.

۵۰- بارت، رولان (۱۳۸۷). درآمدی بر تحلیل ساختاری روایت ها، ت: محمد راغب، چاپ اول، تهران: فرهنگ صبا.

۵۱- بارت، رولان. تودوروف، تزوتان. پرینس، جرال (۱۳۹۴). درآمدی به روایت شناسی، ت: هوشنگ رهنما، چاپ اول، تهران: انتشارات هرمس.

۵۲- برتنز، یوهانس ویلهلم (۱۳۸۲). نظریه ادبی، ت: فرزانه سجودی، چاپ اول، تهران: آهنگ دیگر.

۵۳- بی نیاز، فتح الله (۱۳۸۸). درآمدی بر داستانیویسی و روایت شناسی با اشاره ای موجز به آسیب شناسی رمان و داستان کوتاه ایران، چاپ دوم، تهران: انتشارات افروز.

- ۵۴- پاینده، حسین (۱۳۸۹). نظریه‌های رمان از رئالیسم تا پسامدرنیسم، تهران: انتشارات نیلوفر.
- ۵۵- پراپ، ولادیمیر (۱۳۶۸). ریخت‌شناسی قصه، ت: مدیا کاشیگر، چاپ اول، تهران: نشر روز.
- ۵۶- پراپ، ولادیمیر (۱۳۹۲). ریخت‌شناسی قصه‌های پریان، ت: فریدون بدره‌ای، چاپ سوم، تهران: انتشارات توس.
- ۵۷- پرینس، جرال (۱۳۹۵). روایت‌شناسی شکل و کارکرد روایت، ت: محمد شهباء، چاپ دوم، تهران: انتشارات مینوی خرد.
- ۵۸- تادیه، ژان ایو (۱۳۹۰). نقد ادبی در قرن بیستم، ت: مهشید نونهالی، چاپ دوم، تهران: انتشارات نیلوفر.
- ۵۹- تایسون، لیس (۱۳۸۷). نظریه‌های نقد ادبی معاصر، ت: مازیار حسین زاده و فاطمه حسینی، تهران: انتشارات نگاه امروز و حکایت قلم نوین.
- ۶۰- تسلیمی، علی (۱۳۹۰). نقد ادبی نظریه‌های ادبی و کاربرد آنها در ادبیات فارسی، چاپ دوم، تهران: انتشارات کتاب آمد.
- ۶۱- تودوروف، تزوتان (۱۳۸۲). بوطیقای ساختارگرا، ت: محمد نبوی، چاپ دوم، تهران: نشر آگاه.
- ۶۲- تودوروف، تزوتان (۱۳۸۴). نظریه ادبیات: متن‌هایی از فرمالیسم روس، ت: عاطفه طاهایی، تهران: نشر اختران.
- ۶۳- تولان، مایکل (۱۳۸۶). روایت‌شناسی؛ درآمدی زبان‌شناختی- انتقادی، ت: سیده فاطمه علوی و فاطمه نعمتی، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ۶۴- چتمن، سیمور (۱۳۹۰). داستان و گفت‌وگو، ت: راضیه سادات میرخندان، تهران، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما.
- ۶۵- حری، ابولفضل (۱۳۹۲). نظریه روایت و روایت‌شناسی، چاپ اول، تهران: خانه کتاب ایران.
- ۶۶- حسینی، مریم (۱۳۸۴). روایت زنانه در داستان نویسی زنانه، تهران: انتشارات کتاب ماه فلسفه.
- ۶۷- رابرتز، جفری (۱۳۸۹). تاریخ و روایت، ت: جلال فرزانه دهکردی، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق.

- ۶۸- ریمون- کنان، شلومیت (۱۳۸۷). روایت داستانی: بوطیقای معاصر، ت: ابوالفضل حری، چاپ اول، تهران: انتشارات نیلوفر.
- ۶۹- سجودی. فرزانه (۱۳۸۲). نشانه‌شناسی کاربردی، تهران: نشر قصه.
- ۷۰- سلدون، رمان و ویدوسون، پیتر (۱۳۸۴). راهنمای نظریه ادبی معاصر، ت: عباس مخبر، چاپ سوم، تهران: طرح نو.
- ۷۱- شمیسا، سیروس (۱۳۷۸). نقد ادبی، چاپ اول، تهران: انتشارات فردوس.
- ۷۲- فاولر، راجر (۱۳۹۰). زبان‌شناسی و رمان، ت: محمد غفاری، تهران: نشر نی.
- ۷۳- فلکی، محمود (۱۳۸۲). روایت داستان/ تئوری‌های پایه‌ی داستان‌نویسی، چاپ اول، تهران: نشر بازتاب نگار.
- ۷۴- فورستر، ادوارد مورگان (۱۳۸۴). جنبه‌های رمان، ت: ابراهیم یونسی، چاپ پنجم، تهران: انتشارات نگاه.
- ۷۵- کالر، جان‌اتان (۱۳۸۲). نظریه ادبی، ت: فرزانه طاهری، چاپ اول، تهران: نشر مرکز.
- ۷۶- کلیگز، مری (۱۳۸۸). درسنامه‌ی نظریه ادبی، ت: سخنور. جلال، دهنوی. الاهی، سبزیان. سعید، چاپ نخست، تهران: نشر اختران.
- ۷۷- گرین، کیت و جیل لیبهان (۱۳۸۳). درسنامه نظریه و نقد ادبی، ت: گروه مترجمان، تهران: روز نگار.
- ۷۸- لوتی، یاکوب (۱۳۸۸). مقدمه‌ای بر روایت ده ادبیات و سینما، ت: امید نیک فرجام، تهران: مینوی خرد.
- ۷۹- مارتین، والاس (۱۳۸۲). نظریه‌های روایت، ت: محمد شهباز، چاپ اول، تهران: انتشارات هرمس.
- ۸۰- محمدی، محمد هادی- عباسی، علی (۱۳۸۱). صمد: ساختار یک اسطوره، چاپ اول، تهران: چیستا.
- ۸۱- مک‌ویلان، مارتین (۱۳۸۸). گزیده مقالات روایت، ت: فتاح محمدی، چاپ اول، تهران: انتشارات مینوی خرد.
- ۸۲- موران، برنا (۱۳۸۹). نظریه‌های ادبیات و نقد، ت: ناصر داوران، چاپ اول، تهران: انتشارات نگاه.
- ۸۳- میرصادقی، جمال (۱۳۸۳). داستان و ادبیات، تهران: انتشارات آیه مهر.
- ۸۴- میرصادقی، جمال (۱۳۸۵). عناصر داستان، چاپ پنجم، تهران: انتشارات سخن.

۸۵- میر صادقی، جمال (۱۳۹۱). زاویه دید در داستان، چاپ اول، تهران: انتشارات سخن.

۸۶- میلر، ف. جی (۱۳۷۷). روایت در روایت و ضد روایت، ت: منصور ابراهیمی، تهران: بنیاد فارابی.

۸۷- نوبل، ویلیام (۱۳۸۸) تعلیق و کنش داستانی، ت: مهرنوش طلایی، اهواز: نشر رسش.

۸۸- وبستر، راجر (۱۳۸۲). پیشدرآمدی بر مطالعه نظریه ادبی، ت: الهه دهنوی، تهران: نشر روزنگار.

۸۹- هارلند، ریچارد (۱۳۸۵). درآمدی تاریخی بر نظریه‌ی ادبیات از افلاطون تا بارت، گروه ترجمه شیراز، چاپ دوم، تهران: نشر چشمه.

۹۰- یوسفی، غلامحسین (۱۳۸۶). موسیقی کلمات در شعر فردوسی، مجموعه مقالات کاغذ زر، چاپ دوم، تهران: انتشارات سخن.

۹۱- یونسی، ابراهیم (۱۳۸۲). هنر داستان نویسی، چاپ هفتم، تهران: انتشارات نگاه.

گو‌فار ب زمانی فارسی: .

۹۲- پاینده، حسین (۱۳۷۶). "نقد فمینیستی بر روی یک ساعت"، مجله ادبیات داستانی، شماره ۴۷، تهران.

۹۳- خائفی، عباس. فیضی، جعفر (۱۳۸۶). "تجزیه و تحلیل سمک عیار بر اساس نظریه ولادیمیر پراب"، فصلنامه پژوهشهای ادبی، سال ۵، شماره ۱۸.

۹۴- خراسانی، محبوبه (۱۳۸۳). ریخت شناسی هزار و یک شب، فصلنامه پژوهشهای ادبی، سال ۲، شماره ۶.

فرهنگ ب زمانی فارسی:

۹۵- انوشه، حسن (۱۳۸۱). فرهنگنامه ادب فارسی (گزیده اصطلاحات ادب فارسی دانشنامه ادب فارسی)، جلد دوم، چاپ دوم، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

۹۶- داد، سیما (۱۳۸۵). فرهنگ اصطلاحات ادبی/ واژه‌نامه مفاهیم و اصطلاحات ادبی فارسی و اروپائی به شیوه تطبیقی و توضیحی، چاپ سوم، تهران: انتشارات مروارید.

۹۷- سبزیان و کزازی (۱۳۸۸). فرهنگ نظریه و نقد ادبی، واژگان ادبیات و حوزه‌های وابسته انگلیسی- فارسی، چاپ اول، تهران: انتشارات مروارید.

- ۹۸- کادن، جان آنتونی (۱۳۸۰). فرهنگ ادبیات و نقد ادبی، ت: کاظم فیروزمند، چاپ اول، تهران: شادگان.
- ۹۹- محمدی فشارکی، محسن. خدادادی، فضل الله (۱۳۹۷). فرهنگ توصیفی اصطلاحات روایت شناسی، چاپ اول، تهران: انتشارات سوره مهر.
- ۱۰۰- مدرسی، فاطمه (۱۳۹۰). فرهنگ توصیفی و نقد و نظریه‌های ادبی، چاپ اول، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- ۱۰۱- مقدادی، بهرام (۱۳۷۸) فرهنگ اصطلاحات نقد ادبی (از افلاطون تا عصر حاضر)، تهران: انتشارات فکر روز.
- ۱۰۲- مکاریک، ایرنا ریما (۱۳۸۸). دانشنامه‌ی نظریه‌های ادبی معاصر، ت: محمد نبوی و مهران مهاجر، چاپ سوم، تهران: انتشارات آگاه.
- پمرتوک ب زمانی عصره‌بی:
- ۱۰۳- ابراهیم، عبدالله (۱۹۹۱). المتخیل السردی- مقاربات النقدية في التناص و الروی و الدلالة، الطبعة الاولى، المركز الثقافي العربي: دا البيضاء.
- ۱۰۴- بحراوی، حسن (۱۹۹۰) بنية الشكل الروائی، الطبعة الاولى، بیروت: المركز الثقافي العربي.
- ۱۰۵- برکات، رانیه و عبدالکریم، شادی (۲۰۰۶) فن القصة القصيرة، عمان : بیت الافکار الدولیه.
- ۱۰۶- جینت، جیرار (۱۹۹۷). خطاب الحکایة، ت: محمد معتصم و اخرون، الطبعة ۲، الهيئة العامة للمطابع الاميرية.
- ۱۰۷- حبيلة، الشریف (۲۰۱۰). بنية الخطاب الروائی، الطبعة الاولى، ارد: عالم الكتب الحديث.
- ۱۰۸- عبدالله، عدنان خالد (۱۹۸۶). النقد التطبيقي التحليلی، الطبعة الاولى، بغداد، دارالشؤون الثقافية العامة.
- ۱۰۹- عزام، محمد (۲۰۰۵). شعرية الخطاب السردی، دمشق: اتحاد الكتاب العرب.
- ۱۱۰- قاسم، سیزا احمد (۱۹۸۴). بنا الرواية، دراسة مقارنة في "ثلاثية" نجيب محفوظ، القاهرة: الهيئة المصرية العامة للكتاب.
- ۱۱۱- لحمدانی، حمید (۲۰۰۰). بنية النص السردی من منظور النقد الادبی، الطبعة الثالثة، المركز الثقافي العربي للطباعة و النشر و التوزيع.

١١٢- مدحت، جبار (٢٠١٠). السرد الروائي العربي، جامعة ميشيغان، ان اربر: الهيئة المصرية لعامة للكتاب.

١١٣- مرتاض، عبد الملك (١٩٩٨). فى نظرية الرواية بحث فى تقنيات السرد، كويت: مطابع الرسالة.

١١٤- مصطفى، فائق و على، عبدالرضا (١٩٨٩). فى النقد الادبى الحديث- منطلقات و تطبيقات، الطبعة الاولى، الموصل: جامعة الموصل.

١١٥- مندور، محمد (١٩٧٤). الأدب و فنونه، دار النهضة مصر للطبع و النشر.

فهرهنگ ب زمانى عمره بى:

١١٦- ابراهيم، عبدالله (٢٠٠٥). موسوعة السرد العربى، الطبعة الاولى، بيروت: المؤسسة العربية للدراسات و النشر.

١١٧- ابن منظور (١٩٧٠). لسان العرب، اعداد و تصنيف: يوسف خياط، مادة سرد (مجلد ٢)، بيروت: داراللسان العرب.

١١٨- حجازى، سمير سعيد (٢٠٠١). قاموس مصطلحات النقد الادبى المعاصر، القاهرة: دار الافاق العربية.

١١٩- زيتونى، لطيف (٢٠٠٢). معجم مصطلحات نقد الرواية، الطبعة الاولى، لبنان: دار النهار للنشر.

١٢٠- القاضى، محمد ، مجموعة من المؤلفين (٢٠١٠). معجم السرديات، الطبعة الاولى، تونس: دار محمد على للنشر.

١٢١- وهبه، مجدى (١٩٧٤) معجم مصطلحات الادب، بيروت: مكتبة لبنان.

گوڤار بزمانى عمره بى:

١٢٢- بغورة، الزواوي (٢٠٠٢). البنيوية منهج أو محتوى، عالم الفكر، المجلد ٣، عدد ٤، الكويت.

١٢٣- حماد، احمد عبدالطيف (١٩٨٥). الزمان و المكان فى قصة العهد القديم، مجلة عالم الفكر، العدد (٣)، الكويت.

پهروکين PDF بزمانى عمره بى:

١٢٤- اسماعيل، عز الدين (١٩٧٣) الادب و فنونه، الطبعة الخامسة، دار الفكر العربى.

<http://mohamedrabeea.net /library/pdf/aa0170bb>

١٢٥- شكوفسكي، ف (١٩٨٢). نظرية المنهج الشكلي (نصوص الشكلايون الروس)،

ت: ابراهيم الخطيب، الطبعة الأولى، بيروت: الشركة المغربية للناشرين المتحدين و شبكة
الابحاث العربية.

https://www.ibtesamah.com/showthread-t_pdf/501417.html

پمرتوکیڻ PDF بزمانی ٺینگلیزی:

126- ABRAMS, M. H. (2009). A Glossary of Literary Terms, Boston: Wadsworth Cengage Learning.

127- BARTHES, ROLAND, (1977). “Introduction to the Structural Analysis of Narratives”, Image- Music- Text, Trans. Stephen Heath, London: Fontana Press.

128- BAIN, CARL, E., JEROME BEATY, PAUL, J, HUNTER, (1991). The Norton Introduction to Literature, New York: W.W. Norton and Co., Inc.

129-. BAKHTIN. M. M, (1981). The Dialogic Imagination, University of Texas press.

130- BAL, MIEKE (1997). Narratology: Introduction to the Theory of Narrative. Toronto: University of Toronto Press.

131- CRYSTAL, DAVID (1992). An Encyclopedia Dictionary of language and language.

132- EL-EZABI A. Y. – et al. (1980). Oxford, England, Oxford University Press.

133- GENETTE, GERARLD (1980), Narrative discourse (an essay in method), translated by: Jane E. Lewin, New York, Cornell University Press.

134- GENETTE, GERALD (1993), Fiction and diction, translated by Catherine Porter, New York, Cornell university press.

135- PRINCE, GERALD (1982). Narratology: The Form and Functioning of Narrative. New York: Mouton Publishers, PDF.

136- SCHLES, ROBERT & ROBERT KELLOG, (1966). "The Nature of Narrative, London & New York, Oxford University.

137- TRASK, R.L. (1999). Key concepts in language and linguistics. London. Routledge.

پاشکویا ژماره ۱

پهسمندا به لافکرنا فهکولینا ئیکئ:

Humanities Journal of University of Zakho (HJUOZ)

کۆفارا زانستین مرقایه تی یا زانکویا زاخو

مجلة العلوم الانسانية لجامعة زاخو

p-ISSN: 2664-4673
e-ISSN: 2664-4681

Ref: 225

Date: 25/9/ 2019

Acceptance Letter

Dear/s شیلان یونس محمهد و عهبدی حاجی محمهد

We are pleased to inform you that your manuscript entitled

شروقه کرنا چیرۆکه شیعره "بهر صیصی عابد" یا "فهقیی تهیران" لدویش تیۆرا گریماسی

(ئهرکی کریارین کاراکتهران و ئهرکی زنجیرهیی)

خوړاندنه کا فهگیراناسی په

was reviewed by peer-reviewers and got positive response.

Thus, manuscript has been accepted for publication in the Humanities Journal of University of Zakho (HJUOZ).

It will be published in the next available issue as soon as you send us the final version of your manuscript that fits the journal template.

Asst. Prof. Dr. Abdulsalam N. Abdullah
Editor-In-Chief

Copy to\

- Acceptance file

Presidency of University of Zakho
International Road – Zakho
Kurdistan Region – Iraq, P. O. Box 12
Phone: +964(0)7517805387

<http://journals.uoz.edu.krd>
<http://hjuoz.uoz.edu.krd>
<http://uoz.edu.krd>
hjuoz@uoz.edu.krd

شروقه کرنا چیرۆکه شیعر "بەرصیصی عابد" یا "فەقیی تەیران" لدویف تیۆرا گریماسی (ئەركی) کریارین کاراکتەرەن و ئەركی زنجیرهیی

"خواندنه‌کا فەهگیرانناسی یه"

شیلان یونس محمد¹ و عەبدی حاجی محەمەد²

¹ پشکا زمانی کوردی، فاکولتیا زانستین مرقایه تی، زانکویا زاخۆ، هەرتیما کوردستانی – عێراق. sheelan.mohammed@uoz.edu.krd

² پشکا زمانی کوردی، کۆلیژا پەرەردا بنیات، زانکویا دهوک، هەرتیما کوردستانی – عێراق. ebdihaci@yahoo.com

وەرگرتن: 2019/08 پەسەندکرن: 2019/09 بەلافکرن: 2019/09 <https://doi.org/10.26436/hjuoz.2019.7.3.513>

پۆخته:

فەهگیرانناسی مینا دیتنه‌کا نوی و بنیاتگیری، هەولا شروقه‌کرنا بنیاتنی دهقی فەهگیرانی دهت. فەهگیرانناسی لدویف پەیدا کرنا دهستور زمانی چیرۆکی، پێژمانا فەهگیرانی و ئەو سیستەمی زال دناڤ هەمه جور دهقین فەهگیرانی یه. گریماس مینا ئێک ژ تیۆر دانەرین فەهگیرانناسی" بریتیا سادەکرنا نموونا سیه و ئێک ئەركی یا پرۆپی بێر شەش ئەرکان کو ئەو ب کریار نافکرن. ئەوی بریتیا فی تیۆری، کریار و پۆلگیری یا کاراکتەرەن و ئەركی زنجیرهیی یا فەهگیرانی، هەولا فەهگیرانی یاسا و پێژمانا گشتی یا فەهگیرانی دا. ژ تابیه‌تمەندیین تیۆرا گریماسی ئەوه کو لگەل هەمی جورین دهقین فەهگیرانی دگونجیت. دهقی فەهکولینی دا هەول هاتیه دان نموونین ئاشکرا ژ چیرۆکه شیعر "بەرصیصی عابد" لدویف تیۆرا گریماسی بهینه شروقه‌کرنا. چیرۆکه شیعر "بەرصیصی عابد" ئێک ژ چیرۆکه شیعرین درێژ و بناڤ و دەنگ یا فەقیی تەیران و ژ وان چیرۆکین پر مەملانی یه دناڤه‌را مرقا، حەز و باوه‌ریی. پەیفقین سەرەکی: بنیاتگیری، فەهگیرانناسی، گریماس، کریار و پۆلگیری یا کاراکتەرەن، ئەركی زنجیرهیی، فەقیی تەیران، بەرصیصی عابد.

1. پێشه‌کی

پێشه‌ دهت. گرنگی یا فی فەهکولینی د وی چەندی دایه کو ژلایه‌کیه فەهکولین ل سەر چیرۆکه شیعره‌کا فەقیی تەیران ب دیتنه‌کا فەهگیرانناسی یا بونیادگیری دهیتنه‌کرنا. ئەڤ فەهکولینه ب پێژارا وه‌سفی – شروقه‌کاری دهیتنه‌کرنا. پەیکەر فەهکولینی ژ بلی پۆخته و پێشه‌کیی ژ دوو تەوهران پێک دهیت:

ل تەوهری ئێکی دا گرنگی ب چەمک و میژوو فەهگیرانناسی، چەمکی کریارین کاراکتەر و ئەركی زنجیرهیی، لگەل کورتیا تیۆرا گریماسی هاتیه دان.

ل تەوهری دووی دا کو پراکتیکه، ژبلی کورتیا چیرۆکه شیعر "بەرصیصی عابد" لایه‌نین کریارین کاراکتەر و ئەركی زنجیرهیی یا کاراکتەرەن ل سەر چیرۆکه شیعر فەقیی تەیران هاتیه پراکتیک کرنا. ل گەل ئە نجام و لیستا ژێده‌ران.

ئەڤ فەهکولینه ژێر ناڤ و نیشان (شروقه‌کرنا چیرۆکه شیعر "بەرصیصی عابد" یا "فەقیی تەیران" لدویف تیۆرا گریماسی (ئەركی) کریارین کاراکتەرەن و ئەركی زنجیرهیی) ب خواندنه‌کا فەهگیرانناسی یا بنیاتگیری" جەختی ل سەر فرە پۆلی یا کاراکتەرەن د چیرۆکیدا دهت. د فەهکولینین کەفتندا پۆلین کاراکتەرەن دیار کری بوون و کاراکتەر بونی لدویف ئەرک یان پێکهاته‌ی دهاتنه‌ پۆلین کرنا. لی دخواندین فەهگیرانناسی دا ژ بلی گرنگی دان ب پێکهاتا پێژمانی یا پسته‌ی ل تەوهره‌کی دیت ب دیتنه‌کا واتایی تەماشای پێکهاته‌ین چیرۆکی ده‌کەن و ئێدی کاراکتەر بونی گەشە‌کری یان پراکتیکه‌یی نینه، بەلکو بوارێ ده‌روونی، حەز و ئارمانجین کاراکتەرەن کارتیکنی ل سەر ده‌کەن و کاراکتەر چەندی پۆلان وەر دگریت و پەوتا چیرۆکی دگهریت و بەره‌ف

* فەهکولەری بە‌ریس.

پاشکویا ژماره ۳

په سندا به لافکرنا څه کولینا دوی:

أقليم كوردستان العراق
وزارة التعليم العالي والبحث العلمي
جامعة نوروژ
مجلة الجامعة

هه رێما کوردستانا عیراقی
وهزارهتی خوێندنی بالا و توێژینه وهی زانستی
زانکویا نهو روژ
گوڤارا زانکویین

Kurdistan Region Iraq - Ministry of Higher Education & Scientific Research
Nawroz University - University Journal

No.:
Date:

ژماره: 96
رێکهوت: 2/8 / 2020 زایینی / 2719 کوردی

الی / م.م. شیلان یونس محمد المحترمة
الی / أ.م.د. عبيد حاجي محمد المحترم
م/ قبول نشر

تحية طيبة ...

یسرنا اعلامکم ان هیئة التحریر و بعد اطلاعها علی آراء الخبراء والتعديلات التي اجريتموها علی بحثكم الموسوم:

دهمێ ڤه گێرانێ د چیرۆکه شیعر "شیخێ سه نعان" یا "ڤه قیئ تهیران" دا لدویف
تیۆرا "ژیوار ژینیت"

قررت قبول البحث للنشر في المجلة في الأعداد القادمة راجين استمرار مساهماتكم العلمية لاغناءها .

مع التقدير ...

أ.م.د. محمد حسن خمو
رئيس التحرير
2020/2/ 8

نسخة منه الى
سكرتارية المجلة

سمية

Kurdistan Region-Duhok-Tenahe
Tel: +964 0750 567 4949
P.O. Box: 77

www.nawroz.edu.krd
info@nawroz.edu.krd

هه رێما کوردستان - دهوک - تنهه
تلفون: 0750 887 4030
ص ب: 77

گوڅارا نكادې يا زانكوي نهوروز (المجلة الأكاديمية لجامعة نهوروز)، پ.٩، ٤، ٢٠١٩/٢٠٢٠

حقوق الطبع والنشر © 2017. هذه مقالة الوصول اليها مفتوح موزعة تحت رخصة

المشاع الابداعي النسبي - CC BY-NC-ND 4.0. e-ISSN: 2520-789X

<https://doi.org/10.25007/ajnu.v9n4a878>

دهمې فمكولينا د چيروكه شيعرا "شيخي سمنان" يا "فهيقي تهران" دا لويو تپورا "تيرار زينيت"

م. هـ. شيلان يونس محممد (قوتالپيا دكتورا- زانكوي سلاهمدين)، پشكا زمان كوردی، فاكولتيا زانستين مروځايي، زانكوي زاخو، همرنا كوردستان- عيراق
پ. هـ. د. عهدي حاجي محممد، پشكا زمان كوردی، كوليزا پهرودا بنيا، زانكوي دهوك، همرنا كوردستان- عيراق

پوخته

پشتي مېرېلاف بوونا بوجوونين بيايگهرا، فمكولينا نيدى مينا زانستك نوى ژ نو پوليكرن وفكولين لسمر بنيا و پيگهاتما چيروكان هچي خوه كرت. همر چنده فمكولينا دهر بارى ماهييت، پيگهاتما وهه بوونا دهق فمكولينا هاورا بوون لي همر نه دبناس و تيورنا سوك ژ گوشه نيكا يكي همول دان ژ نو نيگه هشتن و شروفكرا بنماين چيروك و دهقين فمكولينا. "تيرار زينيت" ي فره نسي مينا نيك ژ كار كمرتين و هرچاقتين نه دبناسين سر ب بيايگهرا فره نسيقه: يو چوونين وي بتاييقي د پهرميدان، پيشخستن و تهاووكرا تيور و بوجوونين تيورا دهم فمكولينا مينا نيك ژ په گزيني پيشقه مينا فمكولينا چيروكي دهينه نياسين. "زينيت" دهم لسمر سن ناست (راچاندن، بهر دهمي، هات و چوونا بهر دهمي) پيشكيش دكت. همر چنده رنكه بهرهمين فمكولينا د تيگستين كلاسيكيدا زنده تر ب مېه سنا چمقي لسمر نافهروك، مېه سنا و فيركزي هاتينه نشيبن و كيتر گريكي ب دهالات و بياقي هونيري هاتينه دان، لي د چيروكه شيعرا "شيخي سمنان" دا په مدينيكا باش دناقمرا داهشكرا دهم فمكولينا لگال رهونا فمكولينا چيروكه شيعري هه به.

په نين كلي: فمكولينا، تيرار زينيت، دم، دهم فمكولينا، شيخي سمنان.

1. پيشهكي

هر چنده ميژوا كركيدان ب دهمي مينا نيك ژ په گزين دهق فمكولينا بو سردهم نرسوتى دزفيت، لي كركيدان ب دهمي فمكولينا بابه تكي نوپه كو لقي دوماهين ژ لاي فمكولينا سمنان مينا "توماششكي"، "پول پكوز"، "تيرار زينيت" و "نمون كيان" هه هاتيه پيشكيشكرن.

نهف فمكولينا تير نافونيشان "دهم فمكولينا د چيروكه شيعرا "شيخي سمنان"

يا "فهيقي تهران" دا لويو تپورا "تيرار زينيت" ي همولدانه ژ نو

دهستيشاكرنا رادى بكارنيانا دهم فمكولينا د چيروكه شيعريدا. سهره راي

هه بوونا چندن ديوانا ب رافه و شروفه كرين جياوازين فهيقي تهران، لي ژ نو

كهرستي فمكوليني پشت بهستن ب "ديوانا فهيقي تهران" يا سمعيد ديره شي

هاتيه كرن.

نهف فمكولينا لويو تپورا و سفي- شروفه كاري/ رنيزا بونادگه رنيزا تيرار زينيتي

هاتيه نهجامدان. په يكهري فمكوليني ژ بلي پوخته و پيشه كين بسهر دوو تهوران

هاتيه پارقه كرن:

2. تهورين نيك: دم و دهم فمكولينا

1.1. دم

نه ب تني نيكه ژ په گزين بهرقي بين دهقين فمكولينا، بلكو روله كي بهرچاف

د بهرجه سته كرا كرن يا چيروكي دكزييت. وسه دهينه زانين كو نه دب

((هونه ركي ده ميه)) (حاجي، ٢٠١٨: ٥٥). دم ديه نيك ژ خالين جوداكر

دناقمرا نه دهمي ژ پشكين ديترين هونري مينا نيكا ريكشي يان په يكه تاشي. دم

((نهو كانه رنيزي په كه چونيقي كيرانه موي رووداوهكان و جوله موي

كسيه تيه كان له نيسا و رابردو و نيندهدا به كويره شيوازي كيرانه موي

تيگسته كه ريك ده خات.)) (نملوني، ٢٠٠٤: ٥٤) دم سهره راي هه بوونا

زانكۆی سه لاهه دین - ههولێر
Salahaddin University-Erbil

فن السرد و الشعرية عند "فقي طيران" حسب نظرية السرد موضوعاته في القصة

رسالة

مقدمة الى مجلس كلية اللغات في جامعة صلاح الدين – اربيل وهي جزء
من متطلبات نيل درجة الدكتوراه في اختصاص ادب الكوردي

من قبل

شيلان يونس محمد

بكالوريوس جامعة دهوك – 2004

ماجستير في الادب الكوردي جامعة دهوك – 2010

باشراف

أ.م.د. عبيد حاجي محمد

اربيل – كوردستان

آب 2020

ملخص البحث

يتناول هذا البحث الموسوم ب (فن السرد و موضوعاته في القصة الشعرية عند "فقي طيران" حسب نظرية السرد) يرى البنيويون أن هدف النقد الأدبي هو معرفة بنية النص اللغوي مع تحليل بنية معاني النص. و السرد كعلم جديد لدراسة بنية القصة و مكوناتها و تصنيفها قد شغل موقعا" له بعد انتشار نظريات البنيويين. ان أحد منجزات المدرسة البنوية هو وضع مدخل جديد مقابل السرد، الأمر الذي أدى بالنتيجة الى ظهور علم السرد الذى يطلق عليه نظرية السرد. و مع أن علماء السرد كان على اتفاق في ما يتعلق بماهية النص السردى و وجوده و مكونه، لا أن كل عالم و منظر له كان يحاول من وجهة نظر مختلفة فهم أسس القصة و النص السردى و تحليلهما. و من هؤلاء المنظرين كان "ف. بروب"، و "رولان بارت"، و "جريماس"، و "تزفيتان تودوروف"، و "جيرار جينيت"...هتد. و في هذا المجال ثمة أدوار رئيسية و أساسية. و قد حاول هؤلاء اجراء الدراسات على مكونات البنية في النص السردى و التوصل الى قوانين عامة بصورة مباشرة و واضحة، تلك القوانين التى يمكن تطبيقها على جميع أنواع النصوص السردية.

و في هذا البحث ثمة محاولة لدراسة بنية العناصر الثلاثة (الشخصية، زمن السرد، التبئير) في القصة الشعرية عند فقي طيران مثل الأعمال التناسيه في الكلاسيكية الكرديه حسب علم النص البنيوى.

و مع أن الأعمال السردية في النصوص الكلاسيكية كانت تؤكد أكثر على المحتوى و قصدية الكتابة و اهتمت أقل بدلالات الفن و بنية، لكن ثمة علاقة جيدة بين العناصر في القصة الشعرية عند فقي طيران مع لون السرد.

يتألف هذا البحث من ثلاثة فصول رئيسية. في الفصل الأول يجري الحديث عن مفهوم السرد و الراوي و نظرية السرد و تاريخ و مراحل نظرية السرد و نشوئها، و في الفصلين الثاني و الثالث يجري التطبيق على العناصر الثلاثة (الشخصية، زمن السرد و وجهة النظر و التبئير) في قصص فقي طيران الأربع.

Abstract

In the perspective of structuralists, the purpose of criticism is knowing the linguistic structure alongside the semantic bases of the text. After the dominance of structuralists' views, narration, as a new science for classifying and conducting research on the structure and composition of the stories, became prevalent. One of the accomplishments of the structural school is the creation of a new horizon toward narration which resulted in the emergence of science of narration, known as narratology. Though narrators unanimously agreed on the whatness, composition, and existence of narrative text, scholars of literature and theorists endeavored to understand and analyze, each from their own point of view, the fundamentals of story and narrative texts. Amongst those theorists who played a vital role in this field are Propp, Barthes, Greimas, Todorov, and Genette amongst others. They constantly launched investigations into the structural composition of the narrative text in order for them to reach and lay down general, proper, and self-evident rules; the rules which could be used and applied to all types of narrative texts.

In this study, attempts have been made to study Faqi Tairan's narrative poetry, like other Kurdish classic narratives, following the standpoint of structural narration.

Although the narrative works in the classical texts might have been written with a substantial focus on the content, purpose, and learning but with less attention paid to the semantic features and artistic structure, Faqi Tairan's narrative poetry shows a close relationship between the elements and the trend of narrative poetry.

This study falls into three main chapters. Chapter one deals with narration, narrator, narratology and its history, stages of emergence and development. In chapter two and three, three elements of characters, time of narration, standpoint and focalization have been applied in the four narrative poems of FaqiTairan.

زانکۆی سه‌لاحه‌دین - هه‌ولێر
Salahaddin University-Erbil

The Art and Subject Matters of Narration in FaqiTairan's Poetic Story According to the Theory of Narration

A Thesis

Submitted to the Council of the College of Languages at
Salahaddin University-Erbil in Partial Fulfillment of the
Requirements for the Degree of PhD in Kurdish Literature

By

Sheelan Younis Mohammed

BA University of Duhok - 2004

M.A University of Duhok – 2010

Supervised by

Assist. Prof. Dr. Abdi Haji Mohammed

Erbil, KURDISTAN

August 2020